

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

АСПЕКТИ СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

2025

УДК 330(063)
A90

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету
(протокол № 9 від 28.05.2025 року)*

Редакційна колегія:

О. О. Непочатенко – доктор економічних наук (відповідальний редактор);
Ю. О. Нестерчук – доктор економічних наук (заступник відповідального редактора);
Paweł Kaczmarczyk – PhD, the Dean of the Faculty of Social Sciences the Mazovian Academy in Plock, Poland;
Vitalii Rybchak – PhD, Ignacy Mościcki University of Applied Sciences in Ciechanów, faculty of Engineering and Economics, department of Economics and Management, Poland
Kamil Borowski – PhD, Ignacy Mościcki University of Applied Sciences in Ciechanów, faculty of Engineering and Economics, department of Economics and Management, Poland.
М.І. Мальований – доктор економічних наук;
Л. Ю. Мельник – доктор економічних наук;
С. Ю. Соколюк – доктор економічних наук;
О. Г. Пенькова – доктор економічних наук;
Р. П. Мудрак – доктор економічних наук;
О. Т. Прокопчук – доктор економічних наук;
Ю. В. Улянич – кандидат економічних наук (відповідальний секретар).

*Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку,
яка не завжди збігається з позицією редакції.*

A90 **Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин, матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції. 27 травня 2025 р. Умань : 2025. 237с.**

ISBN 978-966-304-263-3

Збірник містить доповіді викладачів та вчених, які були розглянуті на XX Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки», що відбулася 27 травня 2025 року в м. Умань. У наукових матеріалах висвітлюються питання стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин.

Розраховано на здобувачів освіти всіх освітніх рівнів, викладачів, наукових співробітників та фахівців, які займаються питаннями розвитку економіки.

УДК 330(063)

ISBN 978-966-304-263-3

**©Уманський національний
університет, 2025**

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНІ ТРЕНДИ У ФІНАНСАХ, БАНКІНГУ, СТРАХУВАННІ ТА ІНВЕСТИВАННІ

<i>Барабаш Л.В.</i> Роль психології фінансів у повоєнній відбудові України	8
<i>Бондаренко Н.В., Грицак О.І.</i> Фінтех як драйвер трансформації кредитного ринку України в умовах невизначеності	10
<i>Бондаренко Н.В., Демчук В.М.</i> Вдосконалення механізму фінансового забезпечення підприємства	12
<i>Бондаренко Н.В., Лиманюк В.В.</i> Фіскальна децентралізація як чинник підвищення фінансової автономії місцевих громад	14
<i>Бондаренко Н.В., Цибань В.С.</i> Оцінка ефективності антикризових фінансових стратегій аграрних підприємств	16
<i>Власюк С.А., Тиховський М.І.</i> Особливості фінансової політики в аграрному секторі	18
<i>Гузар Б.С., Кисельов І.А.</i> Фінансова безпека – основа фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу	20
<i>Гузар Б.С., Закамарко В.В.</i> Державний фінансовий контроль в Україні та напрями його удосконалення в умовах воєнного стану	23
<i>Гумен О.В., Клименко В.О., Мирошніченко М.М.</i> Інноваційні підходи до аграрного страхування в цифрову епоху	25
<i>Жарун Р.Ф.</i> Страхування в умовах воєнного стану	27
<i>Куліченко Р.В.</i> Соціалізація податку на доходи фізичних осіб в контексті поведінкових фінансів	29
<i>Колотуха С.М.</i> Стан кредитного ринку аграрного сектора економіки в умовах військової агресії	32
<i>Макарчук В.В.</i> Сучасні підходи до забезпечення фінансової надійності страхових установ	35
<i>Макарчук В.В.</i> Механізми формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади	37
<i>Мельник К.М., Щербатюк О.М.</i> Проблеми регулювання ліквідності банківської системи України	39
<i>Полишвайко С.С., Власюк С.А.</i> Кредитні спілки як інструмент фінансування фермерських господарств та малих сільськогосподарських підприємств	41
<i>Пономаренко О.В.</i> Формування цифрової екосистеми страхування	44
<i>Прокопчук О.Т.</i> Цифрові технології в страхуванні та їх вплив на трансформацію бізнесу	46
<i>Пташник С.А.</i> Цифрові інструменти управління місцевими фінансами	48
<i>Ролінський О.В., Власюк С.А.</i> Особливості трансформації фінансової політики ОТГ в умовах децентралізації	50
<i>Савчук І.І.</i> Моделі фінансового ринку	53
<i>Fishchenko M. V.</i> Financial instruments for supporting the social sector under crisis conditions	54

<i>Цимбалюк Ю.А.</i> Інвестиційна складова банківського сектору економіки України	56
<i>Щербань С.А.</i> Поведінкові аспекти вдосконалення податкової системи України	58
<i>Яковенко О.Р.</i> ESG-фактори як інструмент сучасного управління підприємством в умовах трансформаційної економіки	60
<i>Ясінський О.Р.</i> Цифровізація страхових послуг: новий вимір захисту	62
<i>Улянич Ю.В., Улянич К.Ф., Рибчак В.І.</i> Стратегічні орієнтири інституціональної модернізації ринку аграрного страхування	65
<i>Улянич К.Ф., Дяченко М.О.</i> Основні складові механізму забезпечення фінансової безпеки банків	68
<i>Kamil Borowski.</i> Zasady dystrybucji środków finansowych między państwem a jednostkami samorządu terytorialnego w Polsce	71

СЕКЦІЯ 2. РОЛЬ ТА МІСЦЕ МАРКЕТИНГУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ В ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<i>Богачук Ю.С.</i> Адаптивний маркетинг сільськогосподарських підприємств: класифікація та фактори вибору методів забезпечення конкурентоспроможності	73
<i>Корман І.І.</i> Екологічні канали розподілу як складова стійкого маркетингу	75
<i>Макушок О.В.</i> Цифрова трансформація B2B-маркетингу в Україні в умовах війни та глобальної нестабільності	78
<i>Пенькова О.Г., Нестерчук Н.В.</i> Маркетингові інструменти розвитку франчайзингу: класифікаційний підхід	80
<i>Рябокучма А.С.</i> Маркетинг сталого розвитку як конкурентна перевага сільськогосподарських підприємств в умовах євроінтеграції	82
<i>Чуйко Н.В.</i> Визначення та зміст поняття «самоменеджмент»	85
<i>Семенда О.В.</i> Маркетингові інструменти підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств	87
<i>Лементовська В.А.</i> Конкурентоспроможність на ринку поштових послуг України: порівняльний аналіз «Нова пошта», «Укрпошта» та Meest express	90

СЕКЦІЯ 3. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВИКЛИКІВ

<i>Бабій М.М.</i> Ключові чинники впливу на рентабельність елеваторних підприємств України за сучасних умов	93
<i>Богданов Я.Р.</i> Розвиток електронної комерції в умовах глобальної цифрової трансформації	95
<i>Братусь І. В.</i> Вплив концепції інклюзивного розвитку економіки на сталий розвиток підприємства	97
<i>Грабек Я.А.</i> Організаційний аспект методики формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки	99

<i>Гузар Б.С.</i> Бюджетний менеджмент як складова системи державного управління і регулювання національної економіки	101
<i>Драчук О.В.</i> Теоретичні аспекти мультиплікативного ефекту інфраструктурних інвестицій для національної економіки	104
<i>Костюк Я.Ю.</i> Компенсація за надання послуг загального економічного інтересу та критерії Альтмарк	106
<i>Malyovanyi M., Nepochatenko Z.</i> Social policy models as determinants of economic dynamics under population aging	109
<i>Мудрак Р.П.</i> Інтеграція в продовольчому підкомплексі АПК України	111
<i>Ніколенко Г.Б.</i> Організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району	113
<i>Осіпова А.А.</i> Пріоритети аграрної політики України в умовах дефіциту бюджетних ресурсів	115
<i>Ревуцька А.А.</i> Економічна система України у воєнний період: модернізація бюджету, вплив міжнародної допомоги та фінансова стабільність	117
<i>Смолій Л.В.</i> Високотехнологічний експорт як стратегічний драйвер економічного розвитку	119
<i>Соловей О.В.</i> Євроінтеграція, як чинник структурних змін ринку сільськогосподарської продукції України	121
<i>Тиндюк А.М.</i> Розвиток глобальних господарських комунікацій: виклики, тенденції та перспективи	123
<i>Фротер О.С.</i> Фінансова стабільність та інвестиції як драйвери повоєнного економічного розвитку України	125
<i>Харенко А.О.</i> Ринок овочів в Україні: умови сьогодення як точка перезапуску галузевої стратегії	127
<i>Шпичко Д.О.</i> Виробнича інфраструктура зернової галузі України	129
<i>Декарчук В.В.</i> Системний менеджмент як інструмент підвищення ефективності агровиробництва в умовах євроінтеграції	131

СЕКЦІЯ 4. РОЗВИТОК ОБЛІКУ, АУДИТУ І ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

<i>Аніщенко Г.Ю.</i> Вектори розвитку бухгалтерського обліку	133
<i>Крачок Л.І.</i> Удосконалення управлінського обліку підприємства відповідно до вимог сталого розвитку	135
<i>Крочак О.І.</i> Світові бухгалтерські школи	138
<i>Матрос О.М.</i> ПДФО як інструмент формування доходів фізичних осіб: фіскальний вплив та соціальні аспекти	139
<i>Михайловина С.О.</i> Облік соціальних виплат у контексті реформи соціального забезпечення	141
<i>Оляднічук Н.В.</i> Розвиток обліку, аудиту та оподаткування підприємств: сучасні тенденції та перспективи	143
<i>Підлубна О.Д.</i> Стан та перспективи розвитку вітчизняного бухгалтерського обліку	145

Поліщук О.М. Інтеграція облікових систем з іншими цифровими інструментами як фактор підвищення ефективності господарювання в Україні 146

Ратушина О.П. Дослідження впливу ESG-факторів на прибутковість 148

Іванова Н.А. Внутрішній контроль як інструмент забезпечення ефективності функціонування підприємства 150

СЕКЦІЯ 5. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІЗНЕС-ТЕХНОЛОГІЇ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ІННОВАЦІЇ

Blenda N., Riabokuchma V. Components of the economic security of an enterprise 153

Басок А.В., Коказей В.Р., Степаненко Д.А. Оцінка збутової діяльності та відтворення ресурсів сільськогосподарських підприємств у світлі їх організаційно-економічного розвитку 155

Бурляй О.Л., Охрименко С.О., Штельмах О.В. Сучасні тенденції розвитку трудової міграції в Україні 157

Грабовецький В.О. Адаптація форм корпоративної соціальної відповідальності агропідприємств в умовах воєнних викликів: досвід та стратегії повоєнного відновлення 159

Грама А.В. Система каналів розподілу продукції рослинництва аграрних виробників та чинники, що визначають її профіль 162

Дріга А.С. Цифрові стратегії модернізації підприємницької діяльності суб'єктів агробізнесу 164

Коротєєв М.А., Гайдей В.П., Рабовський Д.Л. Інноваційні процеси діджиталізації в аграрному секторі економіки України 166

Коротєєв М.А., Зайцев С.В., Кобзар Б.В. Диверсифікація як стратегічний напрям відновлення та розвитку аграрного сектору України на засадах циркулярної економіки 168

Кравець Є. П. Біржова торгівля органічною агропродукцією: інфраструктурні передумови та бар'єри розвитку 170

Мельниченко Д.О. Роль стартапів у розвитку інноваційного середовища України 172

Мовсесян А.Г., Щербаков В.С. Державне регулювання сталого розвитку аграрного сектору: міжнародний досвід та перспективи для України 174

Мовсесян А.Г. Особливості цифрових трансформацій бізнес-процесів аграрних підприємств 175

Нестерчук Ю.О. Роль цифрових технологій у забезпеченні екологічно збалансованого аграрного виробництва 177

Prysiashna L. Current status and prospects for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine 179

Савунін О.С., Цвик В.В. Проблеми конкурентоспроможності аграрних підприємств України під час воєнного стану 181

Семенда Д.К. Економічна стійкість підприємств в умовах цифрової трансформації 184

<i>Соколюк С.Ю.</i> Цифрові рішення для підприємництва і ринку	187
<i>Тупчий О.С., Костюк С.М.</i> Цифрова трансформація бізнесу: крок у майбутнє конкурентоспроможності	189
<i>Тупчий О.С.</i> Роздрібна торгівля в Україні: динаміка розвитку та виклики в умовах трансформаційної економіки	191
<i>Швець О.А.</i> Розвиток конкурентних переваг дрібних та середніх підприємств аграрної сфери в кризових умовах	193
<i>Синенко І.М.</i> Популярні інформаційні системи та технології, що використовуються в агробізнесі	195
<i>Хахалін М.В., Чернега І.І.</i> Значення розвитку малого підприємництва	198
<i>Лебідь І. Ю.</i> Можливості реалізації інвестиційного потенціалу аграрного сектору	200
<i>Paweł Kaczmarczyk.</i> Analysis of the return on sales in the polish ICT sector in the period 2019-2023	203
<i>Кірбай Т.В.</i> Цифрові технології як інструмент управління споживчою поведінкою на продовольчому ринку	205
<i>Максименко С.М.</i> Модернізаційний розвиток матеріально-технічної бази аграрних підприємств	206

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНІ, ІНФОРМАЦІЙНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

<i>Костюк В.С.</i> Соціальна політика в контексті руху України до Європейського Союзу	210
<i>Кулаков П.І.</i> Статистичні характеристики тривалості машинного доїння	212
<i>Кучерук В.Ю.</i> Інформаційна безпека при користуванні цифровими платформами під час війни	214
<i>Ліщук Р.І., Концєба С.М.</i> Кластеризація зображень методом K-Means	216
<i>Мазур Ю.П.</i> Аналіз функціонування інтернет-магазинів	219
<i>Нескородєва Т.В.</i> Інформаційне забезпечення рішень e-commerce на основі аналізу поведінки користувачів з використанням Big Data	221
<i>Ткачук Д.С.</i> Інтеграційні механізми забезпечення конкурентних переваг у молокопродуктовому підкомплексі	224
<i>Транченко О.М.</i> Перспективи розвитку ІТ-сектору в Україні	226
<i>Yakovyn M.M.</i> Evolution of state social support for veterans from history to the present	228
<i>Маньковська В.С.</i> Інформаційні системи з використанням сенсорів на основі детерміновано-хаотичних коливань	231

СЕКЦІЯ 7. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

<i>Пономаренко О.В.</i> Цифрові технології у формуванні лексичної та комунікативної компетенції у здобувачів	235
--	-----

СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНІ ТРЕНДИ У ФІНАНСАХ, БАНКІНГУ, СТРАХУВАННІ ТА ІНВЕСТИВАННІ

Барабаш Л.В.

кандидат економічних наук, доцент
Уманський НУ

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЇ ФІНАНСІВ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Після масштабної військової агресії російської федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, країна зіткнулася з безпрецедентними викликами не лише у сфері фізичної відбудови, але й у відновленні фінансової стабільності та довіри громадян до економічних інституцій. У цьому контексті психологія фінансів – міждисциплінарна галузь, що поєднує економіку, фінанси та психологію – набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє глибше зрозуміти поведінку економічних агентів у кризових умовах та сприяти ефективному плануванню відновлення.

Війна спричинила значні психологічні травми серед населення, що впливають на фінансову поведінку громадян. А в умовах стресу люди схильні уникати ризику, що впливає на їхні інвестиційні рішення та загальну економічну активність [1].

Ключовим чинником для стабілізації економіки у повоєнний період є довіра до фінансових інституцій. Її відновлення вимагає прозорості, відповідальності та ефективної комунікації з громадянами. І застосування принципів поведінкових фінансів, таких як «м'які» інтервенції (наприклад, нагадування про сплату податків або соціальні порівняння), може сприяти підвищенню рівня загальної фінансової дисципліни [2].

Саме тому у повоєнний період важливо створити інституційні механізми, що враховують психологічні аспекти фінансової поведінки. Це включає розробку політик, спрямованих на підтримку вразливих груп населення, стимулювання інвестицій та забезпечення доступу до фінансових ресурсів. Застосування ESG-підходів (екологічні, соціальні та управлінські критерії) у фінансуванні проєктів відбудови може сприяти сталому розвитку та підвищенню довіри до економічної системи [3].

Відтак, у контексті повоєнної відбудови України, інтеграція психологічних підходів у фінансову політику є ключовою для відновлення економічної стабільності та добробуту громадян. І наразі бажано зосередитися на трьох аспектах: фінансовій грамотності, ментальному бюджетуванні та психологічній підтримці, які, згідно з науковими дослідженнями, мають значний вплив на економічну активність населення.

Фінансова грамотність – це не лише знання фінансових термінів, але й здатність приймати обґрунтовані фінансові рішення. Дослідження показують, що особи з вищим рівнем фінансової грамотності мають кращий фінансовий

добробут, оскільки вони більш схильні до раціонального управління ресурсами та інвестиційних рішень. Зокрема, дослідження, опубліковане в PLOS ONE, виявило, що фінансова грамотність позитивно впливає на фінансовий добробут через посередництво інвестиційної поведінки. Крім того, фінансова грамотність може зменшити негативний вплив боргового навантаження на психічне здоров'я, що є особливо актуальним у періоди економічної нестабільності [4].

Наступний крок – ментальне бюджетування. Це когнітивна стратегія, що передбачає планування витрат шляхом умовного розподілу коштів на різні категорії. Такий підхід сприяє кращому контролю над фінансами та зменшенню імпульсивних витрат. Дослідження показують, що ментальне бюджетування, разом із самоконтролем, позитивно впливає на фінансовий добробут, оскільки сприяє прийняттю обґрунтованих інвестиційних рішень [5]. А розвиток самоконтролю окремо є важливим фактором, оскільки він дозволяє особам уникати фінансових помилок та зберігати стабільність у довгостроковій перспективі.

Заключний крок – психологічна підтримка та зменшення фінансового стресу. Останній є значним фактором, що впливає на психічне здоров'я, спричиняючи тривожність, безсоння та депресію. А це, в свою чергу, призводить до фінансових труднощів і сприяє зниженню загального благополуччя [6]. Відтак надання психологічної підтримки, зокрема через фінансове консультування та терапію, може значно зменшити рівень стресу та покращити фінансову поведінку. Фінансова терапія допомагає особам зрозуміти їхні фінансові звички та емоційні реакції на фінансові ситуації, що сприяє прийняттю більш обґрунтованих рішень.

Психологія фінансів відіграє важливу роль у повоєнній відбудові України, оскільки дозволяє краще зрозуміти та врахувати поведінкові аспекти фінансових рішень громадян. Інтеграція психологічних підходів у фінансову політику сприятиме відновленню довіри до інституцій, підвищенню фінансової грамотності та загальній економічній стабільності.

Список використаних джерел

1. Оцінка впливу війни на людей. Україна. Червень 2023. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 18.05.2025).
2. Нікіфоров П. О., Марич М. Г. Поведінкові фінанси : навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. 2022. 144 с.
3. Пшик Б.І. Фінансові аспекти повоєнної відбудови економіки України на базі використання ESG-підходів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2024. Випуск 1 (165). URL: https://ird.gov.ua/sep/sep20241%28165%29/sep20241%28165%29_035_PshykBI.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 19.05.2025).
4. Cai Yunchao (2025) Unpacking the role of financial literacy in the debt-mental health nexus: evidence from China. *Frontiers in Public Health*. Volume 13.

URL:<https://www.frontiersin.org/journals/publichealth/articles/10.3389/fpubh.2025.1563297> (дата звернення 20.05.2025).

5. Bai R. Impact of financial literacy, mental budgeting and self control on financial wellbeing: Mediating impact of investment decision making. PLoS One. 2023 Nov 14;18(11):e0294466. doi: 10.1371/journal.pone.0294466.

6. The Impact of Financial Stress on Mental Health. National Bankers Association. 2025. URL: <https://www.nationalbankers.org/post/the-impact-of-financial-stress-on-mental-health> (дата звернення 21.05.2025).

Бондаренко Н.В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Грицак О.І.

здобувач третього рівня (доктор філософії)

Уманський НУ

ФІНТЕХ ЯК ДРАЙВЕР ТРАНСФОРМАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

FinTech як напрям, що інтегрує інноваційні технології в процеси надання та отримання фінансових послуг, трансформує кредитний ринок шляхом підвищення ефективності, зниження витрат і розширення фінансової інклюзії. Його розвиток сприяє появі нових цифрових продуктів, сервісів і моделей фінансування, що суттєво змінюють фінансову екосистему. У країнах із перехідною економікою, таких як Україна, фінтех виступає важливим чинником подолання обмеженого доступу до фінансових ресурсів та підвищення якості послуг. Технології на базі штучного інтелекту, хмарних рішень, Інтернету речей і Big Data забезпечують автоматизацію кредитних рішень і знижують залежність від суб'єктивних експертних оцінок, хоча людський фактор залишається важливим у контексті управління ризиками в умовах невизначеності [1].

FinTech є потужним каталізатором цифрової трансформації банківського сектору України, сприяючи модернізації фінансових установ, підвищенню їхньої ефективності, гнучкості та конкурентоспроможності. Яскравим прикладом є Monobank – перший в Україні мобільний банк, створений як спільний проєкт Fintech Band і Universal Bank, що швидко здобув значну клієнтську базу та став піонером у використанні цифрових платіжних сервісів, зокрема Apple Pay. Розвиток фінтеху в Україні активно підтримується Національним банком, який у 2020 році затвердив Стратегію розвитку фінтеху до 2025 року. Інтеграція фінтех-рішень, зокрема хмарних технологій, штучного інтелекту, аналізу великих даних, блокчейну та Інтернету речей, сприяє автоматизації процесів, оптимізації витрат, персоналізації послуг та покращенню клієнтського досвіду. Такі технології забезпечують вищий рівень

прозорості, підвищують якість управління ризиками, спрощують фінансові операції та зменшують імовірність шахрайства.

Особливо відчутним є вплив FinTech на кредитний ринок: онлайн-кредитування, автоматизовані скорингові системи на базі Big Data та AI, цифрова ідентифікація клієнтів і платформи P2P-кредитування спростили доступ до позик для населення та малого бізнесу, знизили витрати на обробку заявок і скоротили час ухвалення рішень. В умовах невизначеності, викликаній війною та економічною нестабільністю, FinTech став важливим інструментом підтримки кредитної активності, дозволяючи фінансовим установам гнучко адаптуватися до нових реалій. Завдяки широкому впровадженню мобільних додатків, інтернет-банкінгу та онлайн-переказів, 93% банків в Україні вже мають мобільні застосунки, 96% надають доступ до інтернет-банкінгу, а 99% – забезпечують онлайн-операції. Водночас зростає і частка клієнтів, які користуються дистанційним обслуговуванням: серед фізичних осіб – з 70,52% у 2022 році до 79,47% у 2023 році, а серед суб'єктів господарювання – з 77,9% до 89,15%. Сукупний вплив FinTech-рішень не лише змінює підходи до надання банківських та кредитних послуг, але й забезпечує їх ширшу доступність, інклюзивність та адаптацію до потреб сучасної економіки [2].

Розвиток фінансових технологій суттєво змінює кредитний ринок України, відкриваючи нові можливості для як банків, так і позичальників. Одним із головних напрямів є поширення альтернативних моделей кредитування через цифрові платформи, що дозволяє спростити доступ до фінансування для ширшого кола фізичних осіб та підприємств, зокрема малого й середнього бізнесу. Ці рішення сприяють підвищенню інклюзивності фінансових послуг, розширюють клієнтську базу та стимулюють економічну активність. Інтеграція новітніх цифрових інструментів – таких як автоматизовані скорингові моделі, аналітика великих даних, штучний інтелект, блокчейн і хмарні сервіси – сприяє зниженню операційних витрат, покращенню управлінських процесів, а також підвищенню точності оцінки кредитоспроможності клієнтів і зменшенню ризиків.

Фінтех-рішення дозволяють банкам персоналізувати кредитні продукти, прискорити процес розгляду заявок і ухвалення рішень, що позитивно впливає на клієнтський досвід. Завдяки включенню міжнародних платіжних систем зменшуються транзакційні витрати, підвищується ефективність розрахунків та взаємодії на фінансовому ринку. Загалом, цифрова трансформація кредитного ринку підвищує фінансову стійкість банків, стимулює зростання їх прибутковості та активів, а також зміцнює довіру до банківської системи. Водночас, адаптація регуляторної політики до нових викликів відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності: впровадження RegTech і SupTech-технологій дозволяє ефективніше контролювати кредитну діяльність, забезпечувати прозорість операцій та знижувати ризики шахрайства.

Проте активний розвиток FinTech супроводжується і новими викликами, зокрема в сфері кібербезпеки. Захист цифрових інструментів і даних клієнтів набуває стратегічного значення. Банки змушені посилювати інвестиції у

кіберзахист, щоб забезпечити стабільність кредитного сектору в умовах зростаючих кіберризиків. Отже, фінансові технології не лише модернізують кредитування, але й формують нову якість ринку, яка базується на інноваційності, гнучкості, безпеці та клієнтоорієнтованості.

Список використаних джерел

1. Vartsaba, V., & Zaslavska, O. (2020). FinTech industry in Ukraine: problems and prospects for the implementation of innovative solutions. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6(4). URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/856/908> (дата звернення 19.05.2025р.)

2. Березовик, В. М., Свистун, А. О., & Сухолиткий, А. Д. (2025). Розвиток фінансових технологій в Україні як драйвер модернізації банківського сектору. *Актуальні питання економічних наук*, (9). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15013392> (дата звернення 18.05.2025р.)

Бондаренко Н.В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Демчук В.М.

здобувач третього рівня (доктор філософії)

Уманський НУ

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах нестабільної економіки та трансформаційних процесів в Україні ефективне фінансове забезпечення підприємств є запорукою їх стійкого розвитку, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Фінансове забезпечення підприємства охоплює процес формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, необхідних для реалізації його стратегічних і тактичних цілей. Фінансове забезпечення виступає ключовим елементом фінансового механізму функціонування суб'єктів господарювання незалежно від рівня їх організації та форми власності. На сьогодні механізм фінансового забезпечення підприємницької діяльності в Україні залишається недостатньо ефективним і потребує комплексного вдосконалення.

Фінансове забезпечення становить фундамент господарсько-виробничої діяльності підприємств, оскільки саме фінансові ресурси є необхідною передумовою для покриття витрат на виробництво та збут, своєчасного виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банківськими установами, а також для формування прибутків та забезпечення стабільного розвитку підприємства.

Фінансовий механізм розглядається як системна сукупність фінансових форм, методів, важелів та інструментів, за допомогою яких реалізується

фінансова політика держави на макро- й мікрорівнях. Серед дослідників, які здійснили вагомий внесок у трактування цього поняття, варто відзначити С. Юрія, О. Василика, О. Кириленка, В. Опаріна, О. Ковалюка, С. Ковальчука та І. Форкуна. У їхніх роботах фінансовий механізм постає як інструмент впливу на розподільчі та перерозподільчі процеси, формування доходів, фондів грошових коштів, а також забезпечення суспільного відтворення [1].

Вдосконалення механізму фінансового забезпечення підприємств потребує комплексного підходу, що охоплює низку ключових напрямів, здатних підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами та забезпечити стабільний розвиток суб'єктів господарювання.

Одним із важливих напрямів є диверсифікація джерел фінансування. Традиційне фінансування, засноване переважно на банківських кредитах, сьогодні вже не задовольняє повною мірою потреб підприємств. Тому все більшої актуальності набуває залучення альтернативних джерел, таких як гранти міжнародних організацій, краудфандингові платформи, лізинг для придбання основних засобів без значних початкових витрат, а також факторинг як інструмент фінансування дебіторської заборгованості. Ці інструменти дозволяють підприємствам підвищити ліквідність і уникати надмірного боргового навантаження.

Наступним важливим кроком є оптимізація структури капіталу, що передбачає досягнення раціонального співвідношення між власними й позиковими фінансовими ресурсами. Збалансована структура капіталу сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємства, зниженню ризиків банкрутства та забезпечує гнучкість у фінансовому плануванні. Оптимізація структури капіталу також позитивно впливає на інвестиційну привабливість підприємства та його здатність залучати додаткові кошти на вигідних умовах.

Важливу роль у вдосконаленні фінансового забезпечення відіграє цифровізація фінансового управління. Інтеграція сучасних цифрових технологій, зокрема автоматизованих систем обліку, електронного документообігу, хмарних сервісів, а також інструментів фінансової аналітики, дозволяє підвищити прозорість і оперативність фінансових процесів. Це, у свою чергу, забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень і сприяє ефективному використанню фінансових ресурсів.

Не менш значущим чинником є посилення державної підтримки підприємств, особливо малого та середнього бізнесу. У цьому контексті важливими є запровадження та розширення програм податкових пільг, надання субсидій і дотацій, спрощення доступу до державних та міжнародних програм фінансової підтримки. Така підтримка створює сприятливі умови для розвитку підприємницької ініціативи, стимулює інвестиційну активність і підвищує загальну фінансову спроможність бізнесу.

Крім того, ефективне функціонування фінансового механізму неможливе без належного рівня фінансової грамотності керівного складу та персоналу підприємств. Підвищення рівня знань у сфері фінансів, інвестування, податкового планування, ризик-менеджменту дозволяє

фахівцям ухвалювати обґрунтовані рішення, раціонально використовувати ресурси та уникати фінансових помилок. Проведення регулярного навчання та професійного розвитку персоналу має стати обов'язковим елементом корпоративної стратегії.

У результаті впровадження вищезазначених заходів очікується суттєве підвищення ефективності фінансового забезпечення підприємств. Це сприятиме зростанню їх фінансової стійкості, поліпшенню структури ресурсного забезпечення, зниженню рівня ризиків та підвищенню інвестиційної привабливості. У довгостроковій перспективі вдосконалення механізму фінансового забезпечення стане важливим фактором забезпечення сталого розвитку економіки та підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу в глобальному середовищі.

Список використаних джерел

1. Квасниця О., Неклюдова Т. Вдосконалення фінансового механізму розвитку аграрного сектору. *Світ фінансів*. 2020. № 3(64). С. 139–152. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40903/1/КВАСНИЦЯ.pdf> (дата звернення: 19.05.2025).

Бондаренко Н.В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Лиманюк В.В.

здобувач третього рівня (доктор філософії)

Уманський НУ

ФІСКАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

У сучасних умовах ефективно вирішення соціально-економічних проблем на місцевому рівні неможливе без посилення фінансової спроможності територіальних громад. Саме тому фінансова децентралізація стала одним із ключових напрямів реформування публічних фінансів в Україні. У науковій літературі, зокрема у класифікації К. Кайзера, децентралізація поділяється на три взаємопов'язані види: фінансову, адміністративну та політичну. Успішне впровадження будь-якого з них потребує узгодженого функціонування інших [1]. Фінансова децентралізація передбачає передачу місцевим органам влади повноважень щодо формування доходів і здійснення видатків, що забезпечує фінансову автономію та підвищує відповідальність органів самоврядування. Це створює передумови для більш ефективного використання бюджетних ресурсів на місцях, орієнтованого на потреби громад.

В Україні фінансова децентралізація отримала новий імпульс із 2014 року після прийняття Концепції реформування місцевого самоврядування та

територіальної організації влади. Згодом, наприкінці 2014 року, були внесені зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, які закріпили за органами місцевого самоврядування нові повноваження та стабільні джерела доходів.

Значно розширено дохідну базу місцевих бюджетів за рахунок передачі частини загальнодержавних податків, зокрема податку на доходи фізичних осіб, акцизного податку, єдиного податку тощо. Органи місцевої влади отримали можливість самостійно планувати свої бюджети, спрямовувати кошти на розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я й інших сфер.

Фіскальна децентралізація стала основою для переходу від патерналістської моделі міжбюджетних відносин до внутрішньо орієнтованої моделі розвитку громад, що сприяє підвищенню ефективності використання фінансового потенціалу на місцях та зміцненню економічної незалежності територіальних громад. У процесі реформування фінансової системи України фіскальна децентралізація відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової самостійності місцевого самоврядування. Передача на місця фінансових ресурсів і повноважень є необхідною умовою для ефективного виконання соціально-економічних функцій громадами. Проте впровадження фіскальної децентралізації в Україні супроводжується низкою труднощів, зумовлених особливостями національного контексту.

Зокрема, в Україні децентралізаційні процеси відбуваються паралельно з реформами місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою та державної регіональної політики, тоді як у більшості країн світу це були послідовні етапи трансформації. Такий підхід створює структурні суперечності, політизацію реформи та незбалансованість між обсягами повноважень і наявними ресурсами. Це ускладнює досягнення реальної фінансової самодостатності громад [2].

Недостатність власних доходів місцевих бюджетів обмежує економічний розвиток територій, особливо в умовах загальнонаціональної кризи. Незважаючи на розширення дохідної бази місцевих бюджетів через зарахування частини загальнодержавних податків, значна частина територіальних громад продовжує залежати від трансфертів з державного бюджету.

На цьому тлі особливої уваги потребує ефективний перерозподіл податкових надходжень на користь громад, з акцентом на податки, що сплачуються безпосередньо на їх території. Водночас муніципальні запозичення, хоч і є джерелом додаткових коштів, створюють боргові зобов'язання на майбутні періоди.

Проблемним залишається питання витрат – недофінансування потребує перегляду підходів до збалансування бюджету, адже громади часто не мають змоги повністю реалізувати делеговані їм функції. Отже, фіскальна децентралізація має впроваджуватись на основі вже здійснених реформ адміністративно-територіального та регіонального рівнів, із чітким визначенням джерел доходів і повноважень. Подальші дослідження мають бути зосереджені на поглибленому аналізі усіх можливих форм фіскальної

децентралізації з метою пошуку додаткових шляхів збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Позитивними результатами децентралізації в Україні є зростання частки власних доходів у місцевих бюджетах, зокрема за рахунок податку на доходи фізичних осіб та єдиного податку, що дозволило зменшити залежність громад від державних трансфертів. Крім того, громади отримали можливість самостійно інвестувати в інфраструктуру, освіту та охорону здоров'я, що сприяє покращенню якості послуг і розвитку територій.

Список використаних джерел

1. Клименко О. М. Фінансова децентралізація як нова парадигма розвитку місцевого самоврядування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29 (68), № 5. С. 103–107. URL: https://www.pubadm.vernadskeyournals.in.ua/journals/2018/5_2018/20.pdf. (дата звернення 18.05.2025р.)

2. Дяченко С. А. Фіскальна децентралізація як тенденція реформування міжбюджетних відносин. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 90–94. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2018/18.pdf. (дата звернення 19.05.2025р.)

Бондаренко Н.В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Цибань В.С.

здобувач третього рівня (доктор філософії)

Уманський НУ

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ АНТИКРИЗОВИХ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аграрний сектор України зазнає безпрецедентних викликів, що потребують негайного реагування та ефективних антикризових заходів. Війна, яка триває з лютого 2022 року, спричинила масові руйнування критичної інфраструктури, зокрема сільськогосподарських угідь, виробничих потужностей, зернохосовищ і транспортних шляхів. Особливо небезпечним є масштабне мінування орних земель, що унеможливорює проведення сільськогосподарських робіт і загрожує життю працівників. Порушення логістичних ланцюгів, блокада портів, зростання вартості транспортування, інфляція та валютна нестабільність призвели до серйозного погіршення фінансової ситуації в аграрному бізнесі [1].

У цих умовах аграрні підприємства змушені впроваджувати антикризові фінансові стратегії, зокрема оптимізацію витрат, переорієнтацію на альтернативні логістичні маршрути, диверсифікацію джерел фінансування та

активніше залучення державної й міжнародної підтримки. Оцінка ефективності таких стратегій має базуватись на показниках фінансової стійкості, ліквідності, прибутковості та здатності підприємств адаптуватися до мінливого середовища. Аналіз свідчить, що найбільш результативними є ті підходи, які передбачають гнучке управління ресурсами, цифровізацію фінансових процесів та посилення ризик-менеджменту.

Антикризові фінансові стратегії не лише допомагають аграрним підприємствам виживати у воєнний час, а й формують підґрунтя для їх стійкого розвитку в післявоєнний період. Успішність цих стратегій значною мірою залежить від здатності адаптуватися до нових реалій та ефективно використовувати доступні ресурси.

В умовах воєнної нестабільності аграрні підприємства України впроваджують низку антикризових фінансових стратегій, спрямованих на збереження платоспроможності, фінансову стабільність і відновлення господарської діяльності. Однією з найпоширеніших є оптимізація витрат, що передбачає зменшення собівартості виробництва за рахунок енергоефективних технологій, перегляду постачальницьких умов і підвищення ресурсної дисципліни. Це дозволяє зменшити навантаження на обігові кошти і забезпечити стабільність фінансових потоків у короткостроковій перспективі.

Диверсифікація джерел фінансування є ще одним ключовим напрямом антикризової політики. Підприємства активніше використовують грантову допомогу, аграрні розписки, механізми фінансового лізингу та форвардні контракти для забезпечення оборотного капіталу без залучення високовартісних кредитів. Це дозволяє знизити фінансові ризики та уникнути надмірної залежності від банківського сектору [2].

Залучення страхових механізмів, зокрема агрострахування, допомагає частково компенсувати втрати від кліматичних ризиків, бойових дій або неврожаю. Страхування стає важливим інструментом захисту доходів аграріїв у період високої невизначеності.

Гнучке управління дебіторською та кредиторською заборгованістю сприяє підтриманню ліквідності та уникненню касових розривів. Підприємства скорочують терміни дебіторської заборгованості, ведуть активну претензійну роботу та відтермінують платежі за кредиторськими зобов'язаннями без шкоди для репутації.

Інвестиції в цифрові технології дозволяють аграрним компаніям краще контролювати фінансові потоки, здійснювати прогнозування врожайності, автоматизувати бухгалтерський облік і фінансове планування. Цифровізація фінансових процесів підвищує прозорість управлінських рішень і сприяє зменшенню людських помилок.

У сучасних умовах держава повинна зосередитися на стимулюванні розвитку агрострахування як ключового інструменту захисту аграріїв від фінансових ризиків, пов'язаних із війною, кліматичними загрозами та ринковою нестабільністю. Одночасно самим аграрним підприємствам варто

активніше впроваджувати цифрові інструменти бюджетування та фінансового планування, що дозволить підвищити точність управлінських рішень, ефективно розподіляти ресурси й забезпечити прозорість фінансових процесів.

Таким чином, ефективна реалізація антикризових фінансових стратегій забезпечує адаптацію аграрних підприємств до екстремальних умов і створює передумови для поступового відновлення фінансової стійкості в середньо- та довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Негрей М. В., Тараненко А. А., Костенко І. С. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. Вип. № 40. 2022. с. 9. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1474> (дата звернення 17.05.2025р.)

2. Кузьменко Г.О., Телендій А.А. Вплив війни на аграрний сектор України: виклики та роль державного управління у відновленні галузі. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Том 35 (74) № 5 2024. С.22-29. URL: https://www.pubadm.vernadskeyournals.in.ua/journals/2024/5_2024/6.pdf (дата звернення 19.05.2025р.)

Власюк С.А.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Тиховський М.І.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну суттєво вплинуло на всі сфери національної економіки, зокрема й на аграрний сектор, який є одним з ключових для забезпечення продовольчої безпеки країни та її експортного потенціалу. В умовах воєнного стану фінансова політика в аграрній сфері набуває особливої ваги, оскільки традиційні джерела фінансування зазнали значних змін на тлі зменшення державної підтримки, обмеженості власних ресурсів аграріїв, сезонності виробництва та ускладнення доступу до зовнішнього фінансування через брак ліквідної застави.

Специфіка аграрного сектору суттєво впливає на формування фінансової політики. Однією з ключових особливостей є сезонність виробництва, що призводить до нерівномірного надходження грошових коштів протягом року та потреби у фінансуванні на посівну кампанію, догляд за посівами та збір урожаю. Крім того, висока залежність від природних умов (посухи, повені,

заморозки) зумовлює значні ризики втрати врожаю та, відповідно, доходів. Тривалий виробничий цикл у деяких галузях (наприклад, садівництво, тваринництво) також вимагає довгострокового фінансування. Додатковою проблемою є нестабільність та часто обмежений доступ до постійного фінансування, що ускладнює інвестиції в розвиток та модернізацію.

Фінансова політика держави охоплює комплекс заходів, спрямованих на управління фінансовими ресурсами та регулювання фінансових відносин в економіці. До ключових складових фінансової політики належать податкова політика, що визначає принципи та механізми формування доходів бюджету; політика фінансового забезпечення, яка стосується розподілу бюджетних коштів та державної підтримки; регулювання кредитного ринку, спрямоване на забезпечення доступу суб'єктів господарювання до кредитних ресурсів; розвиток фінансової інфраструктури, що включає фінансові інститути та інструменти, а також політика страхування, яка відіграє ключову роль у мінімізації фінансових втрат від різноманітних ризиків.

Для аграрного сектору, що характеризується високою залежністю від природних умов та тривалим виробничим циклом, а в умовах воєнного стану ще й значними військовими ризиками, страхування є критично важливим інструментом мінімізації фінансових втрат. Воно дозволяє аграріям частково або повністю компенсувати збитки, спричинені несприятливими погодними умовами, хворобами рослин і тварин, а також наслідками бойових дій, забезпечуючи таким чином фінансову стійкість підприємств.

Зважаючи на зазначені особливості та важливість аграрного сектору для економіки країни, держава відіграє значну роль у його фінансовому забезпеченні. Державна підтримка може здійснюватися через різноманітні інструменти, включаючи прямі субсидії, часткову компенсацію відсоткових ставок за кредитами, гарантування кредитів, а також через реалізацію регіональних програм підтримки сільського господарства, спрямованих на врахування місцевих особливостей та потреб.

Військові дії на території України спричинили значні негативні наслідки для фінансового стану аграрного сектору. Порушення традиційних логістичних ланцюжків призвело до ускладнення збуту продукції, зростання транспортних витрат та затримки надходження виручки. Руйнування виробничої інфраструктури (складів, елеваторів, ферм) та знищення сільськогосподарської техніки зумовили прямі фінансові втрати та необхідність значних інвестицій у відновлення. Крім того, війна призвела до зменшення фінансового забезпечення з боку держави та ускладнила доступ до кредитних ресурсів через зростання ризиків. Додатково, значне зростання цін на матеріально-технічні ресурси суттєво збільшує собівартість сільськогосподарського виробництва.

В умовах обмеженості традиційних джерел фінансування аграрним підприємствам необхідно активно шукати альтернативні шляхи залучення коштів. До таких можуть належати гранти від державних та міжнародних організацій, краудфандингові платформи, залучення приватних інвестицій,

використання інструментів факторингу для швидкого отримання оборотних коштів, налагодження кооперації з іншими агровиробниками для спільного фінансування проєктів, а також використання лізингу для придбання необхідної техніки та обладнання. Ще однією важливою стратегією адаптації є оптимізація витрат. Це може включати перегляд усіх статей витрат з метою їх зменшення, а також впровадження новітніх технологій, зокрема автоматизації виробничих процесів, що дозволяє скоротити витрати на оплату праці, оптимізувати використання матеріалів та енергоресурсів та ін.

Нині, аграрні підприємства стикаються з підвищеним рівнем фінансових ризиків. До них належать кредитні ризики, пов'язані з неплатоспроможністю контрагентів; ринкові ризики, зумовлені волатильністю цін на сільськогосподарську продукцію та засоби виробництва; валютні ризики, що виникають при здійсненні ЗЕД; а також специфічні воєнні ризики, пов'язані з бойовими діями та їхніми наслідками. Для мінімізації негативного впливу фінансових ризиків аграрії можуть використовувати різноманітні стратегії. Диверсифікація виробництва та ринків збуту дозволяє зменшити залежність від кон'юнктури одного сегменту. Хеджування за допомогою фінансових інструментів може допомогти зафіксувати ціни та валютні курси, зменшуючи волатильність доходів. Страхування є важливим інструментом захисту від майнових втрат та інших непередбачених подій.

Отже, військові дії на території України спричинили значні негативні наслідки для фінансового стану аграрного сектору, включаючи логістичні проблеми, руйнування, дефіцит робочої сили та зростання цін на ресурси. У цих умовах державна підтримка є невід'ємною складовою фінансового забезпечення та підтримки стабільного функціонування аграріїв. Водночас, адаптація фінансової політики самими аграріями вимагає активного пошуку альтернативних джерел фінансування та впровадження своєчасного менеджменту фінансовими ризиками.

Гузар Б.С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Кисельов І.А.

здобувач третього освітньо-наукового

рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА – ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Сучасний світ динамічний і формується залежно від змін у сферах суспільного життя, яке сприяє запровадженню нових технологічних процесів, ефект яких неможливо спрогнозувати до входу в ризикове середовище їх

функціонування. Технології з кожним днем видозмінюються, починаючи з особистісних і до глобальних. За сучасних умов розвиток людського суспільства базується на інформаційних цінностях, безпека яких у реаліях, що діють, виходить на перший план. Захист цілісності міжмережевих систем, якими рухаються потоки інформації різного роду та її призначення, вимагає абсолютно нового підходу, орієнтованого на централізацію інформаційної безпеки, яка використовує методи щодо запобігання кіберзлочинам. З огляду на це важливою проблемою є фінансова безпека, як основа фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Фінансова стійкість господарюючого суб'єкта включає в себе: фінансову безпеку підприємства, фінансову гнучкість підприємства, фінансову стабільність підприємства та фінансову рівновагу в довгостроковому та короткостроковому періодах.

Фінансова стійкість і фінансова безпека підприємства нерозривно пов'язані між собою, взаємовпливають і взаємодоповнюють одна одну.

В сучасній економіці особливу значущість набувають проблеми забезпечення не тільки фінансової стійкості, а й фінансової безпеки підприємств.

Останнім часом, в умовах війни та європейської інтеграції, проблеми забезпечення фінансової безпеки набули надзвичайної актуальності, що пов'язано не лише з фінансовою кризою, зростанням нестабільності, а й глобалізацією економічного простору, що призводить до збільшення кількості загроз у вигляді нестабільності фінансових ринків, аномальних варіацій цін на енергоресурси.

За цих умов і держава, і регіони, і суб'єкти аграрного бізнесу зіткнулися з необхідністю нових підходів щодо забезпечення безпеки сталого розвитку. Важливою передумовою фінансової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і загрозам, здатних заподіяти фінансові збитки або небажано змінити структуру капіталу, або примусово його ліквідувати. Для забезпечення цієї умови суб'єкти аграрного бізнесу повинні підтримувати фінансову стійкість, рівновагу, забезпечувати достатню фінансову незалежність та гнучкість при прийнятті управлінських фінансових рішень. Тому забезпечення фінансової безпеки може бути тільки на основі фінансово стійкого розвитку господарюючого суб'єкта, де створені передумови для реалізації такого фінансового механізму, який здатний адаптуватися до умов внутрішнього і зовнішнього середовища, що змінюються. Пріоритетним напрямом для фінансової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу є фінансова гнучкість тобто здатність змінювати та регулювати обсяги та структуру джерел фінансування, а також напрями вкладення фінансових ресурсів, з врахуванням зовнішніх та внутрішніх обставин. Наявність управлінських опцій у суб'єктів аграрного бізнесу полягає в його фінансовій стабільності і визначається сталістю оптимальних чи наближених до них значень фінансових показників. Важливе значення для забезпечення

фінансової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу мають нові інформаційні технології, зокрема блокчейн.

Блокчейн - це технологія, яка функціонує як платформа систем електронних грошей. У широкому розумінні блокчейн - це цифровий реєстр з інформацією про всі транзакції користувачів системи, розподілений між усіма вузлами мережі та захищений від несанкціонованого доступу. База всіх даних зберігається за допомогою впорядкованого кола блоків, в якому містяться записи всіх операцій учасників. Кожен блок є міні сховищем, що відображає відомості як про нові, так і про попередні дії в мережі. На відміну від звичних баз даних, блокчейн не має централізованого управління - записи ведуться в реєстрі загального користування, тобто вся інформація про операції є у кожного користувача системи. Таким чином, технологія блокчейна бере на себе роль цифрового джерела, що з'єднує в ланцюжок блоків вхідні дані, тоді як учасники розподільчої системи виступають колективним нотаріусом, що підтверджує достовірність цих записів. Технологічно принцип роботи блокчейну має низку цікавих властивостей, які в даний час залучають сотні інвесторів з різних напрямів економічної діяльності. Ця система має особливі і важливі характеристики, якими зацікавлені користувачі.

"Блокчейн може існувати в будь-яких системах, де є елемент довіри". Технологія довіри – це система впевненості. У блокчейні немає поділу для фізичних чи юридичних осіб, приватних та державних господарюючих суб'єктів, всі підключаються до мережі через єдиний протокол, таким чином, дестабілізувати систему неможливо оскільки всі учасники рівні. Блокчейн застосовує механізм консолідованого масиву даних, структуру якого забезпечують усі користувачі розподільчої мережі. У результаті розсіяні в цифровому просторі учасники узгоджують достовірність відомостей, що підлягають внесенню до єдиного реєстру, що зумовлює цілісність інформації та її захищеність від компрометації. Потреба технології блокчейн в інноваційному секторі ознаменована потребою в інформаційній безпеці, зокрема і фінансовій безпеці в цілому[1,2].

Фінансова безпека як частина національної безпеки будь-якої держави покликана забезпечити методи та способи протистояння зовнішнім та внутрішнім загрозам на макро та мікрорівнях. Адже ступінь розвитку соціальних, економічних, політичних та суспільних сфер діяльності прямо пропорційний якості функціонування фінансової системи.

Блокчейн-технології готові вивести взаємодію між учасниками фінансового сектора на якісно новий щабель за рахунок прозорості операцій, що проводяться, високого рівня безпеки системи, відкритої архітектури мережі, зменшення витрат на ведення обліку, адаптації ланцюга блоків під індивідуальні вимоги. Блокчейн став поворотним моментом серед комерційних мереж, викликавши непідробний інтерес із боку учасників ринку. Нові бізнес-моделі вже готові реалізуватися через крипто технології, стимулюючи попит на інновації. Поширення технології довіри обумовлено

широким діапазоном її застосування, як у вибудовуванні ланцюга між суб'єктами господарювання і мереж розподілу.

Для організації ефективної системи фінансової безпеки суб'єкта у аграрного бізнесу варто створити аналітичну службу і розробити відповідну документацію, де мають бути визначені внутрішні та зовнішні загрози, а також критерії, на підставі яких фінансова безпека може бути порушена. Аналітична служба даватиме оцінку дотримання цих критеріїв і доводитиме інформацію до топ-менеджменту суб'єкта у аграрного бізнесу[2]. Необхідно також створити інформаційну систему для всебічного та об'єктивного моніторингу, що включає виявлення та прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз фінансової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу як основи їх фінансової стійкості. Таким чином, з позицій теорії та практики з упевненістю можна стверджувати, що необхідною та достатньою умовою для суб'єктів аграрного бізнесу є забезпечення фінансової безпеки - основи фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Безпека технології блокчейн: міфи та реальність. Intelligent Enterprise. URL: <https://www.iemag.> .
2. Марусяк Н.Л., Бак Н.А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. Економіка та держава. 2022. № 2. С. 109-113.
3. Tapscott (1997) Don The digital economy: promise and peril in the age of networked intelligence. New York: McGrawHill. 342 p.

Гузар Б.С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Закамарко В.В.

здобувач третього освітньо-наукового

рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна росії негативно вплинула на діяльність усіх галузей національної економіки України. У даній ситуації суттєво постраждала ланка державних фінансів, оскільки різко знизилась надходження до бюджетів усіх рівнів унаслідок падіння ділової активності суб'єктів господарювання, що відобразилось на розмірі фінансових ресурсів держави та її здатності повноцінно і своєчасно виконувати свої функції і завдання.

Проте функціонування вітчизняної економіки в умовах воєнного стану

суттєво змінили вимоги до державного фінансового контролю та пошуку напрямів його удосконалення з урахуванням євроінтеграційних процесів в Україні.

Особливо важливим в умовах воєнного стану є впровадження і використання ефективних методів, видів і механізмів контролю, які б гарантували належний розподіл і використання бюджетних коштів на оборону та соціальні потреби. Тому важливим є реформування та удосконалення всієї системи державного фінансового контролю. Серед них: запровадження єдиної методології та міжнародних стандартів, підвищення професійного рівня фахівців контролюючих органів, а також забезпечення прозорості їхньої діяльності. Всі ці механізми допоможуть забезпечити ефективне використання державних ресурсів та дадуть змогу запобігти правопорушенням у бюджетній сфері.

В Україні державний фінансовий контроль реалізує низка органів державної влади та підпорядковані їм установи відповідно до чинного законодавства та у межах їхніх повноважень й у міру необхідності. Основними формами державного фінансового контролю в Україні є перевірка виконання фінансових зобов'язань перед державою, контроль правильності використання коштів нагляд за дотриманням правил проведення фінансових операцій, контроль за розрахунками та зберіганням коштів, ідентифікація внутрішнього контролю, виявлення та попередження фінансових порушень та шахрайства, контроль за виконанням бюджетних програм та проектів, оцінка фінансових ризиків та управління ними, нагляд за дотриманням стандартів фінансового обліку та звітності, аудит фінансових звітів та діяльності.

В умовах воєнного стану в Україні відбулися значні зміни в системі державного фінансового контролю, що призвело до нових викликів у сфері фінансового управління. У цей період забезпечення ефективного державного фінансового контролю вважають надзвичайно важливим завданням, що дає змогу підтримати фінансову стабільність та забезпечити раціональне використання бюджетних ресурсів.

Сьогоднішня ситуація також ускладнена специфічними фінансовими проблемами, які стосуються підвищених корупційних ризиків, що з'являються в умовах надзвичайного стану і нестабільності. Війна сприяє розвитку корупційних схем через неформальні канали закупівель для оборонних потреб та послуг. Додатковими викликами стали недостатня прозорість фінансових операцій, потреба адаптації облікових і звітних систем до воєнних умов та обмежений доступ громадськості до фінансової інформації [2].

Відсутність чіткого розподілу повноважень та узгодженого механізму взаємодії між різними органами під час воєнного стану теж створили труднощі у сфері зростання ефективності реалізації фінансового контролю, а розв'язання цієї проблеми вимагає удосконалення законодавчої бази та розроблення дієвих процедур координації діяльності між органами контролю.

В Україні в умовах повномаштабної війни спостерігається різке збільшення державних витрат, зокрема на фінансування обороноздатності

країни, закупівлю військової техніки та забезпечення військовослужбовців, що створило додаткові виклики для системи фінансового контролю, яка повинна забезпечити ефективне і раціональне використання бюджетних коштів. У таких умовах уряд змушений швидко приймати рішення, що стосуються фінансування військових потреб і гуманітарних заходів, які, своєю чергою, вимагають від фінансових контролюючих органів гнучкості і оперативності.

Сучасні реформи у сфері державного фінансового контролю зосереджені на поліпшенні методологічних засад, проведенні державного фінансового аудиту та гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими стандартами. Відповідно до зобов'язань України перед ЄС, необхідно створити ефективну систему державного аудиту, яка відповідатиме європейським стандартам і сприятиме розвитку контрольних органів.

Отже, Україні необхідно створити інтегровану систему державного фінансового контролю, яка забезпечить ефективну взаємодію між його зовнішніми і внутрішніми видами і запровадити єдині стандарти проведення, які відповідатимуть вимогам ЄС.

Список використаних джерел

1. Гузар Б. С., Закамарко В. В. Організація державного фінансового контролю і ефективність його здійснення в Україні в умовах воєнного стану. Proceedings of v international scientific and practical conference. Liverpool, United Kingdom. 2023. С. 797 – 804.

2. Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України №561 від 07.05.2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP220561> (дата звернення: 10.05.2025).

Гумен О.В.,
Клименко В.О.,
Мирошніченко М.М.,
здобувачі третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

Науковий керівник – **ПРОКОПЧУК О.Т.**
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Сільське господарство є однією з найбільш ризикованих галузей економіки, що постійно зазнає впливу несприятливих погодних умов, природних катаклізмів, біологічних загроз і економічної нестабільності. У

зв'язку з цим аграрне страхування стає ключовим інструментом мінімізації втрат аграріїв і забезпечення стабільності аграрного сектору.

У сучасну цифрову епоху стрімкий розвиток інформаційних технологій відкриває нові можливості для вдосконалення механізмів аграрного страхування. Впровадження інноваційних підходів, зокрема супутникового моніторингу, блокчейну, штучного інтелекту, цифрових платформ і мобільних застосунків, дозволяє зробити страхові продукти більш точними, доступними та ефективними.

Дослідження інноваційних рішень у сфері аграрного страхування є актуальним завданням, що сприяє не лише підвищенню фінансової стійкості сільгоспвиробників, але й розвитку сучасної цифрової інфраструктури агросектору. У даній роботі розглядаються ключові інновації, що трансформують ринок аграрного страхування, та визначаються перспективи їх подальшого впровадження в Україні [1-2].

Аграрне страхування в Україні перебуває на етапі становлення та реформування. Низький рівень проникнення страхових послуг у сільське господарство зумовлений низкою факторів: високою вартістю полісів, недовірою до страхових компаній, обмеженим доступом до інформації та недостатнім рівнем державної підтримки. У цьому контексті інновації відіграють вирішальну роль у підвищенні ефективності та привабливості аграрного страхування для агровиробників.

Інноваційні технології в аграрному страхуванні:

- Супутниковий моніторинг та дистанційне зондування Землі (ДЗЗ)

Використання супутникових знімків дозволяє в режимі реального часу оцінювати стан посівів, виявляти зони ураження посухою, надмірною вологістю або шкідниками. Це знижує витрати на експертні обстеження та підвищує об'єктивність страхових виплат.

- Блокчейн та смарт-контракти

Блокчейн забезпечує прозорість усіх транзакцій, а смарт-контракти дозволяють автоматизувати процеси нарахування і виплати страхових компенсацій без участі третьої сторони. Це мінімізує ризики шахрайства та затримки у виплатах.

- Штучний інтелект та машинне навчання

AI дозволяє прогнозувати врожайність, оцінювати ризики на основі великих масивів даних (Big Data) і формувати персоналізовані страхові пакети для фермерів. Це сприяє більш точному ціноутворенню страхових продуктів.

- Мобільні платформи та цифрові додатки

Мобільні застосунки дозволяють фермерам купувати страхові поліси, подавати заявки на виплати та відстежувати статус звернень, не виходячи з поля. Це значно спрощує доступ до послуг, особливо у віддалених регіонах.

Інноваційні рішення роблять аграрне страхування більш прозорим, оперативним та гнучким. Водночас виникають нові виклики, пов'язані з кібербезпекою, захистом персональних даних, цифровою грамотністю аграріїв і потребою у модернізації інфраструктури.

У США, Канаді, Індії та Бразилії інноваційні підходи вже успішно впроваджуються. Наприклад, в Індії за підтримки уряду працює програма, що використовує AI та супутникові дані для автоматичних страхових виплат. Вивчення таких прикладів є корисним для адаптації подібних моделей в Україні.

Отже, інноваційні технології відкривають нові можливості для розвитку аграрного страхування, роблячи його більш ефективним, доступним і прозорим. Супутниковий моніторинг, блокчейн, штучний інтелект і цифрові платформи здатні суттєво підвищити довіру аграріїв до страхових інструментів та зменшити фінансові ризики у сільському господарстві. Водночас важливо забезпечити належну інфраструктуру, цифрову грамотність та державну підтримку для повноцінного впровадження цих рішень в Україні.

Список використаних джерел

1. Клименко В. О. Тенденції розвитку аграрного страхування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Випуск 103, Ч. 2 : Економічні науки, С. 140-153. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-103-2-140-153.

2. Прокопчук О.Т., Клименко В.О. Параметрична схема страхового захисту для аграрного сектору економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 102. Ч. 2 : Економічні науки. С. 60-71. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-60-71.

Жарун Р.Ф

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

Науковий керівник – **ПРОКОПЧУК О.Т.**

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна на території України, що почалася у 2014 році з окупації Криму та продовжилася повномасштабним вторгненням росії в лютому 2022 року, докорінно змінила всі аспекти життя українців. Серед багатьох сфер економіки значні виклики постали перед ринком страхування. Він теж мав адаптуватися до нових реалій воєнного часу.

Як відомо, війна – виняток зі страхових договорів по всьому світу. Однак слід констатувати: після початку великої війни страхові компанії відгукнулися на запит людей і бізнесу та запропонували нові продукти, що страхують життя,

здоров'я, житло, приміщення і майно від ризиків, які пов'язані саме з воєнними подіями.

Основні виклики для страхування під час війни

1. **Зниження довіри до страхових компаній.** Під час воєнних дій у населення виникає невизначеність щодо можливості компенсації збитків, пов'язаних із пошкодженням або втратою майна. Чи буде страхова компанія спроможна виконати свої зобов'язання у разі масових звернень клієнтів? Постає питання про стабільність самих страхових компаній, надто ж в умовах безпекової й фінансової нестабільності.

2. **Винятки з покриття.** Багато страховиків традиційно включають “військові ризики” до переліку винятків, тобто таких ризиків, які не підлягають компенсації за стандартними полісами. Це ставить під сумнів можливість страхового захисту в умовах війни, особливо для майна та бізнесу у прифронтових регіонах та зонах активних бойових дій.

3. **Зростання кількості страхових випадків.** Пошкодження і руйнація будівель, транспортних засобів, підприємств та інфраструктури – це лише частина збитків, які потребують відшкодування. Інфраструктурні втрати від ударів росії та пов'язаних із ними подій мають величезні масштаби, і страховикам важко оперативно опрацьовувати велику кількість заявок на компенсацію.

4. **Фінансова нестабільність.** В умовах воєнного стану економіка України потерпає, є залежною від зовнішніх донорів, що впливає і на платоспроможність як клієнтів страхових компаній, так і самих компаній. Погіршення фінансового стану страховиків може призвести до банкрутства або неспроможності виплачувати страхові компенсації.

Слід враховувати, що іноземні страхові компанії, як правило, не беруться за “нетипову” Україну. Тому українські компанії страхують воєнні ризики суто під власні кошти, тому суми виплат мають обмеження.

Приміром, за полісами каско сума виплати може становити 10% від вартості автомобіля. Тобто якщо авто коштує 1 млн грн, страховка з воєнних ризиків покrije тільки 100 тис. грн.

Нові можливості та адаптація ринку

Незважаючи на складнощі, війна також стимулює появу нових підходів і можливостей для страхового ринку в Україні.

Спеціальні продукти для воєнного часу

Деякі страхові компанії почали розробляти спеціальні програми страхування, які покривають воєнні ризики. Наприклад, можливе страхування військовослужбовців або громадян, які зазнали фізичних чи матеріальних втрат внаслідок бойових дій. Такі поліси можуть включати медичне страхування для тих, хто постраждав від воєнних дій, страхування житла та автомобілів з урахуванням ризиків війни.

Однак і в таких пропозиціях дія страхових ризиків залежить від того, чи перебуває громадянин або військовослужбовець у зоні підвищеної небезпеки на момент настання страхового випадку, чи ні.

Здебільшого, включити воєнні ризики в договір страхування можна лише в тилу. Адже прорахувати можливість страхових виплат тим, хто перебуває занадто близько до лінії фронту, дуже складно. Страховики можуть аналізувати тільки ту статистику, що стосується обстрілів тилкових регіонів (ракетами та ударними безпілотниками, але не артилерією).

Тому, як правило, компанії не оформлюють страховки для майна в зоні менш як 30–50 кілометрів від території активних бойових дій.

Страхування волонтерів та гуманітарних місій

Широкомасштабна війна дала поштовх новій хвилі волонтерського руху, який теж потребує страхового захисту. Волонтери, котрі працюють у небезпечних регіонах, можуть отримати страхові продукти, що покривають ризики, пов'язані з їхньою діяльністю.

Перспективи розвитку страхування після війни

Страхування як механізм фінансового захисту має потенціал стати невід'ємною частиною відновлення країни, допомагаючи громадянам і бізнесу долати наслідки війни. Завершення бойових дій та перехід до відновлення країни відкриє нові горизонти для українського страхового ринку. Серед перспектив можна виділити страхування відбудови, реформування ринку страхування, зміцнення довіри до страхування.

Після війни важливим кроком буде відновлення довіри населення до страхових компаній. Успішна виплата страхових компенсацій та прозорі умови страхування допоможуть поступово повернути довіру клієнтів.

Однак щоб говорити про це і втілювати, звісно, потрібно спершу завершити війну нашою перемогою.

Список використаних джерел:

1. Антонів Р. Страхування під час війни. Що змінюється у страхуванні з введенням воєнного стану. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/>
2. Внукова Н. М. Сучасний стан та тенденції розвитку страхування в умовах воєнного стану. Страховий ринок України: виклики в період дії воєнного стану та перспективи подальшого розвитку»: матеріали доповідей міжнародного науково-практичного круглого столу. 17.11.2022 р. С. 9–10.

Куліченко Р.В.

здобувач освіти третього (освітньо-науковий) рівня

Уманський НУ

Науковий керівник – Барабаш Л.В., к.е.н., доцент

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В КОНТЕКСТІ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ

Податок на доходи фізичних осіб є ключовим елементом податкової системи України, забезпечуючи значну частину надходжень до бюджетів усіх рівнів. І в контексті повоєнної відбудови активно стоїть питання його оптимізації, зокрема – його соціалізація в контексті поведінкових фінансів.

Соціалізація податку на доходи фізичних осіб передбачає його адаптацію до потреб суспільства та забезпечення дієвості принципу соціальної справедливості.

Однак система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні має низку проблем, що знижують рівень податкової дисципліни платників. І одними з найбільших є: пропорційна шкала оподаткування, що передбачає єдину ставку податку та не враховує платоспроможність платника, призводячи до несправедливого розподілу податкового навантаження [2]; обмежена ефективність податкових пільг, викликана зростанням мінімальної заробітної плати та відсутністю перегляду законодавчих норм застосування пільг, зокрема податкової соціальної пільги [1]; запровадження військового збору та підвищення його ставок під час воєнного стану, що збільшило податкове навантаження на платників без урахування їхньої платоспроможності [1, 2].

Такі упущення створюють надзвичайно негативний фон для формування поведінки платників податків з позиції поведінкових фінансів. Адже вони дають платникам можливість стверджуватися у несправедливості податкових процесів, а відтак стають першоосновою для девіантної поведінки, пов'язаної з уникненням чи ухиленням від оподаткування.

Якщо ж мати на увазі вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в контексті поведінкових фінансів, то слід дотримуватися наступного алгоритму трансформаційних змін:

1. Запровадження прогресивної шкали справляння податку на доходи фізичних осіб: такий перехід дозволить забезпечити справедливіший розподіл податкового навантаження. Це передбачає встановлення вищих ставок для громадян з високими доходами та зниження ставок для малозабезпечених верств населення [3];

2. Встановлення дієвого неоподатковуваного мінімуму: запровадження неоподатковуваного мінімуму доходів, що відповідає прожитковому мінімуму, дозволить зменшити податковий тиск на громадян з низькими доходами та підвищити їхню купівельну спроможність [4];

3. Перехід від оподаткування індивідуального до справляння податку з сукупного доходу сім'ї: розгляд у якості об'єкта оподаткування доходу сім'ї дозволить більш точно враховувати фінансовий стан домогосподарств та забезпечити справедливіше оподаткування;

4. Реформування переліку та механізму надання податкових пільг: необхідно переглянути систему податкових пільг, додавши до останніх податкову знижку на благодійність [5]. Це допоможе сформувати у громадян поведінку соціальної відповідальності, а також зробить ефективнішою сплату податків.

На підтвердження запропонованих змін варто зауважити, що наявний досвід країн Європейського Союзу та США свідчить про ефективність прогресивного оподаткування та врахування сімейного доходу при визначенні податкових зобов'язань. Зокрема, у Франції застосовується система «сімейних

коефіцієнтів», що дозволяє точніше визначати податкове навантаження з урахуванням складу сім'ї [6].

Таким чином, соціалізація податку на доходи фізичних осіб в Україні є необхідною для забезпечення соціальної справедливості та підвищення ефективності податкової системи, зокрема у контексті формування належної податкової поведінки у платників з позиції поведінкових фінансів. Основними напрямками реформування при цьому мають стати впровадження прогресивної шкали оподаткування, встановлення неоподатковуваного мінімуму доходів, оподаткування сукупного доходу сім'ї та реформування системи податкових пільг. А врахування міжнародного досвіду та адаптація його до національних реалій сприятиме створенню в Україні справедливішої й ефективнішої податкової системи, заснованої на постулатах поведінкових фінансів.

Список використаних джерел

1. Приймак І.І., Блага Н.В. Соціальні аспекти системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Соціально-правові студії*. 2018. Випуск 1. С. 72–79. DOI 10.32518/2617-4162-2018-1-72-79
2. Верховод, І., Гурбик, Ю., Вороніна, Ю., Ізбаш, С., & Шарова, Т. (2020). Проблеми та шляхи оптимізації соціально-економічного ефекту від податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(34), 402–412. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i34.215585>
3. Ярема, Б., & Кекош, І. (2018). Удосконалення процесу справляння податку на доходи фізичних осіб у сьогодишніх реаліях. *Молодий вчений*, 10 (62), 899-903. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3919>
4. Волохова, І. (2023). Результативність податкового регулювання доходів фізичних осіб. *Український економічний часопис*, (1), 5–10. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-1>
5. Бобрівець, В. В. (2018). Податкова знижка з податку на доходи фізичних осіб – напрями удосконалення пільги для активізації благодійності в Україні. *Економічний простір*, (130), 98-110. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/190>
6. Тучак Т. В., Соціалізація оподаткування доходів фізичних осіб: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Modern Economics*. 2019. № 17(2019). С. 226-231. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-36](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-36).

Колотуха С.М.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський НУ

СТАН КРЕДИТНОГО РИНКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

В українському агросекторі наразі існує чимало викликів, але одним з ключових залишається фінансове забезпечення аграрних підприємств. Російська військова агресія суттєво вплинула на фінансову підтримку аграріїв. Це проявилось у скороченні державного фінансування, значному розриві у цінах на засоби виробництва та реалізовану продукцію, зменшенні обсягів виданих кредитів, що призвело до складнощів з самоокупністю виробництва.

На жаль, поточний стан фінансово-кредитного забезпечення агробізнесу в Україні викликає занепокоєння через високу вартість кредитних ресурсів та повномасштабне вторгнення. З 22 лютого 2022 року кількість втрачених аграрних підприємств досягла 1 261. Загалом, аграрний сектор зазнав одних з найбільших збитків від війни, які у 2024 році перевищили \$80 млрд [1].

Україна продовжує бути надійним постачальником продовольства на світові ринки. За інформацією Мінагрополітики, у 2024 році експорт агропродовольчої продукції майже досяг показника довоєнного періоду – 24,5 млрд дол. США, що склало 59 % від загального експорту. Це другий історичний рекорд (у 2021 році показник становив 27,7 млрд дол. США). У 2024 році Україна експортувала 78,3 млн тонн аграрної продукції. У вартісному вираженні найбільша частка припадає на соняшникову олію – 21 % (експортовано майже 6 млн тонн на 5,1 млрд дол. США) [2].

З огляду на те, що сільське господарство є галуззю з повільним обігом капіталу (прибуток залежить від сезонності, а фінансування потрібне протягом року), стає зрозуміло, що стабільна робота галузі практично неможлива без зовнішнього фінансування. Саме тому банківське кредитування стає важливим джерелом фінансування при нестачі власних оборотних коштів.

Аналізуючи кредитний портфель за видами діяльності підприємств, лідирують оптова та роздрібна торгівля (21,7% та 15,5% від загального обсягу кредитного портфелю станом на 01.04.2024). Значну частку кредитного портфелю також формують сільськогосподарські виробники (14 % від загального обсягу), підприємства, що надають комунальні послуги (8,4%), та ті, що працюють з нерухомістю (7,2%). Сільськогосподарські виробники мають кращу якість кредитного портфелю - частка непрацюючих кредитів на 01.04.2024 становила 15,65% [3].

За сучасних умов актуальним є запровадження механізму товарного кредитування аграрного сектора економіки.

Цей механізм підтримки аграріїв був започаткований компанією ADAMA в тісній співпраці з Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), щоб посилити національну та світову продовольчу безпеку. Він не просто надає можливість придбати необхідні ресурси, він створює умови для зростання, розвитку та становлення аграрного бізнесу.

Товарні кредити в аграрному секторі від ADAMA охоплюють широкий спектр продуктів, направлених на отримання стійких врожаїв високої якості. Тепер ви можете придбати із відстрочкою платежу: засоби захисту рослин, мікродобрива, основні добрива

Під товарним кредитуванням мається на увазі продаж продукції із відстрочкою платежу.

Товарні кредити для агробізнесу надаються компаніям або групам пов'язаних компаній, у яких:

Кількість працівників не перевищує 300 осіб.

Річна виручка складає менше 15 млн дол. США (з ПДВ).

Програма USAID з аграрного та сільського розвитку у 2024 році підтримала 1200 українських агровиробників, які за допомогою низки фінансових інструментів змогли отримати понад 1,14 млрд грн[4].

В сучасних умовах важливим є розвиток нових форм комерційного кредитування.

5 березня 2024 року Президент України підписав Закон України "Про аграрні ноти" (№ 3586), який запроваджує електронні аграрні розписки як неемісійні цінні папери в електронній формі. Закон України "Про аграрні розписки" не було скасовано, але поряд з традиційними паперовими розписками було запроваджено новий фінансовий інструмент фінансування.

Електронні аграрні розписки-це самостійні фінансові інструменти, які обертаються на ринку капіталу і можуть бути об'єктом купівлі-продажу та джерелом отримання прибутку. Іншими словами, аграрні розписки є неемісійними цінними паперами. Електронні розписки реєструються як електронні документи в Реєстрі електронних розписок[5].

Для посилення розвитку українського кредитного ринку, необхідно визначити стратегічний вектор та впровадити ряд наступних ініціатив:

1. Вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює кредитний ринок.

2. Розробка ефективних стратегій стабілізації та росту аграрного сектору з урахуванням впливу зовнішньої економіки.

3. Заснування загальнонаціональної системи кредитування сільського господарства, що включає відповідну інфраструктуру.

4. Удосконалення системи державної фінансової та економічної підтримки для суб'єктів господарювання в аграрному секторі.

В Україні є всі підстави для створення національної системи кредитування сільськогосподарського виробництва. Для цього необхідне ухвалення "Закону про систему сільськогосподарського кредитування".

Основними складовими розвитку цієї системи є:

- Формування системи сільськогосподарського кредитування з участю земельних банків та сільськогосподарських кредитно-товарних спілок, які надають кредити аграрним підприємствам під заставу майбутнього урожаю та землі.

- Надання державних кредитів сільськогосподарським підприємствам з місцевих бюджетів.

- Надання земельному банку права випуску державних гарантованих цінних паперів, створення статутного капіталу для системи кредитування сільськогосподарських земель.

- Передбачити можливість поступового викупу державною часткою в капіталі земельними банками та сільськими кредитними спілками.

- Відновити видачу короткострокових кредитів для поточних фінансових потреб заготівельним і переробним підприємствам, а також для забезпечення виконання контрактів на закупівлю сільськогосподарської продукції, землі та сільгосппродукції.

- Запровадити пільгове кредитування для фермерів з деокупованих територій та зон, де завершено бойові дії.

Аналіз кредитного забезпечення аграрного сектора економіки демонструє, що він функціонує переважно за рахунок власних ресурсів, що на сьогодні є значною, але недостатньою складовою для повноцінного самофінансування. Це обумовлює необхідність розвитку як банківських, так і партнерських форм кредитування, а також вдосконалення чинного кредитного ринку загалом.

Список використаних джерел

1. Агросектор України після трьох років війни: втрати і виклики
URL: <https://superagronom.com/articles/771-agrosector-ukrayini-pislya-troh-rokiv-viyni-vtrati-i-vikliki>

2. У 2024 році аграрна продукція склала 59 % в загальному експорті, – Комітет з питань аграрної та земельної політики. URL: https://komagropolit.rada.gov.ua/news/main_news/75828.html

3. Кредитування бізнесу під час війни: виклики та можливості
URL: <https://aub.org.ua/104/ekspertna-dumka/14550-kredytuvannia-ukrainskykh-pidpriemstiv-pid-chas-viiny-vyklyky-ta-mozhlyvosti>

4. Кредитування бізнесу під час війни: виклики та можливості
URL: <https://aub.org.ua/104/ekspertna-dumka/14550-kredytuvannia-ukrainskykh-pidpriemstiv-pid-chas-viiny-vyklyky-ta-mozhlyvosti>

5. Про аграрні ноти: Закон України від 22.02.2024 р. № 3586-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20#Text>

Макарчук Василь Васильович
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Уманський НУ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИХ УСТАНОВ

У сучасних умовах динамічного розвитку фінансових ринків та зростання ризиків, що супроводжують діяльність суб'єктів економіки, особливого значення набуває питання фінансової надійності страхових установ. Страхові компанії відіграють важливу роль у забезпеченні економічної стабільності, оскільки виконують функції перерозподілу ризиків, захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, а також акумуляції та інвестування фінансових ресурсів.

З огляду на зростаючу конкуренцію на страховому ринку, жорсткі регуляторні вимоги та постійні зміни у макроекономічному середовищі, особливої актуальності набуває пошук ефективних підходів до зміцнення фінансової стійкості страхових компаній. Успішне функціонування страхової системи залежить від здатності компаній підтримувати достатній рівень платоспроможності, ліквідності, а також забезпечувати ефективне управління ризиками.

Фінансова надійність страхової компанії – це її здатність у повному обсязі та у встановлені строки виконувати зобов'язання перед страхувальниками та іншими контрагентами [1-2]. Вона є основним критерієм довіри до страхової системи в цілому. Надійність страхових компаній має стратегічне значення, оскільки зниження фінансової стійкості може призвести до масових невиплат, втрати репутації та дестабілізації фінансового ринку.

Фактори, що впливають на фінансову надійність страховиків:

- розмір і структура страхових резервів;
- якість активів страхової компанії;
- прибутковість та ефективність інвестиційної діяльності;
- ліквідність та платоспроможність;
- структура та динаміка страхового портфеля;
- внутрішня система управління ризиками;
- регуляторне середовище та вимоги нагляду.

Сучасні підходи до забезпечення фінансової надійності

1. Впровадження систем управління ризиками

Система управління ризиками (*ERM – Enterprise Risk Management*) дозволяє виявляти, оцінювати та контролювати ризики на всіх рівнях діяльності страхової компанії. Її впровадження сприяє зниженню ймовірності непередбачених фінансових втрат.

2. Використання актуарних методів аналізу

Актуарна наука забезпечує точну оцінку страхових резервів, тарифів, ймовірностей настання страхових випадків. Це підвищує точність фінансового планування та запобігає дефіциту коштів.

3. Диверсифікація інвестиційного портфеля

Раціональна диверсифікація дозволяє зменшити інвестиційні ризики і забезпечити стабільні джерела доходів навіть у періоди економічної нестабільності.

4. Дотримання міжнародних стандартів (*Solvency II*)

Solvency II є системою нормативів, що регулює вимоги до капіталу, управління ризиками та звітності страхових компаній у ЄС. Його принципи дедалі активніше впроваджуються у національне законодавство багатьох країн, включаючи Україну.

Органи страхового нагляду відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової надійності. Вони встановлюють нормативи платоспроможності, контролюють формування резервів, проводять перевірки та застосовують санкції до порушників. Ефективне регулювання сприяє стабільності всієї галузі.

Фінансова надійність страхових установ є ключовим чинником довіри з боку клієнтів, стабільності фінансового ринку та сталого розвитку страхової галузі. У процесі дослідження було встановлено, що на рівень надійності страховиків впливає комплекс взаємопов'язаних факторів, серед яких основне значення мають якість управління ризиками, рівень резервів, інвестиційна політика та дотримання нормативних вимог.

Сучасні підходи до забезпечення фінансової стійкості ґрунтуються на впровадженні ефективних систем управління ризиками, застосуванні актуарних методів, диверсифікації інвестиційного портфеля та гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема *Solvency II*. Особливу роль у цьому процесі відіграє державне регулювання, що має забезпечувати прозорість, контроль і відповідальність учасників страхового ринку.

Таким чином, забезпечення фінансової надійності страхових компаній потребує комплексного підходу, який охоплює як внутрішні механізми управління, так і ефективне зовнішнє регулювання. Перспективним напрямом подальших досліджень є удосконалення моделей оцінки ризиків та адаптація міжнародного досвіду до умов національного ринку.

Список використаних джерел

1. Прокопчук О.Т. Особливості цифровізації страхового бізнесу в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Випуск 103, Ч. 2 : Економічні науки, С. 6-16. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-103-2-6-16.

2. Прокопчук О. Т., Мальований М. І., Пономаренко О. В., Клименко В. О., Макаруч В. В. Сучасні маркетингові інструменти у страховому бізнесі. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10 травень 2024 р., С. 61-68. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.10.61.

Макарчук Володимир Васильович
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Уманський НУ

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

У процесі реформування системи державного управління в Україні ключовим напрямом стала децентралізація влади, що передбачає передачу повноважень, ресурсів та відповідальності від центральних органів до органів місцевого самоврядування. Однією з основоположних складових цього процесу є трансформація підходів до формування місцевих бюджетів, які виступають фінансовим фундаментом ефективної діяльності територіальних громад.

Місцеві бюджети – це інструмент реалізації соціально-економічної політики на місцевому рівні, що забезпечує фінансування широкого спектра функцій, зокрема освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства та розвитку інфраструктури [1-2]. В умовах децентралізації значно зростає їх роль, адже саме через них громади отримують змогу самостійно планувати, розподіляти та контролювати фінансові ресурси.

Разом з тим, формування місцевих бюджетів у нових умовах супроводжується низкою викликів: необхідністю ефективного адміністрування доходів, раціонального використання видатків, забезпечення прозорості та підзвітності бюджетного процесу. Актуальність дослідження обумовлена потребою у вдосконаленні механізмів формування місцевих бюджетів відповідно до сучасних реалій та кращих європейських практик.

Місцеві бюджети є важливою складовою бюджетної системи України, що відображає фінансову самостійність територіальних громад. У процесі децентралізації вони перетворюються з інструменту перерозподілу державних коштів на реальний механізм розвитку локальних економік. Надання громадам бюджетної автономії дозволяє їм оперативно реагувати на потреби населення, реалізовувати власні стратегії соціально-економічного розвитку, а також посилює підзвітність органів місцевого самоврядування.

У межах бюджетної децентралізації істотно змінилася структура доходів місцевих бюджетів:

- Закріплення частини загальнодержавних податків, зокрема ПДФО (60% залишаються в громаді), сприяє наповненню місцевих бюджетів.
- Запровадження акцизного податку, єдиного податку, туристичного збору тощо як джерел власних надходжень ОТГ.
- Міжбюджетні трансферти, зокрема базова дотація та субвенції (освітня, медична), забезпечують виконання делегованих державою повноважень.

Таким чином, громади отримали стабільні джерела доходів, проте виникає проблема нерівномірності їх розподілу між фінансово спроможними та слабшими територіями.

Основні напрями використання коштів місцевих бюджетів включають фінансування освіти, медицини, культури, інфраструктури, ЖКГ. Зростає потреба у впровадженні:

- програмно-цільового методу бюджетування, який орієнтований на результат;
- участі громади у формуванні бюджету («бюджет участі»);
- електронного бюджетування, що сприяє прозорості та відкритості.

Раціональне планування видатків дозволяє громадам не лише утримувати базові послуги, а й інвестувати в розвиток.

Серед сучасних механізмів формування та реалізації місцевих бюджетів варто виокремити:

- Фінансове планування на середньострокову перспективу (3-5 років);
- Аналіз фінансової спроможності громад для оптимізації видатків;
- Залучення додаткових фінансових ресурсів через проекти МТД, гранти, партнерства з приватним сектором;
- Місцеві податки і збори як елемент фіскальної автономії.

Усе це потребує високого рівня кваліфікації місцевих фінансових спеціалістів і сталих нормативних рамок.

Реформа децентралізації в Україні суттєво змінила підходи до формування місцевих бюджетів, надавши територіальним громадам більшу фінансову самостійність і відповідальність. У результаті громади отримали можливість самостійно управляти своїми ресурсами, планувати розвиток і реалізовувати соціально значущі проекти.

Дослідження показало, що ключовими механізмами формування місцевих бюджетів є: впровадження програмно-цільового методу, середньострокове фінансове планування, розширення джерел власних доходів, залучення інвестицій та міжбюджетних трансфертів. Разом з тим існують виклики, пов'язані з нерівномірністю ресурсного потенціалу громад, недосконалістю адміністрування податків та необхідністю підвищення фінансової грамотності місцевих управлінців.

Для підвищення ефективності бюджетного процесу в умовах децентралізації доцільно:

- посилити аналітичну спроможність органів місцевого самоврядування;
- стимулювати громади до ефективного використання ресурсів;
- запроваджувати прозорі механізми громадського контролю за бюджетними коштами.

Таким чином, удосконалення механізмів формування місцевих бюджетів сприятиме не лише фінансовій стабільності територіальних громад, а й зміцненню локальної демократії та сталому соціально-економічному розвитку.

Список використаних джерел

1. Баранівський, О. І. Бюджетна система України: теорія та практика формування місцевих бюджетів. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 312 с.
2. Соколюк С.Ю., Прокопчук О.Т., Жарун О.В., Коротєєв М.А., Максименко С.М. Цифрові рішення та інноваційні підходи в сфері соціального забезпечення. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 63-73. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-63-73.

Мельник К.М.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Щербатюк О.М.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський НУ

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність теми ліквідності банківської системи зумовлена тим, що банки є невід’ємною складовою сучасної економіки. Економічні та політичні події останніх років лише посилили їхню роль, що, у свою чергу, зумовило зростання попиту на банківські послуги та підвищення вимог до рівня їх ліквідності. Тому держава, прагнучи залишити на ринку лише найбільш ефективні банки, створює умови конкуренції шляхом внесення змін до банківської сфери. Проте такі зміни не завжди мають позитивний результат і потребують розробки ефективних підходів до реалізації функцій комерційних банків на фінансовому ринку.

На сьогоднішній день не існує єдиного, загальноприйнятого визначення поняття «ліквідність банківського сектора», оскільки з розвитком економіки та фінансової системи змінювалися й підходи до трактування цього терміна. У 20-х роках минулого століття ліквідність ототожнювали з кредитоспроможністю. У період радянської економіки ліквідність трактувалася як мобільність активів підприємства та його спроможність своєчасно виконувати свої зобов’язання.

Сучасне бачення ліквідності банківського сектора формується на основі міжнародної та національної практики.

Під ліквідністю банківського сектора розуміють здатність своєчасно та без втрат виконувати свої зобов’язання перед вкладниками і кредиторами [1].

При вивченні економічної літератури терміни «ліквідність» та «платоспроможність» часто ототожнюються, однак при детальному аналізі їх змісту можна виявити суттєві відмінності.

Платоспроможність банку означає його здатність виконувати всі свої зобов'язання на певну дату, тобто це оцінка фінансового стану банку на конкретний момент часу. Натомість ліквідність охоплює здатність банку забезпечувати виконання зобов'язань у всіх часових розрізах – як коротко-, так і довгострокових – з урахуванням обсягів і термінів платежів.

У зв'язку з цим можливі ситуації, коли банк у певний проміжок часу не здатен своєчасно виконати всі платіжні зобов'язання через тимчасовий дефіцит ліквідних коштів, однак загалом залишається ліквідним. Втрата ліквідності, своєю чергою, у довгостроковій перспективі неминуче призводить до неплатоспроможності.

Результати емпіричного аналізу показників ліквідності банківської системи України за період 2019–2023 рр. засвідчують відчутний вплив військових дій на динаміку ключових коефіцієнтів. Зокрема, коефіцієнт LCR_{вв} (Liquidity Coverage Ratio у національній валюті) демонструє стійку тенденцію до зростання, що особливо виражено протягом останніх двох років аналізованого періоду: від 481,1 % у 2019 році до 2377,2 % у 2023 році. Така динаміка свідчить про суттєве підвищення здатності банківських установ покривати короткострокові зобов'язання високоліквідними активами, деномінованими у національній валюті, що є позитивним сигналом стабільності банківської системи в умовах кризового середовища.

На початку 2025 року українська банківська система демонструє стійке зростання запасу ліквідності, що є позитивним сигналом для фінансового сектору в умовах триваючої війни та економічної нестабільності. За оперативними даними Національного банку України, у лютому 2025 року обсяг коштів фізичних осіб у національній валюті збільшився на 2,3%, що свідчить про збереження довіри населення до банківських установ.

Станом на початок березня 2025 року загальний обсяг коштів клієнтів у національній валюті в банківській системі України досяг рекордного рівня — 1,9 трлн грн. Це свідчить про високий рівень довіри громадян і бізнесу до фінансової системи навіть в умовах тривалого воєнного стану. За інформацією Національного банку України, цей показник удвічі перевищив рівень початку 2022 року, що демонструє здатність банківського сектору не лише зберегти стабільність, але й нарощувати ресурсну базу.

У НБУ підкреслюють, що такий значний обсяг фінансових ресурсів є надійною основою для розширення кредитування реального сектору економіки та активізації інвестиційної діяльності. Цей факт підтверджує потенціал банків до виконання стратегічної функції посередництва в інвестиційному процесі та відновленні економіки України [2].

Однак, у процесі регулювання ліквідності банківської системи можуть виникати певні складнощі, які ускладнюють стабільне функціонування фінансових установ. Однією з таких проблем є невідповідність термінів між

зобов'язаннями та активами. Зокрема, банки часто залучають значні обсяги короткострокових ресурсів, які спрямовуються на довгострокове кредитування. Такий дисбаланс створює ризик ліквідного дефіциту, оскільки у разі масового відкликання коштів або потреби в оперативних виплатах банк може не мати достатніх вільних активів у короткостроковій перспективі.

Крім того, важливим фактором є зміна відсоткових ставок. Їхнє коливання безпосередньо впливає як на попит на кредитні ресурси, так і на зацікавленість клієнтів у розміщенні депозитів. Зростання ставок, як правило, збільшує витрати банків на обслуговування пасивів, тоді як зниження – зменшує дохідність за кредитними операціями [3].

Ще однією суттєвою проблемою є недостатній розвиток фінансового ринку в Україні. Обмежений перелік фінансових інструментів, через які банки можуть залучати кошти або рефінансувати свою діяльність, звужує можливості оперативного управління ліквідністю. Це створює додаткові труднощі у формуванні збалансованої структури пасивів і знижує гнучкість банків у реагуванні на зміну ринкової ситуації.

Таким чином, для забезпечення стабільного рівня ліквідності банків необхідне поєднання внутрішнього фінансового планування з активним розвитком грошово-кредитного та фондового ринків, а також розширення доступу до сучасних інструментів фінансового посередництва.

Список використаних джерел

1. Івасюк В. І. Ліквідність банківської системи: сутність, значення, проблеми. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 1(42). С. 34–40.
2. Банківська система демонструє зростання ліквідності. Рівень досяг рекордних 1,9 трлн грн/ URL; <https://minfin.com.ua/ua/2025/03/14/147060382> (дата звернення: 16.05.2025)
3. Ільєнко, В. А. Монетарна політика в умовах турбулентності: вплив на банківську ліквідність. *Фінанси України*. 2023. №8. С. 24–33.

Полишвайко С.С.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Власюк С.А.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Уманський національний університет

КРЕДИТНІ СПІЛКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ТА МАЛИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сьогодні, в умовах зростаючої потреби в фінансовій підтримці аграрного сектору, особливої актуальності набуває пошук ефективних механізмів кредитування фермерських господарств та малих сільськогосподарських

підприємств. Традиційні банківські установи часто висувають жорсткі вимоги до позичальників, що ускладнює доступ до необхідних коштів для розвитку та розширення їхньої діяльності. У цьому контексті кредитні спілки, як фінансові установи, що базуються на принципах взаємодопомоги та членства, можуть відігравати значну роль у забезпеченні фінансовими ресурсами малих агровиробників.

Для забезпечення сталого функціонування кредитного ринку актуальним питанням є розвиток ринку кредитних спілок як інструмент підвищення його прозорості та надійності. Часткове вирішення цієї проблеми відбулося 01.01.2024 після набрання чинності закону України «Про кредитні спілки» від 14 липня 2023 року № 3254-IX [1] (далі – Закон) [1]. Прийняття нового закону зумовлене ще однією проблемою – регулятор – Національний банк України, відносить кредитні спілки до високо ризикових фінансових установ [2].

Варто відзначити, що в Законі передбачено певні нововведення (табл. 1). Особливе місце займає те, що у зв'язку з змінами у законодавстві малі сільськогосподарські підприємства (ФОП та фермерські господарства) отримали доступ до ще одного джерела фінансування.

Табл.1. Основні зміни в законодавстві щодо діяльності кредитних спілок
[3]

Зміни	Було	Додано	Вплив на ринок
Перелік осіб, які можуть бути членами кредитних спілок	Лише фізичні особи	Фізичні особи, фізичні особи – підприємці, фермерські господарства, кооперативи, первинні або місцеві професійні спілки, релігійні організації, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків та мікропідприємства	Розширення учасників ринку
Перелік послуг	Кредитування, залучення вкладів, надання гарантій	Кредитування, залучення вкладів, надання гарантій, фінансові платіжні послуги, обмін валют та/або валютні перекази, провадити іншу господарську діяльність	Розширює спектр фінансових та інших послуг, що надаються кредитними спілками
Прозорість діяльності	-	Наявність веб сайту	Підвищення прозорості ринку
Система управління кредитною спілкою	-	Дозволяється проведення дистанційних зборів у режимі відеоконференції. Необхідно побудувати систему внутрішнього контролю (управління ризиками, комплаєнс, внутрішній аудит)	Посилить контроль за діяльністю фінансових установ
Вимоги до структури капіталу кредитних спілок	-	Встановлюватиметься пруденційні нормативи, використовуючи диференційовані підходи з врахуванням розміру, значимості кредитної спілки, характеру її операцій	Зробить кредитні спілки надійнішими, стабільнішими та прозорішими
Правила отримання ліцензій	Дві процедури на реєстрацію та ліцензування на кожен вид фінансових послуг	Здійснюється функціонування на підставі однієї ліцензії на діяльність кредитної спілки	Спрощення ведення діяльності учасників ринку

Чим ще цікаві кредитні спілки для малих підприємств в аграрному секторі?

Перш за все слід зазначити, що аграрні підприємства, а особливо малі та фермерські господарства, потребують значних фінансових вливань для впровадження нових технологій, удосконалення сільськогосподарської техніки та розширення виробничих потужностей. Кредитування є основним джерелом фінансування. Проте доступ до швидких і дешевих кредитів стає перешкодою у належному фінансуванні і на допомогу аграріям може прийти кредитна спілка.

Оскільки кредитна спілка здійснює діяльність без мети одержання прибутку, та відповідно до пункту 8 статті 3 Розділ II Закону відноситься до неприбуткових організацій, що як наслідок зменшує податкове навантаження, це може стати їх основною перевагою щодо вартості кредитів у порівнянні з банківським сектором [4].

Ще однією перевагою є те, що як джерелом надходжень коштів до кредитних спілок та і видача кредитів можуть бути члени організації об'єднанні за місцем їх розташування, тобто фізичні та юридичні особи з одного регіону, а відповідно і їх ділова репутація є відомою та час для прийняття рішення щодо видачі фінансування може бути досить незначним.

Серед основних проблем це є довіра до фінансової установи. Це питання на порядку денному в регулятора та потребує подальшого дослідження щодо підвищення довіри до кредитних спілок шляхом впровадження комплексного аналізу їх платоспроможності, системи завчасного попередження ризиків.

Проведене дослідження підтверджує значний потенціал кредитних спілок як важливого джерела фінансування фермерських господарств та малих сільськогосподарських підприємств. Їхні ключові переваги, такі як орієнтованість на потреби членів, гнучкіші умови кредитування та краще розуміння специфіки сільськогосподарського бізнесу, роблять їх привабливою альтернативою традиційним банкам. Розвиток та підтримка кредитних спілок на державному рівні може стати тим поштовхом, що сприятиме підвищенню фінансової стійкості малих агровиробників, стимулювати розвиток сільських територій, що в свою чергу забезпечить стійкий розвиток аграрного сектору України.

Список використаних джерел

1. Президент України Володимир Зеленський підписав новий закон «Про кредитні спілки». Сайт Національної асоціації кредитних спілок України. URL: <https://www.naksu.org/news/prezydent-ukrayiny-volodymyr-zelenskyi-pidpysav-zakon-pro-kredytni-spilky/>
2. Кредитні спілки. Інформація з сайту Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbank-fs-market/credit-unions>
3. Підписано закон про кредитні спілки: що зміниться у цьому сегменті». Сайт Банки.юа. URL: <https://banki.ua/news/pidpysano-zakon-pro-kredytni-spilky-shcho-zminytsya-u-comu-segmenti>

4. Про кредитні спілки : Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX.
Відомості Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>

Пономаренко О.В.

викладач, здобувач третього
освітньо-наукового рівня (доктор філософії)
Уманський НУ

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОСИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ

Цифрові страхові інтерфейси – це набір технологічних інструментів та каналів, які надають можливість віддаленої та автоматизованої взаємодії зі страхувальниками [1]. До них належать мобільні додатки, веб-портали, чат-боти та віртуальні помічники, інтеграції через програмні інтерфейси (API), а також різноманітні платформи, засновані на технологіях блокчейну, великих даних та штучного інтелекту. Мета інтеграції цих технологій уніфікована: зробити страховий сервіс більш доступними, індивідуальними та результативними.

Центральним елементом цифрової стратегії стали мобільні додатки, зручність яких важко переоцінити. Вітчизняні страховики динамічно впроваджують такі мобільні рішення, наприклад, топ менеджери однієї з провідних страхових компаній зазначають, що їхнім додатком медичного страхування користується понад 65% клієнтів, і близько 25% всіх звернень від таких клієнтів здійснюються через мобільний додаток [2]. Це демонструє високий ступінь зацікавленості споживачів до цифрових послуг, а також знижує навантаження на консервативні канали комунікації. Ще одним яскравим прикладом на вітчизняному страховому ринку є інтеграція з державними платформами та партнерськими сервісами, зокрема мобільні додатки для страхування життя, інтегровані з державною програмою "Дія", завдяки чому клієнти мають можливість оформити страховий поліс за лічені хвилини. Цифрові копії персональних документів автоматично надаються державною платформою за запитом, а оформлення договору страхування життя, яке раніше займало до двох тижнів та вимагало особистих зустрічей, тепер реалізується онлайн приблизно за 3 хвилини, з негайним отриманням електронного полісу [3]. Відповідно, це не лише покращує користувацький досвід, але й суттєво прискорює бізнес-процеси у страхових компаніях.

Окрім власних додатків страхових компаній, дедалі активніше на ринку себе проявляють незалежні цифрові платформи та агрегатори, які збирають разом пропозиції різних страхових компаній, що реалізується завдяки API-інтеграції цих сервісів з системами страхових компаній, створюючи для

споживачів уніфікований цифровий простір, де всі страхові послуги доступні оперативно, зрозуміло та цілодобово.

Блокчейн, відомий як технологія розподіленого реєстру, є для страхової сфери революційним інструментом покращення прозорості та автоматизації страхових операцій, сприяючи реалізації розумних контрактів, які автоматично виконують умови страхової угоди, коли трапляються заздалегідь визначені події, що дає змогу налаштовувати автоматичну виплату компенсації відразу після підтвердження страхового випадку, зводячи до мінімуму людський фактор і пришвидшуючи процес врегулювання. Аналогічні підходи вже широко випробовуються в зарубіжній практиці. Зокрема, платформи параметричного страхування сільськогосподарських ризиків використовують блокчейн для страхування врожаю, а саме, страхові поліси приєднані до метеорологічних даних, і якщо реєструється екстремальна погодні умови, смарт-контракт автоматично ініціює виплату фермерам [5].

Для розбудови цифрової екосистеми страхування ключову роль відіграють інтеграції через API – з'єднання зовнішніх сервісів та обмін інформацією за допомогою стандартизованих програмних інтерфейсів. Концепція Відкритого Страхування (Open Insurance) передбачає, що страхові компанії відкривають певні дані та функціональність власних інформаційних систем для партнерів (брокерів, агрегаторів, суміжних сервісів) за допомогою захищених API, аналогічно принципу роботи Відкритого банкінгу (Open Banking) у банківському секторі. Це надає можливість стороннім розробникам створювати нові рішення, базуючись на страхових даних, а самим страховим компаніям – розширювати канали продажу та реалізовувати інновації оперативніше, у співпраці з іншими гравцями fintech/insurtech [6]. Фактично, йдеться про "API-фікацію" страхування, коли цифрові сервіси страховиків стають модулями, які можна під'єднати будь-якому авторизованому учасникові ринку.

Підсумовуючи, слід зазначити, що цифрові інтерфейси у страхуванні – це не тільки спосіб модернізувати сервіс, але й основа для формування нової організаційної моделі страхового бізнесу. Цифрова екосистема страхування в майбутньому буде ґрунтуватися на відкритому доступі до даних, гнучкості процесів, автоматизації взаємодій та персоналізації пропозицій. Для успішного втілення цього сценарію потрібна сукупність технологічної інфраструктури, стратегічного бачення компаній, нормативного забезпечення з боку держави та розвиток цифрової культури споживачів. У майбутньому саме ті компанії, які зможуть поєднати високий рівень цифрового сервісу з прозорістю, надійністю та здатністю до адаптації, стануть лідерами нового страхового ринку, орієнтованого на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Adam Preis (2024). The Shifting Digital Insurance Landscape. Insurance Trends 2024: Navigating Digital Identity. Режим доступу: <https://www.pingidentity.com/en/resources/blog/post/digital->

[insurance.html#:~:text=Historically%2C%20the%20insurance%20industry%20has%20E2%80%99t,transformation%20can%20help%20to%20address](#)

2. UNIQA (2024). Зручніший, швидший, зрозуміліший: чим здивує новий мобільний додаток My UNIQA. Режим доступу: <https://uniqa.ua/blog/zruchnishiy-shvidshiy-zrozumilishiy-chim-zdivue-noviy-mobilniy-dodatok-myuniqa/>

3. ForteLifeInsurance (2024). Застрахувати життя за 3 хвилини: завдяки додатку СК «Форте Лайф» з інтеграцією Дії. Режим доступу: <https://forte-life.com.ua/ua/news-ru/mobilniy-dodatok>

4. InsurTech Insights (2025).

5. The Lab. Blockchain Climate Risk Crop Insurance. Режим доступу: <https://www.climatefinancelab.org/ideas/blockchain-climate-risk-crop-insurance/#:~:text=Blockchain%20Climate%20Risk%20Crop%20Insurance,fair%2C%20transparent%20and%20timely%20payouts>

6. CMS. Open Insurance and APIs. Режим доступу: <https://cms.law/en/int/expert-guides/insurance-group-insurtech-expert-guide/open-insurance-and-apis#:~:text=The%20sharing%20of%20personal%20data,access%20this%20data%20and%20information>

Прокопчук О.Т.

д.е.н., професор

завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Уманський НУ

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СТРАХУВАННІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ БІЗНЕСУ

Цифрові технології все більше впливають на розвиток різних галузей, і страхування не є винятком. Вони відкривають нові можливості для підвищення ефективності, зниження витрат та покращення взаємодії з клієнтами. В умовах швидких змін на ринку та збільшення конкуренції, компанії у сфері страхування змушені адаптуватися до нових реалій і застосовувати інноваційні цифрові рішення для збереження своєї конкурентоспроможності.

Цифровізація в страхуванні охоплює різні аспекти – від автоматизації процесів та використання великих даних для прогнозування ризиків до розвитку онлайн-сервісів та впровадження технологій штучного інтелекту для покращення клієнтського досвіду. Впровадження цих технологій допомагає не лише знижувати операційні витрати, але й створює нові моделі бізнесу, сприяючи трансформації традиційного страхового бізнесу.

Цей процес трансформації дозволяє страховим компаніям бути більш гнучкими, швидко реагувати на зміни ринку та підвищувати рівень

обслуговування клієнтів. Однак для успішної реалізації цифрових рішень необхідно враховувати технічні, правові та етичні виклики, які виникають при інтеграції нових технологій у бізнес-процеси [1-2].

Таким чином, цифрові технології в страхуванні не лише оптимізують операційні процеси, але й стають потужним інструментом для створення нових можливостей та посилення позицій на ринку.

Цифровізація страхового бізнесу охоплює широке коло напрямів, які забезпечують комплексну трансформацію галузі. Одним із ключових елементів є автоматизація основних процесів – від оформлення страхових полісів до врегулювання страхових випадків. Застосування сучасних CRM-систем, чат-ботів, мобільних додатків і онлайн-платформ дає змогу клієнтам самостійно отримувати послуги в зручний час, що значно підвищує рівень обслуговування та задоволеності споживачів.

Широке використання великих даних (Big Data) та аналітичних інструментів забезпечує страховим компаніям глибше розуміння клієнтських потреб і поведінки. Це дозволяє більш точно оцінювати ризики, формувати індивідуальні страхові пропозиції та прогнозувати майбутні тенденції. Наприклад, дані з телематичних пристроїв у транспорті або з фітнес-трекерів у страхуванні життя дають змогу створювати персоналізовані продукти, які враховують реальний стан клієнта, а не усереднені показники.

Штучний інтелект (AI) і машинне навчання дедалі частіше використовуються для виявлення шахрайства, обробки звернень клієнтів і прийняття рішень щодо страхових виплат. Такі технології підвищують точність і швидкість ухвалення рішень, одночасно зменшуючи людський фактор і кількість помилок.

Не менш важливим є впровадження блокчейн-технологій, які забезпечують прозорість, надійність і захист даних. У страхуванні це особливо актуально під час реєстрації страхових випадків, ведення документації та обміну інформацією між сторонами. Смарт-контракти – ще один інструмент, який дозволяє автоматизувати виконання договірних умов без участі посередників.

Окремо варто відзначити розвиток інсуртеху (InsurTech) – сегменту цифрових стартапів, що спеціалізуються на інноваційних страхових рішеннях. Вони активно стимулюють модернізацію галузі, пропонуючи нестандартні підходи до надання страхових послуг, гнучкі продукти та високу швидкість обслуговування. Попри переваги цифровізації, страхові компанії стикаються з низкою викликів. Серед них – потреба в кібербезпеці, адаптація працівників до нових технологій, дотримання регуляторних вимог, а також збереження довіри клієнтів в умовах мінімального особистого контакту. Для ефективної цифрової трансформації необхідна чітка стратегія, інвестиції в інфраструктуру та постійне оновлення знань персоналу.

У цілому, цифрові технології стають не просто інструментом оптимізації, а рушієм стратегічних змін у страховому бізнесі. Вони формують нову бізнес-модель, орієнтовану на клієнта, швидкість, гнучкість та інновації.

Цифрові технології суттєво трансформують страхову галузь, змінюючи як внутрішні бізнес-процеси, так і взаємодію з клієнтами. Використання автоматизованих систем, великих даних, штучного інтелекту та блокчейну дозволяє страховим компаніям працювати швидше, ефективніше та з більшою точністю. Ці інструменти сприяють підвищенню конкурентоспроможності, зниженню витрат і розвитку персоналізованих страхових продуктів.

Разом із тим цифровізація вимагає від компаній гнучкості, готовності до змін та стратегічного підходу до впровадження інновацій. Тільки ті учасники ринку, які зможуть адаптуватися до нових умов і успішно поєднати технології з довірою клієнтів, зможуть забезпечити стабільний розвиток у цифрову епоху. Отже, цифрова трансформація не є тимчасовим трендом, а ключовим вектором розвитку сучасного страхового бізнесу.

Список використаних джерел

1. Непочатенко О.О., Прокопчук О.Т., Мальований М.І. Розвиток страхового ринку України в контексті сучасних викликів. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 7-16. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-7-16.

2. Прокопчук О. Т., Харенко А. О., Гумен О. В., Мирошніченко М. М., Клименко В.О., Жарун Р. Ф. Цифрові трансформації та інноваційні рішення на ринку страхових послуг України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 106-115. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-106-115.

Пташник С.А.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський НУ

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ

У сучасних умовах цифрова трансформація системи управління місцевими фінансами в Україні є не лише трендом, а й необхідністю. Впровадження цифрових інструментів у фінансове управління має потенціал значно підвищити прозорість, ефективність і підзвітність бюджетних процесів. Проте практичне застосування таких технологій супроводжується низкою проблем, що обмежують цей потенціал.

Перш за все, варто зазначити, що цифрова зрілість територіальних громад України є дуже нерівномірною. У містах обласного значення поступово впроваджуються сучасні ІТ-рішення, натомість у сільських та малих громадах

часто спостерігається брак як інфраструктури, так і технічного персоналу. Відсутність швидкісного інтернету, застаріла комп'ютерна техніка і недостатній рівень цифрової грамотності працівників органів місцевого самоврядування суттєво гальмують цифровізацію фінансових процесів.

Нерівномірна цифрова готовність громад. Сільські та малобюджетні громади часто не мають необхідної інфраструктури та ІТ-кадрів.

Фрагментарність ІТ-рішень. Відсутність єдиної національної платформи; громади використовують різні, несумісні між собою системи.

Низька прозорість фінансів. Обмежене розкриття даних; громадяни не мають інструментів для контролю витрат місцевих бюджетів.

Фінансові обмеження. Бракує коштів на ліцензійне ПЗ, кіберзахист і навчання персоналу.

Високі ризики кібербезпеки. Вразливість систем до атак, особливо в умовах війни.

Низький рівень цифрової аналітики. Обмежене використання big data, аналітики і прогнозування для стратегічного управління.

Проблематика цифровізації управління місцевими фінансами в Україні окреслює потребу не лише в усуненні бар'єрів, але й у чітких та системних заходах з удосконалення цієї сфери. Цифрові інструменти мають потенціал перетворити управління фінансами в громадах на прозорий, ефективний та прогнозований процес. Проте для цього необхідні скоординовані кроки.

Насамперед, важливо забезпечити уніфікацію та взаємну інтеграцію існуючих цифрових платформ. Сьогодні громади користуються різними системами — LOGICA, «Місцевий бюджет» тощо, які часто не мають належної взаємодії з державними ресурсами, як-от e-Data, Treasury, ProZorro. Варто запровадити національний цифровий хаб або мінімальні стандарти, які дозволять обмінюватися інформацією між усіма рівнями фінансового управління.

Невідкладним є і посилення кіберзахисту. У період війни інформаційна безпека стає критичною. Необхідно запровадити державні вимоги до кібербезпеки для всіх громад, створити шаблони захисту даних та систем автоматичного резервного копіювання. Всі бюджетні системи мають бути захищені так само, як і банківські сервіси.

Велике значення має розвиток людського потенціалу. Цифрова грамотність працівників органів місцевого самоврядування потребує суттєвого підвищення. Доцільно створити національні освітні програми, онлайн-курси, тренінги для бухгалтерів, фінансистів і керівників громад. Практичні знання з управління бюджетними даними, використання відкритих джерел, аналітики й кібергігієни мають стати частиною обов'язкової підготовки.

Ще один напрям — розвиток технічної інфраструктури. Багатьом громадам потрібна не лише програма, а й швидкісний інтернет, сучасна комп'ютерна техніка та доступ до хмарних сервісів. Державна підтримка у

вигляді грантів або субвенцій на цифрову трансформацію повинна стати пріоритетом у бюджетній політиці.

Важливим кроком є впровадження аналітичних інструментів. Сьогодні більшість рішень у громадах ухвалюються без достатнього аналізу даних. Використання ВІ-систем, автоматизованих інструментів прогнозування доходів, аналізу видатків та управління ризиками має стати нормою. Пілотні проєкти із застосуванням штучного інтелекту могли б показати потенціал таких технологій на практиці.

Прозорість має стати не лише вимогою, а й мотивацією. Варто впроваджувати публічні дашборди витрат, відкриті бюджети громад, інструменти громадської участі. Додатковим стимулом можуть бути щорічні рейтинги прозорості громад або конкурси на найкращий цифровий бюджет.

Загалом, для ефективного управління місцевими фінансами потрібна не просто автоматизація, а повноцінна цифрова трансформація. Вона має охопити не лише технології, а й людей, процеси та культуру прийняття рішень. Саме так можна досягти системних змін, підвищити ефективність розподілу ресурсів і зміцнити довіру громадян до органів влади.

Список використаних джерел

1. Дяченко О. С. Цифрові інструменти управління місцевими фінансовими ресурсами. *Публічне управління та економіка*, 2024. URL: <https://ppeu.stu.cn.ua/article/view/299202>
2. Ковальчук О. М. Стратегії цифровізації системи управління публічними фінансами в Україні: аналіз та перспективи. *ResearchGate*, 2024. URL: <https://www.researchgate.net/publication/383773432>
3. Стадник О. В. Роль цифровізації у розвитку публічних фінансів. *Теорія та практика державного управління*, 2024. URL: <https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/download/25817/23194>

Ролінський О.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Власюк С.А., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський НУ

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Реформа децентралізації в Україні, розпочата у 2014 році, мала на меті, серед іншого, підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування. Одним із ключових інструментів для досягнення цієї мети стало перерозподілення фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами, зокрема через зміни у формулі розподілу загальнодержавних податків, таких як податок на доходи фізичних осіб (ПДФО).

Аналіз надходжень до місцевих бюджетів за період 2020-2025 років свідчить про певне зростання обсягу власних доходів територіальних громад [1]. Це стало можливим завдяки збільшенню відсотка ПДФО, що зараховується до місцевих бюджетів, а також розширенню переліку місцевих податків і зборів.

Проте, незважаючи на позитивну динаміку зростання власних доходів, багато досліджень вказують на збереження значної залежності місцевих бюджетів від державних трансфертів [2,3]. Особливо це стосується фінансування делегованих державних повноважень у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Обсяги цільових субвенцій з державного бюджету залишаються суттєвими для багатьох громад, що обмежує їхню фінансову автономію у визначенні пріоритетів місцевого розвитку. Крім того, вплив змін у міжбюджетних відносинах є неоднорідним для різних типів територіальних громад. Фінансова спроможність міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад часто є вищою порівняно з малими сільськими громадами, що може бути пов'язано з різною податковою базою та можливостями для залучення додаткових ресурсів [4].

Таким чином, хоча децентралізація сприяла збільшенню власних доходів місцевих бюджетів, питання досягнення повної фінансової самостійності залишається відкритим і потребує подальшого аналізу з урахуванням структури доходів та залежності від державних трансфертів.

Новоутворені об'єднані територіальні громади (ОТГ) в Україні, що з'явилися внаслідок реформи децентралізації, отримали значно ширші повноваження у різних сферах, що зумовило зростання їхньої потреби у фінансових ресурсах. Одним із важливих інструментів державної підтримки розвитку ОТГ є Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР).

Кошти ДФРР спрямовуються на фінансування інвестиційних проєктів, спрямованих на соціально-економічний розвиток регіонів, у тому числі й ОТГ [5]. Розподіл цих коштів відбувається на конкурсній основі, з урахуванням певних критеріїв, таких як стратегічна важливість проєкту, його вплив на розвиток громади та співфінансування з місцевого бюджету.

Проте, питання ефективності використання коштів ДФРР для стимулювання розвитку ОТГ залишається дискусійним. Деякі дослідження вказують на недостатню прозорість процедур відбору проєктів та можливий вплив політичних факторів на розподіл коштів. Крім того, виникають питання щодо оцінки реального впливу профінансованих проєктів на соціально-економічний розвиток ОТГ.

Аналіз результативності проєктів ДФРР у розрізі ОТГ за 2021 та 2023 роки може виявити як успішні приклади, що призвели до покращення інфраструктури або залучення інвестицій, так і випадки неефективного використання коштів [6].

Таким чином, Державний фонд регіонального розвитку відіграє важливу роль у фінансовому забезпеченні ОТГ, проте механізми його функціонування та оцінка ефективності потребують подальшого вивчення та, можливо,

вдосконалення для забезпечення більш відчутного позитивного впливу на розвиток об'єднаних територіальних громад."

Отже, процес децентралізації в Україні суттєво вплинув на фінансову політику органів місцевого самоврядування, зумовивши зростання власних доходів місцевих бюджетів. Однак, як було встановлено, значна залежність від державних трансфертів, особливо для виконання делегованих повноважень, все ще зберігається. Аналіз фінансового забезпечення новоутворених ОТГ виявив важливу роль Державного фонду регіонального розвитку, проте питання ефективності використання його коштів та реального впливу на розвиток громад потребує подальшого вивчення. Перспективи розвитку фінансової політики ОМС в умовах децентралізації значною мірою пов'язані з активним впровадженням нових фінансових інструментів, таких як муніципальні облігації, публічно-приватне партнерство та місцеві фонди розвитку. Їхнє використання може сприяти залученню додаткових інвестицій, підвищенню фінансової самостійності та більш ефективному управлінню місцевими ресурсами.

Подальші наукові дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на поглиблений аналіз впливу децентралізації на різні аспекти фінансової політики ОМС, оцінку ефективності існуючих механізмів фінансової підтримки та розробку практичних рекомендацій щодо впровадження нових фінансових інструментів на місцевому рівні в Україні.

Список використаних джерел

1. Виконання доходів місцевих бюджетів. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ>
2. Голинський Ю., Нурієва В. Фінансова спроможність громад під час повномасштабної війни. *Економіка та суспільство*. 2023. (55). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-41>
3. Загірняк Д., Глухова В., Кравченко Х. Тенденції формування бюджетних ресурсів територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2023. (53). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-74>
4. Казюк Я., Венцель В. Фінансова спроможність громад у 2024 році у розрізі областей. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/finansova-spromozhnist-gromad-u-2024-rotsi-u-rozrizi-oblastej/>
5. Державний фонд регіонального розвитку. URL: <https://welfare.green/docs/tips-guides/donori-ta-finansovi-organizacii/derzhavnijj-fond-regionalnogo-rozvitku/>
6. Казюк Я., Венцель В., Герасимчук І. Порівняльний аналіз фінансової спроможності територіальних громад (на основі показників 2021 та 2023 років). *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/18171>

Савчук І.І.

здобувачка освіти третього (освітньо-науковий) рівня

Уманський НУ

Науковий керівник – Барабаш Л.В., к.е.н., доцент

МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Фінансовий ринок – це середовище, на якому здійснюється значна кількість процесів фінансово-економічного характеру – зростання ризиків, глобалізація ринку, збільшення курсу валют і відсоткових ставок, що призводить до дестабілізації ринку. Тому дослідження процесів формування фінансового ринку є основою для ефективного управління ним. Відтак актуальним стає дослідження моделей фінансового ринку, що дають можливість зрозуміти закони функціонування ринку, структуру та поведінку в цілому, а також кожної окремої їх складової.

Виділяють основні моделі фінансового ринку: банкоцентрична та англо-американська. Банкоцентрична зорієнтована на банки, а англо-американська – акцентує увагу на фондовому ринку.

Банкоцентрична модель фінансового ринку заснована в країнах континентальної Європи та Японії. Її суть полягає у поширенні кредитів у різних формах, у сукупності фінансових інструментів і в банках – як пріоритетних фінансових установах. У країнах з такою моделлю банки мають універсальний характер, а саме одночасно здійснюють комерційні та інвестиційні операції [1].

У банкоцентричній моделі передбачається збереження основної частини заощаджень, що створюється в економіці у формі депозитів фізичних і юридичних осіб, які передають свою можливість інвестувати банкам. Тож банки не тільки здійснюють кредитування, а й займаються інвестиційною діяльністю в підприємства. А ще – володіють акціями та контролюють торгівлю ними, тобто, фактично банк є монополістом на ринку капіталів при даній моделі [2, С. 206].

Протилежною банкоцентричній є англо-американська модель. Вона сконцентрована на ринку капіталів і ринку акцій, віддалених від банків. Доступ до фінансування визначається ринковими цінами на фінансові активи, а не кредитними відносинами за допомогою фінансових посередників. Завдяки даній моделі на ринку капіталів відсутня монополізація банку, а купівля-продаж здійснюється завдяки конкурентним цінам, що дає можливість збільшити капітал як новоствореним, так і існуючим учасникам ринку. Залучення різноманітних інвесторів як з високим, так і з середнім рівнем доходу, як на короткостроковий, так і на достроковий термін дає можливість акумулювати заощадження від великих до малих учасників і навпаки для розвитку підприємств [2, С. 206].

Також слід відмітити, що на ринку не існує ідеально чистої моделі, тому вчені виділяють третю модель – змішану, у якій присутні елементи двох моделей: і банкоцентричної, і англо-американської.

Відтак, охарактеризувавши базові умови реалізації моделей фінансового ринку, можемо зробити висновок, що в Україні переважає банкоцентрична модель, оскільки більшість заощаджень населення сфокусована в банківському секторі. Елементи англо-американської моделі присутні в Україні у доволі незначному обсязі, адже наразі в державі немає наявного розвинутого фондового ринку.

Список використаних джерел

1. Sergey M. Kozmenko, Tatyana A. Vasilyeva, Sergey V. Leonov. Ukraine and Germany: common tendencies of financial market development according to the bank-centered model. *Corporate Ownership & Control / Volume 9, Issue 1, 2011, Continued* – 2. URL: <https://surl.li/wnllql> (дата звернення 07.05.2025)

2. Школьник І.О. Фінансовий ринок України. Сучасний стан і стратегія розвитку. Монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС НБУ, 2008. 348 с.

Fishchenko M. V.

PhD student

Uman National University

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR SUPPORTING THE SOCIAL SECTOR UNDER CRISIS CONDITIONS

The social sector is an essential component in ensuring the economic stability and social welfare of any country. In contemporary conditions, crisis phenomena such as economic downturns, natural disasters, pandemics, and military conflicts pose significant challenges for governments in financing social programs. This requires adapting traditional approaches and implementing effective financial strategies capable of responding swiftly to changes and ensuring sustainable social development [1].

Traditionally, budget funds have been the primary source of financing for the social sector, directed towards pensions, healthcare, education, social assistance, and other forms of social protection. However, during economic disruptions, their volume can decrease, negatively affecting the quality and availability of social services. This necessitates additional engagement of private capital and international financial assistance. One promising approach is the use of social bonds, which mobilize private investment while ensuring transparency and accountability in implementing social projects. Their application creates favorable conditions for effectively addressing social issues, such as supporting low-income citizens and developing healthcare and educational systems [2].

Public-private partnership (PPP) is of particular importance, as it enables the combination of state and private sector resources to address complex social issues.

In conditions of financial instability, PPP provides additional opportunities for funding projects that might otherwise remain unrealized due to insufficient budget resources. Practical examples of PPP implementation in Ukraine include the construction and modernization of healthcare facilities, educational institutions, and social service centers. This significantly improves the quality of provided services, encourages the introduction of innovative technologies, and enhances resource utilization efficiency [3].

In addition to the above, grant funding and international assistance play a significant role in supporting the social sector. International organizations such as the World Bank, the European Union, and the United Nations actively support social programs in countries with unstable economies. This allows targeted assistance to the most vulnerable populations, stabilizes the social situation, and improves the accessibility and quality of social services. International programs provide financial support, and technical assistance, and contribute to disseminating best practices in implementing social projects [4].

At the same time, the successful application of financial instruments largely depends on the quality of financial flow management and the efficiency of state institutions. The development of mechanisms for public oversight and transparency in financial procedures is essential for increasing trust among society and international partners. Another critical aspect is the improvement of the regulatory framework governing the mobilization and use of financial resources in the social sphere. Strategic planning for financing the social sector should take into account not only current challenges but also anticipated risks, ensuring the stability of social policies in the long term.

Additionally, it is important to strengthen cooperation with civil society organizations and private entities, which will contribute to the diversification of financial resources and enhance the effectiveness of social program implementation. In this context, developing mechanisms to incentivize socially responsible business practices that actively participate in funding social initiatives is essential.

Moreover, attention should be paid to improving financial literacy among the population, enabling more effective utilization of available social instruments and financing mechanisms. Enhanced financial literacy facilitates effective personal financial planning and increases citizens' capacity to engage independently in social protection programs.

Furthermore, it is important to highlight the role of digitalization of social services and the application of information technologies in financing social programs. Digital solutions can significantly optimize the administration of social payments, making their provision more transparent and user-friendly. Digitalization helps reduce bureaucratic procedures, increases efficiency, and accelerates responsiveness to social needs.

Thus, ensuring financial stability in the social sector amid crisis challenges requires an integrated approach involving budgetary resources, public-private partnerships, innovative financial instruments, grant funding, international support, and advanced digital solutions. The combined use of these mechanisms, together

with effective governance and transparency, enables the creation of a more resilient and adaptive social security system capable of effectively responding to contemporary challenges.

References

1. Ohon T. G., Holubka S. M. Financial and economic challenges and risks in the conditions of ensuring sustainable state development. Actual problems of economics, 2021. No. 6 (240). Pp. 35–49. (In Ukrainian). URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2022/02/6.21._topic._Ohon-T.G.-Holubka-S.M..35-49.pdf
2. Svynchuk A. A. Social bonds as financial instrument of development of social enterprises in Ukraine. Science and economics, 2015. No. 2 (38). Pp. 7–11. (In Ukrainian). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nie_2015_2_3
3. Zabashtanskyi, M., Koval, S. Public-private partnership as a tool for financing the development of the health sector. Electronic journal “Effective Economy”, 2023. No. 3. 17 p. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.3.12>
4. Steshenko, O., Mozgovyi, I. Grant funding as a guarantee of business stability. Economic Achievements: Prospects and Innovations, 2024, (8). 12 p. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12725693>

Цимбалюк Ю.А., к.е.н, доцент
доцент кафедри маркетингу
декан факультету економіки і підприємництва УНУ

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Інвестиційна складова банківського сектору представляє собою сукупність процесів мобілізації, акумулювання та розміщення фінансових ресурсів з метою отримання доходу та забезпечення економічного зростання. Банки виконують роль фінансових посередників, трансформуючи короткострокові депозити в довгострокові інвестиційні ресурси. Основними формами інвестиційної діяльності банків є кредитування реального сектору економіки, інвестування в цінні папери, фінансування інноваційних проєктів, участь у венчурному капіталі та лізингові операції.

Аналіз статистичних даних свідчить про поступове відновлення інвестиційної активності банківського сектору після кризових явищ 2014-2016 рр. Станом на кінець 2023 р. кредитний портфель банківської системи України становив близько 1,2 трлн грн, що на 15% більше порівняно з попереднім роком [1]. Структура кредитного портфелю характеризується переважанням

короткострокових кредитів, що обмежує можливості довгострокового інвестування. Частка довгострокових кредитів (понад 5 років) становить лише 12% від загального обсягу кредитного портфелю. Основними бенефіціарами банківського кредитування є торгівля та сфера послуг (35%), промисловість (28%), сільське господарство (18%), будівництво (12%) та інші галузі (7%) [2, 3].

Серед ключових проблем, що стримують розвиток інвестиційної функції банків, слід виділити макроекономічні фактори, такі як високий рівень інфляції та нестабільність національної валюти, недосконалість законодавчої бази, політична нестабільність та воєнний стан з його наслідками. До мікроекономічних факторів належать обмежена ресурсна база банків, високі кредитні ризики, недостатня капіталізація банківських установ та низький рівень довіри населення до банківської системи. Структурними проблемами є концентрація банківського капіталу, домінування державних банків, недорозвиненість фондового ринку та обмежені можливості рефінансування.

Аналіз міжнародної практики свідчить про ефективність різних моделей організації інвестиційної діяльності банків. Німецька модель характеризується тісною взаємодією банків з промисловими підприємствами через участь у капіталі та наглядових радах. Японська модель передбачає формування фінансово-промислових груп із центральним банком як координатором інвестиційних потоків. Американська модель базується на розмежуванні комерційної та інвестиційної банківської діяльності з акцентом на ринкові механізми фінансування [4].

Для активізації інвестиційної функції банківського сектору України доцільно реалізувати комплекс заходів на різних рівнях.

На макрорівні необхідна стабілізація макроекономічного середовища, удосконалення правового регулювання банківської діяльності, розвиток фондового ринку та альтернативних джерел фінансування, створення сприятливого інвестиційного клімату.

На мікрорівні важливими є підвищення капіталізації банківських установ, диверсифікація ресурсної бази, розвиток ризик-менеджменту та впровадження інноваційних банківських продуктів. Інституціональні заходи включають створення спеціалізованих інвестиційних банків, розвиток системи гарантування інвестицій, формування інститутів спільного інвестування та стимулювання державно-приватного партнерства [5].

Інвестиційна складова банківського сектору України знаходиться на етапі відновлення після системних кризових явищ. Незважаючи на позитивні тенденції зростання кредитного портфелю, існують значні структурні дисбаланси та обмеження для повноцінного виконання банками інвестиційної функції [6].

Ключовими напрямками підвищення ефективності інвестиційної діяльності банків є:

1. стабілізація макроекономічного середовища та правового поля.
2. Нарощення капітальної бази банківських установ.

3. Диверсифікація джерел фондування.
4. Розвиток інституціональної інфраструктури інвестиційного ринку.
5. Впровадження інноваційних фінансових інструментів.

Реалізація зазначених заходів дозволить активізувати інвестиційну функцію банків та забезпечити їх вагомий внесок у процеси економічного відновлення та модернізації України.

Список використаних джерел

1. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : монографія / за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : Терно-граф. 2021. 462 с.
2. Геєць, В. М. Інституціональна модель інноваційної економіки. Київ : Академперіодика. 2020. 352 с.
3. Основні показники діяльності банків України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 15.04.2025).
4. Beck, T., Levine, R. Stock markets, banks, and growth: Panel evidence. *Journal of Banking & Finance*. 2019. Vol. 28. № 3. P. 423-442.
5. Krugman, P. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008. *New York : W. W. Norton & Company*. 2020. 224 p.
6. Levine, R. Finance and Growth: Theory and Evidence. *Handbook of Economic Growth*. 2021. № 1A. P. 865-934.

Щербань С.А.

здобувач освіти третього (освітньо-науковий) рівня

Уманський НУ

Науковий керівник – Барабаш Л.В., к.е.н., доцент

ПОВЕДІНКОВІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах воєнного стану все більшої актуальності в контексті реформування податкової системи України набуває врахування поведінкових аспектів платників податків. І саме поведінкові фінанси, що досліджують вплив психологічних, соціальних та інституційних факторів на фінансові рішення, відкривають нові можливості для підвищення ефективності податкової політики.

Поведінкові фінанси розглядають економічні рішення як результат взаємодії раціональних та ірраціональних факторів. І в контексті оподаткування це означає, що платники податків можуть ухилятися від сплати податків не лише через економічні стимули, але й під впливом психологічних і соціальних чинників. Зокрема, дослідження показують, що рівень довіри до податкових органів, сприйняття справедливості податкової системи та соціальні норми суттєво впливають на податкову поведінку громадян .

В Україні наразі спостерігається низький рівень податкової дисципліни, що частково зумовлено такими поведінковими факторами, як недовіра до державних інституцій – брак прозорості й ефективності у використанні бюджетних коштів знижує мотивацію громадян до сплати податків [1]; сприйняття несправедливості податкової системи: відчуття нерівномірного розподілу податкового навантаження та наявність пільг для окремих груп знижують податкову мораль; соціальні норми та культура: у суспільстві, де ухилення від сплати податків не засуджується, формується толерантне ставлення до податкових правопорушень.

Відтак серед напрямів вдосконалення податкової системи з урахуванням поведінкових аспектів, варто назвати наступні:

- підвищення прозорості адміністрування та звітності: забезпечення відкритості у використанні бюджетних коштів і регулярне інформування громадян про результати їхнього використання сприятиме зростанню довіри до податкової системи;

- освітні кампанії та формування податкової культури: проведення інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на підвищення обізнаності громадян про важливість сплати податків та їхній вплив на розвиток держави, допоможе сформувати позитивне ставлення до податкових обов'язків;

- використання «м'яких» інструментів впливу: застосування поведінкових інструментів, таких як нагадування про сплату податків, персоналізовані повідомлення та соціальні порівняння, може ефективно стимулювати добровільну сплату податків;

- спрощення податкового законодавства: зменшення складності податкових правил і процедур сприятиме зниженню рівня помилок та зловживань, а також підвищить рівень добровільної сплати податків [2].

У багатьох країнах світу успішно застосовуються поведінкові підходи до вдосконалення податкової системи. Наприклад, у Великій Британії Департамент з питань доходів та митниці (HMRC) у співпраці з Behavioural Insights Team (BIT) провів низку експериментів, спрямованих на підвищення податкової дисципліни через використання соціальних норм. Зокрема, платникам податків надсилали листи з повідомленнями на кшталт: «9 з 10 людей у вашому регіоні вже сплатили податки». Ці повідомлення апелювали до бажання людей відповідати поведінці більшості [3]. Результати показали, що такі інтервенції можуть суттєво підвищити рівень сплати податків. Наприклад, включення фрази «9 з 10 людей платять податки вчасно» збільшило рівень сплати з 38,7% до 45,5% [4].

У США впровадження електронних нагадувань про сплату податків також показало позитивні результати. Зокрема, для підвищення податкової дисципліни були надіслані електронні нагадування про необхідність сплати податків. Це виявилось надзвичайно ефективним інструментом, а дослідження показали, що такі нагадування можуть суттєво зменшити кількість пропущених платежів та підвищити загальний рівень сплати податків.

Застосування поведінкових інтервенцій, таких як використання соціальних норм та електронних нагадувань, може суттєво підвищити податкову дисципліну. Ці підходи є відносно недорогими та легко масштабованими, що робить їх привабливими для впровадження в Україні. Врахування поведінкових аспектів та їх інтеграція у податкову систему України сприятиме підвищенню рівня добровільної сплати податків, зниженню рівня ухилення та формуванню позитивної податкової культури. Для досягнення цих цілей необхідно впроваджувати прозорі механізми звітності, проводити освітні кампанії, використовувати «м'які» інструменти впливу та спрощувати податкове законодавство.

Список використаних джерел

1. Чому українці не платять податки? *Економічна правда*. 7 листопада 2019 року. URL: https://epravda.com.ua/publications/2019/11/07/653440/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 18.05.2025)
2. Барабаш, Л. В. (2021). Поведінкові аспекти гармонійного розвитку податкової системи України. *Соціальна економіка*, 61, 72-82. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2021-61-07>
3. Lambertson, C. P., De Neve, J. E., & Norton, M. I. (2014). Eliciting taxpayer preferences increases tax compliance. Available at SSRN 2365751.
4. Luca Di Donato A behavioral principal-agent theory to study corruption and tax evasion. Working Paper Series. URL: https://paperzz.com/doc/7643773/a-behavioral-principal-agent-theory-to-study-corruptiona...?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 20.05.2025)

Яковенко О.Р.

викладач-стажист кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський НУ

ESG-ФАКТОРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

На сьогодні підприємства функціонують у середовищі масштабних змін — економіка трансформується під впливом війни, глобальних викликів та необхідності відновлення. Під час таких обставин надзвичайно важливо впроваджувати нові управлінські підходи, що сприяють стійкості, відповідальності й ефективності бізнесу. Одним із цих підходів є інтеграція ESG-факторів, адже ESG-підхід перетворюється на ключовий елемент сучасного управління бізнесом. Застосування такого підходу дозволяє підприємствам не лише демонструвати турботу про довкілля та працівників, але й приймати більш обґрунтовані управлінські рішення, особливо в умовах

економічних трансформацій, які потребують високого рівня адаптивності та відповідального підходу до діяльності.

ESG-фактори — це набір критеріїв, які слугують для оцінки компаній з погляду їхньої екологічної, соціальної та управлінської відповідальності. Кожен із цих аспектів охоплює різні сфери діяльності компанії:

- Екологічний аспект: оцінюється екологічний вплив компанії на клімат, рівень викидів вуглецю, використання ресурсів, управління відходами та інші екологічні проблеми.

- Соціальний аспект: охоплює аналіз відносин компанії з працівниками, постачальниками, клієнтами та громадами.

- Управлінський аспект: оцінюється прозорість управлінських процесів, відповідальність керівництва, дотримання етичних норм і відсутність корупції [1].

ESG-фактори слугують важливим інструментом для оцінки сталого розвитку компанії, що безпосередньо впливає на довгострокову успішність і репутацію, тому впровадження принципів ESG у бізнес-стратегію має багато переваг (табл.1), які здатні підвищити прибутковість і забезпечити стійкий розвиток у майбутньому.

Таблиця.1 Основні переваги впровадження принципів ESG у бізнес-стратегію на прикладі відомих компаній [2]

Переваги впровадження ESG	Приклади
Підвищення репутації бренду	Ben & Jerry's активно підтримує соціальні та екологічні ініціативи, що позитивно впливає на зростання продажів, зміцнює бренд і сприяє формуванню лояльної клієнтської бази.
Операційна ефективність та економія витрат	Walmart впровадив екологічні ініціативи, зокрема енергоефективність, зменшення відходів і оптимізацію логістики, що дозволило скоротити витрати, зменшити вплив на довкілля та підвищити прибутковість компанії.
Доступ до капіталу	Зосередженість Tesla на сталих технологіях та дотримання принципів ESG приваблює інвесторів, сприяє сталому зростанню, високій ринковій оцінці та успішному залученню фінансування для розширення.
Залучення та утримання талантів	Прихильність Google до ESG проявляється через інклюзивну корпоративну культуру, пільги для працівників та екологічні ініціативи, що підвищує привабливість компанії як роботодавця та сприяє залученню й утриманню талантів у конкурентному середовищі.
Пом'якшення ризиків	Активно керуючи ESG-ризиками, компанія Unilever зміцнила свою стійкість до ринкових коливань і регуляторних змін, забезпечуючи стабільне зростання та прибутковість

Отже, впровадження ESG-факторів є дуже важливим для управління бізнесом, особливо в умовах трансформаційної економіки. Їхнє врахування сприяє підвищенню ефективності, зниженню ризиків і формуванню стійкого та відповідального бізнесу. Компанії, які вже інтегрують ESG у свою практику, отримують конкурентні переваги та краще готові до змін у

зовнішньому середовищі, тому багато міжнародних корпорацій вже включили ESG у свої стратегії, а інвестори все частіше оцінюють ці фактори при прийнятті інвестиційних рішень. Для українських підприємств це є теж актуальним у контексті планів на євроінтеграцію, де широко застосовуються ESG-підходи, та зміцнення бізнесу в умовах нестабільності.

Список використаних джерел

1. Що таке ESG-фактори та які тренди їх впровадження в Україні? URL: <https://www.assets.com.ua/posts-afg/shcho-take-esg-faktori-ta-yaki-trendi-yih-vprovadzhennya-v-ukrayini>
2. The Role of ESG in Modern Business: Impact on Profitability and Business Success. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/role-esg-modern-business-impact-profitability-success--3i9pf/>

Ясінький О.Р.¹

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(доктор філософії)
Уманський НУ

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ: НОВИЙ ВИМІР ЗАХИСТУ

Сьогодні цифрові технології проникають у всі сфери нашого життя, і страхування не є винятком. Цифровізація страхових послуг – це не просто модна тенденція, а необхідність, що відкриває нові можливості як для страхових компаній, так і для їхніх клієнтів. Вона трансформує традиційні підходи, роблячи страхування більш доступним, зручним та персоналізованим, охоплюючи впровадження цифрових технологій на всіх етапах взаємодії між страховиком та клієнтом.

У сучасному світі цифрові технології проникають у всі сфери нашого життя, і страховий ринок не є винятком. Цифровізація страхових послуг в Україні перестає бути просто трендом, а стає нагальною потребою, що відкриває нові можливості як для страхових компаній, так і для споживачів. Вже сьогодні ми бачимо перші кроки в цьому напрямку: онлайн-продаж полісів, використання чат-ботів для підтримки клієнтів, та поступове впровадження елементів штучного інтелекту. Однак, потенціал цифрової трансформації страхового ринку є значно більшим і обіцяє кардинально змінити спосіб взаємодії між страховиками та їх клієнтами.

Основні напрямки цифровізації:

– штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання (ML), які використовуються для оцінки ризиків, управління претензіями та виявлення шахрайства: очікується, що ці технології стануть пріоритетними для страхового ринку у 2025 році (55% учасників ринку) [1];

¹ Науковий керівник – Улянич Ю.В., к.е.н., доцент

- аналітика великих даних (Big Data), яка допомагає виявляти закономірності, точніше оцінювати ризики та покращувати взаємодію з клієнтами: займає друге місце за пріоритетністю інновацій (31%) [2];
- хмарні технології: наразі становлять меншу частку пріоритетних інновацій (4%), але їх важливість може зрости у зв'язку з цифровою трансформацією [3];
- InsurTech: поєднання традиційного страхування з сучасними технологіями, такими як ІІІ, блокчейн, Інтернет речей (IoT) та хмарні обчислення;
- використання чат-ботів, Mobile ID, Bank ID, онлайн-доступ до реєстрів.

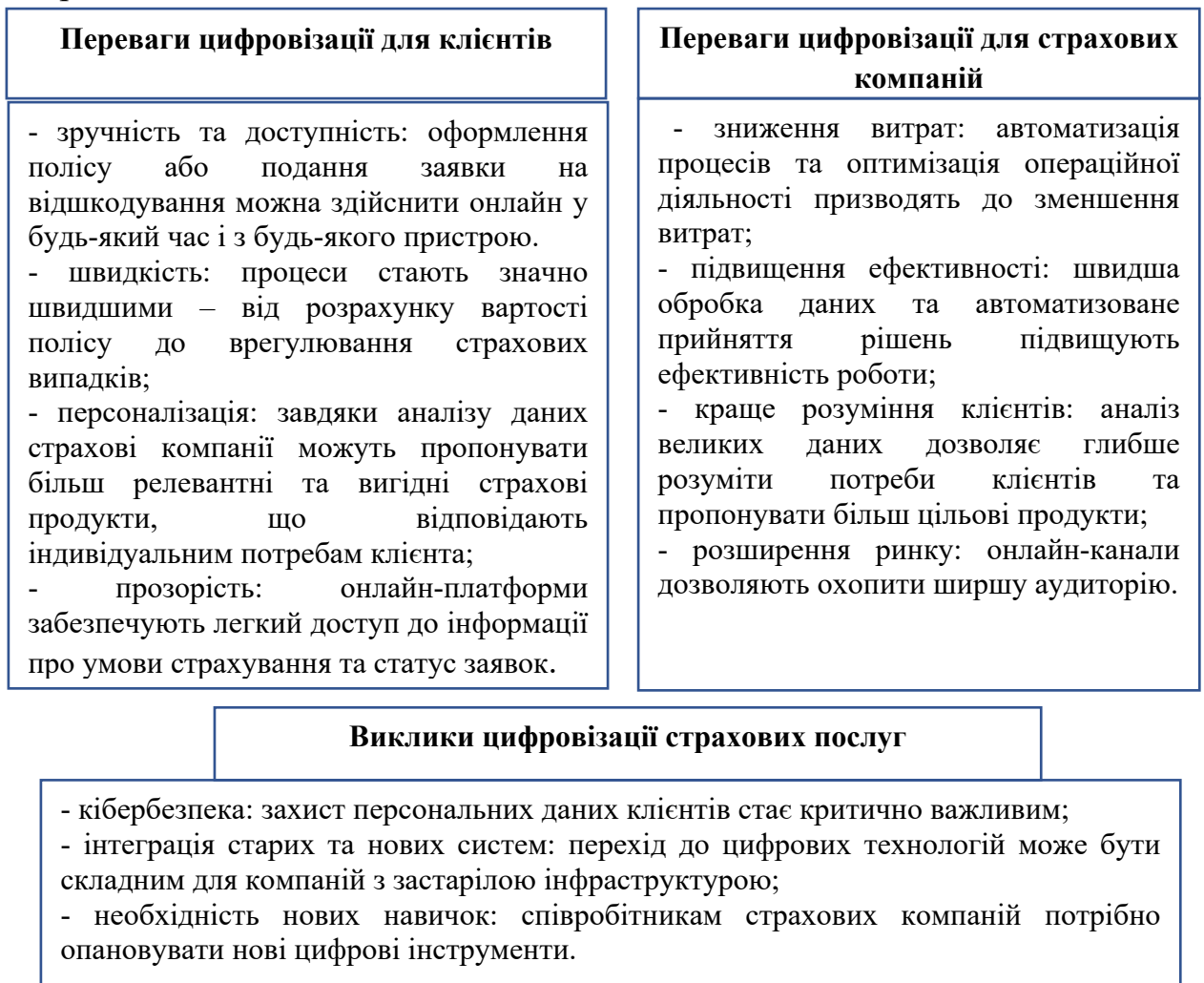

Рис.1. Особливості цифровізації страхових послуг

Український ринок страхових послуг перебуває на етапі формування та розвитку, і цифровізація є однією з ключових тенденцій.

Пандемія COVID-19 стала каталізатором активнішого впровадження цифрових технологій у страховій галузі. Страхові компанії стали активнішими онлайн, що зменшило необхідність особистих зустрічей для укладання договорів та врегулювання збитків.

Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року передбачала збільшення частки страхування у ВВП до 2%. У 2022 році

спостерігалось значне зменшення основних показників розвитку страхового ринку, зокрема кількості укладених договорів та обсягу страхових платежів. Це було частково пов'язано з повномасштабним вторгненням росії [1].

Проте, попри складнощі, страховий ринок України має значний потенціал для розвитку, в тому числі завдяки впровадженню новітніх технологій. Цифровізація страхових послуг продовжуватиме розвиватися. Ми можемо очікувати ще більшої інтеграції ШІ, IoT та інших передових технологій. Страхування стане ще більш проактивним, персоналізованим та інтегрованим у наше повсякденне життя.

Отже, цифровізація є важливим фактором розвитку страхового ринку України. Вона відкриває нові можливості для страхових компаній щодо підвищення ефективності, поліпшення клієнтського досвіду та розширення спектру послуг. Попри існуючі виклики, активне впровадження цифрових технологій є необхідним для забезпечення конкурентоздатності українського страхового ринку та його інтеграції до європейського простору.

Список використаних джерел

1. Метеленко Н., Сіліна, І., Жовнір-Василенко К. Адаптація страхового ринку України до глобальних викликів та євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2025. (71). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5516>
2. Соколова А. М., Гасій О. В., Тимошенко О. В., Педченко, Н. С. Сучасні тенденції розвитку страхового ринку України в умовах цифровізації. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*, (1 (105). 2022 47-60. URL: <https://www.puet.poltava.ua/index.php/economics/article/view/101>
3. Попова, Л. В. Сучасні тенденції розвитку цифрових технологій у страхуванні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. (5). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-02>

Улянич Ю.В., кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський НУ

Улянич К.Ф., кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва та бізнес-технологій
Уманський НУ

Vitalii Rybchak,
PhD, Ignacy Mościcki University of Applied Sciences in Ciechanów, faculty of
Engineering and Economics, department of Economics and Management, Poland

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ

Страхові послуги, які пропонують через мережу Інтернет в Україні включають майнове, особисте страхування та страхування відповідальності. Для розвитку Інтернет-страхування на перспективу потрібно, щоб сайт страхової компанії містив достатнє інформаційне наповнення і для клієнтів надавався ряд можливостей, серед яких: отримання правдивої інформації про діяльність страхової компанії та її послуги; розрахунок вартості страхового полісу за допомогою он-лайн калькулятора; заповнення заяви на страхування; в разі страхового випадку здійснення дистанційної оплати страхового поліса та страхових виплат; доставку страхувальнику страхового полісу, який був би підтверджений електронним підписом; он-лайн спілкування з клієнтом на всіх етапах продажу та обслуговування договору страхування.

На сьогодні страхові компанії України використовують різні інтернет ресурси для інформування потенційних споживачів про свої страхові продукти. Доволі виправданим є використання соціальної мережі Facebook, Twitter, а також мобільних додатків Viber, Instagram, PlayMarket, WatsApp. Негативно впливають на Інтернет страхування такі фактори, як: низька страхова культура; недостатнє володіння інформацією споживачами страхових послуг про всі можливості страхування; перевага традиційним способам купівлі послуг та недовіра до системи електронних платежів [1].

Подальший розвиток Інтернет-страхування в Україні на рівні держави потребує чіткого законодавчого врегулювання. Актуальним залишається проблема в розробці закону про Інтернет-страхування, що дозволило б вирішити всі спірні питання, наприклад більш чітке правове регулювання електронного документообігу в цивільному обороті; уточнення статусу паперових копій електронних документів (страхових договорів і полісів), а також порядок їх нотаріального посвідчення; використання електронного цифрового підпису; нормативного закріплення статусу користувачів електронних грошей; приведення законодавства про захист прав споживачів, захист їх персональних даних у відповідність до актів європейського законодавства та інші.

Що стосується сектору аграрного страхування то стратегічні орієнтири модернізації страхового ринку передбачають застосування інноваційних технологій та виокремлення двох груп взаємопов'язаних заходів (відтворення сприятливого страхового середовища в аграрній сфері та взаємодію держаних і недержавних інституцій) спрямованих на досягнення поступової реалізації існуючого потенціалу розвитку ринку аграрного страхування [2], (рис. 1).

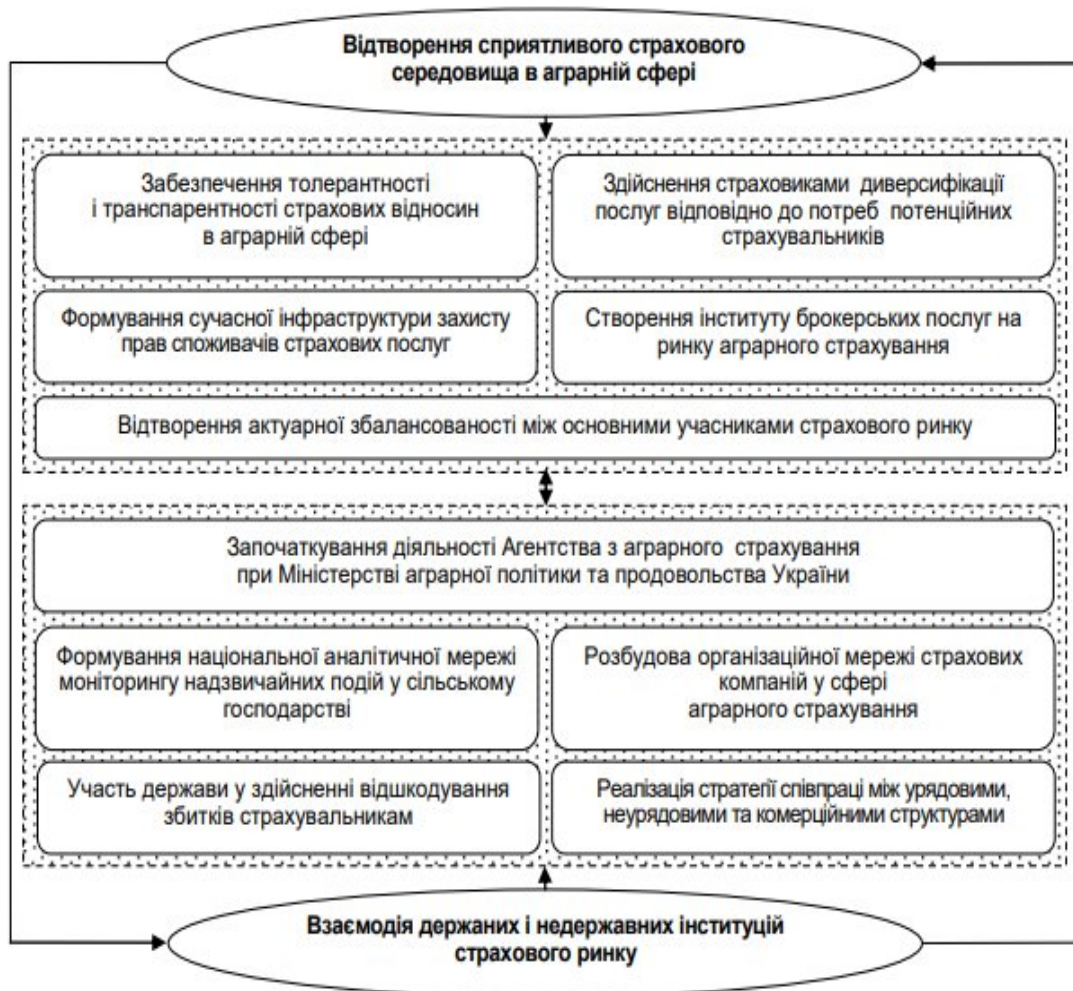

Рис. 1. Стратегічні орієнтири інституціональної модернізації ринку аграрного страхування

В основі інституціоналізації страхового ринку необхідно застосовувати систему цінностей (морально-етичного та соціально-економічного характеру), дотримання яких дозволить максимально використовувати страхування у протидії сільськогосподарським ризикам. За умов розширення інформаційних і комунікаційних можливостей актуалізується питання забезпечення транспарентності страхового ринку.

Взагалі поняття транспарентності пов'язується з рівнем відкритості компанії, яка досягається шляхом розкриття інформації про структуру організації, її ризик-менеджмент та результати [3].

Потенційним страхувальникам транспарентність страховика необхідна для отримання об'єктивної, неупередженої та своєчасної інформації про якість

надання страхового обслуговування і стан виконання взятих зобов'язань за договорами аграрного страхування.

Диверсифікацію страхових послуг варто здійснювати за трьома напрямками: об'єктами, видами та підгалуззями страхування [4].

Від рівня збалансованості пропозицій страхових послуг за ціною, лімітом відповідальності та умовами виплат страхових відшкодувань багато в чому залежить формування попиту товаровиробників на аграрне страхування. Процес інституціоналізації страхових відносин має спрямовуватися на формування сучасної інфраструктури захисту інтересів страхувальників.

Процес модернізації страхового ринку передбачає консолідацію дій державних і недержавних інституцій, спрямованих на створення та функціонування сприятливого для його учасників страхового середовища в аграрній сфері. Роль держави у даному процесі варто розглядати з позиції формування мотиваційних стимулів подальшого розвитку страхових відносин, обмеження монополізму та сприяння конкуренції на ринку аграрного страхування.

Список використаних джерел

1. Рубцова Н. М., Чкан І. О. Страховий захист підприємств аграрного сектору економіки та сільських територій: методичні та практичні підходи. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах підвищення самостійності регіонів : монографія / за ред. О. О. Яцух. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2019. Розд. 4. С. 130–186.
2. Руснак А.В., Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств в Україні. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/7564/1/19>. (дата звернення: 03.03.2025)
3. Руда О. Л. Розвиток страхового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. No 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7634> (дата звернення: 11.04.2025).
4. Братюк В. П. Сучасні реалії в Україні та страховий ринок. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклик. Мукачево: МДУ, 2022. С. 19–21.

Улянич К.Ф., кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва та бізнес-технологій
Уманський НУ
Дяченко М.О.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Уманський НУ

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Найбільш характерними загрозами фінансовій безпеці банку є зовнішні (містять фактори, які є результатом впливу зовнішнього середовища на банк) і внутрішні (фактори, які або безпосередньо генеруються банком, або є частиною його внутрішнього середовища) загрози.

Розроблення дієвого механізму підвищення рівня фінансової безпеки банків має базуватися на оцінці загроз цій безпеці. Від адекватної оцінки наявного рівня банківської безпеки багато в чому залежать повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, попередження і запобігання наявним і потенційним загрозам у банківській сфері.

У «Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» зазначено, що в умовах випереджувальних темпів розвитку банківського сектору в докризовий період відбувалося поступове накопичення дисбалансів внаслідок орієнтації банків на швидке отримання прибутків та збільшення частки такого сектору на ринку капіталу без проведення адекватної оцінки ризиків, що збільшило частку споживчих кредитів у балансах банків [1].

Уникнути кризових явищ у банківській сфері можливо шляхом проведення політики, спрямованої на стимулювання банківського сектору до спрямування кредитних коштів насамперед на розвиток реального сектору економіки за визначеними Програмою економічних реформ пріоритетними напрямками, удосконалення механізму здійснення нагляду за банківським сектором та посилення ризик менеджменту в банках. Одним із пріоритетних напрямів є формування механізму забезпечення безпеки банківської діяльності.

До функцій механізму забезпечення фінансової безпеки банків належать [2]:

- визначення потенційних проблем – до їх складу входять такі параметри, як ідентифікація проблеми, оцінка її масштабів, визначення факторів, які призвели до виникнення проблеми і можуть погіршити ситуацію;

- усунення проблем – вибір необхідних важелів впливу на проблему, а також визначення методів її усунення;

– контроль результативності – аналіз ефективності здійснених заходів і повторна перевірка на наявність даної проблеми;

– забезпечення ефективного фінансового управління – здійснюється шляхом використання відповідного фінансового інструментарію та специфічних методів фінансового управління.

Реалізація функцій механізму забезпечення фінансової безпеки банківської установи вимагає її раціональної організації у вигляді сукупності економічних методів, принципів, функцій, завдань, важелів та інструментів впливу на стан та розвиток банку, зі складними, багаторівневими та ієрархічними елементами у вигляді певних підсистем.

До основних складових механізму забезпечення фінансової безпеки банку відносять наступні блоки [3], (рис. 1):

Рис. 1. Основні складові механізму забезпечення фінансової безпеки банків

1) інформаційно-організаційний блок, що містить елементи механізму забезпечення фінансової безпеки банку, до яких належать принципи, функції, методи, важелі та інструменти забезпечення фінансової безпеки банку; системи забезпечення, яка складається з нормативно-правової, інформаційно-аналітичної, технологічної, технічної, кадрової підсистем забезпечення;

2) функціонально-аналітичний блок, що дає змогу згрупувати елементи, призначені для діагностування фінансової безпеки банку, оцінювання управління безпекою, проведення на підставі отриманих даних ідентифікації ризиків та загроз; для нейтралізації останніх слід здійснювати формування концепції стратегічного управління фінансовою безпекою банку, а також проводити обґрунтування вибраної стратегії та аналіз щодо її реалізації в системі управління фінансовою безпекою банку;

3) контрольно-моніторинговий блок, що відповідає за контроль та моніторинг процесу реалізації стратегії забезпечення фінансової безпеки банку, її коригування на основі оцінювання ефективності стратегії забезпечення фінансової безпеки банку; при цьому особливу увагу слід звернути на моніторинг процесу реалізації стратегії.

Метою механізму забезпечення фінансової безпеки банку є досягнення фінансової стійкості банку та захист його фінансових інтересів від дії зовнішніх і внутрішніх загроз та фінансових ризиків для забезпечення ефективного розвитку в поточному та довгостроковому періоді [4].

Механізм забезпечення фінансової безпеки банку багатогранний та складний процес, головна умова функціонування якого – своєчасність виявлення й усунення загроз фінансовій безпеці банку.

Ефективна взаємодія всіх елементів механізму управління фінансовою безпекою банку дасть змогу досягти запланованих результатів банківської діяльності за умов економічної нестабільності. Для кожного банку важливе виконання узгоджених й обґрунтованих дій, спрямованих на підтримку належного рівня фінансової безпеки, оскільки фінансова безпека – це важливий інструмент для досягнення його комерційної мети.

Список використаних джерел

1. Смовженко Т. Грунтовний розвиток дослідження фінансового сектору України в контексті сучасної світової фінансової архітектури. Вісник Національного банку України. 2020. №7 (173). С.52-55.

2. Рисін В.В., Біда А.П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. *Ефективна економіка*. 2021. №3. URL: economy.nauka.com.ua/pdf/3_2021/3.pdf. (дата звернення: 08.04.2025)

3. Фетісов Г. Г., Юденков Ю. Н. Організаційні аспекти формування стійкості банківської системи. *Гроші і кредит*. 2018. № 8. С.32-38.

4. Ситник Р.Д., Туріщева М.Б. Фактори, що визначають фінансову безпеку банку: *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс* (2022): № 57. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15693/1/403-1355-PB%282%29.pdf#page=58> (дата звернення: 07.03.2025)

dr Kamil Borowski

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych im. Ignacego Mościckiego w
Ciechanowie, Wydział Inżynierii i Ekonomii, Zakład Ekonomii i Zarządzania

kamil.borowski@pansim.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0918-0488>

ZASADY DYSTRYBUCJI ŚRODKÓW FINANSOWYCH MIĘDZY PAŃSTWEM A JEDNOSTKAMI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO W POLSCE

Prawidłowe relacje fiskalne między sektorem rządowym i samorządowym wymagają właściwego podziału źródeł dochodów pomiędzy budżet państwa a budżety jednostek samorządu terytorialnego w Polsce. Jest to istotna kwestia zarówno dla funkcjonowania samorządu, jak i budżetu państwa jako całości. Współczesne systemy finansowe JST opierają się na mieszanych źródłach zasilania, wśród których wyodrębnia się zarówno własne zasoby finansowe, jak i środki redystrybuowane ze szczebla centralnego².

Warto zauważyć, że o rzeczywistym zakresie odrębności i niezależności samorządu terytorialnego od władz centralnych przesądzają przede wszystkim własne podatki i inne obciążenia publicznoprawne przyznane JST w ramach tzw. pionowego (wertikalnego) podziału dochodów publicznych³, które zaliczane są do dochodów własnych. Z jednej strony dochodami własnymi będą te, które są objęte władztwem podatkowym JST, a z drugiej zwraca się uwagę, że mogą być to też dochody pobierane ze źródeł znajdujących się na terenie gminy lub takich, na które organy samorządowe mogą oddziaływać (poprzez np. częściowe władztwo podatkowe). Warto też zauważyć, że dochodami własnymi w najszerszym tego słowa znaczeniu będą wszystkie źródła dochodów zaliczanych do tej kategorii na mocy obowiązujących przepisów prawnych.

W Polsce jedynie gminom przyznano prawo do ustalania niektórych elementów konstrukcji podatków lokalnych oraz do ich poboru. Ponadto dochody własne, zwłaszcza z pominięciem udziałów we wpływach z podatków państwowych mają również zdecydowanie największe znaczenie w dochodach ogółem najniższego szczebla samorządowego⁴.

Z kolei warunkiem niezbędnym do tego, aby miała miejsce stabilność finansowa JST, jest to, że podział dochodów publicznych pomiędzy szczeble władzy publicznej będzie odpowiadał rozdziałowi ich funkcji i zadań. W Polsce reguła adekwatności wynika z Konstytucji RP, która gwarantuje, że zmiany w katalogu przyznanych jednostkom samorządowym zadań publicznych możliwe są pod warunkiem stosownych korekt w podziale dochodów publicznych, a także z ustaw ustrojowych⁵. Przepisy prawne dotyczące ustaw samorządowy (o samorządzie

² A Hanusz, *Źródła finansowania samorządu terytorialnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 27-28

³ B. Guziejewska, *Zewnętrzne źródła finansowania samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 28-29

⁴ M. Banaszewska, *Dochody własne w systemie finansowania gmin. Determinanty i implikacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2022, s. 9

⁵ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, art. 167 ust. 4.

gminnym, powiatowym i wojewódzkim) także wskazują na konieczność wzrostu dochodów jednostek samorządu terytorialnego (JST) w przypadku przyznania nowych zadań do realizacji.

Natomiast jednostki samorządu terytorialnego to podmioty o różnorodnych uwarunkowaniach makroekonomicznych, społecznych czy demograficznych. Jak zauważa

K. Wójtowicz: problem z oceną przestrzegania reguły adekwatności wynika z istnienia regionalnych dysproporcji w zakresie wydajności różnych źródeł dochodów samorządowych⁶. Ponadto występują sytuacje, gdzie to w sposób mniej lub bardziej jawny samorządom nie refunduje się zwiększonych kosztów wykonywania określonych zadań.

Niezależnie od przyjętej metody podziału źródeł dochodów między państwo i samorząd terytorialny dla zapewnienia stabilności fiskalnej JST system dochodów samorządowych powinien charakteryzować się wydajnością fiskalną, elastycznością i stałością umożliwiającą samorządowi realizację jego podstawowych funkcji⁷. W przypadku niewystarczalności własnych źródeł finansowania przestrzeganie tej reguły wymusza konieczność zagwarantowania właściwego systemu wyrównywania fiskalnego. Z perspektywy stabilności fiskalnej JST ważne jest to, aby przy konstruowaniu systemu dochodów samorządowych zapewnić odpowiednią proporcję między samodzielnością finansową a zasadą równości (sprawiedliwości) w dostępie do usług publicznych przez obywateli zamieszkujących różne wspólnoty samorządowe⁸.

Zasady podziału dochodów publicznych pomiędzy państwo a jednostki samorządu terytorialnego bazują na zasadzie adekwatności i zasadzie specjalizacji fiskalnej. Z kolei optymalnymi cechami dochodów samorządowych powinna być: wydajność fiskalna, elastyczność, stałość, trwałość, możliwe autonomiczne kształtowanie dochodów przez JST oraz potrzeba zapewnienia równości (sprawiedliwości) w dostępie do usług publicznych.

⁶ K. Wójtowicz, *Przejawy naruszeń zasady adekwatności w procesie decentralizacji zadań publicznych w Polsce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, (391), 2015, s. 284-291

⁷ E. Denek, *Stabilność i elastyczność dochodów samorządu terytorialnego w okresie kryzysu (wybrane zagadnienia)*, [w:] S. Wieteska, M. Wypych (red.), *W poszukiwaniu efektywności finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009, s. 224-229

⁸ K. Wójtowicz, *Uwarunkowania i pomiar stabilności fiskalnej jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019, s. 114

СЕКЦІЯ 2. РОЛЬ ТА МІСЦЕ МАРКЕТИНГУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ В ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Богачук Ю.С.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра підприємництва та бізнес-технологій
Уманський НУ

АДАПТИВНИЙ МАРКЕТИНГ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ФАКТОРИ ВИБОРУ МЕТОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

У сучасних ринкових умовах конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства напряму залежить від ефективності застосовуваного маркетингового інструментарію. Правильно підібрані маркетингові стратегії дозволяють аграрним виробникам не лише адекватно оцінювати кон'юнктуру ринку, але й своєчасно реагувати на її зміни, формуючи конкурентні переваги своєї продукції. Побудова сильного бренду, активна присутність у соціальних мережах і на онлайн-платформах для розширення клієнтської бази, створення партнерських відносин для стабільного експорту – далеко не весь перелік можливих інструментів маркетингу, які варто опанувати с-г. виробникам [1]. Впровадження комплексних маркетингових рішень сприяє оптимізації ланцюгів постачання, покращенню комунікації з клієнтами та партнерами, що безпосередньо впливає на фінансові показники та ринкову позицію підприємства.

Вибір маркетингового інструментарію сільськогосподарськими підприємствами суттєво детермінується комплексом внутрішніх факторів (розмір господарства, фінансові можливості, технологічна оснащеність, компетенції персоналу тощо) та зовнішніх умов (сезонність виробництва, волатильність цін, кліматичні ризики, державне регулювання, глобальні тенденції аграрних ринків та ін.). Також варто відзначити, що передумови формування факторів конкурентоспроможності підприємств постійно змінюються [2]. Водночас різноманітність маркетингових методів за напрямком впливу, типом конкурентної переваги, рівнем інтеграції, часовою орієнтацією (тактичні, стратегічні) та ступенем інноваційності дозволяє формувати гнучкі маркетингові стратегії, адаптовані під специфіку конкретного сільськогосподарського підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація маркетингових методів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та ключові фактори впливу на їх вибір

Ключовими факторами при виборі оптимального маркетингового інструментарію виступають ресурсний потенціал підприємства, особливості цільових ринків, конкурентна позиція, характеристики виробленої продукції та довгострокові бізнес-цілі. Динамічний характер аграрного бізнесу вимагає від сільськогосподарських виробників постійного моніторингу ефективності застосовуваних маркетингових методів та їх своєчасної адаптації до мінливих ринкових умов.

При визначенні маркетингової стратегії сільськогосподарського підприємства та інструментів її реалізації за сучасних умов воєнного стану в Україні на перший план виходить оцінка потенційних безпекових ризиків. Ігнатенко М. М. та ін. зазначають: “Якщо раніше, до війни, розміщення давало природні конкурентні переваги або ризики у вигляді наявності або відсутності природної ренти - природної родючості ґрунтів, забезпечення водними ресурсами, повторюваності небезпечних погодно-кліматичних умов; близькості до логістично-маркетингових центрів та інших місць збуту готової продукції, то за умов війни - це віддаленість від кордонів з росією, від ліній фронту і бойових дій; розміщення відносно радіусів впливу ворожих обстрілів; це наявність або відсутність замінованих територій тощо [3].

Підсумовуючи, маркетинговий інструментарій сільськогосподарських підприємств є динамічною системою методів і технологій, вибір яких зумовлюється комплексом внутрішніх можливостей та зовнішніх викликів, включаючи безпекові фактори в умовах воєнного стану. Саме здатність агровиробників адаптувати свої маркетингові стратегії до актуальних умов господарювання, враховуючи традиційні та інноваційні підходи, визначає їхню конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках сільськогосподарської продукції, забезпечуючи стійкість бізнесу навіть у найскладніших соціально-економічних обставинах.

Список використаних джерел

1. Макарова В.В., Таранченко В.В., Ткаченко А.В. Маркетингові інструменти підвищення конкурентоспроможності продукції аграрних підприємств та їх експортного потенціалу. *Академічні візії*. 2025. Вип. 39. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1613>
2. Багорка М.О., Юрченко Н. І. Розробка шляхів адаптації сільськогосподарських підприємств до змін у маркетинговому конкурентному середовищі. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2287/2208>
3. Ігнатенко М. М., Леваєва Л. Ю., Розовик О. Г. Управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств в умовах війни. *Агросвіт*. 2024. №7. С. 23-31.

Корман І.І.

к.е.н., доцент

доцент кафедри маркетингу

Уманський НУ

ЕКОЛОГІЧНІ КАНАЛИ РОЗПОДІЛУ ЯК СКЛАДОВА СТІЙКОГО МАРКЕТИНГУ

У контексті зростаючої уваги до екологічної відповідальності бізнесу, тема екологічних каналів розподілу набуває особливої актуальності, оскільки саме логістика значною мірою впливає на обсяг викидів парникових газів, рівень ресурсоспоживання та формування екологічного сліду компанії.

Впровадження екологічних підходів у розподіл продукції дозволяє бізнесу не лише зменшити шкідливий вплив на довкілля, а й підвищити конкурентоспроможність і лояльність споживачів [1, с. 112]. Таким чином, екологічні канали розподілу стають ключовим інструментом реалізації принципів стійкого маркетингу та досягнення цілей сталого розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок екологічних каналів розподілу з концепцією сталого розвитку [2]

Компонент сталого розвитку	Роль екологічних каналів розподілу
Екологічна складова	- зменшення викидів CO₂ через оптимізацію маршрутів доставки і використання «зеленого транспорту» (електрофургони, гібриди); - використання багаторазової упаковки, еко-тари; - мінімізація відходів на етапах складування та транспортування
Соціальна складова	- підвищення довіри та лояльності споживачів; - підтримка здорового довкілля для майбутніх поколінь; - створення «зелених» робочих місць у сфері логістики
Економічна складова	- довгострокове зниження витрат через енергоефективні рішення; - підвищення конкурентоспроможності завдяки позитивному іміджу бренду; - вихід на нові ринки з вимогами до сталого ланцюга поставок (наприклад, ЄС)

Канал розподілу стає екологічним, коли на всіх етапах його функціонування впроваджуються рішення, що мінімізують негативний вплив на довкілля. Конкретні ознаки, що роблять канал розподілу екологічним – це використання еко-транспорт, екологічної упаковки, енергоефективне складування, цифровізація процесів розподілу, їх прозорість та відповідальність учасників каналу розподілу.

Еко-транспорт у каналах розподілу передбачає використання електромобілів, велосипедів, гібридних авто, перехід на паливо з низьким рівнем викидів, планування маршрутів для зменшення пробігу та навантаження на довкілля (розумна логістика).

Екологічність упаковки – це, в першу чергу, використання біорозкладних або багаторазових пакувальних матеріалів, мінімізація надлишкової упаковки (принцип нульових відходів) та використання переробленої сировини.

Екологічне (енергоефективне) складування включає використання складів з енергозберігаючими технологіями (LED-освітлення, утеплення, сонячні панелі), впровадження систем сортування та переробки відходів та мінімізація втрат ресурсів під час зберігання.

Важливим, з точки зору екологічності каналів розподілу, є також цифровізація процесів – впровадження трекінгу, CRM та ERP систем для зменшення паперового документообігу, аналітика для оптимізації постачання (менше повернень, менше витрат енергії).

Сертифікація (ISO 14001, FSC, тощо), публічне звітування про екологічні показники логістики, освітні кампанії для партнерів і клієнтів про екологічність доставки забезпечують прозорість і відповідальність учасників каналів розподілу.

Ряд українських компаній вже інтегрували екологічні логістичні рішення у свою діяльність. Так, Нова Пошта запровадила перероблювану та багаторазову упаковку, у відділеннях встановлені бокси для роздільного збору сміття, для доставки на короткі відстані в межах міста тестується використання електромобілів. Також широко використовується енергоефективне освітлення та системи опалення у відділеннях [3].

Rozetka здійснює оптимізацію логістичних маршрутів для зменшення кількості доставок і пробігу, запровадила перехід на цифрові чеки, мінімізацію паперового документообігу, використовує склади з енергозберігаючими технологіями [4].

Укрпошта бере участь у проєктах з оновлення автопарку на енергоефективні моделі, використовує програму електронної звітності та онлайн-документообігу, поступово впроваджує використання сонячних панелей на логістичних центрах [5].

Епіцентр застосовує багаторазові еко-сумки та мінімізує пакування, впроваджує використання транспорту, що відповідає екологічним стандартам, використовує склади нового покоління з енергоефективною системою вентиляції та освітлення [6].

Ці приклади демонструють, що екологічна трансформація логістики вже відбувається в Україні, особливо серед великих компаній із розвинутою мережею дистрибуції.

Отже, екологічний канал розподілу — це не лише про транспорт, а про всю систему постачання, яка працює в гармонії з природою, підвищує ефективність і сприяє досягненню Цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Зіновчук Н. В., Ращенко Н. В. Екологічний маркетинг : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 190 с.
2. 17 Цілей сталого розвитку. Global Compact Network Ukraine. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>
3. Офіційний сайт Нова пошта. URL: <https://novaposhta.ua/>.
4. Офіційний сайт Rozetka. URL: <https://rozetka.com.ua/>.
5. Офіційний сайт Укрпошта. URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua>.
6. Офіційний сайт URL: URL: <https://epicentrk.ua/>.

Макушок О.В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри маркетингу

Уманський НУ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ B2B-МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У контексті повномасштабної війни, економічної нестабільності та загальносвітової цифровізації українські B2B-компанії постали перед необхідністю радикальної перебудови своєї маркетингової діяльності. Цифрова трансформація, яка ще донедавна сприймалася як інструмент модернізації або конкурентної переваги, нині перетворилася на критичну передумову адаптації, забезпечення безперервності операцій, збереження конкурентоспроможності та навіть виживання бізнесу. Під впливом стрімких зовнішніх змін – як-от порушення логістичних ланцюгів, зміна клієнтських пріоритетів, нестабільність валютних курсів і загальна невизначеність – бізнес-структури змушені оперативно переходити до цифрових форматів взаємодії з партнерами, клієнтами та постачальниками.

Дослідження показують, що 78% B2B-компаній в Україні у 2022–2024 роках збільшили інвестиції в цифрові інструменти, зокрема CRM-системи, хмарні сервіси, Big Data-аналітику, маркетингову автоматизацію, засоби кібербезпеки та платформи електронної комерції [1]. Це свідчить про поступове формування нової економічної парадигми, у якій цифрові технології відіграють не допоміжну, а стратегічну роль. На тлі цієї тенденції важливим завданням є не просто запровадження окремих цифрових рішень, а створення комплексних екосистем, здатних забезпечити цілісний цифровий досвід для всіх учасників бізнес-процесів.

Головним фокусом такої трансформації стала зміна парадигми взаємодії з клієнтом – від транзакційного до клієнтоорієнтованого підходу. Цифрові інструменти, зокрема Customer Data Platforms (CDP) та CRM-системи, дозволяють глибше розуміти поведінку споживачів, формувати персоналізовані пропозиції й забезпечувати індивідуалізований клієнтський досвід [2]. Поряд із цим, важливою тенденцією є впровадження Business Intelligence (BI) для глибокого аналізу ринку, прогнозування попиту та оцінки ефективності маркетингових стратегій, що сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень [3].

Штучний інтелект відіграє дедалі вагомішу роль у B2B-маркетингу. Застосування алгоритмів машинного навчання дозволяє не лише автоматизувати рутинні процеси, як-от обробку запитів клієнтів через чат-боти або email-маркетинг, а й будувати складні моделі прогнозування поведінки споживачів та розробляти адаптивні маркетингові кампанії [4]. Це особливо актуально в умовах швидких змін попиту, що характерні для кризових періодів. Водночас використання AI-технологій сприяє

удосконаленню сегментації аудиторії, управлінню цифровою рекламою та розпізнаванню нових трендів споживання ще до їх масового розповсюдження.

Центральним елементом сучасної маркетингової екосистеми стали мультиканальні цифрові платформи, які забезпечують єдиний досвід клієнта незалежно від каналу комунікації. Для українських компаній це також означає можливість компенсувати втрату фізичних точок контакту, спричинену воєнними діями, через інтеграцію онлайн-продажів, мобільного обслуговування та цифрового сервісу [5]. Все більшої популярності набувають моделі self-service, де клієнт самостійно обирає продукти, налаштовує послуги та взаємодіє з компанією через інтерфейс, що підвищує як зручність, так і ефективність маркетингу.

Втім, дослідження авторів вказують, що цифрові трансформації в українських компаніях нерідко здійснюються фрагментарно, без стратегічного планування. Це створює ризики технічної несумісності рішень, дублювання функцій та недостатньої інтегрованості даних. Тому важливо впроваджувати цілісні цифрові стратегії, які враховують не лише технологічні аспекти, а й організаційні зміни, розвиток цифрових компетенцій персоналу, інтеграцію інформаційних систем та формування внутрішньої цифрової культури. Досвід міжнародних компаній свідчить, що саме поєднання технологічних інновацій з глибокими структурними перетвореннями забезпечує довготривалу конкурентну перевагу.

Таким чином, цифрова трансформація B2B-маркетингу – це складний, але необхідний процес, що передбачає переосмислення всієї логіки взаємодії з клієнтами. Успішне впровадження цифрових стратегій здатне не лише адаптувати бізнес до кризових умов, але й вивести українські компанії на новий рівень конкурентоспроможності. Ключовими чинниками цього процесу є клієнтоцентричність, управління даними, автоматизація та стратегічне мислення. У поєднанні з ефективним лідерством і здатністю до гнучкої адаптації, цифрові інструменти можуть стати основою не лише виживання, а й відновлення та зростання українського бізнесу в післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Deloitte Ukraine. Digital trends in B2B sector, 2024: аналітичний звіт. Київ: Deloitte Ukraine, 2024. 32 с.
2. Forrester Research. B2B personalization: Trends and impact, 2023: аналітичне дослідження. Нью-Йорк: Forrester Research, 2023. 28 с.
3. McKinsey & Company. Analytics in B2B: How data drives value, 2022: звіт. Лондон: McKinsey & Company, 2022. 34 с.
4. AI and automation in B2B marketing, Harvard Business Review. № 11. 2021. С. 42-55.
5. KPMG Ukraine. CRM implementation survey in Ukrainian companies, 2023: звіт за результатами дослідження. Київ: KPMG Ukraine, 2023. 24 с.

Пенькова О.Г.
д.е.н., професор
завідувач кафедри маркетингу
Нестерчук Н.В.
студентка 11м-3-ма групи
Уманський НУ

МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ФРАНЧАЙЗИНГУ: КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ ПІДХІД

Франчайзингова модель бізнесу демонструє надзвичайну життєздатність та адаптивність у світовій економіці, зберігаючи свою актуальність навіть у складних умовах повномасштабної війни в Україні. Попри війну 57% франчайзингових мереж не закрили жодного об'єкта, а частина мереж активно виходять на нові ринки [1]. У повоєнний період франчайзинг стане одним із ключових інструментів швидкого відновлення економіки України, забезпечуючи створення нових робочих місць, залучення інвестицій та впровадження міжнародного досвіду у відбудові бізнес-інфраструктури.

Сучасний франчайзинг пропонує широкий спектр варіантів організації бізнесу – від товарного до сервісного, від жорсткого до м'якого, від великого до мікрофранчайзингу, що дозволяє підприємцям обрати оптимальну модель відповідно до власних ресурсів та цілей. У кожному з цих варіантів маркетинг відіграє вирішальну роль, визначаючи як загальну стратегію розвитку франчайзингової мережі, так і тактичні аспекти залучення та утримання клієнтів на локальних ринках, проте, кожен з варіантів має загальні та специфічні особливості маркетингової діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Диференціація маркетингових підходів у різних видах франчайзингового бізнесу

Різновид франчайзингу	Особливості маркетингу та маркетингові інструменти
За видом діяльності	
Товарний (продуктовий) франчайзинг	Централізовані рекламні кампанії, єдина цінова політика, акцент на мерчандайзингу, стандартизовані POS-матеріали, фокус на просуванні продукту, жорсткий контроль викладки товару, пріоритет збереження ідентичності бренду
Виробничий франчайзинг	Єдина комунікаційна стратегія, акцент на якості виробництва, контроль маркетингових процесів, навчання стандартам виробництва, фокус на просуванні технологічних переваг, програми лояльності з централізованим управлінням
Сервісний франчайзинг	Стандартизація обслуговування, акцент на навчанні персоналу, управління клієнтським досвідом, контроль якості послуг, CRM-системи, персоналізований підхід, фокус на відгуках клієнтів, гнучкіші локальні маркетингові активності
Дистриб'юторський франчайзинг	Територіальний маркетинг, геотаргетинг, регіональна адаптація маркетингових матеріалів, фокус на логістичних перевагах, зонування маркетингових активностей, відстеження регіональних ринкових тенденцій
За рівнем ексклюзивності	
Ексклюзивний франчайзинг	Локальний брендинг, позиціонування як єдиного офіційного представника, територіальний маркетинг, фокус на унікальності представництва, ексклюзивні пропозиції, преміальне позиціонування, вищі маркетингові бюджети на локальному рівні

Неексклюзивний франчайзинг	Конкурентна диференціація, локальна конкуренція в межах мережі, потреба в додатковій диференціації, акцент на локації та зручності, гнучкіша цінова політика, персоналізований підхід до клієнтів як конкурентна
За ступенем регламентації	
Жорсткий франчайзинг	Суворі стандартизація, централізована маркетингова стратегія, єдині стандарти для всіх рекламних матеріалів, обов'язкові маркетингові активності, заборона на самостійні маркетингові ініціативи, жорсткий брендбук, регулярні перевірки відповідності стандартам
М'який франчайзинг	Гнучка адаптація, можливість локальної адаптації маркетингових стратегій, експериментування з маркетинговими інструментами, право на власні рекламні активності, більша свобода у ціноутворенні, можливість розробки локальних програм лояльності
За структурою	
Прямий франчайзинг	Централізований контроль, єдиний маркетинговий бюджет, безпосередній нагляд франчайзера, загальна система KPI, уніфіковані маркетингові матеріали та стратегії
Регіональний (мастер-франчайзинг)	Адаптація маркетингу до регіональних особливостей, створення регіональних маркетингових команд, локалізація контенту, врахування культурних особливостей, регіональне просування через місцеві медіа-канали
Субфранчайзинг	Багаторівневий маркетинг, координація маркетингових зусиль між різними рівнями франчайзі, ієрархічний розподіл маркетингових бюджетів, каскадне навчання маркетинговим технікам, додаткові маркетингові матеріали для залучення субфранчайзі
За масштабом інвестицій	
Франчайзинг великого бізнесу	Масштабні кампанії, великі маркетингові бюджети, комплексні рекламні кампанії, залучення медійних персон, спонсорство масштабних заходів, розширений спектр рекламних каналів, інвестиції в інноваційні маркетингові технології
Франчайзинг малого бізнесу	Локальний маркетинг, раціоналізація маркетингових витрат, акцент на локальних медіа та SMM, програми рекомендацій, партнерство з місцевими компаніями, адресні розсилки
Мікрофранчайзинг	Малобюджетний партизанський маркетинг, акцент на соціальних мережах, використання безкоштовних каналів просування, персоналізоване обслуговування
За формою розвитку	
Конверсійний франчайзинг	Трансформаційний маркетинг, ребрендинг, маркетингова підтримка при конверсії, навчання персоналу новій маркетинговій стратегії, інформування клієнтів про зміни, стратегії утримання існуючих клієнтів при переході під новий бренд
Корпоративний франчайзинг	Системний маркетинг, відпрацьовані маркетингові стратегії, готові кейси успішного просування, перевірені дієві інструменти, історія ефективності, наявність клієнтської бази, можливість ефективного використання наявних маркетингових активів

Джерело: розроблено авторами на основі [2, 3]

Правильно обрані маркетингові інструменти, адаптовані до специфіки конкретної франчайзингової моделі, забезпечують синергетичний ефект для всієї мережі, посилюючи конкурентні переваги та сприяючи сталому зростанню як окремих франчайзі, так і системи в цілому.

У практиці франчайзингового бізнесу різні типи франчайзингу часто поєднуються, утворюючи гібридні моделі з унікальними маркетинговими особливостями. Наприклад, McDonald's поєднує виробничий франчайзинг (технологія приготування) з елементами жорсткого та прямого франчайзингу, що визначає централізований підхід до маркетингу з мінімальною локальною автономією. Мережа готелів Marriott практикує сервісний франчайзинг із регіональною структурою, що дозволяє адаптувати маркетингові стратегії до локальних ринків, зберігаючи глобальні стандарти бренду. Попри

різноманіття гібридних форм, наведена класифікація франчайзингу відображає фундаментальні маркетингові особливості кожного типу, які залишаються визначальними навіть у змішаних моделях.

Запропонований підхід до систематизації зв'язків між структурою франчайзингової моделі та відповідними маркетинговими стратегіями дозволяє використання його як інструмента прийняття рішень для потенційних франчайзі під час вибору франшизи, що найкраще відповідає їхнім маркетинговим можливостям та амбіціям. Франчайзери також можуть застосовувати цю класифікацію для оптимізації своїх маркетингових підходів та адаптації франчайзингових пропозицій відповідно до специфіки цільових ринків та потреб партнерів.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г. О. Франчайзинг як інноваційна модель ведення бізнесу: досвід ЄС і Польщі та перспективи розвитку в Україні. *Збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції "Управління проєктами. Перспективи розвитку проектного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій", 23-24 березня 2023 р.* Дніпро : Юрсервіс, 2023. С. 657-665.
2. Bulakh, T., Plakhotnikova, L., & Hromadskyi, R. (2020). Classification of Franchising and Specifics of Its Types in Business Operation. *Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit*, (3), 77-83.
3. Cantoni, A. D., Rocha, T. V., Galhanone, R. F., & Righetti, M. L. (2019). International marketing strategies adopted in the franchise internationalization process: a multiple case study in the apparel industry. *Revista Brasileira de Marketing*, v. 18, n. 2, 19-53.

Рябокучма А.С.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра підприємництва та бізнес-технологій,
Уманський НУ

МАРКЕТИНГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний аграрний сектор зазнає глибоких змін під впливом зростаючих вимог до екологічної відповідальності та сталого розвитку. У контексті євроінтеграції українські сільськогосподарські підприємства мають адаптуватися до європейських стандартів, що відкриває як виклики, так і нові можливості. Принципи ESG (Environmental, Social, Governance) формують основу сучасного підходу до корпоративної відповідальності в аграрному

секторі. Маркетинг відіграє ключову роль у просуванні ESG-ініціатив, формуванні поінформованого споживчого попиту та репутації бренду. Компанії використовують принципи відповідального маркетингу, ESG-комунікації та зеленого брендингу для залучення споживачів і партнерів, які поділяють принципи сталого розвитку [1].

Стратегія Європейського Союзу «Від ферми до столу» (Farm to Fork Strategy) є ключовим елементом Європейського зеленого курсу, спрямованим на трансформацію агропродовольчих систем у більш стійкі, здорові та екологічно безпечні [2]. Для українських підприємств це означає необхідність адаптації виробничих процесів до європейських стандартів та використання цих змін як маркетингової переваги при просуванні продукції на європейському ринку.

Глобальний ринок сталого сільського господарства прогнозується досягти 23,95 млрд доларів США до 2029 року з темпом росту 9,3% щорічно (табл.1). Це відображає глобальну тенденцію переходу до сталих практик та створює значні можливості для українських виробників.

Таблиця 1. Прогноз розвитку ринку сталого сільського господарства (2024-2029)

Рік	Обсяг ринку (млрд USD)	Ключові драйвери
2024	15,07	Екологічна свідомість, органічний попит
2025	16,75	Регуляторні вимоги, преміальне ціноутворення
2026	18,31	Технологічні інновації, цифровізація
2027	20,00	Розширення сертифікації, міжнародна торгівля
2028	21,95	Консолідація ринку, оптимізація процесів
2029	23,95	Масове впровадження, стабілізація ринку

Джерело: складено автором на основі [3]

Успішна маркетингова стратегія сталого розвитку для українських сільськогосподарських підприємств повинна базуватися на наступних принципах:

- автентичність та прозорість - споживачі легко розпізнають “зелений піар” (greenwashing) та високо цінують справжню екологічну відповідальність. Підприємства повинні забезпечити реальні зміни у виробничих процесах, а не лише маркетингові заяви;

- інтеграція цифрових технологій - використання IoT-сенсорів, блокчейн-технологій для відстеження ланцюгів поставок та мобільних додатків для взаємодії зі споживачами стає невід'ємною частиною сучасного маркетингу.

- персоналізація комунікацій - різні сегменти споживачів мають різні мотивації для покупки екологічної продукції. Молодь більше цікавиться

інноваціями та технологіями, тоді як старше покоління акцентує увагу на традиціях та якості.

Ефективне просування екологічної сільськогосподарської продукції вимагає комплексного підходу, що включає різноманітні маркетингові інструменти:

- сертифікація та екомаркування стають критично важливими маркетинговими активами. Дослідження показує, що важливість сертифікатів USDA Organic або Fair Trade зростає з віком споживачів: від 70% серед поколінь міленіалів та Z в до 91,43% серед людей старше 60 років . Це свідчить про необхідність диференційованого підходу до різних цільових аудиторій;

- сторітелінг (storytelling) навколо екологічних практик дозволяє створити емоційний зв'язок з споживачами. Розповіді про фермерські традиції, турботу про довкілля та соціальну відповідальність резонують з цінностями сучасних споживачів та формують лояльність до бренду;

- співпраця з екологічними організаціями та ініціативами забезпечує додаткову легітимність та довіру споживачів. Партнерство з відомими екологічними організаціями може стати потужним інструментом маркетингових комунікацій.

Маркетинг сталого розвитку представляє значну конкурентну перевагу для українських сільськогосподарських підприємств в контексті євроінтеграції. Зростаючий глобальний попит на екологічно відповідальну продукцію, підкріплений готовністю споживачів сплачувати преміальні ціни, створює сприятливі умови для розвитку цього напрямку.

Ключовими факторами успіху є автентичність екологічних практик, ефективне використання сертифікації та екомаркування, створення переконливих наративів навколо сталості та інтеграція цифрових технологій у маркетингові стратегії. Важливою є також адаптація до європейських стандартів, що не лише забезпечує доступ до ринків ЄС, але й формує довгострокові конкурентні переваги. Українські підприємства, які зможуть ефективно інтегрувати принципи сталого розвитку у свої бізнес-моделі та маркетингові стратегії, матимуть значні переваги у глобальній конкуренції та сприятимуть формуванню більш сталого майбутнього аграрного сектору.

Список використаних джерел

1. Садченко О. В., Гайворонська І. В., Шмагіна В. В. 2025. Інтеграція esg-принципів у виробництві: можливості сталого розвитку, циркулярної економіки та маркетингу. *Сталий розвиток економіки*. 2025. Вип. 1 (52). С. 262-268.

2. Farm to Fork strategy. European Commission. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en?utm_source=chatgpt.com

3. Sustainable Agriculture Global Market Report 2025. The Business Research Company. URL: <https://www.thebusinessresearchcompany.com/report/sustainable-agriculture-global-market-report>

4. Herrick, C. (2024). OTA survey: Organic ranks highest in consumer recognition. Produce Market Guide. URL: <https://www.producemarketguide.com/news/ota-survey-organic-ranks-highest-consumer-recognition>

Чуйко Н.В.

к.е.н., доцент

старший викладач ВП «Фаховий коледж Харківського університету»

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «САМОМЕНЕДЖМЕНТ»

У сучасному світі швидких змін і високих вимог до особистості зростає значення внутрішніх ресурсів людини — зокрема її здатності до саморегуляції та самоорганізації. Одним із ключових елементів у цій площині виступає самоменеджмент, що дозволяє людині свідомо управляти власною діяльністю, часом та розвитком.

Термін «самоменеджмент» (від англ. *self-management*) трактується як процес управління особистістю власною поведінкою, ресурсами, емоціями та розвитком з метою досягнення певних результатів. Самоменеджмент — це не лише контроль часу, а цілісна система самоуправління, що охоплює:

- Ціленаправлення — здатність формулювати й усвідомлювати власні життєві цілі;
- Планування — побудова індивідуальної стратегії досягнення результату;
- Організація часу (тайм-менеджмент) — розумне використання добового ресурсу;
- Самомотивація — вміння надихати себе до постійного розвитку;
- Прийняття рішень — відповідальність і здатність аналізувати альтернативи;
- Аналіз і саморефлексія — оцінка дій і результатів з подальшим коригуванням;
- Стресостійкість і адаптивність — ефективне функціонування у змінному середовищі.

Погляди різних авторів на поняття самоменеджменту трохи різняться залежно від наукової школи, практичного підходу та мети аналізу — але всі вони визнають, що це важливий інструмент особистісного розвитку.

Зокрема, Пітер. Друкер вважає, що людина, яка прагне до професійного успіху, має навчитися керувати собою, виходячи з розуміння своїх сильних сторін, системи цінностей та стилю роботи [1].

Брайан Трейсі акцентує увагу на важливості самодисципліни та планування, підкреслюючи, що успіх особистості значною мірою залежить від її здатності ефективно керувати власним часом [2].

Розглянемо погляди деяких українських вчених. Приміром, Андрющенко К. зазначає, що самоменеджмент є самостійне управління

працівником своєю професійною діяльністю з використанням знань, умінь й навичок, яке спрямовано на розвиток власного інтелектуального потенціалу, а також ефективно його використання на задоволення своїх потреб і досягнення загальних цілей організації [3].

Бабчинська О., Шевченко І., Гайдай І. розглядають самоменеджмент, як послідовне і цілеспрямоване самостійне використання керівником випробуваних методів і практичних прийомів роботи в повсякденній діяльності для підвищення ефективності виконуваних процедур і операцій, досягнення запланованої мети [4].

Биба В.А., досліджуючи самоменеджмент, дійшов до висновку, що це послідовне і цілеспрямоване використання фахівцем методів і практичних прийомів у повсякденній діяльності для підвищення ефективності виконуваних процедур і операцій, досягнення намічених цілей, спрямованих на максимальне використання працівником власних можливостей і свідоме управління своєю трудовою діяльністю [5].

Федоришина Л., Камінський В. зазначають, що самоменеджмент є мистецтвом управління собою, своїми задатками, здібностями, знаннями, тобто індивідуальним людським капіталом, з метою кращого використання робочого часу, отримання вищої продуктивності, вищого індивідуального заробітку або здобуття вищого статусу на підприємстві, що дає можливість людині відчувати задоволеність та успіх [6].

Отже, самоменеджмент є невід'ємною складовою особистісного розвитку в умовах ХХІ століття. Він забезпечує не лише ефективне виконання завдань, а й внутрішню гармонію, здатність адаптуватися до викликів часу, розвивати себе й бути відповідальним за власну долю. Формування навичок самоменеджменту повинно стати пріоритетом як у професійній діяльності, так і в особистому саморозвитку. Ефективний самоменеджмент є ключем до особистісного зростання, професійної реалізації та внутрішньої гармонії, адже здатність керувати собою відкриває шлях до втілення власних мрій і планів.

Список використаної літератури

1. Друкер П. Ф. Ефективний керівник. КМ-Букс. 2019. 288 с.
2. Трейсі Б. Зроби це зараз! 21 чудовий спосіб зробити більше за менший час. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 2022. 112 с.
3. Андрищенко К.А. Теоретичні аспекти самоменеджменту: умови виникнення та розвитку. Ефективна економіка. 2010. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=258>
4. Бабчинська, О. І., Шевченко, І. О., Гайдай, І. С. Перспективи розвитку самоменеджменту в Україні Achievement of high school. 2012. Том 3. Софія : Бял ГРАД-БГ ООД. С. 72-74.
5. Биба В.А. Теоретичні засади розвитку самоменеджменту організації. Економіка та держава. 2021. № 2. С. 58–61.
6. Федоришина, Л. М., Камінський, В. І. (2016) Самоменеджмент як мистецтво управління індивідуальним людським капіталом. Глобальні та

національні проблеми економіки. Вип. 10. < <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/111>

Семенда О.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу
Уманський НУ

МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО РИНКУ

Аграрні підприємства стикаються з численними викликами, серед яких особливу увагу слід приділити нестабільності ринкового середовища, загостреній конкуренції, зміні запитів споживачів, технологічним змінам та геополітичним загрозам. В таких умовах маркетингові інструменти стають ключовими у формуванні конкурентних переваг та забезпеченні стабільного функціонування аграрного бізнесу.

Конкурентоспроможність аграрного підприємства визначається його здатністю пропонувати продукцію, що відповідає ринковим вимогам за ціною, якістю, доступністю та іншими цінностями для споживача. Сучасні теорії маркетингу розглядають конкурентоспроможність як синергію між ефективним стратегічним управлінням, адаптивністю до змін зовнішнього середовища та вмінням формувати довгострокові відносини із цільовими аудиторіями [1]. Ефективне використання маркетингових інструментів дозволяє аграрним суб'єктам господарювання не лише адаптуватися до змін зовнішнього середовища, а й активно формувати попит, розширювати ринки збуту, підвищувати лояльність клієнтів. У таблиці 1 узагальнено ключові маркетингові інструменти, що сприяють формуванню та зміцненню конкурентних переваг аграрних підприємств.

1. Маркетингові інструменти забезпечення конкурентних переваг [2-8]

Маркетинговий інструмент	Суть і значення
<i>Брендинг і формування унікальної торгової марки</i>	унікальний бренд створює емоційний зв'язок зі споживачем, підвищує пізнаваність та формує споживчу лояльність в умовах високої конкуренції
<i>Сегментація ринку та позиціонування</i>	дає змогу точніше задовольняти потреби цільових груп споживачів і визначити оптимальну ринкову нішу для підприємства
<i>Цифрові маркетингові технології</i>	інструменти інтернет-маркетингу (SEO, SMM, email тощо) розширюють охоплення, налагоджують комунікацію зі споживачами та дають змогу приймати обґрунтовані рішення на основі аналітики
<i>Системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM)</i>	CRM дозволяють зберігати і сегментувати клієнтську базу, автоматизувати комунікації, аналізувати продажі та підвищувати якість обслуговування
<i>Інноваційна політика просування</i>	передбачає застосування нових каналів збуту, участь у виставках, партнерські програми, інтерактивний контент і сторітелінг для посилення довіри до бренду

Брендинг є ключовим інструментом стратегічного маркетингу, що дозволяє аграрному підприємству сформувати впізнаваний образ на ринку. Унікальна торгова марка відображає місію, цінності та переваги продукції, створює емоційний зв'язок зі споживачем. У сучасних умовах інформаційного перевантаження якісний брендинг сприяє виділенню підприємства серед конкурентів, формуванню позитивної репутації та довіри. Брендова продукція часто асоціюється з вищою якістю, що дає змогу підвищувати ціну і зберігати попит. Для аграрних підприємств, особливо малих і середніх, ефективний брендинг - це шанс вийти на нові ринки, зокрема експортні, і закріпити там свої позиції.

Сегментація ринку передбачає поділ споживачів за певними характеристиками (географічними, демографічними, поведінковими, психографічними) з метою кращого розуміння їхніх потреб. Для аграрних підприємств це дозволяє зосередити маркетингові зусилля на найбільш перспективних групах клієнтів. Наприклад, сегментування за принципом здорового харчування дозволяє орієнтувати продукцію на споживачів, які цінують органічність і екологічність. Позиціонування, у свою чергу, полягає у визначенні унікальної пропозиції підприємства та способу її представлення на ринку. Успішне позиціонування дозволяє аграрному бізнесу зайняти чітко окреслену нішу, зміцнити свою ринкову позицію та уникнути цінової конкуренції.

У цифрову епоху інтернет-маркетинг стає невід'ємною складовою просування продукції. Для аграрних підприємств важливо впроваджувати такі інструменти, як SEO (пошукова оптимізація), SMM (маркетинг у соціальних мережах), контекстна реклама, email-маркетинг тощо. Це дозволяє налагодити прямий контакт із споживачами, швидко отримувати зворотний зв'язок, просувати бренд на нових платформах і розширювати охоплення цільової аудиторії. Аналітичні можливості цифрових інструментів допомагають відстежувати ефективність кампаній, адаптувати стратегії до поведінки користувачів і оптимізувати маркетингові бюджети. Особливо актуальним є використання соціальних мереж для комунікації з молодими споживачами та B2B-контактів.

CRM-системи є ефективним інструментом організації взаємодії з клієнтами. Вони дозволяють накопичувати та обробляти інформацію про покупців, проводити сегментацію, персоналізувати пропозиції, автоматизувати маркетингові кампанії та продажі. Завдяки CRM аграрні підприємства можуть вибудовувати довгострокові відносини з клієнтами, підвищувати їхню лояльність і зменшувати витрати на залучення нових споживачів. У складних ринкових умовах системи CRM стають джерелом цінної інформації для стратегічного планування: аналіз поведінки споживачів, історії покупок, зворотного зв'язку дозволяє краще прогнозувати попит та адаптувати пропозицію.

Інноваційні підходи до просування продукції включають використання нових каналів комунікації (наприклад, онлайн-виставки, стріми),

інтерактивного контенту (відео, анімацій, віртуальних турів по виробництву), партнерських програм, сторітелінгу. Учасники аграрного ринку мають можливість не лише продавати продукт, а й розповідати історію його походження, показувати турботу про якість, довкілля та споживача. Це формує глибший емоційний контакт і довіру до бренду. Участь у галузевих виставках, форумах, онлайн-заходах дозволяє знайти нових партнерів, інвесторів і клієнтів. У нестабільному середовищі гнучкість просування і здатність адаптуватися до змін - це перевага, яку надає саме інноваційна політика.

У нестабільному ринку успішними є ті аграрні підприємства, які інтегрують маркетингову аналітику з операційною діяльністю, активно адаптують бізнес-модель, розвивають комунікацію зі споживачем та інвестують у цифрову трансформацію. Окрім того, ключовим чинником залишається репутація підприємства, яка формується через якість продукції, екологічну відповідальність, прозору політику та соціальну активність.

Маркетингові інструменти виступають потужним засобом підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах нестабільного ринку. Їх ефективне застосування вимагає стратегічного бачення, інноваційного підходу та орієнтації на довгострокову взаємодію зі споживачем.

Список використаних джерел

1. Семенда О.В., Корман І.І., Макушок О.В. Синергія маркетингового та логістичного управління у розвитку бренду та каналів розподілу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. №18. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-04-07>
2. Макарова В.В., Таранченко В.В., Ткаченко А.В. Маркетингові інструменти підвищення конкурентоспроможності продукції аграрних підприємств та їх експортного потенціалу. *Академічні візії*. 2025. №39. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14707420>
3. Газуда М., Стеців М. Брендинг як дієвий механізм підвищення ефективності функціонування підприємств аграрної сфери. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2020. №1(24). С.141-149. DOI: 10.24144/2078-1431.2020.1(24).141-149
4. Ільченко Т.В. Особливості визначення привабливих сегментів на аграрному ринку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. №3 (20).
5. Ільченко Т. Маркетингова стратегія діяльності аграрних підприємств в умовах діджиталізації. *Економіка та суспільство*. 2021. №26. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-21>
6. Як агрокомпанії обрати CRM-систему, та чи є українські альтернативи. *AgroPortal.ua* (2022). URL: <https://agroportal.ua/blogs/yak-agrokompaniji-obrati-crm-sistemu-ta-chi-ye-ukrajinski-alternativi>
7. Голишева Є. Інструменти інноваційного маркетингу для підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Економіка та суспільство*, 2021. №32. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-76>

8. Семенда О.В. Вплив цифрових технологій на трансформацію операційних процесів та взаємодію зі споживачами в роздрібній торгівлі. *International scientific journal «Grail of Science»*. 2024. №45. С.168-174. DOI 10.36074/grail-of-science.01.11.2024.018

Лементовська В.А.,

к.е.н, доцент

Уманський національний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НА РИНКУ ПОШТОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ «НОВА ПОШТА», «УКРПОШТА» ТА MEEST EXPRESS

Сфера логістичних і поштових послуг в Україні зазнає суттєвих трансформацій під впливом цифровізації, стрімкого розвитку електронної комерції та зростання очікувань споживачів щодо швидкості, якості та зручності обслуговування. Незважаючи на загальне зростання галузі, помітна нерівномірність розвитку між регіонами та сегментами ринку, що посилюється недостатньою інвестиційною підтримкою та регуляторною невизначеністю. У такій конкурентній та нестабільній ринковій ситуації особливої актуальності набуває порівняльний аналіз провідних логістичних операторів — «Нова пошта», «Укрпошта» та Meest Express — з метою виявлення їхніх конкурентних переваг і слабких сторін для формування ефективних стратегій розвитку в умовах постійної трансформації галузі.

Теоретичні підходи до визначення конкурентоспроможності послуг формують базову основу для системного аналізу ринку поштових операторів України. У науковій літературі поняття конкурентоспроможності трактується багатогранно — як процес, здатність або спроможність суб'єкта господарювання утримувати або зміцнювати свої позиції на ринку за рахунок ефективного використання внутрішнього потенціалу та адаптації до зовнішніх змін. Такий підхід дозволяє врахувати як економічні й технологічні чинники, так і поведінкові аспекти взаємодії зі споживачем, що є особливо актуальним у сфері логістичних послуг, де темпи цифровізації, гнучкість сервісів та швидкість реакції на запити клієнтів мають вирішальне значення.

Для оцінки конкурентоспроможності операторів логістичного ринку України — зокрема ТОВ «Нова пошта», АТ «Укрпошта» та ТОВ «Meest Express» — доцільним є аналіз як внутрішніх, так і зовнішніх факторів впливу. Внутрішніми чинниками виступають якість управління, кваліфікація персоналу, рівень автоматизації процесів, гнучкість тарифної політики та комунікаційні інструменти. Зовнішні ж охоплюють ринкову кон'юнктуру, законодавче регулювання, поведінку конкурентів та трансформацію споживчих очікувань.

У 2024 році ринок поштових послуг в Україні характеризується високим рівнем конкуренції, основними учасниками якого залишаються три компанії: ТОВ «Нова Пошта», АТ «Укрпошта» та «Meest Express». Сукупно ці оператори забезпечують основний обсяг внутрішніх і міжнародних пересилань, обслуговуючи як фізичних осіб, так і бізнес-клієнтів. Вони активно змагаються за частки ринку, впроваджуючи цифрові рішення, автоматизовану інфраструктуру та інноваційні логістичні моделі.

«Нова Пошта» утримує провідну позицію з приблизно 55% ринку завдяки розвиненій мережі, високій швидкості доставки (1–2 дні), масштабній присутності у сфері e-commerce та експансії на міжнародні ринки. «Укрпошта», з часткою близько 30%, залишається ключовим оператором у сільських регіонах, фокусуючись на модернізації та цифровізації, хоча поступається приватним компаніям у гнучкості та швидкості обслуговування. «Meest Express» контролює близько 5% ринку, демонструючи динамічний розвиток у сфері міжнародної логістики, особливо у співпраці з українською діаспорою, а також активну інтеграцію з сегментом малого та середнього бізнесу.

Конкуренція між цими компаніями є важливим чинником трансформації галузі: впровадження автоматизованих поштоматів, цифрових сервісів і підвищення якості клієнтського досвіду. Водночас ринок залишається вразливим до макроекономічних ризиків, зокрема інфляції, високих цін на енергоносії та потреби в оновленні логістичної інфраструктури.

Порівняльний SWOT-аналіз основних операторів ринку поштових послуг України демонструє різні стратегічні позиції компаній. «Нова Пошта» має потужні сильні сторони — широку мережу відділень і поштоматів, інноваційність, швидкість доставки та високу впізнаваність бренду. Водночас до її слабких місць можна віднести високу собівартість і тарифну чутливість клієнтів. Основними можливостями є подальша цифровізація й міжнародна експансія, а серед загроз — конкуренція з боку нових гравців та економічна нестабільність. «Укрпошта», як державний оператор, має перевагу в універсальності послуг і географічному охопленні, але поступається приватним компаніям у швидкості й гнучкості сервісів. Її можливості полягають у модернізації й залученні інвестицій, а загрозами залишаються повільні темпи реформ і відтік клієнтів до приватних операторів. Meest Express, попри меншу частку ринку, вигідно вирізняється міжнародною логістикою, співпрацею з діаспорою й орієнтацією на e-commerce. Її слабкість — обмежена внутрішня інфраструктура, однак розширення партнерських програм та автоматизація можуть забезпечити потенціал до зростання в умовах зростання онлайн-торгівлі.

Проведений аналіз свідчить, що ринок поштових послуг в Україні у 2024 році залишається динамічним та конкурентним, де лідерські позиції утримують «Нова Пошта», «Укрпошта» та Meest Express. Проведений аналіз виявив, що кожна з компаній має унікальні конкурентні переваги та водночас стикається з низкою викликів. «Нова Пошта» демонструє високу гнучкість,

швидкість і технологічність, однак її слабкими сторонами є високі витрати та залежність від внутрішньої економічної ситуації. «Укрпошта» має стабільну присутність у найвіддаленіших регіонах, але потребує інтенсивнішої цифровізації та підвищення якості сервісу. Meest Express, хоч і має відносно невелику частку ринку, здатна ефективно розвиватися завдяки міжнародній логістиці та роботі з нішевими сегментами.

Таким чином, конкурентоспроможність на ринку поштових послуг визначається не лише масштабом діяльності, а й здатністю адаптуватися до змін, впроваджувати інновації, відповідати потребам клієнтів і реагувати на загрози зовнішнього середовища. Стратегічне поєднання внутрішніх сильних сторін з ринковими можливостями є ключем до стійкого зростання та лідерства в галузі.

СЕКЦІЯ 3. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВИКЛИКІВ

Бабій М.М.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

КЛЮЧОВІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ЕЛЕВАТОРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Елеваторне господарство є невід'ємною складовою зернопродуктового підкомплексу країни, займаючи проміжну позицію між аграрними товаровиробниками та переробними підприємствами і іншими категоріями покупців. Воно виконує в загальнонаціональній системі розподілу продукції ряд важливих функцій, а саме забезпечення необхідних якісних параметрів зерна, його зберігання, а також сприяння формуванню необхідних партій збіжжя та подальшому транспортуванню.

До початку повномасштабної агресії РФ проти України спостерігався бум у розвитку галузі, чому сприяло ряд чинників, а саме нарощування експорту зернових і олійних культур та продуктів їх переробки на закордонні ринки, покращення фінансового стану аграріїв та їх бажання вкладати кошти у розбудову об'єктів із зберігання зерна. Також досить високі показники рентабельності бізнесу сприяли надходженню інвестиційних ресурсів із інших сфер національної економіки [1]. Таким чином в Україні було вибудовано багаторівневу мережу елеваторів (кожний з яких займав відповідну нішу), що складалася з об'єктів, які різнилися за політикою діяльності, функціоналом, масштабом та іншими характеристиками. Така система успішно виконувала покладені на неї завдання, забезпечуючи прийнятний рівень прибутковості як для себе, так і для аграріїв.

Воєнні дії в країні призвели до нових викликів перед підприємствами із зберігання зерна, загальною характеристикою яких є формування умов невизначеності ведення господарської діяльності, а отже, виникненням додаткових загроз забезпечення їх економічної ефективності. Серед них можна виділити наступні:

1. фактор військових дій, що можуть призвести до часткової або повної руйнації потужностей окремих елеваторів, особливо у прифронтових областях. Так, протягом трьох воєнних років регулярно з'являються повідомлення про ураження профільних підприємств у різних регіонах країни. Бізнес намагається частково компенсувати втрати, проте в більшості випадків не шляхом будівництва нових об'єктів, а нарощування потужностей вже існуючих. Крім того, господарники відчувають дефіцит запасних частин до обладнання іноземного виробництва (до 2021 року його частка становила близько 90 %) та відповідного сервісного обслуговування [2]. Виходом із такої ситуації стала переорієнтація на вітчизняних постачальників;

2. дефіцит кваліфікованих працівників із достатнім досвідом роботи (виник через міграційні процеси, мобілізацію до лав ЗСУ) призводить до збільшення витрат елеваторів. Так, господарники рахують не лише кошти, що спрямовуються безпосередньо на навчання нових кадрів, а й розмір потенційних втрат, понесених підприємством через недостатньо професійні дії (наприклад, пересушене або недосушене зерно, надмірні витрати енергетичних ресурсів та ін.) [3]. Звичайно, що компанії і раніше залучали нових працівників, проте з одного боку це не було масовим явищем, а з іншого – завжди поряд знаходилися досвідчені кадри, що могли забезпечити відповідний контроль;

3. трансформація товарного портфелю аграріїв та зменшення посівних площ в прифронтових регіонах. Логістичні проблеми із постачанням традиційних видів збіжжя (в першу чергу кукурудзи, озимої пшениці та ін.) на закордонні ринки змусили виробників переглянути структуру посівних площ в напрямі культур, що відносяться до так званої групи нішевих (горох, гречка, просо, овес та ін.). Останні мають значний потенціал реалізації на внутрішньому ринку, а у випадку експорту потенційні партії складають до 3-4 тис. т, а це дозволяє активно використовувати залізничний та річковий транспорт в напрямі європейських покупців [4]. Широка номенклатура культур, з якою виробники звертаються до елеваторів, що звикли спеціалізуватися на окремих позиціях, вносить відповідні труднощі в їх роботу, особливо коли одночасно необхідно працювати з декількома;

4. енергетичні ризики, що пов'язані як із збільшенням тарифів на електроенергію, так і відсутністю гарантій її безперебійного постачання змушують господарюючих суб'єктів шукати альтернативні варіанти, намагаючись таким чином досягти певної автономності. З цією метою відбувалося забезпечення підприємств генераторами на різнному паливі, будувалися когенераційні установки, встановлювалися сонячні панелі та ін.

Традиційним чинником впливу на рентабельність елеваторів, що не втратив актуальності і за сучасних реалій є погодні. В посушливі роки, наприклад як 2024 рік, аграрії зазвичай одержують відносно низькі врожаї, що характеризуються низьким рівнем вологості, а отже в меншій мірі потребують послуг із сушіння збіжжя. Це негативно позначається на рівні доходів елеваторів.

Отже, вище зазначені виклики вимагають від профільних компаній як оптимізації фінансових витрат, так і застосування гнучких підходів у веденні бізнесу. Перспективним напрямом розвитку є політика господарюючих суб'єктів, спрямована на диверсифікацію бізнесу. В першу чергу мова йде про створення високої додаткової вартості завдяки організації різнорівневої переробки збіжжя, а також пропозиції нових послуг для своїх цільових аудиторій. Особливої уваги потребує робота з діючими та потенційними клієнтами з метою забезпечення їх лояльності та спрямованості на співпрацю. Життєво необхідним аспектом функціонування підприємств галузі є, з одного боку, посилення роботи з персоналом для зменшення рівня

його плинності, а з іншого – здійснення заходів, пов’язаних із максимальною автоматизацією виробничих процесів. Проте, інвестиційна політика кампаній в умовах війни повинна бути виваженою та реалізуватися з мінімальними ризиками.

Список використаних джерел

1. Нікітюк С. «Елеваторний бум» відбувається, бо бізнес втомився чекати від держави дотацій та кардинальних дій. URL: <https://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=svitlana-nikituk-elevatornij-bum-vidbuvaetsa-bo-biznes-vtomivsa-cekati-vid-derzavi-dotacij-ta-kardinalnih-dij>
2. Елеваторний виклик – 2024: нестача запчастин і сервісу. URL: <https://aggeek.net/ru-blog/elevatornij-viklik-2024-nestacha-zapchastin-i-servisu>
3. Щербань С. Виклики нового сезону – що найбільше турбує елеваторний ринок України на старті 2024/25 МР. URL: <https://elevatorist.com/spetsproekt/218-vikliki-novogo-sezonu--scho-naybilshe-turbuye-elevatornij-rinok-ukrayini-na-starti-2024-25-mr>
4. Підсумки 2024 року: як реалії ринку змушують елеватористів бути гнучкими та шукати нові шляхи. URL: <https://elevatorist.com/spetsproekt/225-pidsumki-2024-yak-realiyi-rinku-zmushuyut-elevatoristiv-buti-gnuchkimi-ta-shukati-novi-shlyahi>

Богданов Я.Р.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У сучасному світі глобалізація та діджиталізація стають провідними чинниками, що трансформують усі сфери суспільного життя, зокрема економіку. Однією з найдинамічніших складових цифрової економіки є електронна комерція, яка забезпечує нові можливості для підприємств, споживачів та держави. В умовах зростаючого значення інтернету, мобільних технологій та цифрових платформ, електронна комерція стає не лише важливим елементом торгівлі, а й потужним інструментом інноваційного розвитку.

У світі електронна комерція демонструє стабільне зростання. За даними eMarketer, глобальні обсяги онлайн-продажів у 2023 році перевищили 6,3 трильйона доларів США. Очікується, що ця цифра продовжить зростати. Україна, незважаючи на складну економічну та безпекову ситуацію, не залишається осторонь цього процесу. Навпаки, війна стимулювала багато українських підприємств до активнішого переходу в онлайн, з метою збереження клієнтів та підтримки діяльності.

Серед провідних тенденцій розвитку електронної комерції в Україні варто виокремити кілька ключових напрямів, що відображають глибокі

цифрові перетворення у сфері бізнесу. Однією з найважливіших є цифровізація бізнес-процесів, що передбачає активне впровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема великих даних (Big Data), систем штучного інтелекту, хмарних обчислень та автоматизованих CRM-систем. Зазначені технології сприяють підвищенню ефективності управління ресурсами, глибшому аналізу споживчої поведінки та оперативній адаптації компаній до змін ринкового середовища [1].

Значного поширення набуває мобільна комерція, що зумовлено зростанням кількості користувачів, які здійснюють покупки за допомогою смартфонів. Це, своєю чергою, стимулює розвиток адаптованих мобільних застосунків і версій вебсайтів. У цьому контексті особливої актуальності набуває персоналізація взаємодії з клієнтами на основі аналітики даних, що дає змогу формувати індивідуальні пропозиції, знижки та рекомендації, підвищуючи рівень задоволеності споживачів [2].

Окремим напрямом є розвиток нових форматів продажів, зокрема використання соціальних мереж (social commerce), live-шопінгу та стрімінгових платформ як альтернативних каналів просування та реалізації товарів. Такі формати сприяють підвищенню залученості цільової аудиторії та посилюють інтерактивність процесу купівлі-продажу [3].

Крім того, електронна комерція відіграє важливу роль у забезпеченні інтеграції малих і середніх підприємств (МСП) у глобальні ринки. Завдяки онлайн-торгівлі українські компанії отримують змогу виходити на міжнародні ринки з мінімальними витратами на логістику та без необхідності залучення традиційних каналів збуту, що істотно знижує бар'єри для експорту [4].

Для забезпечення сталого розвитку електронної комерції в Україні необхідним є вжиття системних заходів, спрямованих на усунення структурних бар'єрів і створення умов для зростання цифрової економіки. Насамперед йдеться про необхідність підвищення рівня цифрової грамотності населення. Це передбачає розробку та впровадження цільових освітніх програм і інформаційно-просвітницьких кампаній, орієнтованих на різні вікові та соціальні групи, що сприятиме ширшому залученню громадян до цифрових економічних процесів.

Важливим чинником є удосконалення нормативно-правової бази у сфері електронної комерції. Особливої уваги потребує гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами в частині регулювання електронної ідентифікації, цифрового підпису, укладення електронних договорів і забезпечення захисту персональних даних. Це дозволить не лише підвищити рівень довіри до електронних транзакцій, а й полегшить інтеграцію українських e-commerce-компаній у міжнародні ринки [5].

Отже, електронна комерція в умовах цифрової трансформації є не лише технологічним явищем, а й економічною необхідністю. Її розвиток в Україні має стати пріоритетом державної політики та стратегічним напрямом розвитку бізнесу.

Список використаних джерел

1. Нікіфорова Л. Використання інноваційних інформаційних технологій в електронній комерції та цифровій економіці. *Innovation and Sustainability*, 2022 (1). DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.1.65.71>
2. Ларіна Я., Закревський А., Половко К. Перспективи і основні тренди розвитку електронної комерції в Україні в секторі B2C в умовах війни. *Розвиток міста*, (1 (01), 2024. С. 61-68. DOI: <https://doi.org/10.32782/city-development.2024.1-8>
3. Черняк В. В., Дзюбенко Л. М., Чередниченко В. В. Дослідження впливу інтернет-технологій на розвиток електронної комерції та онлайн-торгівлі. *Актуальні питання економічних наук*, (7), 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14697398>
4. Згурська О. М., Мартиненко М. О., Ільющенко Н. В. Сучасні тренди розвитку електронної комерції в умовах діджиталізації суспільства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*, № 1-2 (41), 2023. С. 32-39
5. Волинець В. В. Виклики правового регулювання електронної комерції в контексті глобалізації цифрової економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право, Том 2 № 84, 2024, С. 9-15.

Братусь І. В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра економіки
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Концепція інклюзивного розвитку економіки з кожним роком набуває все більшої популярності і розповсюдження. Починаючи зі згадки про інклюзивний розвиток в доповіді Світового банку у 2005 році [1], концепція інклюзивності пройшла розвиток через «інклюзивне зростання» [2] до концепції інклюзивної економіки [3].

Враховуючи, що концепція інклюзивного розвитку економіки робить акцент на справедливу зайнятість та чесний розподіл результатів праці серед усіх учасників, то вона безперечно розширює та трансформує соціальну складову сталого розвитку підприємства [4]. Соціальна складова сталого розвитку підприємства включає в себе напрямок діяльності підприємства на поліпшення якості життя працівників підприємства за рахунок зростання заробітної плати, покращення умов праці і кваліфікації персоналу [5]. Подібно до необхідності розширення цілей сталого розвитку, прийнятих на національному рівні, врахування концепції інклюзивного розвитку економіки впливає на розширення соціальної складової сталого розвитку підприємства. Соціальна складова повинна включати показники, що охоплюють гендерну рівність та залучення жінок до економічної діяльності, працевлаштування осіб з інвалідністю та ветеранів війни. Окрім того, необхідні показники соціальної

складової сталого розвитку підприємства, що охоплюють моніторинг зростання доходів працівників в умовах постійної інфляції заради збереження купівельної спроможності у персоналу компаній.

Впровадження принципів інклюзивного розвитку економіки частина науковців бачить через створення сильних інституцій. Так, О. Вдовічена вважає, що уряд має проявляти ініціативу і працювати над публічним розробленням, реалізацією та моніторингом комплексної стратегії зростання з довгостроковою перспективою шляхом створення сильних національних і місцевих інституцій [6].

Також, важливим результатом впровадження концепції інклюзивного розвитку є зниження рівня бідності та зменшення прямих бюджетних видатків різних рівнів на соціальне забезпечення найбідніших верств населення. У міру того як дедалі більше громадян беруть участь в активній економічній діяльності, збільшується кількість робочих місць з гідною заробітною платою, підвищується рівень життя, збільшуються податкові надходження, а витрати на соціальне забезпечення скорочуються.

Окрім того, важливим фактором є те, що створюючи інклюзивний простір, ми збільшуємо кількість людей на ринку праці. Це з одного боку розширює пропозицію на ринку праці і збалансовує попит, даючи змогу роботодавцям вибирати з більшої кількості кандидатів з різним досвідом і зарплатними очікуваннями. З іншого боку залучає до економіки країни унікальних спеціалістів, які через відсутність інклюзивного середовища були б не задіяними в економічній діяльності. На час війни українські підприємства стикаються з серйозною проблемою забезпечення людськими ресурсами. Основними проблемами є брак персоналу через міграцію та мобілізацію, посилення конкуренції за працівників та зниження продуктивності праці [7]. Також і для повоєнної відбудови проблема забезпечення людськими ресурсами залишиться актуальною через непросту демографічну ситуацію в країні після війни.

Таким чином, важливо зазначити, що соціальна складова концепції сталого розвитку потребує подальшого розвитку, розширення затверджених цілей та індикаторів, які підлягають моніторингу на постійній основі. Через залучення широких верств населення до активної економічної діяльності відбувається зростання зайнятості, підвищується рівень життя людей та збалансовується бюджет держави. А розширення пропозиції на ринку праці збалансовує ринок, покращує пропозицію та оптимізує витрати на оплату праці у підприємств. Через врахування концепції інклюзивного розвитку економіки, цілі концепції сталого розвитку залишатимуться актуальними і відповідатимуть викликам та вимогам часу.

Список використаних джерел

1. World Bank. World Development Report 2006: Equity And Development (World Development Report) (World Development Report). World Bank Publications, 2005. 240 с. URL:

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/435331468127174418/pdf/322040World0Development0Report02006.pdf> (Last accessed: 21.01.2025)

2. World Bank. World Development Report 2008: Agriculture and Development (World Development Report). World Bank Publications, 2007. 320 с. URL:

<http://documents1.worldbank.org/curated/en/587251468175472382/pdf/41455optmzd0PA18082136807701PUBLIC1.pdf> (Last accessed: 21.01.2025)

3. Sarfati H. OECD. In it together: Why less inequality benefits all. Paris, 2015. 332 p. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/issr.12091> (Last accessed: 23.01.2025)

4. Братусь І. В. Передумови формування інклюзивного розвитку економіки та його роль у досягненні сталого розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 2 (53). С. 358-365. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-49> (дата звернення: 25.05.2025)

5. Вецко Т.М. Сталий розвиток підприємства: проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2019. № 13. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/153856>. (дата звернення: 20.12.2024).

6. Вдовічена О. Г. Інклюзивний розвиток – сучасна парадигма стійкого економічного зростання. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2018. Вип 3. С. 17–29

7. Пикало О., Блінов О. Зростання реальних зарплат сповільнюється через прискорення інфляції. *Forbes Ukraine*. 09 грудня 2024. URL: <https://forbes.ua/news/zrostannya-realnih-zarplat-spovilnyuetsya-cherez-priskorennya-inflyatsii-de-platyat-naybilshe-09122024-25389> (дата звернення: 25.01.2025)

Грабек Я.А.

викладач-стажист, студент 31дф-е групи

Уманський НУ

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ЛАНЦЮГА ВАРТОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Організаційний аспект формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки полягає у трансформації каналів розподілу сировини сільськогосподарськими товаровиробниками та каналів її постачання на переробні підприємства. Канали постачання сільськогосподарської сировини на промислові підприємства є дзеркальним відображенням частини каналів розподілу продукції сільськогосподарських товаровиробників.

Найвища ефективність використання сільськогосподарської сировини, виробленої вітчизняними товаровиробниками, - це спрямування її по каналах, що продовжують розвиток внутрішнього ланцюга вартості: господарські потреби та власна переробка сільськогосподарськими товаровиробниками, реалізація переробним підприємствам за ринковими й трансфертними цінами.

Реформування аграрного сектору економіки України, насамперед земельних відносин, зумовило появу нової організаційно-правової форми бізнесу - агрохолдингів.

Під агрохолдингами зазвичай розуміють комерційно-орієнтовані групи юридично незалежних ферм і фірм, які:

- координуються центральною материнською компанією, що приймає стратегічні рішення щодо розвитку групи та її учасників;
- можуть належати інституційним або приватним інвесторам і можуть бути вертикально або горизонтально інтегрованими;
- можуть відрізнятися типом і кількістю інтегрованих етапів харчового ланцюга, ступенем юридичної та економічної самостійності дочірніх компаній, походженням капіталу і, нарешті, біржовою діяльністю [1].

Українські агрохолдинги найчастіше орієнтовані на виробництво й експорт зернових і олійних, соняшникової олії, цукру, соєвої олії, кормів, яєць і яєчних продуктів; птахівництво, експорт м'яса птиці; свинарство; скотарство; м'ясопереробку; послуги зберігання, логістики та дистрибуції [2].

Як влучно зауважують Драган О.О. і Зубченко В.В.: «Головною метою створення агрохолдингу є своєрідна відповідь аграрної економіки України вимогам ринку, спрямована на відновлення порушених міжгалузевих зв'язків сільськогосподарських і переробних підприємств, паритету цін між реалізованою сільськогосподарською продукцією та матеріально-технічними ресурсами промислового походження, завоювання нових секторів ринку і зниження витрат» [3].

Дудар Т.Г. і Галушак В.В. вказують на переваги агрохолдингів у порівнянні з іншими організаційно-правовими формами господарювання на селі:

- реальна інтеграція сільського господарства, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції і торгівлі. В агрохолдингах внаслідок формування мережевої структури між підрозділами-підприємствами виникає можливість внутрішньої реалізації продукції, спільне використання ресурсів, поглиблення переробки сільськогосподарської продукції. Такий внутрішній механізм дозволяє уникати посередників й акумулювати більшу частку прибутку в межах холдингу;
- глибока переробка сільськогосподарської сировини;
- впровадження у виробництво наукових розробок в значно ширшій мірі, ніж це може бути здійснено в дрібних та середніх підприємствах [4].

Чи не найбільшою перевагою вертикально-інтегрованих агропромислових структур холдингового типу є можливість формування внутрішньо-корпоративного ринку в межах якого діють регульовані витрати, трансфертні ціни, система внутрішньо-групового кредитування. Трансфертне ціноутворення - це збут товарів або послуг взаємозалежними особами за внутрішньо-фірмовими цінами, які є відмінними від ринкових [5]. Певна річ, що трансфертні ціни нижчі, ніж ринкові.

Організаційною альтернативою формування внутрішнього ланцюга вартості в рамках вертикально-інтегрованих агрокомпаній холдингового типу є розвиток сільськогосподарськими товаровиробниками власної переробки – за рахунок власних чи кооперативних переробних потужностей. З точки зору соціальної спрямованості аграрного виробництва – це більш продуктивна форма розвитку внутрішнього ланцюга вартості порівняно із агрохолдингами. Пояснюється це тим, що стратегія розвитку вітчизняних агрохолдингів має у своїй основі експортну орієнтацію господарської діяльності. Крім того, агрохолдинги особливо не переймаються розвитком соціальної сфери сільських територій. Натомість малі та середні сільськогосподарські товаровиробники зорієнтовані на внутрішній ринок і зацікавлені у розвитку соціальної сфери села, оскільки це безпосереднє середовище їх життєзабезпечення.

Список використаних джерел

1. . What is an agroholding? *Large Scale Agriculture*. 31 грудня 2017 р. URL: <https://www.largescaleagriculture.com/home/news-details/what-is-an-agroholding/>
2. Агрохолдинг. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Агрохолдинг>
3. Драган О.О., Зубченко В.В. Особливості функціонування аграрних холдингових компаній в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 5. С. 44-50. DOI: 10.32702/2306-6814.2023.5.44
4. Дудар Т.Г., Галушак В.В. *Агрохолдинги у системі агропромислової інтеграції, оцінка їх потенціалу та ринкових позицій*. Тернопіль: СМП «ТАЙП», 2011. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/10366/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f.pdf>
5. Трансфертне ціноутворення. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Трансфертне_ціноутворення

Гузар Б.С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Визначальну роль у забезпеченні сталого розвитку національної економіки належить державі, яка здійснює управлінський вплив через систему державного управління та регулювання з використанням методів і інструментів бюджетного менеджменту.

Бюджетний менеджмент в системі державного управління і регулювання національної економіки здійснюється через синтез таких категорій як бюджетна політика, бюджетний механізм, бюджетний процес,

бюджетна система та бюджетний устрій. Симбіоз означених категорій продукує функціонування динамічної, багатогранної за змістом і умовами організації системи, якою є бюджетний менеджмент. Все це дозволяє обґрунтувати взаємозв'язок між державним управлінням і регулюванням національної економіки та бюджетним менеджментом. Змістовна багатогранність системи бюджетного менеджменту проявляється через реалізацію функцій управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами.

Важливу роль у реалізації ефективної бюджетної політики, у регулюванні та розвитку соціально-економічних процесів, у мобілізації та використанні бюджетних коштів для якісного виконання державною своїх функцій відіграє бюджетний механізм. Він приймає активну участь у функціонуванні бюджетної системи, оскільки від якісного та ефективного законодавчого і нормативного забезпечення, бюджетного планування, бюджетного регулювання, неподаткових методів мобілізації доходів, міжбюджетних відносин, бюджетної звітності та бюджетного контролю значною мірою залежить практичний рівень реалізації бюджетних відносин у кожній ланці бюджетної системи.

Державне управління національною економікою спрямовується на вирішення великомасштабних соціально-економічних проблем держави, які зачіпають інтереси багатьох суб'єктів господарювання, важливих для національної економіки країни в цілому, її галузей і регіонів, населення, держави.

Цілі державного управління національною економікою лежать у площині забезпечення її ефективного розвитку і визначаються рівнем та середовищем функціонування національної економічної системи з урахуванням можливостей і загроз, сильних і слабких сторін. Вказані цілі поділяються на стратегічні, тактичні та оперативні і закріплюються у спеціальних законах, стратегіях економічного розвитку країни, концепціях, програмних документах президента та програмах діяльності уряду тощо. Досягнення цілей державного управління у сфері національної економіки ґрунтується на конституційних засадах щодо побудови соціально орієнтованої ринкової економіки і здійснюється через реалізацію сукупності таких загальних функцій державного управління, як організація, планування та прогнозування, мотивація, регулювання, і контроль.

В умовах війни важливою функцією в державному управлінні національною економікою являється державний фінансовий контроль який дає можливість виявляти і попереджати відхилення в розвитку всієї економічної системи держави від визначених напрямів і параметрів. Інтеграція глобального ринку в національну економіку передбачає також розвиток таких цифрових напрямів, як кібербезпека, хмарні середовища та штучний інтелект. Найефективнішим інструментом у бюджетному контролі являється впровадження цифровізації, яка буде сприяти вчасному ухваленню управлінських рішень державною і місцевою владою та забезпечувати доступ

громади до актуальної інформації, пов'язаної з бюджетними статтями витрат і бюджетним процесом загалом. Важливо, в повоєнний період відновити в бюджетному управлінні процес середньострокового бюджетного планування, адже він є запорукою стабільного розвитку бюджетної системи завдяки визначенню пріоритетних завдань та обсягів необхідних коштів для їх виконання.

Тому за сучасних умов ключовим фактором модернізації управлінської діяльності у всіх галузях національної економіки є реформування системи державного управління і регулювання в Україні через складові та функції бюджетного менеджменту.

Особливо, в період війни та повоєнний період, державне управління є не тільки необхідним, але його значення різко підвищується. Лише держава в особі її органів влади може: здійснювати постійну і виважену економічну і соціальну політику з метою забезпечення інтересів усіх верств населення; пом'якшувати стихійні процеси ринкової саморегуляції з метою запобігання хаосу в економіці; стимулювати ринкову економіку, забезпечувати ефективність її функціонування; гарантувати захист національних інтересів і внутрішнього ринку від зовнішньої економічної та політичної експансії.

Державне регулювання національної економіки - важлива складова державного управління, тому для її реалізації потрібні дієві механізми, в основі яких застосовуються методологічні та практичні підходи функціонування державного управління. Державне регулювання економіки - це система заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру по стабілізації та пристосуванню економіки до умов, що постійно змінюються.

Основною метою державного управління і регулювання є забезпечення сприятливих умов для сталого економічного розвитку та подальшого економічного зростання в Україні, досягнення соціальної стабільності, підвищення рівня глобальної конкурентоспроможності країни. Ключовими факторами успіху є швидке прийняття рішень, адаптація до змінюваних обставин та збереження ефективних комунікаційних зв'язків з командою. Хоча не існує універсального рішення, дотримання основних принципів дозволяє керівникам успішно орієнтуватися в умовах війни та спрямовувати свої організації на досягнення стійкості та успіху.

Відповідно складові і функції бюджетного менеджменту являються важливими механізмами системи державного управління і регулювання національної економіки держави.

Список використаних джерел

1..Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах війни та післявоєнної відбудови України : матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 571 с.

2.Рудаченко О. О., Єсіна В. О., Бібік Н. В. Бюджетний менеджмент в умовах переходу від стратегічного до середньострокового бюджетного

планування в територіальних громадах. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки. 2021. №11 (2). С. 55-64.

Драчук О.В.⁹

здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МУЛЬТИПЛІКАТИВНОГО ЕФЕКТУ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження мультиплікативного ефекту інфраструктурних інвестицій для національної економіки визначається ключовою роллю інфраструктури у забезпеченні економічного зростання, підвищенні продуктивності та поліпшенні добробуту населення. В умовах глобальних викликів та прагнення України до сталого розвитку, розуміння механізмів впливу інвестицій у транспортну, енергетичну, комунальну та цифрову інфраструктуру на економічну активність є вкрай важливим. Незважаючи на значний інтерес науковців до питань інвестування, мультиплікативний ефект саме інфраструктурних вкладень потребує подальшого поглибленого аналізу, особливо в контексті сучасних економічних реалій України.

Економічна сутність інвестицій в інфраструктуру полягає у вкладенні капіталу в об'єкти, що забезпечують базові умови для функціонування економіки та життєдіяльності суспільства [1]. Ці інвестиції відіграють ключову роль у забезпеченні економічного зростання через зниження транзакційних витрат, підвищення продуктивності та стимулювання інновацій [2].

Економісти часто використовують різні моделі (наприклад, моделі "витрати-випуск") для оцінки величини мультиплікатора інфраструктурних інвестицій. Величина мультиплікатора показує, на скільки одиниць зросте ВВП у відповідь на одну одиницю інвестицій в інфраструктуру. Значення мультиплікатора може варіюватися залежно від багатьох факторів, включаючи структуру економіки, рівень зайнятості, імпорتنу залежність тощо [3,4,5].

Мультиплікативний ефект інфраструктурних інвестицій полягає в тому, що первинні вкладення в інфраструктурні проєкти спричиняють ланцюгову реакцію в економіці, генеруючи загальний економічний вплив, який є більшим за початкову суму інвестицій. Це відбувається через створення доходів, стимулювання попиту та підвищення продуктивності в різних секторах економіки. Цей ефект проявляється через кілька каналів: прямий вплив (безпосередньо під час реалізації інфраструктурного проєкту створюються нові робочі місця в будівельній галузі, промисловості будівельних матеріалів, інженерії тощо); непрямий вплив (підприємства-посередники, що постачають

⁹ Науковий керівник – Цимбалюк Ю.А., к.е.н., доцент

матеріали, обладнання та послуги для будівельних робіт, також отримують вигоду, оскільки зростає попит на їхню продукцію, що може призвести до розширення виробництва та створення нових робочих місць у цих суміжних галузях); стимулювання споживчих витрат (збільшення доходів працівників, залучених до інфраструктурних проєктів та суміжних галузей, призводить до зростання споживчих витрат на товари та послуги, що в свою чергу, стимулює розвиток інших секторів економіки); підвищення продуктивності та зниження витрат (розвинена інфраструктура) підвищує ефективність діяльності підприємств в усіх галузях економіки, знижуються транспортні витрати, витрати на енергію, покращується логістика, що робить бізнес більш конкурентоздатним, що сприяє зростанню виробництва, інвестицій та економічного зростання в цілому); залучення нових інвестицій та ін.

У сучасних дослідженнях мультиплікативний ефект інфраструктурних інвестицій часто розглядається з урахуванням таких аспектів: вплив інвестицій у екологічно чисті інфраструктурні проєкти на економічне зростання та створення "зелених" робочих місць; мультиплікативний ефект від розвитку широкосмугового інтернету, мереж 5G та інших цифрових технологій на продуктивність та інновації; різниця в мультиплікативних ефектах інфраструктурних інвестицій залежно від регіону та його специфіки; вплив різних способів фінансування на величину мультиплікатора.

Отже, проведене дослідження дозволило розкрити сутність та значення мультиплікативного ефекту інфраструктурних інвестицій для національної економіки. Встановлено, що інвестиції в інфраструктуру мають значний вплив на економічне зростання, що перевищує обсяг первинних вкладень, завдяки ланцюговій реакції, яка охоплює прямі, непрямі та опосередковані ефекти. Аналіз основних каналів впливу показав, що інфраструктурні інвестиції стимулюють створення робочих місць, підвищують продуктивність праці, знижують витрати підприємств, розширюють ринки та сприяють залученню подальших інвестицій. Особливості прояву мультиплікативного ефекту різняться залежно від галузі інфраструктури, причому інвестиції в цифрову та транспортну інфраструктуру часто демонструють високі показники мультиплікатора в сучасних умовах. Подальші дослідження будуть спрямовані на кількісну оцінку мультиплікативних ефектів для різних видів інфраструктури в Україні з урахуванням її поточних економічних та геополітичних реалій.

Список використаних джерел

1. Сибірякова О. Поняття мультиплікатора та мультиплікативного зв'язку в економічній та соціальній теоріях. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2016. №4. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1396>
2. Никифорок О.І., Кучер С.В., Стасюк О.М., Федяй Н.О. Мультиплікаційні ефекти від інвестування в суспільно значущий інфраструктурний проєкт. *Економіка і прогнозування*. 2023. № 1. С. 97-114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2023_1_6
3. Трусова Н.В., Демко В.С. Світова практика оцінювання мультиплікативного

ефекту від інвестицій в індустрії туристичних послуг. *Зб. наук. праць ТДАТУ ім. Д. Моторного* (економічні науки). 2020. № 1(41). С. 99–107. <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2020-41-99-107>

4. Чепелєв М.Г. Оцінка мультиплікативних ефектів для галузей економіки України: ретроспективний аналіз на базі таблиць "витрати-випуск". *Економіст*. 2012. № 11. С. 74–76.

5. Одінцов М.М., Одінцов О.М. Мультиплікативний вплив інвестицій на ефективність розвитку регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 9. С. 4–6.

Костюк Я.Ю.

здобувач третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти
(доктор філософії)
Уманський НУ

КОМПЕНСАЦІЯ ЗА НАДАННЯ ПОСЛУГ ЗАГАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ІНТЕРЕСУ ТА КРИТЕРІЙ АЛЬТМАРК

В умовах євроінтеграції система інституту державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні зазнає суттєвих змін, насамперед Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» імплементовано нові засади та інструменти регулювання відносин між державою та суб'єктами господарювання в сфері надання державної допомоги [1]. При цьому дія Закону не поширюється, зокрема, на державну підтримку господарської діяльності, пов'язаної з наданням послуг, що становлять загальний економічний інтерес. Надання компенсації обґрунтованих витрат на такі послуги не підпадає під правові обмеження, встановлені для державної допомоги та не потребує процедури нотифікації.

Послуги, що становлять загальний економічний інтерес (ПЗЕІ) – це публічні послуги, які надаються для задоволення суспільних потреб, що не забезпечуються або недостатньо забезпечуються ринком, проте мають особливе значення для життєдіяльності суспільства в цілому і кожного окремого громадянина. Діяльність в сфері надання таких послуг може бути не достатньо ефективною, не приносити очікуваного прибутку її постачальнику, а тому для заохочення господарюючого суб'єкта потрібна державна компенсація, щоб покрити обґрунтовані витрати, пов'язані із наданням ПЗЕІ.

На рівні Європейського Союзу немає нормативно-правового акта, яким би було закріплено чіткий перелік ПЗЕІ. Однак можна навести приклади сфер, що перелічені у Рамковому Керівництві для послуг загального інтересу у Європі, в яких можуть бути визначені ПЗЕІ, зокрема, це: поштові послуги; громадський транспорт; енергетичний сектор; електронні комунікації; будівництво інфраструктури, пов'язаної з наданням суспільних послуг; послуги з управління відходами; охорона здоров'я тощо. Поняття, яке є

аналогічним терміну «послуга, яка становить загальний економічний інтерес» зустрічаються у статтях 14, 93, 106, 107 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС), однак його зміст визначається Судом ЄС. У статті 14 ДФЕС зазначено, що зважаючи на місце послуг загального економічного інтересу серед спільних цінностей Союзу, а також на їхню роль у сприянні соціальній та територіальній єдності, Союз та держави-члени, кожен у межах своїх відповідних повноважень та в межах застосування Договорів, дбають про те, щоб такі послуги надавались на принципах та умовах, зокрема економічних та фінансових, що уможливають виконання їхньої місії [2].

Прерогатива визначення видів послуг, що становлять загальний економічний інтерес, належить державам в особі органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Постановою Кабінету Міністрів України № 420 від 23 травня 2018 року затверджений Перелік послуг, що становлять загальний економічний інтерес. Із врахуванням теоретичних напрацювань щодо змісту цього поняття, досвіду країн-членів ЄС відбувається подальше удосконалення цього Переліку.

Щоб державна компенсація ПЗЕІ не вважалася державною допомогою, обов'язковим є виконання умов, зазначених у рішенні Європейського суду № 280/00 *Altmark Trans GmbH, Regierungspräsidium Magdeburg v Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH* (критерії *Altmark*) [3]. Критерії *Альтмарк* використовуються для уточнення, чи є компенсація за надання послуг загального економічного інтересу державною допомогою та чи попадає така компенсація під дію Закону про державну допомогу. У справі *Altmark Trans*, яка стосується надання публічних транспортних послуг у місті середнього розміру – Магдебурзі в Німеччині, Суд справедливості розробив тест, який складається із чотирьох кумулятивних критеріїв, виконання яких означає, що заборона відповідно до частини першої статті 107 ДФЕС не застосовується до фінансової компенсації для надання певних ПЗЕІ. Відповідно до цієї судової практики не всі переваги, зокрема, ті, які надаються для компенсування втрат, яких неможливо уникнути, чи витрат, понесених державними суб'єктами господарювання під час виконання своїх публічних місій, підпадають під заборону. Щоб державна компенсація ПЗЕІ не вважалася державною допомогою, вона має відповідати умовам цих 4 критеріїв *Альтмарк*.

1. Суб'єкт господарювання має виконувати чітко встановлені та визначені зобов'язання з обслуговування населення. Сфера дії та суть зобов'язання мають бути конкретно прописані в офіційних актах (наприклад, договорах, законах або підзаконних актах).

2. Параметри, на підставі яких розраховується компенсація, визначені заздалегідь в об'єктивний та прозорий спосіб. Щоб забезпечити справедливість та уникнути необґрунтованих або вибіркових переваг при наданні постачальнику компенсацій за надану суспільну послугу, необхідно

щоб розрахунок цієї компенсації базувався на об'єктивних, заздалегідь визначених і прозорих критеріях.

3. Компенсація суб'єкту не є надмірною і не перевищує необхідної йому суми для покриття всіх або частини витрат, здійснених під час надання послуг загального економічного інтересу. Іншими словами, вона має бути строго пропорційною витратам на виконання зобов'язань з надання суспільних послуг та з урахуванням відповідних доходів і обґрунтованого прибутку. Якщо постачальник послуг здійснює і іншу діяльність, окрім виконання зобов'язань з надання ПЗЕІ, що підлягають компенсації, обов'язковим є ведення відокремленого обліку для суспільних послуг та інших видів діяльності.

4. Якщо суб'єкта було обрано не під час публічних закупівель, тоді рівень компенсації визначається на основі аналізу типових витрат інших суб'єктів господарювання, які змогли би надавати такі послуги, з урахуванням відповідного доходу та обґрунтованого прибутку. Постачальник послуг повинен бути обраний у результаті проведення тендеру, на який подається щонайменше дві дійсні заявки, що буде гарантувати конкуренцію, в якій перемагає найнижча ціна. За інших обставин, компенсація повинна відображати вартість типової, добре керованої та належним чином оснащеної компанії в цьому секторі.

Таким чином, лише за умови дотримання усіх вимог, які б задовольняли чотири критерії Альтмарк, компенсація обґрунтованих витрат на надання ПЗЕІ не становитиме державну допомогу суб'єктам господарювання. Така підтримка суб'єкта господарювання є допустимою державною допомогою для конкуренції.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз / https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
3. СЕС, рішення від 24.07.2003, С 280/00 Altmark Trans und Regierungspräsidium Magdeburg EU:C:2003:415 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62000CJ0280>

Malyovanyi M.

D.Sc., professor

Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance

Uman National University

Nepochatenko Z.

Trainee lecturer at the Department of Economics

PhD student

Uman National University

SOCIAL POLICY MODELS AS DETERMINANTS OF ECONOMIC DYNAMICS UNDER POPULATION AGING

Population aging is one of the key challenges for economically developed countries, particularly OECD members. The increasing share of the population aged 65 and over places growing pressure on social protection systems, alters consumption patterns, and reduces labor potential, thereby threatening economic stability. In this context, there is an urgent need to adapt existing social policy models and to develop effective strategies for sustaining economic resilience.

The study aims to assess the impact of population aging on economic growth in OECD countries, taking into account the specific characteristics of their social policy models. The analysis is based on a comparison of the adaptive capacity of various welfare state models in the face of demographic challenges. To achieve this goal, the study sets the following objectives: to examine demographic trends and their economic implications; to assess the short- and long-run effects of aging using ARDL/PMG models; to characterize the adaptability of social models to demographic aging; to develop recommendations for enhancing the effectiveness of social policy.

The methodological foundation of the study is an extended neoclassical model of economic growth that incorporates the influence of human capital, technological progress, and demographic shifts, particularly population aging. The theoretical framework draws on the approaches of Solow [1], Romer [2], Lucas [3], and Mankiw et al. [4]. The empirical base covers 38 OECD countries over the period 1980–2023, comprising 1,672 observations. The dataset includes indicators such as GDP per capita, age structure, social expenditures, employment levels, and education. All data were obtained from the official OECD statistical databases [5]. Missing values were processed using linear interpolation and extrapolation technique to ensure the completeness of the panel dataset. To compare the effects of institutional context, countries were classified into five social policy models: Scandinavian, Anglo-Saxon, Continental, Mediterranean, and Eastern European. All econometric calculations were carried out using EViews9, which enables accurate implementation of the ARDL/PMG approach in panel data analysis.

The findings confirm that population aging has a predominantly negative impact on economic growth in OECD countries, particularly in the short run. The

main transmission channels of this impact include a shrinking share of the working-age population, increasing social expenditures, and rising fiscal pressure on government budgets. However, the extent and nature of the impact vary considerably depending on the type of social policy model. The Scandinavian model shows the strongest short-run negative effect, largely due to the high level of state-financed social services. Nevertheless, long-run stability is maintained through extensive coverage of healthcare and long-run care programs. The Anglo-Saxon model is characterized by greater flexibility and a moderate short-run negative impact, due to the dominance of market mechanisms and private pension systems. The Continental model, which relies on contribution-based social insurance, demonstrates relatively stable outcomes, though it remains vulnerable to a shrinking labor contribution base. The Mediterranean model, which relies heavily on family support and limited public provision, reveals a significant long-run negative effect due to structural weaknesses in institutional support. The Eastern European model appears the most fragile in the short run due to limited economic resources and underdeveloped social protection institutions. However, in the long run, public sector reforms and investments in productivity partially offset the adverse effects of aging.

The analysis of data for OECD countries reveals that the impact of population aging on economic growth is heterogeneous and strongly dependent on the type of social policy model. In the short run, aging tends to have a negative influence due to the declining share of the working-age population and rising social expenditures. However, in the long run, certain models demonstrate an ability to adapt to or offset these effects.

The findings confirm the need for the gradual modernization of social protection systems towards greater flexibility, diversification of funding sources, and a strengthened role for private pension schemes. Special attention should be given to the development of active aging strategies, investment in human capital, and the promotion of economic participation among older people.

References

1. Solow, R. M. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 1956, 70(1), pp. 65–94. URL:<https://doi.org/10.2307/1884513>
2. Romer, P. M. Increasing Returns and Long-Run Growth. *The Journal of Political Economy*, 1986, 94(5), 1002–1037. URL:<https://doi.org/10.1086/261420>
3. Lucas, R. E., Jr. On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 1988, 22(1), pp. 3–42. URL:[https://doi.org/10.1016/0304-3932\(88\)90168-7](https://doi.org/10.1016/0304-3932(88)90168-7)
4. Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 1992, 107(3), pp. 407–437. URL:<http://piketty.pse.ens.fr/files/MankiwEtal92.pdf>
5. OECD. Data. Trusted statistics supporting evidence-based policy. 2024. URL:<https://www.oecd.org/en/data.html>

Мудрак Р.П.
д.е.н., професор
професор кафедри економіки
Уманський НУ

ІНТЕГРАЦІЯ В ПРОДОВОЛЬЧОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК УКРАЇНИ

Функціонування та розвиток вітчизняного продовольчого ринку важко назвати стабільним і прогнозованим. Постійне зростання цін, низька якість продукції, неконтрольований експорт, який провокує перманентні дефіцити, низький рівень платоспроможності населення – це неповний перелік ознак, які вказують на серйозні проблеми у механізмі функціонування продовольчого ринку України. Особливої уваги потребує його тваринницький сегмент. Передусім це пов'язано із характером продукції, що продається на ньому – кількість та якість продовольчих товарів тваринного походження, які споживають домогосподарства, відносяться до ключових критеріїв за якими визначають рівень життя населення.

В числі інших умов, ефективність функціонування підприємств продовольчого підкомплексу АПК залежить від продуктивності міжгосподарської взаємодії сільськогосподарських товаровиробників та підприємств харчової промисловості. Тобто від рівня їх інтеграції. Можна припустити, що серед чисельних причин низької ефективності функціонування вітчизняного продовольчого ринку, однією із найважливіших є надто повільні темпи відновлення перерваних аграрною кризою вертикальних господарських зв'язків.

Матеріальною основою агропромислової інтеграції є поглибленні суспільного поділу праці на основі спеціалізації та кооперації. Це продиктовано об'єктивною дією фундаментальних економічних законів – конкуренції, зростання продуктивності праці та економії від масштабу виробництва.

Закон конкуренції вимагає від суб'єктів господарської діяльності безперервного пошуку засобів підвищення продуктивності праці. В першу чергу цього вдається досягти за допомогою поглиблення суспільного поділу праці.

Масштаб виробництва значно посилює ефект останнього – дозволяє досягти мінімальних граничних витрат при максимально можливих обсягах виробництва при кожному рівні цін на фактори виробництва, готову продукцію та при даній ефективності використання ресурсів.

Кооперація – логічне продовження формування, функціонування та розвитку вузькоспеціалізованих технологічних ланцюгів, які починаються із виробництва сировини і закінчуються її переробкою та виготовленням відповідної готової продукції.

Таким чином, формування та функціонування міжгалузевих комплексів, в тому числі і аграрного, продиктовано не суб'єктивними міркуваннями, а є об'єктивною умовою конкурентоспроможного суспільного виробництва.

Трансформаційна криза 1991-1999рр. була особливо руйнівною для аграрної сфери економіки України – докризового рівня виробництва (1990р.) не вдалося досягти досі. В 2016р. виробництво валової продукції сільського господарства (у постійних цінах) лише досягло 93,8% від показника 1990р. Щоправда у даному показникові поєдналися прямопротилежні галузеві відмінності. Так, виробництво валової продукції рослинництва (у постійних цінах) уже в 2011р. перевищило рівень 1990р. на 11,6%. Натомість в тваринницьких галузях досі триває рецесія – в 2016р. виробництво валової продукції тваринництва (у постійних цінах) досягло 52,6% від рівня 1990р. А найвищий показник зафіксований в 2013р. – 56,1% від рівня 1990р.

Одним із негативних наслідків кризи в тваринницькому секторі агропродовольчого виробництва став розрив господарських зв'язків між сільськогосподарськими виробниками тваринницької сировини та промисловими підприємствами, які її переробляли. Тепер же, описаний наслідок став однією із причин надто повільного відновлення відповідного продовольчого підкомплексу - попередніх організаційно-правових форм сільськогосподарського виробництва немає, а нові не поспішають нарощувати пропозицію тваринницької продукції.

Судячи із сучасної управлінської практики державного регулювання продовольчої економіки, фактор попиту ігнорується – при наявності бюджетних програм стимулювання агропродовольчої пропозиції, відсутні програми із стимулювання продовольчого попиту. В результаті, така розбалансованість викликає збільшення дефіциту сукупних видатків у частині попиту домогосподарств. В частині ж агропродовольчої пропозиції, скорочуються ті види виробництв, які стикаються із проблемою збуту на внутрішньому ринку через дефіцит попиту внаслідок низької платоспроможності домогосподарств, на зовнішньому ринку – через невідповідність вимогам безпечності та якості – це, переважно, виробництво тваринницької продукції.

На нашу думку, реалізація активної державою політики стимулювання продовольчого попиту, найімовірніше забезпечить зростання споживання населенням саме тваринницької групи базових продовольчих товарів, оскільки рослинницька група (крім свіжих фруктів) споживається в обсягах, що перевищують рекомендовані норми. Це стане поштовхом до зростання інвестиційного попиту в тваринницьких галузях, а також зумовить розширення ємності внутрішнього ринку, що частково нейтралізує, а в перспективі зведе до мінімуму, управлінські заходи із адміністративного обмеження експорту зерна. Адже зросте його внутрішній технологічний (проміжний) попит.

Ніколенко Г.Б.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський НУ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ

Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації, яка реалізується з 2015 року, створила нові можливості для розвитку територіальних громад. Сучасні умови децентралізації актуалізують питання пошуку ефективних механізмів забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад, особливо у регіонах із специфічними географічними та економічними характеристиками. Причорноморський економічний район України має унікальні переваги, пов'язані з приморським розташуванням, що потребує спеціальних підходів до формування відповідної сукупності організаційних та економічних заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності територіальних громад району для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, зростання добробуту населення [2, с. 4] та зміцнення позицій громад у міжрегіональному та міжнародному співробітництві.

Відповідно до цього, організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського району потребує реалізації таких стратегічних цілей: посилення економічного потенціалу громад району; оптимізації системи управління ресурсами та активами громад; формування сприятливого інвестиційного клімату; розвитку транспортно-логістичної інфраструктури з урахуванням приморського розташування; диверсифікації економіки громад з акцентом на морегосподарський комплекс та впровадження інноваційних та високотехнологічних видів діяльності, орієнтованих на стале виробництво; розвитку людського капіталу регіону як рушійної сили соціально-економічних трансформацій.

Завдання такого механізму полягають у: підвищенні фінансової спроможності громад; розробці та впровадженні інноваційних підходів до місцевого управління; стимулюванні розвитку малого та середнього підприємництва; створенні умов для залучення інвестицій; формуванні ефективної системи використання природних ресурсів; розвиток туристично-рекреаційного потенціалу узбережжя; модернізації портової інфраструктури та підвищення її ефективності; розвитку людського капіталу; впровадженні енергоефективних технологій та розвитку альтернативної енергетики; забезпечення збалансованого екологічного розвитку приморських територій; розвиток міжмуніципального співробітництва та інтеграційних процесів; розвиток державно-приватного партнерства.

Запропонований механізм включає низку взаємопов'язаних елементів. До організаційних елементів належать: координаційна рада з питань розвитку

територіальних громад Причорноморського району; центри підтримки інвестицій та розвитку підприємництва; проєктні офіси з питань залучення грантового фінансування; рада стейкхолдерів регіонального розвитку.

Економічні елементи механізму представлені системою фінансово-бюджетного забезпечення конкурентоспроможності громад; механізмами державно-приватного партнерства; регіональними інвестиційними фондами розвитку громад; системою податкових стимулів для пріоритетних видів діяльності; фондами муніципального розвитку.

Для ефективної реалізації запропонованого механізму визначено комплекс інструментів, які об'єднано у чотири групи:

1. Правові інструменти: законодавчі нормативно-правові акти; нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування; програми розвитку територіальних громад; стратегії смарт-спеціалізації регіону; угоди про міжмуніципальне співробітництво.

2. Фінансово-економічні інструменти: місцеві цільові програми розвитку; місцеві бюджети та система оподаткування; пільгове кредитування пріоритетних проєктів; інвестиційні паспорти громад; механізми компенсації відсоткових ставок; гранти на розвиток громадських ініціатив; бюджети участі тощо.

3. Організаційно-управлінські інструменти: оцінювання конкурентоспроможності на основі запропонованої методики та система її моніторингу; планування на основі SWOT-аналізу громад; бенчмаркінг успішних практик; цифрова трансформація послуг; маркетингова стратегія просування територій; система HR-брендингу.

4. Інформаційні інструменти: цифрові платформи взаємодії; інвестиційні портали; ГІС-системи з управління ресурсами території; системи електронного врядування; аналітичні центри.

Таким чином, запропонований організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району враховує специфіку приморських територій та інтегрує сучасні підходи до управління місцевим розвитком. Його впровадження сприятиме системному підвищенню конкурентних позицій громад району через координацію зусиль усіх зацікавлених сторін та ефективно використання наявного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Про Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.04.2025)

2. Режко Д. С. Формування організаційно-економічного механізму розвитку територіальних громад в умовах економічної невизначеності. *Ефективна економіка*. № 8. 2024. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4513/4548> (дата звернення: 08.04.2025)

Осіпова А.А.

к.е.н., доцент

завідувач кафедри економіки

Уманський національний університет

ПРІОРИТЕТИ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ

Агропромисловий комплекс України залишається ключовим сектором економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку та понад 59% валютної виручки від експорту. Водночас повномасштабна війна спричинила руйнування інфраструктури, міграцію населення та мінування понад 5 млн га сільськогосподарських земель. Кліматичні ризики та втрата зрошення після підриву Каховської ГЕС посилюють тиск на аграріїв. У цих умовах стратегія державної аграрної політики потребує переосмислення з урахуванням обмежених бюджетних можливостей та зростаючої потреби у цільовій підтримці найбільш вразливих сегментів виробництва.

У відповідь на зміну економічних реалій держава трансформує аграрну політику, переорієнтовуючи її з масштабного субсидування на підтримку ключових точок зростання. У 2023–2024 роках державна підтримка аграрного сектору залишалася орієнтованою переважно на малі та середні господарства, які є найбільш вразливими до зовнішніх шоків. Основним інструментом прямої допомоги стали дотації у фіксованих розмірах: 4 тис. грн на 1 га оброблюваної землі (до 120 га), 7 тис. грн на голову великої рогатої худоби (до 100 голів) і 2 тис. грн на вівцю або козу (до 500 голів), що забезпечувало адресність виплат і виключало домінування великих агрохолдингів [1].

У межах державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» аграрії у 2022 році залучили понад 90,8 млрд грн, а понад 40 тис. агропідприємств отримали доступ до обігового капіталу на пільгових умовах. Ця програма продовжила роботу і в 2023–2024 роках, дозволяючи агровиробникам утримувати виробничу активність у критичний для країни період. Крім того, через грантову програму «єРобота» у 2023 році було виділено 1,3 млрд грн на розвиток садівництва, тепличного господарства та агропереробки, а у 2024 році – ще 890,5 млн грн, з яких 383,6 млн грн спрямовано на закладання садів, 95,9 млн грн – на будівництво теплиць [2]. Ці кошти дозволили погодити десятки інвестиційних проєктів у регіонах, що сприяє диверсифікації агровиробництва та створенню нових робочих місць. Варто відзначити, що значна частина фінансування цих програм відбувається за рахунок міжнародної допомоги, зокрема від USAID, Європейського Союзу та Світового банку, які у 2022 році профінансували понад 1,6 млрд грн адресної підтримки через Державний аграрний реєстр. Така співпраця демонструє ефективність моделі, коли міжнародні кошти інтегруються у державні інструменти підтримки та використовуються для посилення спроможності дрібних виробників. Загалом, попри виклики війни, у 2023–2024 роках вдалося

зберегти критично важливу підтримку сільського господарства, що заклало підґрунтя для подальшого відновлення агросектору.

У післявоєнний період аграрна політика України має ґрунтуватися на чітко визначених стратегічних пріоритетах, які забезпечуватимуть стабільність сільського господарства в умовах обмежених фінансів. За умов скорочення бюджетного фінансування особливого значення набуває стратегічна концентрація на тих напрямках, які забезпечують довгостроковий ефект і мультиплікаційний вплив [3]. Насамперед це підтримка малих фермерських господарств, які є основою продовольчої безпеки, зайнятості та соціальної стабільності у сільській місцевості. Доцільним є продовження адресних дотацій на 1 гектар і 1 голову худоби, а також розширення компенсацій єдиного соціального внеску як стимулу до легалізації праці. Другим критичним напрямом є розвиток аграрної переробки, що дозволяє збільшити додану вартість продукції, знизити залежність від сировинного експорту та створити нові робочі місця в регіонах. Третій пріоритет – цифровізація агробізнесу: автоматизація процесів, впровадження точного землеробства, використання даних дистанційного моніторингу мають підвищити ефективність навіть малих господарств. Четвертий вектор – це екологізація та органічне виробництво, яке є перспективним на зовнішніх ринках і водночас сприяє збереженню родючості ґрунтів. П'ятий – адаптація до кліматичних змін через відновлення та розвиток систем зрошення, впровадження агроекологічних практик, страхування аграрних ризиків. Усі ці заходи повинні реалізовуватись прозоро, із впровадженням електронного обліку, відкритих реєстрів отримувачів допомоги та чіткої системи оцінки ефективності витрат. Також важливо забезпечити тісну координацію з міжнародними партнерами для залучення фінансових і технічних ресурсів, зокрема у форматі спільного фінансування програм відновлення сільських територій.

Таким чином, сучасна аграрна політика України має ґрунтуватися на принципах ефективності, адресності та прозорості, орієнтуючись на ті напрями, що забезпечують найбільший суспільно-економічний ефект за мінімальних бюджетних витрат. Пріоритетною має залишатися підтримка малих і середніх фермерів, розвиток аграрної переробки, цифровізація виробництва та сталий екологічний підхід у землеробстві. Необхідно запровадити чіткі механізми моніторингу впливу державної допомоги та забезпечити публічність у розподілі ресурсів. Водночас постійна взаємодія з міжнародними партнерами й донорами має стати структурною складовою реалізації національної аграрної політики. Лише узгоджені зусилля держави, міжнародної спільноти й агровиробників створять умови для довгострокової стійкості аграрного сектору та гарантування продовольчої безпеки країни в умовах післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Державна підтримка аграріїв у 2024 році: нові можливості та ініціативи. *Львівська обласна військова адміністрація*. URL : <https://surli.cc/jvrbsr> (дата звернення: 19.05.2025).
2. Бюджетна підтримка агросектору та об'єднаних громад у 2023 році. *Agropolit.com*. URL : <https://surl.li/vhotpx> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Smolii L., Mostoviyak M. Ukraine in the markets of organic agri-food products of the European Union: Analytics, trends, and prospects. *Ekonomika APK*. 2024. № 1 (31). P. 54-63. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202401054>

Ревуцька А.А.

к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки
Уманський НУ

ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: МОДЕРНІЗАЦІЯ БЮДЖЕТУ, ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ ТА ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ

Сучасна Україна перебуває в умовах повномасштабної війни, що супроводжується значними викликами економічного, соціального та інституційного характеру. Одним із пріоритетних напрямів забезпечення економічної стабільності держави є підтримка та розвиток підприємницької діяльності, оскільки надходження від бізнесу становлять основу формування державного бюджету, включно з фінансуванням сектору оборони. Збройний конфлікт, який триває з 2014 року та загострився у 2022 році у повномасштабне вторгнення, є безпрецедентним за масштабами викликом за весь період незалежності України. Незважаючи на систематичні загрози та деструктивний вплив війни, вітчизняний бізнес демонструє здатність до адаптації, збереження економічної активності та поступового відновлення.

В умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України державна бюджетна політика зазнала кардинальної трансформації. Усі доходи з податків, що надходять до державного бюджету, переважно спрямовуються на потреби сектору безпеки та оборони. Така тотальна мобілізація ресурсів, хоча й вимушена, стала ключовим інструментом забезпечення обороноздатності країни [1]. Близько 66% видатків на оборону припадає на грошове забезпечення військовослужбовців, тоді як решта фінансує закупівлю озброєння, техніки, логістичне забезпечення та інші операційні потреби. Це суттєво обмежує можливості фінансування цивільного сектора за рахунок внутрішніх джерел [2].

З метою забезпечення стабільного функціонування освіти, медицини, соціальних програм та інших невійськових сфер, Україна активно залучає міжнародну фінансову допомогу. За попередніми оцінками Міністерства

фінансів, у 2024 році дефіцит бюджету складе приблизно 1,6 трильйона гривень, що передбачається покрити за рахунок зовнішніх джерел фінансування [3]. Ключовими донорами виступають Європейський Союз та Сполучені Штати Америки. Програма Ukraine Facility, ініційована ЄС, передбачає виділення Україні до 50 мільярдів євро протягом 2024–2027 років, у тому числі 17 мільярдів у вигляді грантів. Однак отримання цих коштів є умовним та передбачає реалізацію низки структурних реформ [4].

У 2022 році, внаслідок неритмічного надходження зовнішньої допомоги, уряд був змушений вдаватися до прямого фінансування дефіциту через емісію коштів Національним банком. Було надруковано близько 400 мільярдів гривень, що становило понад 12 мільярдів доларів США в еквіваленті [5]. Такий крок, хоч і дозволив тимчасово стабілізувати ситуацію, призвів до істотного зростання інфляції - до 26,6% на кінець 2022 року. Уже в 2023 році НБУ припинив монетарне фінансування уряду, що стало можливим завдяки стабільному надходженню міжнародної допомоги та посиленню бюджетної дисципліни [6].

До початку повномасштабної війни основним каналом експорту українських товарів були морські порти, на які припадало понад 70% зовнішньої торгівлі. З блокуванням портів та зростанням ризиків на інших шляхах доставки, країна змушена була шукати альтернативні маршрути експорту через західні кордони [7]. Однак, існує низка проблем - перевантаженість окремих пунктів пропуску, нестача логістичної інфраструктури в ЄС, а також технічні та бюрократичні обмеження на кордоні з Молдовою та Румунією. Ці фактори суттєво ускладнюють переміщення продукції та створюють додаткові витрати для бізнесу [8].

Отже, з висвітленого матеріалу можна зробити наступні узагальнення, а саме Україна продемонструвала значну економічну стійкість у надзвичайно несприятливих умовах. Бюджетний суверенітет наразі забезпечується завдяки поєднанню внутрішніх ресурсів та зовнішньої підтримки. Подальше уникнення монетарного фінансування є необхідною умовою стабільності цінової політики. Системна модернізація логістичних маршрутів експорту має стати одним із пріоритетів економічної політики. Поглиблення реформ і виконання умов міжнародних програм дозволить гарантувати безперебійне фінансування цивільної сфери. Загалом, хоча ситуація залишається складною, наявні механізми фінансової підтримки та адаптація інституційної системи свідчать про високий рівень адаптивності української економіки в умовах затяжної війни.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України. Бюджет України: аналітична довідка/Міністерство фінансів України. - 2024. - Режим доступу: <https://mof.gov.ua>
2. Центр економічної стратегії. Великий експлейнер/Центр економічної стратегії. - 2024. - Режим доступу: <https://ces.org.ua/velikiy-ekspleyner>

3. Міжнародний валютний фонд. Ukraine: Staff Report for the 2024 Article IV Consultation/Міжнародний валютний фонд. - 2024.
4. European Commission. Ukraine Facility 2024–2027 / European Commission. - 2024. - Режим доступу: <https://commission.europa.eu>
5. Національний банк України. Інфляційний звіт / Національний банк України. - 2023. - Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
6. VoxUkraine. Чому емісія — це крайній крок: пояснення економістів / VoxUkraine. - 2023.
7. Укрзалізниця. Звіт про вантажні перевезення в умовах воєнного стану / Укрзалізниця. — 2024.
8. European Transport Forum. Logistics Challenges for Ukraine and EU Trade Corridors / European Transport Forum. - 2024.

Смолій Л.В.

к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки
Уманський НУ

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЕКСПОРТ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах глобалізації та технологічного прогресу структура експорту країни відіграє ключову роль у формуванні її економічного потенціалу. Технологічна спеціалізація експорту, тобто орієнтація на виробництво та експорт високотехнологічної продукції, сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, стимулює інноваційний розвиток та забезпечує стійке економічне зростання. Для України, яка прагне інтегруватися у світовий економічний простір та зменшити залежність від сировинного експорту, дослідження технологічної спеціалізації експорту має надзвичайно важливе значення.

Упродовж 2022-2024 рр. структура українського експорту залишалася аграрно-орієнтованою: продовольчі товари стабільно формували понад половину валютних надходжень, тоді як частка металів коливалася на рівні 10 %, а машинобудівна продукція – 7-9 %. У 2023 р. падіння морської логістики спричинило найглибший провал товарного експорту (-18 % до 2022 р.), однак 2024 р. позначився відновленням морського коридору й приростом експорту на 16 % порівняно з 2023 р. [1] (табл. 1).

Навіть у піковий воєнний 2023 р. агроекспорт зберігся на рівні 21,8 млрд USD, що відповідає близько 60 % усіх експортних надходжень, підкреслюючи критичну залежність економіки від «зернового коридору».

Щодо металургійної галузі, то через руйнування заводів і дефіцит коксу частка металів впала з 5,7 млрд USD (2022 р.) до 3,9 млрд USD (2023 р.), але часткове відновлення морської логістики дозволило галузі повернутися до 4,4 млрд USD у 2024 р.

Таблиця 1

Структура експорту України за основними товарними групами, 2022-2024 рр.

Рік	Загальний експорт, млрд USD	Продовольчі товари, млрд USD	Метали та металовироби, млрд USD	Машини, устаткування і транспорт, млрд USD	Високотехнологічні товари, % від промислового експорту
2022	44,1	21,0	5,7	3,9	29,2 % (medium + high-tech)
2023	36,0	21,8	3,9	2,9	6,7 % (high-tech)
2024	41,6	24,6	4,4	3,5	н/д

Джерело: [1]

Сегмент машин, устаткування і транспорту демонструє найповільнішу динаміку – у 2024 р. він усе ще приблизно на 10 % нижче довоєнного рівня, що вказує на потребу структурної модернізації та релокації виробництва [1]. Частка high-tech у промисловому експорті залишається низькою (6,7% у 2023 р.), хоч частка medium + high-tech продукції була близько 29% у 2022 р.; це свідчить, що зростання відбувається переважно за рахунок середньотехнологічних підгалузей [2].

Отже, головним джерелом валютних надходжень в Україні залишається аграрний сектор, тоді як реіндустріалізація й нарощування високотехнологічного експорту лишаються стратегічним викликом на найближче десятиліття.

Дослідження показують, що країни з високим рівнем технологічної спеціалізації експорту демонструють вищі темпи економічного зростання. Зокрема, згідно з аналізом, проведеним на основі даних 71 країни, економіки, орієнтовані на експорт високотехнологічної продукції, мають вищі темпи зростання ВВП порівняно з тими, що спеціалізуються на сировинному експорті [3]. Світова й регіональна емпірика однозначно свідчить: чим більша частка високотехнологічних товарів у експорті, тим вищі темпи довгострокового зростання, нижча макроволатильність і більша стійкість до зовнішніх шоків. Досвід ОЕСР показує, що 1 долар держпідтримки корпоративних НДДКР генерує 1,4 долара доданої вартості високотехнологічного експорту – у 1,8 раза більше, ніж у сировинних секторах [4].

У контексті України, дослідження вказують на те, що збільшення частки високотехнологічного експорту позитивно впливає на економічне зростання. Збільшення частки високотехнологічної продукції в експорті України може стати каталізатором економічного зростання та інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості. Для України це означає, що системне нарощування технологічності експорту – один із небагатьох шляхів перейти від «сировинної вразливості» до інноваційної економіки, здатної фінансувати повоєнне відновлення та стати повноправним учасником європейських виробничих ланцюгів.

Список використаних джерел

1. Звіт Державної митної служби. Інформаційно-аналітичний центр «GMK Center». 2025. URL: <https://gmk.center/en/news/ukraines-trade-turnover-in-2024-amounted-to-112-3-billion/> (дата звернення: 23.05.2025)
2. Trading Economics. Ukraine - High-technology Exports (% Of Manufactured Exports). 2025. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/high-technology-exports-percent-of-manufactured-exports-wb-data.html> (дата звернення: 23.05.2025)
3. Kalyuzhna H., Dashkov C. Assessment of technological pressure in Ukraine – EU trade. *Foreign trade: economics, finance, law*. Vol. 2024. 135 No. 4. P. 69–85. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(135\)05](https://doi.org/10.31617/3.2024(135)05).
4. OECD Compendium of Productivity Indicators. 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-compendium-of-productivity-indicators-2024_b96cd88a-en.html (дата звернення: 23.05.2025)

Соловей О.В.

здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
(доктор філософії)

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ЯК ЧИННИК СТРУКТУРНИХ ЗМІН РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

Останнім великим досягненням українського суспільства на шляху до євроінтеграції стало підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС.

Це угода між Україною та Європейським Союзом про асоціацію, яка замінює Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною та дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину - 27 червня 2014 року.

З економічної точки зору найважливішою частиною Угоди про Асоціацію України з ЄС стало створення поглибленої і всеохопної зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ). Це широкомасштабна за змістом торговельна угода між Україною та Європейським Союзом, яка спрямована на зменшення й скасування тарифів, що застосовуються сторонами щодо товарів, лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на приведення українських правил і регламентів, що стосуються бізнесу, у відповідність правилам і регламентам ЄС з метою забезпечення вільного руху товарів і послуг між двома сторонами та взаємного недискримінаційного ставлення до компаній, товарів і послуг на території України та ЄС; угода про зону вільної торгівлі України з ЄС набула чинності з 1 січня 2016 року [1].

Однак, створення ПВ ЗВТ не дає автоматичної гарантії сприяння розвитку сільського господарства та покращення умов торгівлі України з ЄС. Наприклад, серед перешкод, за яких імплементація Угоди про ЗВТ між Україною й ЄС виявиться серйозним випробуванням для вітчизняних аграріїв, можна відмітити: (1) обмежені можливості щодо закупівлі сучасного обладнання й устаткування, (2) недостатність державної підтримки, (3) поступове скорочення дрібнотоварного сектору внаслідок агрохолдингової корпоратизації та пов'язаного з нею вузькоспеціалізованого виробництва експортоорієнтованої продукції, (4) повільність інституційних перетворень, (5) неадаптованість до європейської моделі сільського розвитку, (6) ігнорування агроекологічних вимог при веденні сільськогосподарського виробництва, (7) низький рівень підтримки сільськогосподарських виробників із боку держави, що спричинює неможливість їх повноцінного розвитку для виходу на зовнішні ринки, (8) невідповідність якості сільськогосподарської продукції міжнародним стандартам, що зумовлено недотриманням екологічних норм використання мінеральних добрив, гербіцидів, пестицидів тощо при виробництві сільськогосподарської продукції, (9) складна процедура проходження сертифікації сільськогосподарської продукції, (10) низький рівень використання наукових розробок у сфері сільського господарства й залучення наукового потенціалу для розвитку аграрного виробництва, (11) необізнаність сільськогосподарських виробників про можливості експорту аграрної продукції [2, 3].

Порівняння показників торгівлі між Україною і країнами ЄС під час аналізу з використанням гравітаційної моделі розвитку показало низький ефект від торговельних угод та недостатньо високу комплементарність такої торгівлі [4]. Українські експортери вже у 2017 році досягли межі зростання зовнішньоторговельного обороту, вичерпавши, по суті, резерви для суттєвого збільшення експорту агропродовольчої продукції на ринок, що вимагає від державної влади активізації переговорного процесу щодо збільшення розміру квот на постачання сільськогосподарської продукції до ЄС. Натомість, на державному рівні доцільно розробити та почати впроваджувати програму імпортозаміщення в аграрному секторі, яка стимулюватиме розвиток внутрішнього виробництва тих груп товарів, які можна виробляти на території України [5].

Список використаних джерел

. Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. *Вікіпедія*. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Поглиблена_і_всеохопна_зона_вільної_торгівлі_між_Україною_та_ЄС

2. Зінчук Т.О. Проблеми адаптації аграрного сектору економіки до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна–ЄС. *Економіка АПК*. 2015. № 5. С. 79-87. URL:

https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/Vol.%2022,%20No.%205,%202015_apk-79-87.pdf

3. Кашуба Ю.П. Експортні можливості аграрних підприємств України на ринках ЄС. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 70-74. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/eapk_2017_10_p_5_97-70-74.pdf
4. Opalko V., Polishchuk V. Development of relations between Ukraine and the EU in conditions of deep and comprehensive free trade area. *Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2022. Том 26. № 1-2. С. 34-44. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2022-1-2-34-44>
5. Пугачова К.М., Шеремет О.О. Зовнішньоторговельні відносини України з ЄС. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 85-90. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/eapk_2018_02_p_5_112-85-90.pdf

Тиндюк А.М.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ КОМУНІКАЦІЙ: ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації світового господарства комунікаційні процеси набувають вирішального значення для ефективного функціонування підприємств та економік загалом. Глобальні господарські комунікації виступають не лише інструментом обміну інформацією, а й засобом формування стратегічних партнерств, адаптації до змін зовнішнього середовища та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Особливо актуальним є дослідження цього феномену для України, яка активно інтегрується у світову економічну систему та стикається з численними викликами, зокрема геополітичними та економічними.

Глобальні господарські комунікації охоплюють сукупність процесів обміну інформацією, знаннями та ресурсами між суб'єктами господарювання різних країн. Ці процеси включають маркетингові, управлінські, фінансові, логістичні та інші види комунікацій, що забезпечують координацію діяльності на міжнародному рівні. Згідно з дослідженнями Копитової І.В. та Федоренка В.О., маркетингові комунікації в умовах глобалізації та європеїзації України набувають особливої значущості, оскільки сприяють адаптації підприємств до нових ринкових умов та стандартів [1, С. 68-75].

Серед основних тенденцій розвитку глобальних господарських комунікацій можна виділити:

1. Цифровізація комунікаційних процесів: використання цифрових платформ, соціальних мереж та інших інформаційних технологій для забезпечення швидкого та ефективного обміну інформацією.
2. Інтеграція в глобальні ланцюги вартості: залучення підприємств до міжнародних виробничих та логістичних мереж, що вимагає високого рівня координації та комунікації.

3. Адаптація до культурного різноманіття: розвиток міжкультурної компетентності та врахування культурних особливостей партнерів у комунікаційних стратегіях.

4. Зростання значущості корпоративної соціальної відповідальності: включення соціальних та екологічних аспектів у комунікаційні повідомлення підприємств.

Дослідження Величко К. та Тимохової Г. акцентують увагу на важливості ефективних бізнес-комунікацій для зміцнення конкурентних позицій суб'єктів господарювання на міжнародному ринку, підкреслюючи вплив глобалізаційних процесів та культурних факторів [2].

Україна, як держава з відкритою економікою, стикається з низкою викликів у сфері глобальних господарських комунікацій:

- геополітична нестабільність: збройна агресія РФ створює бар'єри для міжнародної комунікації, знижує довіру іноземних партнерів та змушує українські підприємства адаптувати комунікаційні стратегії до умов невизначеності;

- недостатня цифрова інфраструктура: хоча цифровізація активно впроваджується, нерівномірність доступу до цифрових рішень гальмує ефективність господарських комунікацій;

- мовні та культурні бар'єри: попри зростання англійської комунікації, не всі працівники малого і середнього бізнесу володіють необхідними навичками для міжкультурної взаємодії.

Попри ці виклики, Україна має значний потенціал. Перевагами є висока кваліфікація фахівців, орієнтація на інновації, активна участь у міжнародних проєктах та адаптація бізнесу до стандартів ЄС.

Таким чином, розвиток глобальних господарських комунікацій є ключовим чинником ефективної економічної інтеграції, формування сталих міжнародних зв'язків і забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Для України особливо важливо впроваджувати сучасні цифрові рішення, адаптувати управлінські підходи до вимог міжнародного середовища та забезпечувати міжкультурну компетентність учасників комунікаційного процесу. Успішна реалізація цих стратегій сприятиме не лише покращенню економічної позиції країни на світовій арені, а й зміцненню її суб'єктів господарювання у глобальному просторі.

Список використаних джерел

1. Копитова І. В., Федоренко В. О. Маркетингові комунікації в контексті глобальних трансформацій та "європеїзації" сучасної України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. Вип. 3. С. 68-75.

2. Величко К., Тимохова Г. Роль бізнес-комунікацій у зміцненні конкурентної позиції суб'єктів господарювання на міжнародному ринку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-40>

Фротер О.С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри економіки

Уманський НУ

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ ТА ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ДРАЙВЕРИ ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

З моменту повномасштабного вторгнення російської федерації до України у 2022 році, національна економіка опинилася перед безпрецедентними викликами. Суттєве скорочення інвестиційної активності, стрімке нарощування боргового навантаження та дестабілізація внутрішніх і зовнішніх економічних зв'язків виявили глибоку вразливість економічної системи України до зовнішньополітичних і фінансових шоків. Водночас, вказані виклики активізували переосмислення економічної політики в умовах затяжного конфлікту. Стало очевидним, що ефективне управління ресурсами, стратегічне планування й адаптація до сучасних реалій мають ключове значення для відновлення та довгострокового розвитку.

Український досвід функціонування економіки в умовах війни засвідчив важливість комплексного підходу до формування політики економічної безпеки, що охоплює не лише фінансову стабілізацію, а й стимулювання економічної активності та соціальної стійкості держави [1, с. 91].

Боргова стійкість залишається ключовим елементом системи національної економічної безпеки, особливо в умовах затяжного збройного конфлікту та масштабного бюджетного дефіциту. Станом на січень 2025 року загальний державний борг України досяг 7,07 трлн грн (приблизно 169 млрд дол. США), що становить понад 88% від прогнозованого обсягу ВВП та свідчить про зростання боргового навантаження на понад 158% у порівнянні з довоєнним рівнем [2, с. 140].

За інформацією Міністерства фінансів, 63% боргу має зовнішню природу, а основними кредиторами виступають Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський Союз та уряд США [3]. Важливо зазначити, що витрати на обслуговування зовнішнього боргу становлять понад 15% валового внутрішнього продукту. Це перевищує гранично припустимий рівень у 12-14%, рекомендований Міжнародним валютним фондом.

Надмірне зростання боргу обмежує бюджетні можливості, знижує довіру інвесторів, сприяє відтоку капіталу та посилює валютні ризики. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба у структурній реструктуризації державного боргу, включаючи перегляд умов погашення, продовження мораторію на обслуговування окремих зобов'язань, а також розширення співпраці в межах міжнародних програм підтримки боргової стійкості (Debt Service Suspension Initiative, IMF Resilience and Sustainability Trust тощо). Саме завдяки зменшенню боргових ризиків можливо створити макроекономічне середовище, сприятливе для залучення інвестицій та відновлення економічного потенціалу України.

Ключовими напрямками є збереження співпраці з G7 щодо ініціативи «заморожування обслуговування боргу», перехід до довгострокових безвідсоткових позик, а також розвиток внутрішнього ринку облігацій, який у 2024 році продемонстрував зростання на 36%, забезпечивши 343 млрд грн надходжень до бюджету [2, с. 142].

У контексті повоєнного відновлення найбільше значення набуває інвестиційна модель. Світовий досвід (Хорватія, Боснія, Німеччина) свідчить про необхідність створення сприятливого інвестиційного клімату та політики реформ, що стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу, підвищують правову визначеність, дерегулюють адміністративні бар'єри для інвесторів і забезпечують стабільність фінансово-кредитної системи [4, с. 143].

На 2025 рік Україна вже залучила понад 11,5 млрд дол. США міжнародної допомоги на відновлення, з яких понад 30% спрямовано на енергетичну інфраструктуру, 25% – на житлові проєкти, 18% – на транспорт і логістику [1, с. 97]. Запровадження механізму страхування військових ризиків через Міжнародну фінансову корпорацію (IFC) та створення Української платформи прозорого інвестування відкриває нові можливості для участі приватного капіталу.

Серед пріоритетів – розвиток інфраструктури, модернізація промисловості, цифровізація економіки, створення прозорої та прогнозованої системи підтримки інвесторів. [4, с. 147]. Особливо актуальним є створення гарантійних механізмів для інвесторів на деокупованих територіях, формування проєктних офісів регіонального розвитку, розширення державно-приватного партнерства в енергетиці, транспорті, будівництві. Крім того, прозорість бюджетної політики, реформи фіскального адміністрування, боротьба з корупцією та цифрова трансформація державного управління є необхідними для забезпечення тривалого економічного ефекту.

Отже, синергія фінансово-стабілізаційної політики для зменшення боргових ризиків та інвестиційної моделі створює умови для зростання добробуту й інтеграції України у глобальну економіку. Успіх залежить від гнучкого управління, ефективної координації дій та постійного моніторингу ризиків в умовах динамічних глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Гетманенко О.О. Економіка війни: вплив сучасних військових конфліктів на глобальну економічну стабільність. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 4 (286). С. 90-101. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/04/4.25._topic_Oleksiy-Hetmanenko-90-101.pdf.
2. Сідов В. О. Боргова стійкість України в умовах війни. *Актуальні соціально-економічні проблеми в умовах невизначеності*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, 18 квітня 2025 р. Київ: НаУКМА, 2025. С. 139-143. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/34356>.

3. Державний та гарантований державою борг України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii_ta_garantovanii_derzhavoiu_borg_ukraini_z_2022_roku_stav_deshevshim_v_15_raza_ta_zbilshiv_strokovist_v_2_razi-5011.

4. Огородник В.О., Варцаба В.В. Інвестиційний підхід до відновлення економіки після військових конфліктів: світовий досвід і перспективи для України. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія «Економіка». 2025. 1 (65). С. 142-149.

Харенко А.О.

к.е.н., доцент

доцент кафедри маркетингу

Уманський НУ

РИНОК ОВОЧІВ В УКРАЇНІ: УМОВИ СЬОГОДЕННЯ ЯК ТОЧКА ПЕРЕЗАПУСКУ ГАЛУЗЕВОЇ СТРАТЕГІЇ

Традиційно овочевий ринок України зорієнтований на внутрішнього споживача. Основними виробниками виступають ОСГ, що призводить до загострення проблеми стосовно формування великих товарних партій та дотримання єдиних якісних стандартів, а також знижує рівень організованості каналів збуту й ускладнює маркетингове планування. Водночас в Україні функціонує розвинена профільна переробна промисловість, що пропонує ринку продукцію з доданою вартістю – сушені, заморожені та консервовані овочі. Варто зазначити посилення протягом останніх років позицій імпортерів, в першу чергу Туреччини, що виступає ключовим зовнішнім постачальником овочевої продукції. Експортний потенціал України стосовно досліджуваної галузі реалізується переважно на ринках ЄС, питома вага яких у структурі зовнішніх поставок становить понад 70 %. Проте, розвиток зовнішньоторговельної діяльності не має істотного впливу на загальну стабільність внутрішнього овочевого ринку.

Середовище функціонування суб'єктів овочевого ринку України в умовах сьогодення характеризується різноспрямованістю дії факторів макрота мікрорівня. Одним із ключових дестабілізуючих чинників залишається збройна агресія проти України, що спричинила істотні трансформації у сфері виробництва, логістики та збуту. Водночас, слід відзначити позитивний побічний ефект цього процесу – зростання міжнародного авторитету України та консолідація глобальної підтримки з боку партнерських держав, що створює передумови для подальшого розширення зовнішньоекономічної співпраці. Швидка окупація південних регіонів країни спричинила значні втрати у виробничому потенціалі овочевої галузі України, оскільки вони історично забезпечували значну частку національного виробництва товарної продукції. Навіть після часткової деокупації, економічна активність залишається майже паралізованою через низку об'єктивних факторів. Істотні інфляційні процеси, зокрема у 2022 році, призвели до значного підвищення

цін на ресурси, задіяні в ланцюгах виробництва й постачання овочевої продукції. Проте ціновий тиск частково був компенсований структурою попиту: овочі залишаються базовою складовою раціону населення, що зумовлює низьку еластичність попиту стосовно цінових змін. Трансформа демографічного профілю країни, зокрема масова міграція значної частки населення за кордон, призвела до зменшення місткості внутрішнього ринку.

Не дивлячись на досить несприятливі умови інтерес до галузі з боку агробізнесу не лише зберігся, а навіть посилюється. Так, аграрії віддалених від зони бойових дій регіонів, зіткнувшись із різким зменшенням рентабельності експортоорієнтованих культур намагаються диверсифікувати свій бізнес за рахунок продукції орієнтованої на внутрішній ринок, в тому числі і овочів. Крім того, непоодинокими є випадки коли товаровиробники Херсонської, Миколаївської та Запорізької областей релокували виробництво в безпечніші локації. Втім, реалізація таких ініціатив утруднена обмеженими інфраструктурними можливостями, зокрема нестачею потужностей для зберігання та переробки овочевої продукції в нових регіонах розміщення. Ця проблема є системною і потребує інституційного вирішення шляхом об'єднання зусиль держави та приватного бізнесу, з огляду на значні фінансові обсяги необхідних інвестицій.

Комплексний підхід до забезпечення формування можливостей довготривалого розвитку суб'єктів овочевого ринку в Україні, за вище перерахованих умов, потребує формування відповідної державної галузевої стратегії розвитку. Вона покликана задати рамкові умови, в межах яких виробники зможуть розробити власні траєкторії зростання, інтегруючи їх у національні та міжнародні ланцюги створення доданої вартості. В даному контексті мова йде не лише про задоволення потреби населення країни в якісній овочевій продукції, а й стосовно експансії на ринки інших країн. За такого підходу маркетинговий компонент повинен стати одним із системоутворюючих елементів стратегічного планування та управління. Серед ключових взаємопов'язаних завдань, що передбачається вирішити в межах зазначеної стратегії, слід виокремити наступні:

1. формування здатності в суб'єктів ринку овочів пристосовуватися до змін як на макро-, так і на мікрорівні;

2. розробка комплексу заходів, спрямованих на диверсифікацію товарного портфелю, подолання бар'єрів виходу на нові сегменти ринку, створення інтеграційних аграрних об'єднань та кластерних структур. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних виробників, розширити їхню ринкову присутність та активізувати інноваційну діяльність;

3. модифікація маркетингової політики товаровиробників відповідно до трансформацій у поведінці та очікуваннях цільових аудиторій. Це передбачає глибше вивчення споживчих потреб, застосування цифрових технологій для комунікації з клієнтами, а також перехід до клієнтоцентричних бізнес-моделей.

Імплементація вищезазначених стратегічних орієнтирів дозволить забезпечити інституційну зрілість ринку овочевої продукції, підвищити його адаптивність до кризових явищ та створити підґрунтя для довгострокового економічного зростання в умовах внутрішніх і зовнішніх трансформацій.

Шпичко Д.О.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії),
Уманський НУ

ВИРОБНИЧА ІНФРАСТРУКТУРА ЗЕРНОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Зернова галузь України відіграє важливу роль не лише у розвитку вітчизняного аграрного виробництва, але і всієї економіки країни. Наприклад, в 2022р., не зважаючи на відновлення широкомасштабної військової агресії рф, Україна експортувала зернової продукції на суму 9,1 млрд. дол. США. Це 38,9% від обсягу агропродовольчого та 20,6% від обсягу усього товарного експорту в 2022 році [1, 2].

Вітчизняна галузь зерновиробництва стрімко розвивається – починаючи з 2000р., обсяги виробництва зернових та зернобобових зростають із стійкою динамікою (рис. 1).

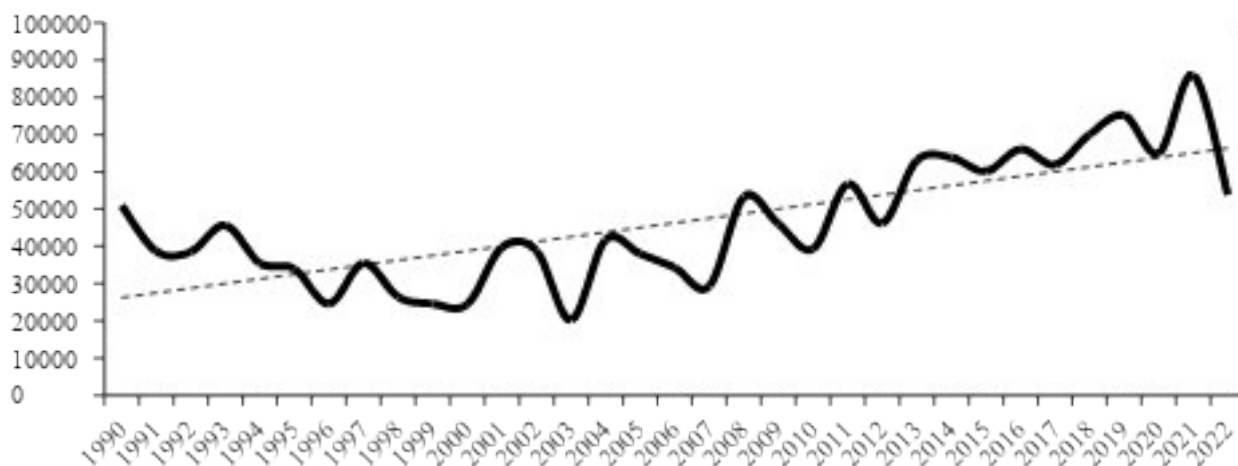

Рис. 1. Виробництво зернової та зернобобової продукції в 1990-2022рр., тис. т [1]

Скорочення обсягів виробництва в 2022р. пов'язано з несистемним фактором – відновленням російсько-української війни. І саме ця подія показала високий рівень залежності галузі від стану її виробничої інфраструктури – проблеми із функціонуванням залізниці, портового господарства, чорноморської логістики і т.д. стали ключовими факторами зниження її ефективності.

Недостатній рівень розвитку виробничої інфраструктури є одним із ключових чинників, що гальмує повне використання наявних резервів зернової галузі. В даному контексті Чорний М. В. справедливо відмічає, що зернова галузь України, не дивлячись на існуючі перспективи її розвитку,

стикається саме з інфраструктурними обмеженнями подальшого зростання обсягів виробництва та експорту:

1. Логістична інфраструктура: недостатність ємностей для зберігання зерна (елеваторів, складів); неможливість проконтролювати якість зерна в процесі зберігання через слабку забезпеченість елеваторів лабораторіями якості; затримання вантажів через нестачу та поганий технічний стан залізничних вагонів; висока вартість транспортних послуг; невисокий потенціал портових потужностей.

2. Ризики дефіциту транспортних потужностей для всіх видів транспорту з урахуванням можливостей зростання обсягів виробництва та експорту зернових. Якщо зростатиме обсяг експорту зернових, то пропускна спроможність зернової логістичної системи України повинна забезпечити обробку зазначеного обсягу вантажів [3].

Забезпечення повноцінного функціонування національного продовольчого ринку можливо в разі збалансованого державного управління продовольчими потоками, що підтверджується досвідом розвинутих країн. Для досягнення цієї мети необхідно прискорити розвиток виробничої інфраструктури сільськогосподарських товаровиробників. В першу чергу за рахунок будівництва сертифікованих зернових складів. Це дозволить більш раціонально здійснювати торгівлю зерном протягом маркетингового року, підвищити ефективність державного обліку руху зернової продукції країни, а також розширити внутрішній ринок кормів для м'ясного тваринництва [4].

Список використаних джерел

1. . Статистичний збірник «Сільське господарство України». URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf
2. Щомісячні обсяги зовнішньої торгівлі товарами за країнами світу у 2022 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/o_eit/o_eit_u22.xls
3. Чорний М. В. Торговельна позиція українських підприємств на світовому ринку зерна. *Ефективна економіка*. 2017. Випуск 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5450>
4. Мудрак Р. П. Розвиток складської інфраструктури зернової галузі, як ключова умова повноцінного функціонування національного продовольчого ринку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2014. Випуск 86. Частина 2. С. 14-19. URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/86/eko/ukr/2.pdf>

Декарчук В.В.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії),

кафедра економіки

Уманський національний університет садівництва

СИСТЕМНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРОВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Аграрний сектор України є однією з ключових галузей економіки, забезпечуючи понад половину валютних надходжень від експорту. В умовах євроінтеграції агровиробники стикаються з новими вимогами: необхідно адаптувати виробництво та управління до європейських стандартів якості[1], екологічних норм і безпечності харчових продуктів. Це потребує модернізації, оптимізації бізнес-процесів і впровадження сучасного менеджменту.

Системний менеджмент у цьому контексті розглядається як комплексний інструмент підвищення ефективності агровиробництва. Йдеться про впровадження міжнародних стандартів (ISO), систем безпеки харчових продуктів (НАССР), концепцій ощадливого виробництва (Lean) та інтегрованих ERP-систем.

Міжнародні стандарти ISO серії 9000 визначають принципи процесного управління, узгоджені з найкращими світовими практиками[4]. Дотримання ДСТУ ISO 9001 забезпечує стандартизацію операцій, чіткий розподіл відповідальності та безперервне вдосконалення[5]. Це дозволяє зменшити брак, підвищити якість продукції й довіру партнерів. Визначення ISO 9001 трактує бізнес-процес як послідовність взаємопов'язаних дій, що перетворюють вхідні ресурси у кінцевий продукт.

Наявність сертифікованої системи управління якістю дозволяє агропідприємствам посилити контроль виробництва, покращити якість і розширити вихід на ринки ЄС, де відповідність ISO часто є обов'язковою умовою.

Для виходу на європейський ринок аграрна і харчова промисловість України повинна впровадити систему НАССР – аналізу небезпечних чинників і контролю у критичних точках. Цей підхід, обов'язковий у ЄС, вимагає модернізації обладнання, впровадження нових технологій і підготовки персоналу[2]. НАССР інтегрує превентивний контроль якості на всіх етапах виробництва[3].

Концепція Lean-менеджменту («ощадливого виробництва») спрямована на зменшення витрат і підвищення ефективності. В умовах конкуренції українські агрокомпанії змушені оптимізувати витрати, підвищувати продуктивність та впроваджувати Lean-принципи – реінжиніринг процесів, автоматизацію, цифровізацію[6]. Lean передбачає безперервне вдосконалення, усунення надлишкових витрат часу, ресурсів і матеріалів, покращення

логістики та якості. Впровадження таких підходів дозволяє суттєво підвищити ефективність операцій.

ERP-системи (Enterprise Resource Planning) – це програмні рішення для інтеграції усіх підрозділів підприємства: виробництва, логістики, фінансів, збуту тощо. Вони дозволяють автоматизувати операції, гармонізувати бізнес-процеси відповідно до європейських вимог прозорості й обліку. Цифрові рішення покращують точність управлінської інформації, забезпечують моніторинг ключових показників і сприяють ухваленню обґрунтованих рішень. Для агробізнесу з багатьма виробничими етапами ERP-системи є базою для підвищення продуктивності та гнучкості.

Отже, євроінтеграція вимагає від українського агросектору ефективності, якості та безпеки. Для успішного входження на європейський ринок необхідний системний підхід до менеджменту, що об'єднує міжнародні стандарти, сучасні методології та новітні технології. Комплексне впровадження ISO, HACCP, Lean і ERP формує єдину систему управління якістю й продуктивністю. Це дозволяє оптимізувати витрати, забезпечити відповідність європейським нормам, зміцнити конкурентоспроможність і репутацію аграрних підприємств України на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Кучер Л., Князь С., Павленко О. State and Prospects of Ukraine's Implementation of HACCP to Implement EU Directives on Food Safety. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Т. 10, № 3. С. 316–331. DOI: 10.14207/ejsd.2021.v10n3p316
2. Брикова Т. HACCP system in the production of semi-finished products. *Commodities and Markets*. 2023. № 2. URL: <https://journals.knute.edu.ua/commodities-and-markets/article/view/2106>
3. Nokia T., Dubovska L., Makarova I. Advantages of Implementation of the Food Safety Management System Based on HACCP Principles. *Food Science and Technology (SCIVP)*. 2022. № 16. URL: <https://scivp-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/216>
4. Vanichchinchai A. Investigating the impacts of ISO 9001 certification on lean manufacturing and supply chain relationship: an empirical analysis. *International Journal of Lean Six Sigma*. 2022. Т. 13, № 1. С. 232–252. DOI: 10.1108/IJLSS-10-2020-0164
5. Milanovic S. Innovative Approaches to Controlling in Agribusiness. *Arhiv za Tehničke Nauke*. 2021. № 25. С. 49–54. DOI: 10.46793/GTN2154M
6. Prokopovych I. Practical Principles of Lean Management in Ukraine. *Research Bulletin of NTUU "KPI"*. 2019. № 4. С. 15–21. URL: <https://www.researchgate.net/publication/335491238>

СЕКЦІЯ 4. РОЗВИТОК ОБЛІКУ, АУДИТУ І ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Аніщенко Г.Ю.

к.е.н., доцент

доцент кафедри обліку і оподаткування

Уманський НУ

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

З метою адаптації до глобальних впливів та загроз відбуваються якісні зміни у різних галузях знань. Враховуючи економічну ситуацію, в якій опиняються окремі компанії, їх групи, країни, економічні союзи чи світ у цілому, управління на різних рівнях потребує інформацію, яка формується під впливом обов'язкових вимог держави, суспільства та додаткових запитів стейкхолдерів. Працюючи з інформацією, її споживачі різних рівнів закладають усталені та разові запити на публічні чи конфіденційні звіти, формуючи певні критерії, напрями, рамки чи стандарти, яким мають відповідати економічні дані. Бухгалтерський облік, який забезпечує даними сферу управління економічних суб'єктів, постійно підлаштовується під дані вимоги, тим самим змінюються сфери охоплення економічних об'єктів, їх характеристики, часові межі, способи оприлюднення тощо. Підвищення вимог до обліково-звітних даних змінює сам бухгалтерський облік, удосконалюючи його з позиції комунікаційних технологій, змісту та призначення звітності, напрацювання стандартів представлення даних, розширення часових рамок, міжпредметної інтеграції, переорієнтації на стратегічне планування й обґрунтування бізнес-заходів. Все це вказує на необхідність вивчення умов та шляхів розвитку бухгалтерського обліку в сучасних умовах.

Питання розвитку бухгалтерського обліку висвітлені у працях вітчизняних вчених: Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.М. Жук [1], З.-М. В. Задорожний [2], М.В. Корягін, О.П. Куцик, Т.Є. Кучеренко, Н.М. Малюга, В.Б. Моссаковський, М.С. Пушкар та інші, – які заклали фундамент концепцій розвитку бухгалтерського обліку. Посилення ролі глобалізаційних процесів, неперервний розвиток технологій, зростаючі інформаційні запити стейкхолдерів, розширення їх кількості вказують на те, що бухгалтерський облік перебуває у стані якісних змін – еволюційному розвитку.

Розвиток бухгалтерського обліку є неперервним, як і процес удосконалення економічних відносин. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку проявляються в його оновленому змісті та завданнях, вирішення яких продиктовано вимогами часу (рис. 1). Зокрема, сучасний бухгалтерський облік компаній поряд з вирішенням ретроспективних завдань здатний забезпечувати інформацією для прогнозування. Це стає можливим завдяки міжпредметній інтеграції, адже на основі облікових даних із застосуванням методів економічного аналізу можна формувати прогнози, розробляти альтернативи управлінських рішень, складати бізнес-плани, що є головним для системи

менеджменту. Облікові дані все частіше використовуються для виявлення чи попередження кризових явищ. Бухгалтерський облік активно розвивається у складовій управлінського обліку, який уміло адаптує методи аналізу, контролю та прогнозування, інтегруючи при цьому фінансовий та внутрішньогосподарський обліки в єдину потужну обліково-інформаційну систему.

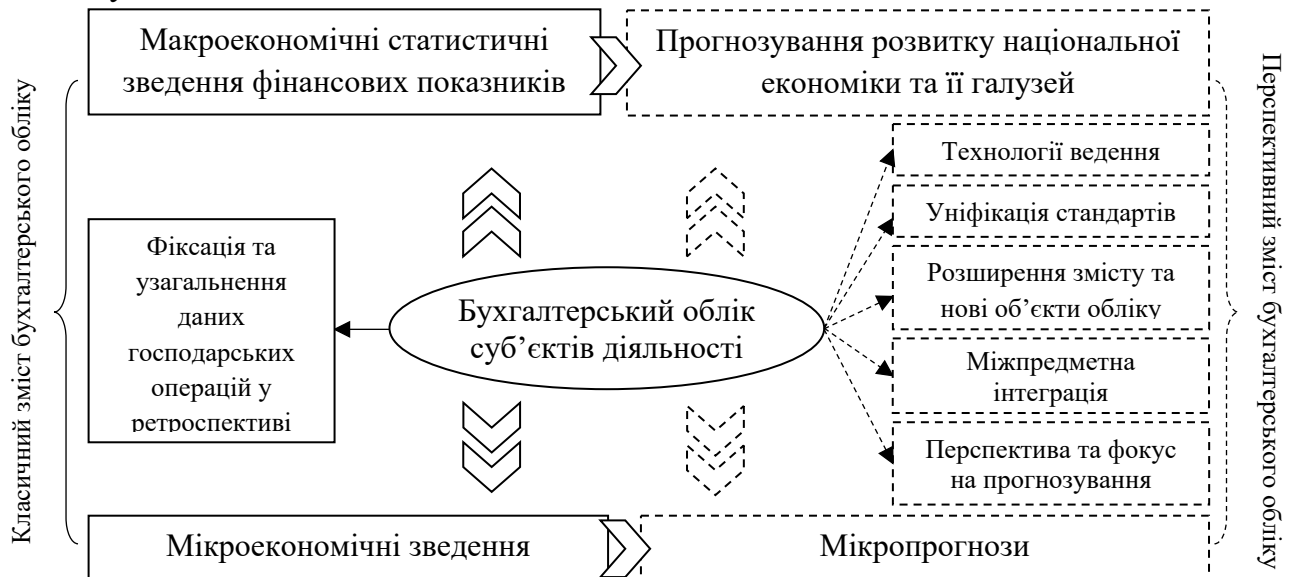

Рис. 1. Розширення змісту бухгалтерського обліку

Постійно з'являються нові об'єкти обліку, контролю та аналізу, ідентифікація яких залежить від своєчасності виявлення, кількісного та вартісного виміру, документування та узагальнення даних саме у бухгалтерському обліку. Наприклад, цифрові активи, інформаційні ресурси, інтелектуальний капітал, інновації тощо, з'явившись у господарській практиці, не можуть бути інтегровані до макроекономічних зведень, поки не буде розроблено відповідних уніфікованих форм документів, системи оціночних показників, стандартів звітності, які визначають рамки представлення даної інформації. Очевидно, що єдині правила та методи бухгалтерського обліку також потребують постійного перегляду та удосконалення через регуляторні засоби на національному рівні та поглиблення імплементації міжнародних / інтернаціональних стандартів. Бухгалтерський облік змінюється також завдяки активному впровадженню сучасних автоматизованих систем, здатних привести у цифрову форму багато обліково-звітних процесів. Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям та комп'ютерним програмам еволюціонують і самі форми бухгалтерського обліку. Осучаснюються не лише технології ведення, а й збереження та захисту інформації. Без обліково-реєструючої системи робота компаній взагалі може зупинитись. Тому еволюційні процеси в бухгалтерському обліку відбуваються дзеркально, як відповідь на глобальні економічні виклики та розбудову економічного суспільства.

Таким чином, розвиток бухгалтерського обліку відбувається під впливом глобальних викликів, відповідаючи яким формується його нова якість: зміна ціннісних орієнтацій через оновлення принципів представлення звітних даних,

модернізацію інформаційних процесів, захисту облікових систем. Бухгалтерський облік має постійно реагувати на зміни в економіці, на зростаючі запити стейкхолдерів, на удосконалення стандартів формування обліково-звітних даних, розширюючи при цьому своє традиційне призначення та еволюціонуючи за своєю суттю.

Список використаних джерел

1. Жук В.М. Бухгалтерський облік: шляхи вирішення проблем практики і науки: монографія. К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2012. 454 с.
2. Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні : моногр. / [З.-М. В. Задорожний, Я. Д. Крупка, І. Я. Омецінська та ін.] ; за наук. ред. д. е. н., проф. З. М.-В. Задорожного. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 320 с.

Крачок Л.І.,

к.е.н., викладач-стажист кафедри обліку і оподаткування
Уманський НУ

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується зростанням уваги до питань сталого розвитку, що зумовлює необхідність трансформації традиційних підходів до управлінського обліку. Інтеграція принципів сталого розвитку в систему управлінського обліку стає не лише питанням корпоративної соціальної відповідальності, але й стратегічною необхідністю для забезпечення конкурентоспроможності підприємств у довгостроковій перспективі.

Концептуальні засади модернізації управлінського обліку базуються на розумінні сталого розвитку як триєдиної концепції, що охоплює економічні, екологічні та соціальні аспекти діяльності підприємства. Традиційна модель управлінського обліку, орієнтована переважно на фінансові показники, потребує розширення до інтегрованої системи, здатної забезпечити комплексний моніторинг усіх компонентів корпоративної діяльності [1, с. 15]. Це вимагає кардинального перегляду методологічних підходів до збору, обробки, аналізу та представлення управлінської інформації.

Структурні зміни в організації управлінського обліку передбачають розширення функціонального навантаження як управлінців, так і бухгалтерів. Управлінці повинні інтегрувати в свою діяльність систематичний моніторинг ESG-показників, що включає екологічні, соціальні та управлінські аспекти корпоративної діяльності. Це потребує від них освоєння нових компетенцій у сфері оцінки нефінансових ризиків, розуміння взаємозв'язків між різними аспектами корпоративної діяльності та здатності приймати збалансовані рішення з урахуванням інтересів усіх стейкхолдерів.

Особливого значення набуває удосконалення традиційної звітності підприємства, що передбачає урахування управлінцями та бухгалтерами ESG-показників. Пропозиції щодо зміни/запровадження відповідних форм звітності наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Рекомендовані форми звітності для управлінців та бухгалтерів з урахуванням принципів сталого розвитку

Назва звіту	Відповідальний/ Періодичність	Основні розділи	Ключові показники
Звіт про управління ресурсами та відходами	Менеджер з операційної діяльності/ Щомісячно	- Споживання енергоресурсів; - Обсяги відходів; - Показники енергоефективності; - Природоохоронні витрати; - План оптимізації.	- Споживання електроенергії, кВт·год; - Споживання води, м³; - Обсяг відходів за категоріями, т; - Коефіцієнт енергоефективності; - Витрати на екологічні заходи, грн.
Звіт про соціальну відповідальність підприємства	HR-менеджер, менеджер з корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) / Щоквартально	- Кадрова політика; - Соціальні програми; - Охорона праці; - Підтримка громад; - Оцінка стейкхолдерів.	- Коефіцієнт плинності кадрів, %; - Витрати на навчання на одного працівника, грн; - Кількість нещасних випадків; - Індекс задоволеності персоналу; - Соціальні інвестиції, грн.
Звіт про ризики сталого розвитку	Ризик-менеджер, головний менеджер/ Щоквартально	- Кліматичні ризики; - Регуляторні ризики; - Репутаційні ризики; - Фінансовий вплив; - Стратегії мінімізації.	- Рівень кліматичних ризиків, бали; - Потенційні фінансові втрати від ESG-ризиків, грн; - Кількість виявлених ризиків; - Відсоток покритих ризиків заходами мінімізації, %.
Звіт про екологічні витрати та інвестиції	Головний бухгалтер, бухгалтер з управлінського обліку/ Щомісячно	- Операційні екологічні витрати; - Капітальні екологічні інвестиції; - Екологічні резерви; - Економія від зелених технологій;	- Операційні екологічні витрати, грн; - Капітальні екологічні інвестиції, грн; - Розмір екологічних резервів, грн; - Економія від впровадження зелених технологій, грн; - ROI екологічних проєктів, %.

		Аналіз рентабельності.	
Звіт про соціальні інвестиції та витрати	Бухгалтер з розрахунків з персоналом/ Щомісячно	- Витрати на навчання; - Соціальні виплати; - Охорона праці; Благодійність; - ROI соціальних програм.	- Витрати на навчання персоналу, грн; - Соціальні виплати понад обов'язкові, грн; - Інвестиції в охорону праці, грн; - Благодійні внески, грн; - ROI соціальних програм, %.
Інтегрований звіт про вартість компанії	Головний бухгалтер, фінансовий директор/ Щоквартально	- Фінансові показники; - Природний капітал; - Людський капітал; - Соціальний капітал; - Інтелектуальний капітал; - Інтегрована оцінка.	- Традиційні фінансові показники; - Вартість природного капіталу, грн; - Вартість людського капіталу, грн; - Вартість соціального капіталу, грн; - Вартість інтелектуального капіталу, грн; - Загальна створена вартість, грн.

Джерело: розроблено автором.

Запропонована система звітності створює комплексну основу для інтеграції принципів сталого розвитку в управлінський облік підприємства. Вона забезпечує систематичний збір та аналіз інформації про всі аспекти корпоративної діяльності, що дозволяє приймати збалансовані управлінські рішення з урахуванням економічних, екологічних та соціальних факторів. Впровадження цих пропозицій сприятиме не лише підвищенню ефективності управління, але й формуванню відповідального бізнесу, орієнтованого на довгострокову перспективу та створення цінності для всіх стейкхолдерів.

Список використаних джерел:

1. Beusch, P. (2020). 3 Management accounting and control for sustainability. *Accounting for Sustainability*. Earthscan from Routledge, pp. 33–50. URL: https://www.researchgate.net/publication/343109604_Management_accounting_and_control_for_sustainability (дата звернення: 04.05.2025).

Крочак О.І.

к.е.н., доцент

доцент кафедри обліку і оподаткування

Уманський НУ

СВІТОВІ БУХГАЛТЕРСЬКІ ШКОЛИ

Формування бухгалтерського обліку, як науки, розпочалось із стародавніх часів. Спочатку вся потрібна інформація про наявність різного майна у певних господарів фіксувалась на наскальних малюнках, трималась у голові, потім її почали обліковувати на глиняних дощечках, вибілених дощечках, пергаменті, папірусі тощо. Люди виготовляли різні знаряддя праці, засоби для полювання, добували продукти харчування. Все це потребувало певного підрахунку. Також для холодного періоду року їм потрібно було заготовляти запаси їжі. Тобто, життя змушувало їх займатись підрахунком.

З розвитком людської цивілізації розвивались і способи підрахунку та розподілу виготовленого інвентаря, різного майна, продуктів харчування та інше. Протягом тисячоліть існування облік зазнав значних змін. Були злети, падіння, застої, але він завжди допомагав підтримувати порядок у суспільстві. Такі винаходи людства, як мова, арифметика, писемність, папір, гроші його постійно змінювали та удосконалювали. З'явилися певні школи бухгалтерського обліку.

Слід відмітити, що як наука, бухгалтерський облік почав розвиватись наприкінці XIX століття. В цей період у світі світові облікові школи, які мали найбільший вплив на формування світової облікової думки. Найбільш впливовими у світі вважались такі облікові школи: італійська (XIX ст.), французька (XIX ст.), німецька (перша половина XX ст.), американська облікова наукова школа, російська та українська (друга половина XX ст. і до наших днів).

Кожна з світових бухгалтерських шкіл формувалась не на пустому місці, а поєднувала в собі облікові думки різних облікових теорій. Так італійська школа була сформована на базі ломбардської, тосканської та венеціанської облікових школи. Засновником ломбардської школи був Франческо Вілла, який розглядав облік зі сторони адміністративного права. У тосканській школі засновником вважається Франческо Марчі. Він був прихильником персоналізації рахунків і розвивав юридичний напрям в обліку. Представники венеціанської школи вважали, що облік має економічний напрям, тобто він вивчає не кількісну і якісну структуру господарських цінностей, а їх вартість і основою обліку є зміни у складі матеріальних цінностей, а не реєстрація юридичних відносин. Засновником цієї школи є Фабіо Беста.

Французька облікова школа мала суто економічний напрямок. Її представниками були Жан Густав Курсель-Сенель, Р.П. Коффі, Жан-Батист Дюмарше, Леоте і А. Гільбо, Л. Сей Вони вважали, що бухгалтерський облік є політичною економією підприємства.

Німецька школа чітко розмежовувала торгіву і виробничу бухгалтерію. Тут важливого значення надавалось процедурним питанням обліку. Представниками цієї школи є І. Шер, К Фішер, В ЛеКутр.

Американські вчені (Р. Антоні) розробили цілком новий підхід до обліку – психологічний, тобто облік розглядається як соціальна наука, як знаряддя управління підприємством, де показники звітності виконують роль стимулів, які викликають певну реакцію зацікавлених осіб [1]. Американські бухгалтери особливо великої уваги надавали обліку витрат і калькулюванню собівартості продукції.

Засновником російської облікової школи був К.І. Арнольд. Вона розвивалась за ідеями німецької школи.

Формування і розвиток української школи відбувалось у нерозривному зв'язку з італійською, французькою, німецькою та американською школами, але найбільший вплив на формування української бухгалтерської школи мала російська. Значний вплив на розвиток вітчизняної облікової школи мав П.П. Німчинов, М.Я Дем'яненко, П.Т. Саблук, Ф.Ф. Бутинець та багато інших науковців.

Список використаних джерел

1. Грачова Р. Бухгалтерський облік: від ремісництва до теорії. URL:<https://dtkt.com.ua/show/1cid0458.html> (дата звернення: 25.05.2025)

Матрос О.М.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Уманський НУ

ПДФО ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ФІСКАЛЬНИЙ ВПЛИВ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним з основних інструментів наповнення бюджетів в Україні. Його частка в загальній сумі податкових надходжень коливається в межах 25–30%, поступаючись лише ПДВ. Окрім фіскальної ролі, ПДФО виконує і соціальну функцію, оскільки безпосередньо впливає на рівень наявних доходів громадян. У контексті сучасних викликів - повномасштабної війни, внутрішньої міграції, втрати роботи, інфляції - значення цього податку потребує переосмислення як з точки зору навантаження на платників, так і справедливості його розподілу.

Метою дослідження виступає аналіз сучасного стану функціонування ПДФО в Україні, оцінки його впливу на доходи фізичних осіб у 2022–2025 роках, виявити фіскальні та соціальні дисбаланси, а також запропонувати напрями його з урахуванням економічних реалій та потреб населення.

Діюча ставка ПДФО - 18% - залишається незмінною з 2016 року [1]. Додатково з 2024 року військовий збір підвищено до 5%. Таким чином, сумарне навантаження на зарплатні доходи громадян становить 23%, що

фактично зрівнює Україну за рівнем особистого оподаткування з країнами ЄС, однак без аналогічного рівня соціальних гарантій. Водночас податок сплачується за фіксованою ставкою незалежно від розміру доходу, що суперечить принципам податкової справедливості. Також відсутній неоподатковуваний мінімум, який існує в більшості країн ОЕСР [2].

У 2024 році надходження ПДФО до зведеного бюджету перевищили 325 млрд грн, що свідчить про збереження високої фіскальної ролі цього податку навіть в умовах війни [3]. Однак аналітика Державної податкової служби вказує на зростання кількості виплат у «конвертах» та тінізацію частини трудових відносин, особливо в мікробізнесі та галузях послуг. ПДФО не виконує достатньою мірою регулюючу та стимулюючу функцію - ні як інструмент сприяння офіційній зайнятості, ні як засіб перерозподілу доходів на користь вразливих верств населення. Порівняльний аналіз показує, що більшість країн з перехідною економікою запровадили прогресивну шкалу або пільгові умови для мінімальних доходів.

Раціональним кроком є перегляд архітектури ПДФО. Серед першочергових змін доцільним є запровадження неоподатковуваного мінімуму (наприклад, у розмірі одного прожиткового мінімуму), що зменшить податковий тиск на громадян із низькими доходами. Також актуальним є впровадження дво- або трирівневої шкали ставок: базової (наприклад, 15%) - для доходів до певного порогу, і підвищеної (18–20%) - для вищих доходів. Необхідно розширити перелік податкових знижок, зокрема на витрати з лікування, оренди житла тощо. Варто також спростити процедуру самостійного декларування доходів та автоматизувати частину процесів через інтеграцію з банками, Пенсійним фондом, системами електронної охорони здоров'я.

У 2025 році ПДФО залишається одним із найстабільніших джерел доходів бюджету, але потребує реформування. Збільшення ставки військового збору підвищило податкове навантаження на громадян, що в умовах низької купівельної спроможності посилює соціальну напругу. Перехід до більш гнучкої, справедливої та прозорої моделі оподаткування доходів фізичних осіб сприятиме не лише зростанню довіри до податкової системи, а й збільшенню рівня легалізації доходів, покращенню соціального захисту та економічного відновлення держави.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>
2. Дмитрук І.В., Тоцька Н.І. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку. 2023. № 1(8). С. 30–39. URL: <https://periodicals.karazin.ua/fcs/article/download/21491/20156>.
3. Мінфін: у бюджеті-2024 кожна дев'ята гривня - від ПДФО та військового збору. Укрінформ. 2025. 6 січня. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3945552-minfin-u-budzeti2024-kozna-devata-grivna-vid-pdf-ta-vijskovogo-zboru.html>.

Михайловина С.О.

к.е.н., доцент

доцент кафедри обліку і оподаткування

Уманський НУ

ОБЛІК СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Реформування системи соціального забезпечення в Україні є ключовою складовою трансформаційних процесів. Воно має на меті підвищити ефективність державного управління та соціального захисту населення. Ці зміни суттєво впливають на методiku обліку соціальних виплат, що вимагає наукового переосмислення відповідних процесів. Це зумовлено необхідністю адаптації облікових механізмів до сучасних вимог та забезпечення прозорості у розподілі соціальних благ.

Соціальні виплати є фундаментальним інструментом держави та інших суб'єктів для забезпечення базових соціальних потреб населення. Вони можуть здійснюватися у грошовій або натуральній формі і є критично важливими для підтримки вразливих верств населення, зменшення нерівності та забезпечення соціальної стабільності. В Україні, як і в багатьох інших країнах, система соціальних виплат є складною та багатогранною, що вимагає ретельної облікової практики.

Класифікація соціальних виплат здійснюється за джерелом фінансування (державні, корпоративні, змішані) та напрямом призначення (пенсійне забезпечення, допомоги, субсидії, пільги). Такий поділ сприяє точнішому веденню обліку й ефективному управлінню соціальними витратами.

При здійсненні обліку соціальних виплат необхідно знати нормативно-правову базу, яка регламентує порядок їх нарахування, фінансування та виплати. Законодавче регулювання соціального захисту в Україні охоплює широкий спектр нормативних актів — від Конституції до галузевих законів, що визначають специфіку окремих видів допомоги, пенсій, субсидій та пільг.

У процесі реформування системи соціального забезпечення України особливе значення має питання організації ефективного, прозорого та об'єктивного бухгалтерського обліку соціальних виплат. Облік цих операцій виконує функцію не лише фіксації та контролю за рухом бюджетних коштів, а й слугує важливим інструментом для формування аналітичної інформації, що є необхідною для прийняття управлінських рішень на всіх рівнях влади.

У сучасних умовах облік соціальних виплат дедалі більше інтегрується з інформаційно-аналітичними платформами, які забезпечують автоматизовану обробку даних, зменшення кількості помилок у розрахунках та прискорення процесів звітування.

У таблиці 1. наведено характеристику основних цифрових сервісів, які використовуються у сфері соціального забезпечення:

Таблиця 1

Характеристика цифрових сервісів у сфері соціального забезпечення

Назва сервісу	Характеристика	Посилання
Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики	Забезпечує доступ до персоніфікованої інформації щодо соціальних виплат, субсидій, пільг	soc.gov.ua
Офіційний сайт Мінсоцполітики	Містить нормативно-правові акти, інструкції, новини реформування соціальної політики	msp.gov.ua
Портал єДопомога	Дає можливість подати заяви на отримання допомоги, переглянути статус обробки звернень	aid.edopomoga.gov.ua
Гід онлайн від Дії	Пропонує покрокові інструкції для оформлення соціальних виплат онлайн	guide.diia.gov.ua

Джерело: узагальнено автором на основі [1,2,3,4].

Разом з позитивними тенденціями, облік соціальних виплат стикається з низкою проблем, серед яких: фрагментованість нормативно-правової бази, складність верифікації отримувачів допомоги, нестача фахових кадрів з цифровими компетенціями. Ці виклики потребують перегляду існуючих підходів до стандартизації бухгалтерських процедур та вдосконалення системи внутрішнього контролю.

Таким чином, удосконалення обліку соціальних виплат в умовах реформи є невід’ємною складовою загальної модернізації соціального сектору, яка потребує комплексного підходу, зокрема правового, організаційного та технологічного.

Список використаних джерел

1. Соціальний портал Мінсоцполітики URL: <https://soc.gov.ua/welcome> (дата звернення: 23.05.2025).
2. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 23.05.2025).
3. Портал є-Допомога URL: <https://aid.edopomoga.gov.ua/> (дата звернення: 23.05.2025).
4. Гід з державних послуг URL: <https://guide.diia.gov.ua/> (дата звернення: 23.05.2025).

Оляднічук Н.В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри обліку і оподаткування

Уманський НУ

РОЗВИТОК ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасна економіка перебуває під впливом чисельних трансформацій, серед яких ключовими є цифровізація, глобалізація та інституційні зміни. В такому середовищі бухгалтерський облік, аудит і оподаткування виступають важливими інструментами забезпечення фінансової прозорості, податкової справедливості та ефективного управління ресурсами підприємства. Розвиток цих сфер є критичним для підвищення інвестиційної привабливості, фінансової стабільності бізнесу та дотримання міжнародних стандартів.

Динамічні соціально-економічні зміни спонукають бухгалтерський облік поступово переходити від механічного відображення господарських операцій до аналітичного інструменту управління. Основні тенденції сучасного розвитку бухгалтерського обліку наведено на рис. 1.

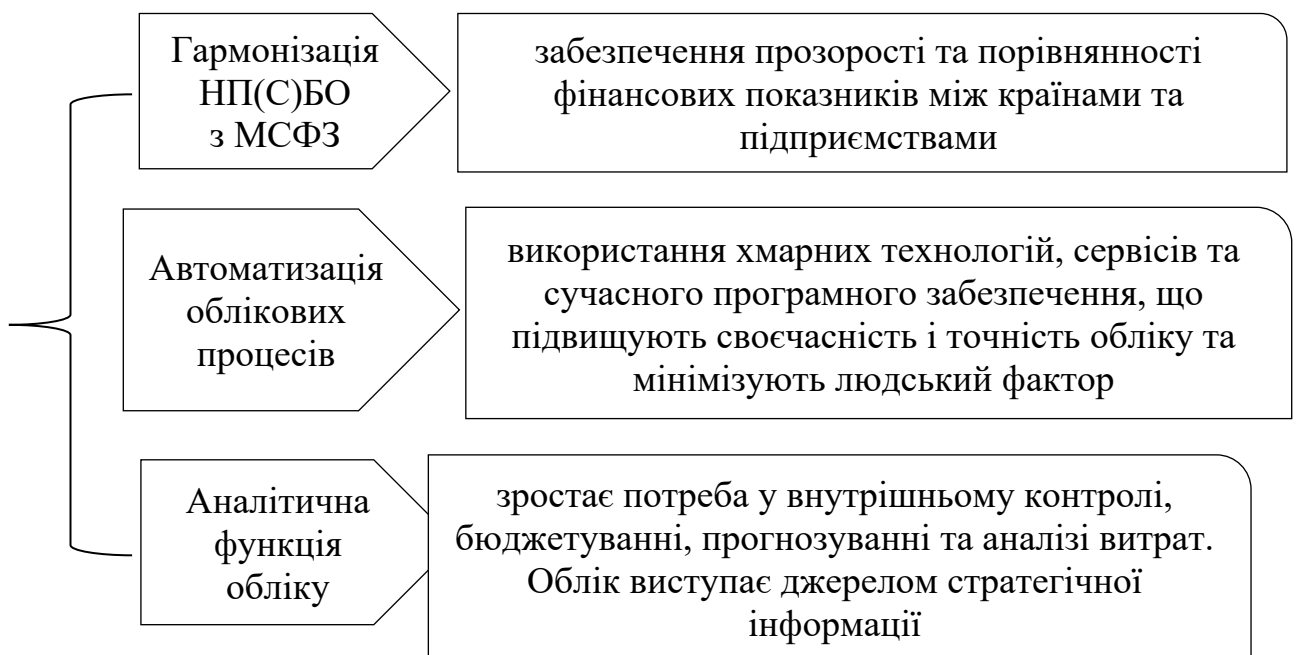

Рис. 1. Тенденції сучасного розвитку бухгалтерського обліку

Синхронізація основних напрямів розвитку бухгалтерського обліку в сучасній соціально-економічній площині забезпечить його гармонізацію та уніфікацію, прозорість та своєчасність, співставність та порівняння.

Аудит є ваговою складовою процесу перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання задля висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або внутрішніх положень підприємств

згідно із вимогами користувачів. Теперішні умови господарювання спонукають до підвищення ролі аудиту та визначення сучасних тенденцій аудиторських процедур:

- ✓ перехід до ризикоорієнтованого спрямування – аудитори концентрують увагу на ділянках з найвищим ризиком суттєвих викривлень, з урахуванням галузевих особливостей;
- ✓ цифровий аудит (digital audit) – практикується залучення аналітичних інструментів, штучного інтелекту, що дозволяє автоматично виявляти не типові ситуації та покращує якість перевірок;
- ✓ етичні стандарти та прозорість – акцентується увага на дотриманні норм професійної етики, запобігають конфлікту інтересів, забезпечують незалежність та конфіденційність;
- ✓ підвищення ролі аудитора, який не лише забезпечує перевірку, а й надає рекомендації щодо підвищення ефективності внутрішніх процесів та управління ризиками.

Основні напрямки удосконалення бухгалтерського обліку і аудиту, їх переформатування та адаптація до сучасних умов ведення бізнесу потребують нагальних еволюційних процедур системи оподаткування підприємств. Податкова політика вагомо впливає на інвестиційні рішення підприємств та загальну економічну активність.

Ключові вектори розвитку податкової системи полягають в наступному:

- ✓ цифровізація податкового адміністрування (використання електронного кабінету платника податків, автоматичне формування звітності, податкові ризик-індикатори, що значно спрощують комунікацію бізнесу з державною податковою службою);
- ✓ боротьба і викорінення тіньової економіки (використання РРО/ПРРО, цифрові контрольні механізми та автоматичні перевірки – інструменти, що стимулюють бізнес до дотримання чинного законодавства);
- ✓ міжнародна податкова співпраця (участь у Base Erosion and Profit Shifting, імплементація положень Multilateral Instrument, спрямована на протидію агресивному податковому плануванню та уникненню оподаткування);
- ✓ фіскальна прозорість (дотримання концепції податкової справедливості, яка передбачає забезпечення однакових умов оподаткування для всіх учасників бізнесу).

В умовах глобалізації, інтеграція облікових, аудиторських та податкових систем є закономірною і неминучою, що сприяє транснаціональній співпраці, залученню інвесторів та ефективному міжнародному оподаткуванню. Крім того, екологічні, соціальні та управлінські фактори стають частиною фінансової звітності суб'єктів господарювання. Відтак, зростає потреба у фахівцях нового покоління, здатних поєднувати знання з обліку, права, інформаційних технологій та аналітики.

Таким чином, сучасний розвиток обліку, аудиту та оподаткування підприємств визначається інтенсивною цифровізацією, уніфікацією підходів,

посиленням контролю та акцентом на аналітику. Такі зміни забезпечують вищу якість інформації, підвищують довіру до фінансової звітності та сприяють ефективному управлінню бізнесом. У перспективі важливими є адаптація до міжнародних стандартів, розвиток цифрових навичок фахівців та впровадження нових технологій у професійне середовище.

Підлубна О.Д.

старший викладач кафедри обліку і оподаткування
Уманський НУ

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Бухгалтерський облік в Україні виконує ключову функцію інформаційного забезпечення управління підприємствами, установами та організаціями. Його розвиток безпосередньо впливає на прозорість фінансової звітності, ефективність оподаткування та інвестиційну привабливість бізнесу. В умовах економічної нестабільності, воєнного стану та глобальних викликів особливої актуальності набуває питання аналізу сучасного стану бухгалтерського обліку та прогнозування його подальшої еволюції.

На сьогоднішній день вітчизняна система бухгалтерського обліку функціонує в умовах гармонізації із міжнародними стандартами фінансової звітності. Водночас, ряд підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, продовжують використовувати національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку, які часто є менш гнучкими та недостатньо адаптованими до міжнародних вимог.

Особливостями сучасного стану бухгалтерського обліку в Україні є:

- подвійна система обліку – паралельне застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- цифровізація обліку – перехід на електронний документообіг, використання сучасних програмних продуктів;
- посилення ролі управлінського обліку – спрямування на аналітику для прийняття обґрунтованих рішень;
- посилення регуляторного тиску – зростання відповідальності за помилки в обліку та звітності;
- адаптація бухгалтерського обліку до умов війни – зміна облікової політики підприємств, дистанційна робота, спрощені підходи до звітності та збереження документації в умовах воєнного стану.

Система бухгалтерського обліку в Україні має низку проблем, основні з яких: нестача кваліфікованих кадрів через міграцію, війну чи відсутність мотивації; неврегульованість окремих аспектів законодавства, зокрема розбіжності між податковим та бухгалтерським обліком; складність адаптації міжнародних стандартів фінансової звітності для малого бізнесу; недостатній

рівень автоматизації облікових процесів; обмежений доступ до сучасних освітніх та методичних ресурсів для бухгалтерів-практиків тощо.

Зважаючи на сучасний рівень бухгалтерського обліку в Україні, вимоги сьогодення потребують трансформаційних процесів. Так, у найближчому майбутньому розвиток бухгалтерського обліку в Україні відбуватиметься за такими ключовими напрямками:

- цифровізація обліку, що передбачає масове застосування хмарних технологій, спеціалізованих аналітичних платформ, електронних архівів, а також використання штучного інтелекту для автоматизації однотипних операцій;
- інтеграція обліку, яка забезпечить поглиблення гармонізації національних стандартів обліку з міжнародними. Розробка національних стандартів, що базуються на міжнародних, але враховують специфіку вітчизняного підприємницького середовища;
- поглиблення ролі професійної етики та доброчесності шляхом посилення ролі внутрішнього контролю та прозорості та через удосконалення професійної сертифікації бухгалтерів;
- посилення управлінської спрямованості обліку, що передбачає ведення управлінського обліку та фінансового планування.

Таким чином, зберігаючи підґрунтя вітчизняного бухгалтерського обліку та враховуючи наявні виклики сьогодення, його стратегічний розвиток пов'язаний із цифровізацією, міжнародною інтеграцією та професіоналізмом.

Поліщук О.М.,

к. е. н., доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Уманський національний університет

ІНТЕГРАЦІЯ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ З ІНШИМИ ЦИФРОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Інтеграція облікових систем з іншими цифровими інструментами набуває критичного значення для українських підприємств, які прагнуть не лише вижити, але й розвиватися в умовах стрімкої цифрової трансформації та зростаючої конкуренції на внутрішньому та зовнішніх ринках. Впровадження інтегрованих рішень перестає бути просто загальною тенденцією, перетворюючись на нагальну необхідність для оптимізації бізнес-процесів, підвищення операційної ефективності та забезпечення стійкого розвитку. Традиційні, ізольовані облікові системи часто стають гальмом на шляху до інновацій та прийняття своєчасних управлінських рішень, оскільки призводять до дублювання даних, витрачання значного часу на ручне введення інформації та ускладнюють отримання цілісної картини діяльності підприємства.

Однією з ключових переваг інтеграції є значне підвищення ефективності бізнес-процесів за рахунок автоматизації рутинних та повторюваних завдань. Інтеграція облікової системи з CRM (Customer Relationship Management) дозволяє автоматично передавати дані про клієнтів, продажі та маркетингові активності, усуваючи необхідність ручного введення інформації та мінімізуючи ризик помилок. Подібним чином, інтеграція з системами управління складом забезпечує автоматичний облік руху товарно-матеріальних цінностей, оптимізує складські операції та підвищує точність обліку запасів. Взаємодія з платформами електронної комерції та платіжними сервісами забезпечує автоматичне відображення онлайн-продажів та оплати в обліковій системі, спрощуючи процес формування звітності та контролю різних видів заборгованостей.

Покращення якості даних є ще однією вагомою перевагою інтеграції. Завдяки усуненню необхідності багаторазового введення однієї й тієї ж інформації в різні системи, знижується ймовірність виникнення помилок та розбіжностей. Інтегровані системи забезпечують єдине джерело достовірної інформації, що підвищує її цінність для аналізу та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Інтеграція також сприяє покращенню взаємодії між різними підрозділами компанії. Завдяки безперешкодному обміну інформацією між різними відділами підприємства, підвищується рівень їхньої узгодженості та злагодженості дій. Це, в свою чергу, позитивно впливає на якість обслуговування контрагентів, оскільки всі співробітники мають доступ до актуальної інформації про клієнта та історію взаємодії з ним. Автоматизація процесів та зменшення кількості помилок безпосередньо призводять до зниження операційних витрат, пов'язаних з обробкою даних, виправленням неточностей та неефективним використанням робочого часу співробітників. Підвищення прозорості бізнесу, забезпечене інтегрованими системами, полегшує контроль за всіма аспектами діяльності компанії, дозволяє виявляти вузькі місця та оптимізувати використання ресурсів.

Проте, процес інтеграції облікових систем з іншими цифровими інструментами не позбавлений певних викликів. На українському ринку представлено широкий спектр різноманітних облікових систем та цифрових інструментів, які можуть мати різні формати даних, протоколи обміну та технологічні особливості. Це часто призводить до проблем сумісності та складності налагодження ефективної взаємодії між різними системами. Крім того, розробка та впровадження інтегрованих рішень може бути досить вартісним, особливо для малих та середніх підприємств, що може стати суттєвим бар'єром для їхньої цифрової трансформації.

Для успішного впровадження інтеграції облікових систем українським підприємствам необхідно дотримуватися комплексного підходу. Насамперед, слід чітко визначити бізнес-цілі та потреби, які мають бути задоволені в результаті інтеграції. На основі отриманої інформації необхідно обрати оптимальну стратегію інтеграції та надійних партнерів або постачальників,

які мають відповідний досвід та кваліфікацію. Окрему увагу слід приділити питанням забезпечення кібербезпеки на всіх етапах інтеграції та подальшої експлуатації інтегрованої системи. Після впровадження необхідно забезпечити навчання персоналу роботі з новими інтегрованими системами та здійснювати постійний моніторинг їхньої роботи, оперативно вирішуючи виникаючі проблеми та забезпечуючи своєчасне оновлення.

Таким чином, інтеграція облікових систем з іншими цифровими інструментами є не просто технологічним оновленням, а стратегічним кроком, спрямованим на підвищення загальної ефективності та конкурентоздатності українських підприємств в умовах цифрової економіки. Успішне впровадження інтегрованих рішень вимагає від керівництва чіткого розуміння потенційних переваг та викликів, ретельного планування та залучення кваліфікованих фахівців, проте в довгостроковій перспективі інвестиції в інтеграцію окупляться за рахунок оптимізації бізнес-процесів, підвищення якості даних, прискорення прийняття рішень та зниження операційних витрат.

Список використаних джерел

1. Кононенко Л. В., Назарова Г. Б., Куц В. І. Трансформація форм бухгалтерського обліку в умовах розвитку Digital-технологій. Економічний простір. 2021. № 168. С 132-137.
2. Кравченко М. О., Салабай В. О. Роль цифрових трансформацій бізнес-процесів підприємств. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут. 2023. № 26. С. 148-153.
3. Стежко Н., Шевчук О. Тенденції розвитку світової електронної комерції в умовах діджиталізації бізнесу. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. № 5(05). С. 20-25.

Ратушна О.П.

к.е.н., старший викладач кафедри обліку і оподаткування
Уманський НУ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ESG-ФАКТОРІВ НА ПРИБУТКОВІСТЬ

Останніми роками інтеграція екологічних, соціальних та управлінських факторів (ESG) у корпоративні стратегії набирає обертів, оскільки зацікавлені сторони вимагають більшої прозорості та етичної поведінки. Інвестування в ESG більше не є маргінальною тенденцією – це основний фінансовий фактор. Компанії все частіше оцінюються не лише за традиційними фінансовими показниками, але й за їхніми показниками ESG.

Наукові та бізнес-спільноти запропонували широкий спектр поглядів на взаємозв'язок між ESG та прибутковістю. Деякі дослідження стверджують, що високі показники ESG позитивно корелюють із довгостроковою прибутковістю та зниженням ризиків. Наприклад, Фріде, Буш і Бассен [2] провели мета-аналіз понад 2000 емпіричних досліджень і дійшли висновку, що приблизно 90 % з них виявили невід'ємний зв'язок між показниками ESG

та фінансовими показниками, причому значна кількість вказує на позитивний вплив.

З екологічної точки зору, компанії, які проактивно скорочують викиди, підвищують енергоефективність та ефективно управляють ресурсами, часто досягають економії операційних витрат та регуляторних переваг [3]. Соціальні фактори, включаючи добробут працівників, різноманітність та залучення громадськості, сприяють підвищенню рівня задоволеності працівників та лояльності клієнтів. Практики управління, такі як незалежність ради директорів, прозорість та високі етичні стандарти, зменшують ризики шахрайства, судових процесів та шкоди для репутації [4].

Однак інші дослідження застерігають, що ініціативи ESG можуть призвести до короткострокового фінансового тягара через збільшення витрат на дотримання законодавства та капітальних витрат. Критики стверджують, що позитивні фінансові наслідки ESG є специфічними для кожної галузі і значною мірою залежать від стратегічного впровадження та справжньої інтеграції в бізнес-моделі [5].

Незважаючи на зростаючу кількість доказів переваг ESG, кілька проблем перешкоджають переконливому аналізу. По-перше, вимірюванню ESG бракує стандартизації; різні рейтингові агентства використовують різні критерії, що ускладнює порівняння. По-друге, «грінвошинг» – практика, коли компанії перебільшують свої зусилля у сфері ESG, – може спотворити сприйняття інвесторів і викривити фінансові результати.

Крім того, вплив ESG на прибутковість не є однаковим у різних галузях. У галузях з високим екологічним ризиком (наприклад, гірничодобувна, нафтовидобувна) дотримання ESG-стандартів може вимагати значних витрат, що потенційно знижує короткострокові прибутки. На противагу цьому, галузям, що надають послуги, може бути легше впровадити політику ESG з мінімальними витратами.

Дослідження підтверджує, що фактори ESG можуть позитивно впливати на прибутковість, особливо в довгостроковій перспективі та за умови їх стратегічної інтеграції в систему корпоративного управління. Хоча ініціативи ESG можуть вимагати початкових витрат, отримані репутаційні, операційні та фінансові вигоди, як правило, переважають ці інвестиції. Тим не менш, інвестори та аналітики повинні залишатися обережними, враховуючи мінливість показників ESG та ризик поверхневого дотримання вимог.

Оскільки зацікавлені сторони продовжують надавати пріоритет сталому розвитку, компанії, які узгоджують прибутковість із цінностями ESG, мають більше шансів на процвітання у все більш прозорому та відповідальному бізнес-середовищі. Майбутні дослідження мають бути зосереджені на розробці стандартизованих показників ESG та галузевих моделей для кращої оцінки фінансових наслідків стратегій сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Ільчук П. Г., Корчагіна Л. Ф. Управління ESG-активністю підприємств на основі фінансових результатів їхньої діяльності. *Наукові записки*

Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2024. № 34(62). С. 48–55.

2. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance: Aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 5 (4), 210 – 233. <https://doi.org/10.1080/20430795.2015.1118917>

3. Eccles, R. G., Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). The impact of corporate sustainability on organizational processes and performance. *Management Science*, 60 (11), 2835 – 2857. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2014.1984>

4. Gompers, P., Ishii, J., & Metrick, A. (2003). Corporate governance and equity prices. *Quarterly Journal of Economics*, 118 (1), 107 – 156. <https://doi.org/10.1162/00335530360535162>

5. Krüger, P. (2015). Corporate goodness and shareholder wealth. *Journal of Financial Economics*, 115 (2), 304 – 329. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2014.09.008>

Іванова Н.А.

к.е.н., доцент

доцент кафедри обліку і оподаткування
УНУ

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання внутрішній контроль розглядається як один із ключових інструментів забезпечення ефективності функціонування підприємства. Він являє собою сукупність організаційних заходів, процедур, політик і механізмів, спрямованих на досягнення поставлених управлінських цілей, мінімізацію ризиків, забезпечення достовірності облікової інформації та захист активів. Його значення особливо зростає в умовах динамічних змін зовнішнього середовища, зростання конкуренції, цифровізації бізнес-процесів та посилення вимог до фінансової прозорості.

Основними цілями впровадження внутрішнього контролю є попередження помилок і порушень, виявлення відхилень, недоліків та потенційних загроз, а також недопущення шахрайства з боку персоналу або третіх осіб. Контрольні механізми охоплюють як попереджувальні заходи, так і процедури виявлення та реагування на порушення. Вони дозволяють забезпечити цілісність активів підприємства, зокрема, запобігаючи несанкціонованому використанню, втраті або пошкодженню майна [2].

Однією з центральних функцій внутрішнього контролю є формування достовірної інформаційної бази, яка використовується для прийняття управлінських рішень. Без чітко налагодженої системи контролю неможливо гарантувати об'єктивність фінансової звітності, що, у свою чергу, позначається на ефективності управління та інвестиційній привабливості

підприємства. Відтак, внутрішній контроль виконує не лише технічну, а й стратегічну функцію, формуючи передумови для довгострокового розвитку суб'єкта господарювання.

Система внутрішнього контролю включає кілька взаємопов'язаних елементів: контрольне середовище, оцінка ризиків, контрольні заходи, інформаційна система, комунікація та моніторинг. Контрольне середовище формується під впливом управлінської культури, стилю керівництва, етичних принципів та структури управління підприємством. Саме тут закладаються основи корпоративної відповідальності та прозорості бізнес-процесів [1].

Оцінка ризиків передбачає виявлення потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз, їх аналіз за рівнем ймовірності та потенційного впливу на результати діяльності. На основі цього розробляються відповідні контрольні заходи, які реалізуються через політики, процедури, інструкції, розподіл обов'язків і перевірку операцій. Інформаційна система забезпечує належний збір, обробку, зберігання та передачу фінансової інформації, що є необхідною умовою для забезпечення якості управлінських рішень.

Моніторинг функціонує як постійний процес оцінки ефективності та відповідності діючих елементів контролю. Він може здійснюватися як внутрішніми аудиторами, так і зовнішніми органами контролю. Регулярний перегляд контрольних процедур дозволяє адаптувати систему до змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі. Важливу роль відіграє також зворотний зв'язок, що дозволяє вчасно виявляти недоліки, коригувати політики та впроваджувати нові управлінські рішення.

Нормативно-правове забезпечення внутрішнього контролю в Україні базується на положеннях Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Міжнародних стандартах аудиту. Зокрема, МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень» регламентує вимоги до процесу оцінювання ризиків, пов'язаних із підготовкою достовірної фінансової звітності. Аудитори зобов'язані враховувати особливості системи внутрішнього контролю підприємства для формування висновків щодо її ефективності.

На практиці ефективний внутрішній контроль забезпечує не лише відповідність вимогам законодавства, а й формує умови для досягнення стратегічних цілей. Він дозволяє керівництву своєчасно ідентифікувати відхилення, оперативно реагувати на зміни ринку, оптимізувати використання ресурсів та покращити фінансову дисципліну. В умовах цифровізації зростає значення автоматизованих систем контролю, що забезпечують об'єктивність і швидкість обробки даних.

Ефективна комунікація у межах системи внутрішнього контролю сприяє кращому розумінню персоналом своїх функцій, відповідальності та очікуваних результатів. Це зменшує ймовірність несанкціонованих дій та підвищує загальний рівень корпоративної безпеки. Особливу увагу слід приділяти навчанню працівників, які беруть участь у реалізації контрольних

функцій, а також створенню культури внутрішнього контролю як важливої частини корпоративної етики [3].

Таким чином, внутрішній контроль є складним багаторівневим механізмом, що поєднує технічні, організаційні та нормативні інструменти для забезпечення стабільності, законності та ефективності функціонування підприємства. Його постійне вдосконалення є необхідною умовою адаптації до викликів сучасного економічного середовища та інтеграції у глобальні ринки.

Отже, система внутрішнього контролю виконує важливу роль у забезпеченні надійного управління, фінансової безпеки та відповідності вимогам регуляторного середовища. Її ефективне функціонування дозволяє підприємствам знижувати ризики, зміцнювати корпоративну дисципліну та підтримувати сталий розвиток.

Список використаних джерел

1. Воронко Р. М., Марценюк Р. А., Чік М. Ю. Сутність внутрішнього контролю та питання його організації на підприємствах з прокату майна. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. С. 83–91.
2. Замула І. В., Танасієва М. М. Внутрішній контроль: навч. посіб. Чернівці: Технодрук, 2021. 336 с.
3. Кашперська А. І. Організація внутрішнього контролю підприємств ресторанного господарства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит; Харківський держ. ун-т харч. та торгівлі. Харків, 2019. 25 с.

СЕКЦІЯ 5. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІЗНЕС-ТЕХНОЛОГІЇ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ІННОВАЦІЇ

Nataliia BLENDА

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Entrepreneurship
and Business Technologies
Uman National University

Vitalii RIABOKUCHMA

Postgraduate Student of the Department of Entrepreneurship
and Business Technologies
Uman National University

COMPONENTS OF THE ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE

In the conditions of a modern economy characterized by a high level of instability, competition, cyber threats, as well as political and financial risks, the issue of ensuring the economic security of an enterprise becomes particularly relevant.

Economic security is one of the most important conditions for the existence of an enterprise, because it itself ensures its protection from internal and external threats, and also serves as the foundation for its economically efficient functioning and stable development. That is why each enterprise should develop its own mechanism for managing economic security, which will depend on the scope of its activities, providing corporate resources and opportunities for implementing basic measures to maintain its proper level as a whole and its main structural elements [3].

The economic security of a modern enterprise should be considered as a system of interaction of its main structural elements. That is why supporting only some of its components will not provide the enterprise with the proper level of its economic security. A comprehensive approach is needed, which will be based on the introduction of preventive measures and counteraction of the main structural divisions of the enterprise, responsible persons in the event of the occurrence of certain risk events and dangers. Universal tools for ensuring a high level of economic security of the enterprise are: organizational and managerial measures, technical support, control and systematic monitoring of both the indicators of its individual structural elements and the economic security of the enterprise as a whole.

The economic security system of an enterprise is an orderly set of measures aimed at protecting the enterprise from threats from the external and internal environments and promoting its stable and effective functioning in accordance with business goals [2].

Only a comprehensive and systematic approach to organizing economic security at an enterprise will ensure its most complete and reliable protection.

The economic security system of an enterprise is multi-level and includes the following main structural components [1]:

- financial security - ensures the stability of the financial condition of the enterprise, effective management of funds, reduction of financial risks, control over debt, prevention of fraud and bankruptcy;
- information security - involves protecting commercial, technical, financial and personal information from leakage, unauthorized access or destruction. Cyber security measures play a special role;
- personnel security - aimed at preventing information leakage through personnel, countering internal threats associated with incompetence, betrayal of the interests of the enterprise, or abuse of authority;
- technical and technological safety - includes ensuring the serviceability of equipment, uninterrupted production, protection of intellectual property, innovations and patents;
- legal security - involves compliance with current legislation, proper documentation, timely registration of property rights, tax planning;
- environmental safety - ensures compliance with environmental protection standards, which reduces the risk of fines, lawsuits and negative impact on the company's image;
- forced (physical) security - protects property, personnel, and technical equipment using security systems, video surveillance, access control, etc.

Each of these elements is closely interconnected, and dysfunction in any of them can reduce the level of overall security of the enterprise.

The formation of economic security of an enterprise is a complex and multi-level mechanism that ensures the stability of its activities in conditions of external and internal threats. For the effective functioning of such a system, it is necessary to adhere to the principles of systematicity, adaptability, prevention and comprehensiveness.

A modern enterprise must form its economic security system taking into account the specifics of the industry, the scale of its activities and the characteristics of the external environment. Understanding the essence, clear structuring and proper organization of the work of each security element is the key to maintaining the viability of the business and its strategic development.

References

1. Didenko E. O. (2009). Functional components of economic security of an enterprise and their essence. *Economics: problems of theory and practice*. Dnipropetrovsk: DNU. №. 251, vol. 3. pp. 773-777.
2. Prus N. (2014). System of economic security of the enterprise: concept, essence, principles. *Global and national economic problems*. vol. 2. URL: <http://global-national.in.ua/eng/archive/2-2014/141.pdf>
3. Zaichenko K. and Dima N. (2021). "Economic security of the enterprise: essence and role", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8900>

Басок А.В.,
здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії),
Коказей В.Р.,
здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії),
Степаненко Д.А.,
здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії),
Уманський національний університет

Науковий керівник – к.е.н., доцент Аніщенко Г.Ю.
Уманський національний університет

ОЦІНКА ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВІДТВОРЕННЯ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У СВІТЛІ ЇХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств відбувається за рахунок відшкодування понесених витрат доходами з усіх джерел фінансування, серед яких ключовими є доходи від реалізації. У ході безперервної підприємницької діяльності важливо, щоб таке відшкодування здійснювалось на постійній основі. Якщо хоча б в одному зі звітних періодів не відбудеться покриття витрат доходами, то порушується головний ланцюг економічних взаємозв'язків, котрі покликані забезпечити виробництво та перерозподіл капіталу. У зв'язку з цим досить важливо на стадії реалізації вирощеної сільськогосподарської продукції слідкувати за дотриманням співвідношень між інвестованими ресурсами та їх окупністю, які б забезпечували суб'єктам підприємництва розвиток. Крім того, сезонність аграрної сфери, специфіка грошових потоків при обслуговуванні обороту капіталу є досить специфічною, що варто врахувати при здійсненні оцінок відтворення використаних ресурсів. Саме на стадії реалізації відбувається зіткнення інтересів учасників ринку, конкурентна боротьба, яка визначає відповідність господарської одиниці критеріям економічного розвитку та відтворення вкладеного капіталу. Все це вказує на необхідність проведення досліджень за обраним напрямом та визначає перспективність напрацювань, які можуть стати корисними для комплексної оцінки економічної ефективності реалізації сільськогосподарської продукції.

Дослідженню розвитку господарюючих суб'єктів загалом присвячені праці багатьох вітчизняних науковців: В.Г. Андрійчук, В.Д. Дієсперов, І.Г. Кириленко, О.В. Крисальний, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, В.В. Розсоха, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та інші. Розвиток в економічному тлумаченні є достатньо складною та багатогранною категорією, яка відображається у «перевазі у конкурентній боротьбі», «стані й динаміці економічних і соціальних процесів» [4], «зрушеннях у господарюванні», які охоплюють зміни у технологіях, соціальних відносинах та організаційних формах, досягненні цілей функціонування підприємства. При цьому досить важливим є напрацювання комплексу показників оцінки ефективності

реалізації продукції, які одночасно стануть надійними індикаторами для розуміння рівня ресурсного відтворення. Стадія реалізації сільськогосподарської продукції характеризується складністю та цілим комплексом господарських відносин та включає їх відвантаження, транспортування, зберігання, виникнення заборгованості, збутових витрат, визнання доходів. Проведення оцінки ускладнене тим, що під економічну оцінку підпадає досить багато економічних показників, які необхідно відслідковувати як у динаміці, так і у взаємозв'язку. Для цього критеріями економічного розвитку можуть бути кількісні і якісні показники. Перша група об'єднує зростаючі обсяги реалізації, сумарні доходи від продажу, збільшення частки на ринку. Тобто вони є показниками зростання. Якісний вимір, що показує розвиток, проявляється у технологіях, якості та асортименті самої продукції, співвідношенні прибутку до витрат, швидкості доставки, можливості застосування логістичного планування процесу переміщення продукції, управлінні порівняльними збутовими витратами. Значною мірою досягнення якісних показників у розвитку збутової діяльності відбувається за рахунок непрямих факторів впливу і не може бути включено до комплексу оціночних показників, проте є надзвичайно важливими для загального процесу відтворення. Разом з тим досягнення переваг при реалізації може забезпечуватись застосуванням сучасних підходів до розподілу та доставки продукції, за рахунок кращої логістики, завдяки новим технологіям управління процесу збуту, вибору каналів реалізації та ланцюгів переміщення товарних партій на шляху до споживача, обґрунтування оптимальних обсягів партій, способів розподілу продукції. Усі ці переваги забезпечують розширене відтворення та сприяють економічному розвитку аграріїв. Ряд переваг, які є передумовою розвитку, формуються завдяки інноваційним підходам до управління процесом реалізації через аграрну логістику. Це новітній механізм, який зможе вивести сільське господарство на новий рівень. Ті аграрії, які вже сьогодні координують логістичні процеси, досягають менших транспортно-збутових витрат та більш вигідно розміщують свою товарну продукцію. Завдяки плануванню процесу реалізації можна подолати дефіцит транспорту, своєчасно виконувати контракти, вирівнювати та зменшувати залежність від транспортних тарифів, досягати переваг за рахунок укрупнення товарних партій.

Таким чином, організаційно-економічний розвиток сільськогосподарських підприємств та відтворення їх ресурсів визначається тим, наскільки ефективним буде побудований процес збуту вирощеної аграрної продукції. З метою оцінки успішності збутової діяльності варто доповнити кількісні показники зростання комплексом якісних показників, які характеризують розвиток та переваги. Цьому значною мірою сприяє підприємництво через застосування інноваційних підходів управління збутом та напрацювання ефективних збутових стратегій через аграрну логістику. Ключовим для економічного розвитку сільськогосподарських підприємств є

забезпечення окупності витрат на заключній стадії кругообігу господарських активів, що дозволить відтворювати ресурси для інвестованого капіталу.

Список використаних джерел

1. Неклеса А.І. Сутнісна характеристика економічного зростання підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5200> (дата звернення 15.05.2025).
2. Нечипоренко К.В. Транспортна логістика аграрних підприємств в системі сталого розвитку АПК. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4669> (дата звернення 18.05.2025).
3. Терент'єва Н.В. Управління збутовою діяльністю в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2016. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?Op=1&Z=4783> (дата звернення 12.05.2025).
4. Тюха І.В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви. *Ефективна економіка*. 2012. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=119>

Бурляй О.Л.

к.е.н., професор

професор кафедри підприємництва та бізнес-технологій

Охрименко С.О.

здобувач третього рівня вищої освіти

Штельмах О.В.

здобувач третього рівня вищої освіти

Уманський НУ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Відповідно до Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», трудова міграція — це переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [1].

Причини міграції населення економічного характеру полягають у різному рівні економічного розвитку окремих країн, розходженні в умовах заробітної плати, наявності безробіття в деяких країнах, функціонуванні міжнародних корпорацій, що вивозять робочу силу для роботи в закордонних філіях.

Разом з трудовою міграцією вчені також розглядають вимушену міграцію, яка стає наслідком військових та політичних подій, переслідування на релігійному та етнічному ґрунті, та інших причин, які змушують населення змінювати місце проживання [2].

Глобалізація торгівлі, розвиток транспорту і комунікаційних технологій, демографічна динаміка також виступають стимулами міграційних потоків. Розвиток транспорту і засобів комунікації, певна уніфікація законодавства деякою мірою спрощують процес переміщення населення з однієї країни в іншу, таким чином сприяючи міграційним процесам.

Основними причинами, які зумовлюють міжнародну трудову міграцію, є:

- незадовільні економічні умови життя працездатного населення в країнах еміграції (низький рівень заробітної плати, безробіття, низький життєвий рівень, зuboжіння і т. д.);
- стабільний порівняно високий рівень заробітної платні в основних імміграційних центрах (США, Західна Європа);
- порівняно вищий технічний рівень умов праці в країнах імміграції;
- соціальні умови для більш повної реалізації своїх можливостей у країнах імміграції;
- природні катаклізми в країнах еміграції і вищий рівень охорони навколишнього середовища у країнах імміграції;
- політичні причини;
- військові причини;
- релігійні причини;
- національні причини;
- культурні причини [3].

До повномасштабного вторгнення рф на територію України динаміка чисельності зовнішніх трудових мігрантів у довоєнний період зафіксована стабільно зростаючою - 3,2 млн осіб у 2019 р., близько 3 млн осіб у 2020 р. та від 2,5 до 3 млн осіб у 2021 році [4]. За дослідженнями Бикової А.Л., дане явище було зумовлене економічними і соціальними причинами, серед яких слід виокремити такі фактори, як низький рівень доходів, високий рівень безробіття та інфляції, несприятливі умови для розвитку бізнесу, незадоволеність поточною роботою, системою охорони здоров'я, соціальним життям, дозвіллям, безпекою, дотриманням прав, екологією, загальним досвідом життя [5].

Після повномасштабного вторгнення рф на територію України динаміка чисельності зовнішніх трудових мігрантів різко зросла. За даними управління Верховного комісара ООН у справах біженців через війну в Україні за кордоном знаходиться приблизно 6,3 млн громадян [6]. Необхідно відмітити, що поштовхом до цього послужили політичні і військові причини і дана міграція мала спонтанний, неконтрольований характер («з одним рюкзачком»). За даними Євростату, на кінець липня 2024 року тимчасовий захист в ЄС отримали 4,1 млн українців, переважно в Німеччині та Польщі. Майже половина - це жінки, третина - діти, менше чверті чоловіки.

Кількість внутрішньо переміщених осіб також залишається значною. Перед початком повномасштабного російського вторгнення в Україні вже були зареєстровані близько 1,3 млн внутрішньо переміщених осіб, які тікали з Криму та Донбасу. Станом на липень 2024 року їх було вже 4,7 млн, які втратили не лише дім, але й роботу.

Враховуючи вищий рівень життя за кордоном в країнах ЄС, а також наявність програм підтримки біженців з України, які продовжені до березня 2027 року, можна прогнозувати збільшення трудової міграції в 2024-2026 роках з України. При цьому на перший план виходять економічні та

психологічні чинники («коли це закінчиться?»). Нацбанк України прогнозує, що у 2024-2025 роках з країни виїде близько 400 та 300 тис. людей відповідно.

Задля мінімізації негативних наслідків від міграції робочої сили необхідним є удосконалення міграційної політики. І вже зараз актуальним завданням є розробка ефективної державної політики для успішної адаптації працівників-іммігрантів та біженців-іммігрантів, що повернуться в Україну у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Закон України Про зовнішню трудову міграцію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення: 27.04.2025).
2. Короленко Н. В., Петросян А. А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8515> (дата звернення: 05.06.2025). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.85](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.85)
3. Будкін В.С. Міжнародна міграція робочої сили / В.С. Будкін // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. – К.: Знання України, 2004 – Т.2 – 812 с.
4. Аналітичний портал «Слово і Діло» Трудова міграція: скільки українців працювали за кордоном в 2019–2021 роках, 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziyaskilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokakh> (дата звернення: 27.04.2025).
5. Бикова А.Л. Манжелій Д.В. Сучасні передумови зовнішньої трудової міграції українців. *Економічний простір*. 2024. № 189.С.371-377.
6. Олександр Марущак Війна в Україні: стало відомо, скільки населення виїхало за кордон 15.12.2023. URL: <https://tsn.ua/svit/stalo-vidomo-skilki-ukrayinciv-viyihali-za-kordon-cherez-viynu-2472205.html> (дата звернення: 25.04.2025).

Грабовецький В.О.

здобувач третьог рівня вищої освіти (доктор філософії)
кафедра підприємництва та бізнес-технологій
Уманський НУ

АДАПТАЦІЯ ФОРМ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРОПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ: ДОСВІД ТА СТРАТЕГІЇ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) суб'єктів агробізнесу набуває особливого значення як інструмент сталого розвитку аграрного сектору, що поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти господарювання. Суть КСВ полягає в тому, що бізнес визнає свою відповідальність перед суспільством і навколишнім середовищем, що робить

цю концепцію ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності і збільшення прибутку [1].

Форми КСВ агропідприємств включають екологічні ініціативи, соціальні програми підтримки громад, етичне ведення бізнесу та трудові практики, які залежать від розміру підприємства, виду діяльності, фінансових можливостей та регіональних особливостей. В умовах воєнного стану КСВ агропідприємств трансформується під впливом додаткових факторів, таких як безпекові ризики, логістичні обмеження, зміни в ланцюгах постачання та необхідність забезпечення продовольчої безпеки країни, що спонукає компанії фокусуватися на гуманітарній допомозі, підтримці внутрішньо переміщених осіб та сприянні відновленню постраждалих територій. Впровадження КСВ у період війни вимагає значних фінансових вкладень, що може знизити прибутки та перенаправити ресурси з розвитку бізнесу на соціальні програми, але також може значно посилити репутацію підприємства і залучити більше клієнтів, партнерів та інвесторів [2].

Проведений аналіз показав, що в умовах воєнного стану форми КСВ мають як спільні для всіх категорій агробізнесу практики соціальної відповідальності, так і специфічні переважаючі практики різних за масштабом підприємств щодо підтримки суспільства, територіальних громад та держави (рис. 1). Важливо відзначити, що незалежно від розміру, суб'єкти агробізнесу України демонструють високий рівень соціальної відповідальності, адаптуючи свої КСВ-практики відповідно до наявних ресурсів та потреб громад, що особливо цінно для забезпечення продовольчої безпеки, підтримки обороноздатності країни та збереження економічної стійкості аграрного сектору в надзвичайно складних умовах.

Розвиток корпоративної соціальної відповідальності в аграрному секторі України під час війни сприяє не лише подоланню гуманітарної кризи, але й закладає підґрунтя для повоєнного відновлення сільських територій на засадах сталого розвитку. Відповідальний підхід агробізнесу до ведення господарської діяльності в цей складний період зміцнює довіру споживачів, партнерів та міжнародної спільноти, що є важливою передумовою для подальшої інтеграції України у світовий аграрний ринок.

Повномасштабна війна докорінно змінила світогляд більшості власників агробізнесу щодо їхньої відповідальності перед суспільством, перетворивши КСВ з другорядного елементу бізнес-стратегії на фундаментальну філософію господарювання. Екзистенційні загрози, з якими зіткнулася держава, зумовили переосмислення ролі агробізнесу не лише як виробника продовольства, але й як соціального інституту та гаранта стабільності сільських територій.

Рис. 1. Диференціація переважаючих форм КСВ агропідприємств України за розміром та спільні форми в умовах воєнного стану

Цей трансформаційний досвід, здобутий у воєнний час, має потенціал закріпитися як нова бізнес-парадигма у повоєнний період, де соціальна відповідальність стане не тимчасовою реакцією на кризу, а системним підходом до ведення бізнесу з посиленням фокусом на відбудову інфраструктури, відновлення навколишнього середовища та розвиток людського капіталу у зруйнованих війною регіонах.

Список використаних джерел

1. Ovsianiuk-Berdadina, O., Babchynska, O., Kovshun, N., Salamakha, K., Namarchuk, V. (2024). Analysis of the Impact of Corporate Social Responsibility on Profitability. *Economic Affairs (New Delhi)*, 69 (Special Issue), 347-354.

2. Нескородєва І. І., Пустовгар С. А. Аналіз впливу корпоративної соціальної відповідальності на платоспроможність українських підприємств в

умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-78>

Грама А.В.
здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

СИСТЕМА КАНАЛІВ РОЗПОДІЛУ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА АГРАРНИХ ВИРОБНИКІВ ТА ЧИННИКИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ЇЇ ПРОФІЛЬ

Виробництво і переробка сільськогосподарської продукції займають в національній економіці України вагоме місце, гарантуючи не лише продовольчу безпеку держави, а й забезпечуючи значну питому вагу у формуванні ВВП. Оцінюючи спеціалізацію аграрного сектору, слід відмітити її спрямованість на бізнес, пов'язаний із продукцією рослинництва, де можна виділити наступні найбільш типові асортиментні групи: зернові, олійні, овочеві культури, цукрові буряки, плоди і ягоди, корми. Товаровиробники даного спрямування представлені господарюючими суб'єктами починаючи від особистих селянських господарств і завершуючи агрохолдингами. Кінцевою метою їх діяльності в широкому розумінні є одержання фінансового доходу, що здатний перекрити понесені витрати та забезпечити ресурси для подальшого функціонування та розвитку. В даному контексті аграріям необхідно не лише виготовити товар прийнятної якості, а й організувати його ефективний збут, тобто спрямувати на прийнятних умовах до кінцевих споживачів. З цією метою господарства можуть використовувати один або декілька каналів розподілу (як прямих, так і опосередкованих), що формують систему руху його продукції в межах профільних ринків. Крім того, особливістю діяльності аграрних товаровиробників можна вважати, що їх продукція рослинництва в переважній більшості випадків реалізується у вигляді сировини, а це відповідає умовам функціонування на ринку товарів виробничого призначення.

В класичному розумінні основними каналами розподілу продукції сільськогосподарських товаровиробників є [1,2] переробні підприємства; розрахунки з орендодавцями; продаж працівникам, ритейлерам або на місцевому ринку (в тому числі іншим аграріям, що здійснюють операції придбання для власних потреб); співпраця з комерційними структурами (мова йде про посередників різного рівня). Моніторинг діяльності виробників продукції рослинництва свідчить про наявність ряду чинників, що обумовлюють в розрізі окремого суб'єкта господарської діяльності застосування тих чи інших підходів до застосовуваного ними процесу товароруку. В процесі дослідження встановлено наступні фактори впливу, що є тісно взаємопов'язаними :

1. товарний портфель конкретного виробника. Господарство може бути багатогалузевим (займатися декількома культурами, в тому числі неспорідненими) або ж працювати з монокультурою. В першому випадку мова йде про необхідність встановлення контактів із відповідною кількістю профільних ділових партнерів (переробні підприємства є спеціалізованими, а інших покупців можуть цікавити лише окремі позиції), в другому – співпраця відбувається з 1-2 контрагентами;

2. вид продукції. Основними покупцями зернових культур, ріпаку та сої є в більшій мірі зернотрейдери, а в меншій – переробні підприємства; крім того пайовики можуть виявити бажання одержати орендну плату у натуральній формі, що на практиці стосується кукурудзи, пшениці та ячменю. Натомість ключовими споживачами насіння соняшнику та цукрових буряків є відповідно олієжирові комбінати та цукрові заводи. Стосовно овочів відкритого ґрунту, плодів і ягід однаковий рівень інтересу можуть проявляти, як підприємства харчової промисловості, так і ритейлори та населення;

3. масштаб виробництва окремих видів продукції. Це критерій, який впливає на рівень зацікавленості потенційного покупця вести бізнес із конкретним господарством. Зернотрейдери загальнонаціонального масштабу та крупні переробні підприємства, як правило, співпрацюють із виробниками, які здатні забезпечити великі партії продукції, натомість дрібні виробники змушені працювати з комерційними посередниками регіонального масштабу. Останнє негативно позначається на прибутковості аграріїв, оскільки на експортоорієнтовані культури ціна визначається кон'юнктурою міжнародного ринку, а залучення додаткового посередника передбачає втрату виробником на його користь частини доходу. Крім того, існує думка, що в більшості випадків саме концентрація виробництва здатна забезпечити на належному рівні якісні параметри продукції та мінімізувати її собівартість;

4. політика збуту. Вибір каналу розподілу в значній мірі залежатиме від періоду реалізації та орієнтації на певний профіль покупця. Як правило, дрібні товаровиробники намагаються організувати збут безпосередньо «з поля», що пов'язано з відсутністю власних потужностей для зберігання, а також бажанням одержати відразу дохід. В якості покупців можуть виступати великотоварні агропідприємства, що ведуть бізнес неподалік або ж дрібні трейдери. Крім того, ОСГ та дрібні фермери переважно намагаються реалізувати продукцію за готівку з метою приховування реального рівня доходів, зменшення подальшої бази оподаткування та інших причин. Крупні виробники також можуть продавати частину врожаю «з поля», проте це відбувається для закриття кредитних зобов'язань чи придбання основних засобів (наприклад, техніки). Також важливий аспект проявляється у орієнтації аграрного підприємства на певний тип бізнес-партнера (переробне підприємство, заклад роздрібної торгівлі, трейдер), що в значній мірі визначається досвідом попередньої співпраці, рівнем відносин між керівниками та репутаційними характеристиками;

5. місце розташування земельного банку. Прослідковується тенденція, що з наближенням господарства до транспортних розв'язок (автомобільні шляхи придатні для великотонажного автотранспорту, залізничні станції, річкові термінали) воно може претендувати на вищу закупівельну ціну та, навіть за наявності відносно невеликих партій товару, співпрацю з гравцями загальнонаціонального масштабу. Крім того, овочеві та садівничі господарства, розташовані біля великих міст, можуть орієнтуватися на прямі продажі кінцевим споживачам, забезпечуючи собі ринковий рівень цін, а отже і вищі прибутки.

Таким чином, кожне аграрне підприємство має унікальну систему розподілу виробленої продукції, що, з одного боку, є максимально наближеною до його запитів, потреб та політики, а з іншого – орієнтується на власний досвід менеджменту та інформацію від джерел, що користуються його довірою.

Список використаних джерел

1. Кадирус І.Г., Донських А.С., Якубенко Ю.Л. Економічні особливості збутової діяльності аграрних підприємств. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6171/1/kadyrus.pdf>
2. Муштай В.А., Горян Я.С. Організація раціональної системи розподілу сільськогосподарської продукції. Інфраструктура ринку. 2018. № 23. С. 117-123.

Дріга А.С

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)

Науковий керівник – Жарун Олена
к.е.н., доцент
Уманський НУ

ЦИФРОВІ СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ

Цифровізація — ключовий тренд трансформації сучасного агробізнесу. Підприємницька діяльність в аграрному секторі стикається з викликами нестабільних ринків, зміни клімату, зростання вимог споживачів. У відповідь — стратегічний курс на цифрові рішення. Цифрові стратегії модернізації — це інтеграція ІКТ у бізнес-модель підприємства з метою підвищення ефективності, прозорості, клієнтоорієнтованості та стійкості до ризиків[1]. Центральним елементом цифрової трансформації є digital-маркетинг — система технологій, інструментів і рішень, що забезпечують швидку, гнучку, персоналізовану взаємодію з цільовими аудиторіями. У порівнянні з традиційним агромаркетингом, digital-стратегії дають змогу створити прямі канали комунікації, побудувати довіру, пришвидшити продаж і знизити

маркетингові

витрати.

Ключові інструменти digital-маркетингу в аграрному бізнесі:

- SEO (оптимізація сайтів), контекстна реклама (Google Ads, YouTube Ads), динамічні оголошення;
- SMM (Facebook, Instagram, TikTok, LinkedIn) з використанням storytelling, відеоконтенту, прямого ефіру;
- email-маркетинг та чат-боти: автоматизована сегментація і персоналізація листів для фермерів, трейдерів, дистриб'юторів;
- CRM-системи: управління лідами, прогнозування потреб клієнтів;
- маркетингова аналітика (Google Analytics 4, Power BI): багатоканальний аналіз взаємодії споживача з брендом[3].

Успішні кейси:

- John Deere застосовує автоматизовану аналітику клієнтських даних та платформу FarmSight для комунікації з аграріями;
- Corteva Agriscience використовує кліматичні дані для персоналізованого email-маркетингу щодо підбору гібридів;
- Syngenta застосовує сегментацію та геотаргетинг у digital-кампаніях для малих фермерських господарств.

У країнах ЄС понад 75% агропідприємств мають представництво в інтернеті, понад 50% використовують системи цифрової аналітики. В Україні цей показник — менш ніж 20% у сегменті малого агробізнесу. Це свідчить про величезний потенціал[4].

Digital-маркетинг — не лише канал просування, а й джерело цінних даних. Дані про кліки, перегляди, глибину взаємодії, частоту покупок — усе це слугує основою для прийняття стратегічних рішень. У агробізнесі, де сезонність і географія мають вирішальне значення, аналітика поведінки споживачів дозволяє планувати виробництво і збут з мінімальними втратами. Окрему роль відіграє бренд. Сільгоспвиробники, які інвестують у формування візуального стилю, соціальний імідж (через ESG-комунікації), репутацію на маркетплейсах, мають вищий рівень довіри та маржу. Бренд у digital — це не логотип, а цілісна система присутності: сайт, соціальні мережі, відгуки, рейтинги, згадки[2].

Інтеграція маркетингу з іншими digital-рішеннями — наступний рівень трансформації. Наприклад, прогнозування попиту (аналітика + маркетинг), динамічне ціноутворення (ERP + eCommerce), реклама з урахуванням залишків на складах (логістика + CRM). Такі рішення дозволяють синхронізувати операційні процеси з потребами ринку в реальному часі[5].

Виклики:

- відсутність фахівців зі стратегічного digital-маркетингу в агросекторі;
 - низька цифрова грамотність власників малих господарств;
 - нестача інвестицій на впровадження ІТ;
 - обмежений доступ до швидкісного інтернету в сільських регіонах.
- Рекомендації:
- формування національної стратегії діджиталізації агробізнесу;

- створення регіональних цифрових хабів;
- розвиток інкубаторів для агростартапів;
- адаптація західних практик digital marketing до українських реалій.

Цифрові стратегії модернізації підприємництва в аграрному секторі — це не майбутнє, а сучасність. Із правильною цифровою політикою та фокусом на маркетинг український агробізнес може стати конкурентоспроможним гравцем на глобальному ринку[6].

Список використаних джерел

1. Kotler P., Kartajaya H., Setiawan I. Marketing 5.0: Technology for Humanity. – Wiley, 2021.
2. John Deere Operations Center. <https://www.deere.com/en/technology-products/operations-center/>
3. Corteva Agriscience Annual Report 2023. – <https://www.corteva.com/>
4. Syngenta Group Digital Solutions. – <https://www.syngenta.com/>
5. Виноградова О.І. Цифрова трансформація агробізнесу. – Київ: Аграрна наука, 2022.
6. Чухліб Т.В. Діджиталізація агросектору України. – ХДАУ, 2024.

Коротєєв М.А.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри підприємництва та бізнес-технологій,

Гайдей В.П.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»

Рабовський Д.Л.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»

Уманський НУ

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Аграрний сектор є одним із ключових драйверів економіки України, що забезпечує значну частку ВВП країни, валютні надходження та зайнятість населення. В умовах глобалізації та інноваційного прориву в різних сферах, цифрова трансформація стала невід’ємною складовою розвитку вітчизняного сільського господарства. Діджиталізація відкриває перед аграріями нові можливості із підвищення ефективності виробництва, зменшення витрат, оптимізації використання ресурсів та забезпечує можливості прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Серед основних напрямів цифровізації, які активно впроваджуються у практики агробізнесу, варто відзначити поширення систем точного землеробства. Ці технології дозволяють аграріям використовувати

супутникові дані, GPS-навігацію, дрони та датчики на полях, фермах, на техніці для детального моніторингу умов середовища, вологості, температури, рівня вологості в ґрунті, стану рослин і тварин тощо. Це дозволяє оперативно та якісно виконувати технологічні операції, точно дозувати добрива, засоби захисту, корми, заощадливо використовувати енергетичні та водні ресурси, що з одного боку забезпечує зниження виробничих витрат, а з іншого – сприяє підвищенню врожайності сільськогосподарських рослин та продуктивності тварин. Автоматизація та роботизація виробничих процесів, використання дронів, сприяє зменшенню потреби у робочій силі, що особливо актуально в умовах її сучасного дефіциту.

Усе більше аграріїв у процесах реалізації продукції чи закупівлі необхідних матеріально-технічних ресурсів користуються платформами електронної комерції. Спеціалізовані електронні маркетплейси, що об'єднують аграріїв, постачальників та покупців агропродукції полегшують як продаж власної продукції, так і дозволяють оперативніше та за більш вигідними цінами покривати потребу у засобах виробництва.

Обробка великих масивів даних (Big Data) та їх аналітика дозволяють виявляти тренди, ризики та можливості для бізнесу і забезпечують можливість для менеджменту оперативно реагувати на зміни та приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі реальних даних, а не інтуїтивно.

Варто зауважити, що хоча процеси цифровізації активно поширюються у вітчизняному агробізнесі, однак практики їх впровадження залишаються вкрай нерівномірними. Великі агрохолдинги вже масово використовують сучасні IT-технології та постійно розширюють сферу їх застосування, тоді як малі та середні агровиробники мають із цим певні труднощі. Це пов'язано із їх обмеженими можливостями щодо фінансування процесів цифровізації, відсутністю доступу до якісного інтернету та належного рівня технічної підтримки, особливо у сільській місцевості, низькою цифровою грамотністю аграріїв.

Зважаючи на перспективи, які відкриває діджиталізація для розвитку аграрного сектору економіки, навіть за умов воєнного стану, урядом України, міністерством аграрної політики та профільними організаціями започатковано цілу низку ініціатив, спрямованих на стимулювання процесів цифровізації агросектору. Зокрема, розвиваються сервіси електронного обліку землі, цифрові кадастри, платформи аграрного страхування, запрацював Державний аграрний реєстр тощо.

Перспективи діджиталізації аграрного сектору України є обнадійливими, особливо за умови посилення державної цифрової політики, створення навчальних платформ для фермерів, поширення відкритих аграрних даних. Цифрова трансформація аграрного сектору здатна забезпечити не лише його інноваційний розвиток, але й економічну стійкість, екологічну безпеку та конкурентоспроможність України на світовому ринку. Інтеграція сучасних технологій у практику агробізнесу є запорукою сталого розвитку України.

Список використаних джерел

1. Газій О.П. Особливості діджиталізації аграрної сфери. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2024. №1 (63). С. 73–78. URL: <https://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303174>
2. Негрей М.В. Цифрова трансформація аграрного сектору: перспективи, виклики та рішення. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2023. Т. 8. №1. С. 94–100. URL: <https://spne.ukma.edu.ua/article/view/289660>
3. Дзись О.В., Гайдей В.Л. Перспективні напрями цифровізації аграрного сектору України. Економіка та суспільство. 2023. №48. С. 65–70.

Коротєєв М.А.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри підприємництва та бізнес-технологій,

Зайцев С.В.

викладач-стажист кафедри підприємництва та бізнес-технологій

Кобзар Б.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»

Уманський НУ

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Російська агресія проти України спричинила масштабні втрати в аграрній галузі через окупацію територій з високим агропромисловим потенціалом, мінування значних площ сільськогосподарських угідь, втрату або знищення виробничих потужностей, аграрної інфраструктури, руйнування логістичних ланцюгів, проблеми з експортом продукції та ускладненням доступу до ресурсів тощо. У цих умовах аграрний сектор стоїть перед викликами, які вимагають не лише відновлення, але й глибокого переосмислення та формування перспективних моделей його подальшого розвитку – стійких, ефективних та інноваційних. Післявоєнне відновлення має стати не просто відбудовою втраченого, а переходом до нової парадигми агровиробництва: безпечного з екологічної точки зору, адаптивного до клімату, високомаржинального за доданою вартістю, інноваційного та орієнтованого на локальні ринки. Однією з ключових стратегій розвитку аграрного бізнесу є диверсифікація на засадах циркулярної економіки як механізму забезпечення сталого розвитку, стійкості до криз і довгострокової ефективності.

Циркулярна економіка – це система, де ресурси зберігаються в обігу якомога довше, а відходи або не утворюються взагалі, або стають сировиною для інших процесів. Особливої актуальності дана модель набуває в реаліях

сьогодення, коли аграрії зіткнулись із обмеженістю доступу та суттєвим здорожчанням ресурсів. Циркулярні практики також можуть сприяти екологічній реабілітації забруднених земель. Наявні логістичні проблеми, зокрема ускладнений експорт виробленої продукції, змушують аграріїв переорієнтовуватись на потреби внутрішнього ринку і локальні ланцюги.

В контексті циркулярної моделі економіки аграрного сектору можна окреслити низку перспективних напрямів диверсифікації. Виробництво біоенергії – тобто переробка агровідходів (солома, гній, біомаса) у біогаз, біодизель або тверде паливо. Це дозволяє зменшити залежність від викопного пального, знизити витрати та скоротити викиди CO₂ і одночасно утилізувати відходи.

Органічне землеробство та переробка відходів рослинництва і тваринництва на органічні добрива, використання мульчування, сівозмін, відновлення угідь. Це знижує деградацію ґрунтів, зберігає біорізноманіття та зменшує вплив зміни клімату. Важливо забезпечити перехід до безпечних методів господарювання, що зменшують залежність від хімії, підвищують цінність продукції й відновлюють родючість ґрунтів.

Зміна сировинного експортоорієнтованого характеру аграрного сектору на виробництво продукції власної переробки з високою доданою вартістю. Це дозволить зменшити втрати, забезпечить підвищену дохідність і дозволить створити додаткові робочі місця всередині країни.

Формування локальних аграрних кластерів замкнутого циклу, тобто об'єднання виробників у локальну екосистему, де відходи одного виробництва слугують ресурсом для іншого. Наприклад, молочна ферма постачає гній для біогазової установки, а та, у свою чергу, — електрику для теплиць.

Поєднання цих підходів у аграрному бізнесі відкриває значні можливості для сталого розвитку. В умовах війни диверсифікація аграрного бізнесу на основі принципів циркулярної економіки є не лише адаптивною реакцією на виклики сьогодення, а й шансом на глибоку трансформацію агросектору. Такий підхід дозволить зменшити вразливість агросектору, знизити його залежність від імпорту, посилити продовольчу безпеку та зробити агросектор більш інноваційним, екологічним і конкурентоспроможним, наближеним до передових світових стандартів сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Dovgal, O., Potryvaieva, N., Bilichenko, O., Kuzoma, V., & Borko, T. (). Agricultural sector circular economy development: Agroecological approach. *Ekonomika APK*. 2024. № 31(4). P. 10-22. <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/4.2024.10>
2. Перспективи розвитку аграрного сектора України в умовах кліматичних змін : аналіт. доп. / [В. М. Русан, Л. А. Жураковська, Я. А. Жаліло та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2024. – 47 с. – <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.09>
3. Орлова, Н., & Сіденко, Ю. Виклики сталого розвитку аграрного сектору України: стратегічні пріоритети уряду. *Публічне управління: концепції*,

парадигма, розвиток, удосконалення. 2024. № 8. С. 91–97.
<https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-91-97>

Кравець Є. П.,

аспірант 31дф-пт група, Уманський національний Університет

Науковий керівник – к.е.н., доцент Корман І. І.

БІРЖОВА ТОРГІВЛЯ ОРГАНІЧНОЮ АГРОПРОДУКЦІЄЮ: ІНФРАСТРУКТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА БАР'ЄРИ РОЗВИТКУ

Органічний сектор АПК України демонструє стабільне зростання в умовах євроінтеграції, проте залишаються суттєві обмеження для його повноцінної інтеграції в біржову торгівлю. Відсутність інфраструктурної бази, цифрових платформ і стандартизованих механізмів стримує доступ органічних виробників до вигідних каналів збуту.

Тому, важливим є оцінка інфраструктурних передумов та виявлення основних бар'єрів, що гальмують розвиток біржової торгівлі органічною агропродукцією в Україні.

На сьогодні через товарні біржі реалізується обмежений, але зростаючий обсяг органічної агропродукції, переважно ті її види, які є масовими, стандартизованими та мають експортний потенціал (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація органічної продукції за потенціалом біржової реалізації [1, 2]

Категорія продукції	Приклади	Потенціал біржової торгівлі	Пояснення
1. Зернові культури	Пшениця, кукурудза, ячмінь, жито	Придатні для класичної біржової торгівлі	Стандартизовані, зберігаються у великих партіях, мають експортний попит.
2. Олійні культури	Соя, ріпак, соняшник	Придатні для класичної біржової торгівлі	Попит як на сировину для олії та кормів. Зручні для контракування.
3. Бобові культури	Горох, нут, сочевиця	Можлива біржова реалізація за певних умов (контракти, кооперація)	Попит зростає, але ще недостатній обсяг на біржах.
4. Кормові компоненти	Макуха, висівки	Можлива біржова реалізація за певних умов (контракти, кооперація)	Перспективні в агропромислових ланцюгах, але слабка біржова практика.
5. Фрукти та овочі (свіжі)	Яблука, морква, салати	Більше підходять для прямого збуту чи маркетплейсів	Складність зберігання, логістика, низька стандартизація.
6. Продукти тваринництва	Молоко, м'ясо	Більше підходять для прямого збуту чи маркетплейсів	Складні логістичні та ветеринарні вимоги, чутливість до термінів.
7. Перероблена продукція	Соки, борошно, пластівці	Більше підходять для прямого збуту чи маркетплейсів	Велика варіативність, унікальні рецептури — складно стандартизувати.

Можна виділити такі інфраструктурні передумови розвитку біржової торгівлі органічної агропродукції:

- наявність сертифікованих виробників. Сертифіковані виробники є основою для формування біржового ринку органіки. Їхня діяльність забезпечує стабільне постачання якісної продукції, що відповідає міжнародним стандартам.

- розвинена логістична інфраструктура. Ефективна логістика, включаючи склади, транспортні засоби та системи зберігання, є критичною для збереження якості органічної продукції та своєчасної доставки до біржових майданчиків.

- наявність сертифікаційних органів та лабораторій. Сертифікація та контроль якості забезпечують довіру до органічної продукції на біржовому ринку. Наявність акредитованих лабораторій дозволяє оперативно перевіряти відповідність продукції стандартам.

- розвиток цифрових платформ та інформаційних систем. Цифрові платформи сприяють прозорості торгівлі, забезпечують доступ до інформації про ціни, обсяги та якість продукції, а також полегшують укладання угод.

- законодавча та нормативна база. Чітке законодавче регулювання біржової торгівлі та органічного виробництва створює передумови для стабільного розвитку ринку.

- підтримка з боку держави та міжнародних організацій. Державні програми та міжнародна технічна допомога сприяють розвитку інфраструктури, навчання фермерів та популяризації органічної продукції.

- фінансові інструменти та страхування. Доступ до фінансування та страхових послуг дозволяє виробникам органічної продукції зменшити ризики та інвестувати в розвиток.

- попит на органічну продукцію. Зростаючий попит на органічну продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках стимулює розвиток біржової торгівлі.

Переваги біржової торгівлі для органіки полягають у прозорості ціноутворення, стандартизації продукції, зниженні транзакційних витрат і розширенні ринків збуту.

Поряд з перевагами біржової торгівлі для органічної агропродукції існують і ключові бар'єри, а саме, відсутність спеціалізованих секцій на аграрних біржах, слабка цифровізація торгівлі, недостатній рівень довіри до органічного маркування, високі витрати на сертифікацію, обмеженість державної підтримки.

Міжнародний досвід (США, Німеччина, Нідерланди) свідчить про ефективність електронних біржових майданчиків, адаптованих до потреб органічного ринку, з чіткою логістикою та контролем якості [3].

Отже, для активізації біржової торгівлі органічною агропродукцією в Україні необхідно створити спеціалізовану інфраструктуру, розробити механізми цифрової підтримки учасників ринку, стимулювати участь

виробників у біржових операціях та гармонізувати законодавство з європейськими вимогами щодо органічної продукції.

Список використаних джерел:

1. Гречанюк Л. М. Обґрунтування сутності, функцій та призначення зернового ф'ючерсу на біржовому ринку сільськогосподарської продукції. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 1. С. 35-39.
2. Сохацька, О. Глобальний біржовий ринок зерна: нові завдання для України в умовах війни з росією. *Економіка та суспільство*. 2022. №45. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-95>.
3. Кухарець В. В., Булуй О. Г., Левківська Л. М. Тенденції розвитку біржового ринку в умовах глобалізації світової економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.90>.

Мельниченко Д.О.

к.е.н., викладач-стажист кафедри підприємництва та бізнес-економіки
Уманський НУ

РОЛЬ СТАРТАПІВ У РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

У сучасних умовах трансформації економіки України, особливо в період цифровізації та глобальних викликів, значна увага приділяється розвитку інноваційного підприємництва як одного з головних факторів стійкого зростання. Особливе місце в цьому процесі займають стартапи – молоді, гнучкі компанії, що орієнтуються на створення унікальних технологічних рішень та нових бізнес-моделей.

Стартапи відіграють роль каталізаторів інновацій, формуючи екосистему, де об'єднуються інвестори, дослідницькі установи, великі компанії та держава. В Україні за останні роки спостерігається активне зростання кількості стартапів, зокрема у сферах ІТ, біотехнологій, фінтеху та агротехнологій, що свідчить про наявність великого потенціалу для технологічного прориву та інтеграції у світові інноваційні процеси.

Стартап – це тимчасова організація, яка створюється для пошуку життєздатної, масштабованої бізнес-моделі, зазвичай у сфері інновацій. Його основні характеристики: високий рівень ризику, орієнтація на інновації, швидкий розвиток, обмежені ресурси на старті, гнучкість у прийнятті рішень. У порівнянні з традиційними підприємствами, стартапи більш відкриті до змін, експериментів та інтеграції нових технологій.

Стартапи є джерелом проривних технологій, які змінюють не лише економіку, але й спосіб життя суспільства.

Вони сприяють:

- комерціалізації наукових досліджень;
- впровадженню нових продуктів і послуг;
- створенню нових ринків;

- формуванню культури підприємництва серед молоді.

За останнє десятиліття в Україні з'явилися важливі елементи стартап-екосистеми: бізнес-інкубатори (наприклад, *1991 Open Data Incubator*), акселератори (*Startup Wise Guys*), венчурні фонди (*TA Ventures*, *SMRK*), коворкінги, технопарки та платформи краудфандингу. Потужний розвиток отримала ІТ-сфера – Україна увійшла в ТОП-30 країн за рівнем цифрових інновацій (згідно з рейтингом *StartupBlink*) [1-2].

Незважаючи на позитивні тенденції, українські стартапи стикаються з такими викликами:

- нестабільне економічне та політичне середовище;
- обмежений доступ до фінансування;
- слабкий захист прав інтелектуальної власності;
- недостатня підтримка з боку держави на ранніх етапах розвитку.

Для стимулювання розвитку стартапів в Україні доцільно:

- удосконалити законодавство щодо інноваційного бізнесу;
- створити державні програми фінансової підтримки;
- поглибити інтеграцію з міжнародними інкубаторами;
- розвивати освітні програми з підприємництва.

Отже, підсумовуючи викладене слід зауважити, що стартапи є важливою складовою інноваційного розвитку України. Вони не лише створюють нові продукти й послуги, а й сприяють формуванню сучасної підприємницької культури, розвитку цифрових технологій та інтеграції України у світову економіку знань.

Аналіз показав, що в країні поступово формується стартап-екосистема, яка включає освітні ініціативи, акселератори, інвесторів та технічну інфраструктуру. Проте розвиток гальмується низкою факторів – нестачею фінансування, недосконалим правовим полем, обмеженою державною підтримкою.

Для посилення ролі стартапів у національній економіці доцільно вдосконалити інституційні механізми, активізувати міжнародну співпрацю, стимулювати венчурне інвестування та сприяти трансферу технологій.

Таким чином, підтримка стартапів є ключовим чинником побудови ефективного інноваційного середовища, що забезпечить довгострокову конкурентоспроможність України.

Список використаних джерел

1. Бойко В. О., Бойко Л. О. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>.
2. Бойко Л. О. Пріоритети розвитку підприємництва зі створенням інноваційних продуктів. *Агросвіт*. 2020. № 15. С. 41-47. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.15.41>.

Мовсесян А.Г.

здобувач третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії)

Щербаков В.С.

здобувач третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії)

Уманський НУ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасних умовах підвищення глобальних ризиків, забезпечення продовольчої безпеки країни та ефективного використання природно-ресурсного потенціалу стає одним із ключових напрямів соціально-економічної політики держави. Досвід розвинених країн Заходу свідчить про те, що високі результати в агропромисловому виробництві досягаються насамперед завдяки системній та цілеспрямованій державній підтримці.

В умовах зростання світового населення, прогнозованого до 2050 року на рівні понад 9 мільярдів осіб, відбувається посилення тиску на аграрні ресурси. Це вимагає не лише кількісного нарощування обсягів виробництва продуктів харчування, а й якісної трансформації моделей ведення аграрної діяльності. Зокрема, все більш актуальним стає перехід до сталого землекористування, що передбачає не тільки економічну ефективність, але й екологічну відповідальність.

Розвинені країни, зокрема США, Канада, країни ЄС та Японія, демонструють приклади виваженого державного регулювання, яке охоплює субсидування екологічно безпечного виробництва, контроль за використанням добрив, збереження природних ресурсів, страхування ризиків і стимулювання фермерства. Так, лише у 2006 році Сполучені Штати Америки спрямували на екологічні програми в аграрному секторі 6,7 млрд доларів, що свідчить про масштабність та стратегічний характер цих заходів.

Особливе значення має інституційне забезпечення сталого розвитку. У країнах ЄС функціонують спеціалізовані агентства, фонди та органи, які здійснюють інтервенційні закупівлі, регулюють ринок і забезпечують цінову рівновагу. Наприклад, у Польщі таку функцію виконує Агентство аграрного ринку, у Чехії – Державний сільськогосподарський інтервенційний фонд, в Іспанії – Велика рада з цін. Усі ці інституції сприяють зменшенню волатильності цін і забезпечують стабільні доходи для виробників.

Не менш важливою складовою регулювання аграрної сфери є ціноутворення. У США фермери можуть реалізовувати продукцію за заздалегідь узгодженими «справедливими» цінами, встановленими Конгресом, а у разі падіння ринкових цін – здавати продукцію державі. Подібні механізми захисту інтересів сільгоспвиробників дозволяють мінімізувати ризики нестабільності.

Особливу увагу в розвинених країнах приділено екологічним аспектам. Забруднення довкілля, ерозія ґрунтів, виснаження водних ресурсів та інші

негативні наслідки сільського господарства компенсуються через системи екологічних субсидій, податкових пільг та програм екологічної модернізації. У Німеччині діють програми здешевлення кредитів на модернізацію, у Канаді – спеціальні пільги на пальне для фермерів, а у ЄС – дотації на меліорацію та оновлення техніки.

Україні, яка має значний агропотенціал, необхідно взяти до уваги ці інструменти, враховуючи при цьому власні економічні, географічні та демографічні особливості. Сучасна модель державного регулювання в Україні залишається фрагментарною та орієнтованою переважно на поточні виклики, а не на стратегічну перспективу. Це потребує перегляду підходів до формування аграрної політики, посилення ролі держави у створенні сприятливого інвестиційного клімату та зменшенні залежності від імпоротної продукції.

Особливої уваги заслуговує також розвиток інфраструктури аграрного ринку та логістичних ланцюгів, удосконалення механізмів кредитування, страхування та інформаційного забезпечення сільгоспвиробників.

Таким чином, міжнародний досвід свідчить про те, що державне регулювання в аграрному секторі не тільки не суперечить принципам ринкової економіки, а й є необхідною умовою для досягнення продовольчої безпеки, екологічної рівноваги та соціальної стабільності в сільських регіонах. Вивчення та адаптація кращих міжнародних практик може стати ефективним інструментом для модернізації українського аграрного сектору в умовах глобалізаційних викликів.

Мовсесян А.Г.

здобувач третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії)

Уманський НУ

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Цифрова економіка на сьогодні є провідним фактором глобального економічного зростання. Вона проникає в усі сфери господарювання, включно з аграрним сектором. Сільське господарство традиційно вважається однією з найменш цифровізованих галузей, однак останнє десятиліття демонструє стрімку зміну цієї парадигми. Використання цифрових технологій у аграрному бізнесі перестає бути опцією — це стає передумовою довгострокового функціонування та збереження конкурентних позицій.

Поширення цифрових технологій та інструментів трансформує всі етапи агропромислового виробництва – від посівної кампанії до збуту продукції. Особливість трансформацій полягає не лише у впровадженні ІКТ-рішень, а й у зміні управлінських підходів, структури організації та стратегії розвитку підприємства. Таким чином, цифрова трансформація аграрного бізнесу – це

не окремий технологічний проєкт, а довгостроковий процес структурної модернізації.

Сільське господарство має ряд особливостей, які впливають на характер цифрової трансформації: сезонність виробництва, залежність від кліматичних умов, розгалужена територіальна структура господарств, обмежений доступ до цифрової інфраструктури в сільській місцевості. Це потребує унікальних рішень у сфері автоматизації, аналітики та комунікації.

Серед основних напрямів цифрової трансформації аграрних підприємств можна виокремити:

- інтеграція систем точного землеробства (GPS-моніторинг, дрони, сенсори ґрунту);
- автоматизація логістики та зберігання (ERP, SCM-системи);
- електронна комерція та маркетинг (AgTech-платформи, мобільні додатки);
- аналітика даних і прогнозування врожайності (Big Data, AI, машинне навчання);
- цифрове управління персоналом та взаємодія з партнерами (CRM-системи, платформи співпраці).

Успішність цифрової трансформації залежить від готовності менеджменту змінювати організаційну структуру та корпоративну культуру. Потрібна наявність чіткої стратегії цифрового розвитку, визначення відповідальних осіб, підвищення кваліфікації персоналу. Формується новий тип цифрового лідерства, яке поєднує технічну компетентність із стратегічним баченням трансформаційних процесів.

Впровадження цифрових рішень вимагає наявності IT-інфраструктури (інтернет, сервери, захист даних), а також доступу до фінансування. Для багатьох дрібних та середніх аграрних підприємств це становить суттєвий бар'єр. Державні програми підтримки, залучення інвестицій та участь у міжнародних проєктах – ключові механізми подолання цих перешкод.

Цифровізація неможлива без підготовлених кадрів. Необхідно розвивати цифрову грамотність сільських працівників, агрономів, управлінців. Університети, аграрні коледжі, онлайн-курси та корпоративне навчання повинні відповідати новим викликам і формувати компетентного користувача цифрових технологій.

У період 2022–2024 рр. цифрова трансформація в українському аграрному секторі активізувалася через потребу адаптації до кризових умов (війна, зміни клімату, порушення логістики). За оцінками Інституту аграрної економіки, понад 40% середніх і великих господарств використовують елементи точного землеробства, близько 20% впровадили ERP-системи для управління ресурсами. Це свідчить про поступовий, але впевнений рух до цифрової агроекономіки.

Цифрова трансформація бізнес-процесів аграрних підприємств – це системний процес, що охоплює технології, управління, фінанси та людський капітал. Її особливості визначаються специфікою сільськогосподарського

виробництва, а результативність залежить від готовності до змін на всіх рівнях організації. Подальший розвиток цифровізації агросектору в Україні має ґрунтуватися на поєднанні інноваційних рішень, стратегічного бачення та державної підтримки.

Нестерчук Ю.О.

д.е.н., професор
професор кафедри підприємництва та бізнес-технологій
Уманський НУ

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

В умовах сучасних викликів, зокрема повномасштабної війни в Україні, що спричинила значні екологічні та економічні втрати, аграрний сектор стикається з необхідністю забезпечення екологічної стійкості та відновлення виробництва. Цифрові технології стають ключовим інструментом у досягненні цих цілей, сприяючи ефективному використанню ресурсів, зменшенню негативного впливу на довкілля та підвищенню продуктивності основних галузей аграрного виробництва.

Нині спостерігається активне розширення наукових досліджень, присвячених впровадженню цифрових технологій у забезпечення екологічно збалансованого аграрного виробництва. Починаючи з 2022 р., під впливом глобальних кліматичних змін і повномасштабної війни в Україні, акценти в дослідженнях змістилися в бік адаптивних рішень, що поєднують інновації, сталий розвиток та безпекові аспекти. У працях українських учених системно аналізується ефективність точного землеробства, цифрового моніторингу стану ґрунтів і посівів, використання Big Data та штучного інтелекту для управління агроecosистемами. Водночас зросла кількість публікацій у міжнародних рецензованих виданнях, де цифровізація аграрного сектору розглядається як ключовий інструмент зменшення антропогенного навантаження на довкілля. Така динаміка свідчить про глибоке усвідомлення науковою спільнотою важливості комплексного підходу до цифрової трансформації сільського господарства з урахуванням екологічної складової.

Досвід вітчизняного аграрного бізнесу свідчить про фокусування уваги на цифрових інноваціях у процесі пошуку ефективного вирішення екологічних викликів. Одним із напрямів впровадження цифрових технологій є використання систем точного землеробства. Зокрема, впровадження системи автоматичного керування технікою, що дозволяє оптимізувати процеси сівби та зменшити витрати ресурсів. Крім того, використання дронів та супутникових знімків забезпечує моніторинг стану посівів і ґрунтів, що сприяє своєчасному виявленню проблем і прийняттю обґрунтованих рішень [1].

В умовах воєнних дій особливо актуальним є застосування цифрових технологій для розмінування сільськогосподарських угідь [2]. У співпраці з

американською корпорацією Palantir в Україні розроблено систему, що поєднує штучний інтелект, супутникові знімки та інші дані для ідентифікації та очищення замінованих територій. Це дозволяє швидше та безпечніше повертати землі до сільськогосподарського використання.

Також важливою є цифровізація управління аграрними підприємствами. Вартий уваги досвід агропромислового холдингу Астарт-Київ щодо розробки комплексної системи IT-рішень AgriChain, яка охоплює управління земельним банком, аграрним виробництвом, логістикою та іншими аспектами діяльності. Це сприяє підвищенню прозорості, ефективності та екологічної відповідальності аграрного бізнесу.

Впровадження Інтернету речей (IoT) у сільському господарстві дозволяє здійснювати моніторинг умов вирощування культур у реальному часі. Сенсори для вимірювання вологості ґрунту, температури та інших параметрів допомагають оптимізувати зрошення та внесення добрив, що зменшує навантаження на довкілля та підвищує врожайність.

У контексті адаптації до змін клімату та забезпечення екологічної стійкості в аграрному секторі України впроваджуються системні рішення, спрямовані на збереження ґрунтів, зменшення деградації земель та підтримку органічного землеробства, включно із впровадженням мінімальної обробки ґрунту, заборонаю спалювання стерні та підтримкою використання органічних добрив.

Цифровізація аграрного виробництва потребує значних початкових інвестицій, зокрема у придбання технічного обладнання (дронів, сенсорів, систем точного землеробства тощо), програмного забезпечення, а також у навчання персоналу. За оцінками Світового банку вартість впровадження базових цифрових рішень для середнього аграрного підприємства може сягати 50–100 тис. дол. США, залежно від масштабу виробництва та рівня автоматизації. Водночас економічні вигоди від цифровізації суттєво перевищують витрати в середньостроковій перспективі. Згідно з дослідженням FAO впровадження цифрових технологій дозволяє підвищити продуктивність до 20–30 %, скоротити витрати на добрива й паливо на 15–25 %, а також зменшити втрати врожаю через своєчасне реагування на стресові чинники [3]. Крім того, цифровий облік і контроль сприяють зниженню ризиків шахрайства, покращують логістику та планування, що в сукупності забезпечує зростання прибутковості аграрного бізнесу й поліпшення екологічних показників виробництва.

Цифрові технології відіграють ключову роль у забезпеченні екологічно збалансованого аграрного виробництва в Україні. Вони сприяють підвищенню ефективності, зменшенню негативного впливу на довкілля та адаптації до сучасних викликів, зокрема пов'язаних із війною та змінами клімату. Подальший розвиток та впровадження цих технологій є необхідним для сталого розвитку аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Бакум М.В., Бурлака А.М., Яковенко Н.А. Застосування безпілотних літальних апаратів в точному землеробстві. Агроінженерія. 2023. № 1. С. 112–119.
2. Демчишак А.А. Цифрові рішення для розмінування територій як запорука відновлення агросектору України. Сучасні аграрні технології. 2024. № 2 (4). С. 65–72.
3. Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Food and Agriculture 2022: Driving transformation. FAO, 2022. 200 p.

Lyudmila Prysiazhna

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Entrepreneurship
and Business Technologies,
Uman National University

CURRENT STATUS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN UKRAINE

One of the main criteria for an effective economy is a high number of enterprises belonging to small and medium-sized businesses, with the overwhelming share of the working-age population employed in them. The role of this sector, in addition to participating in the creation of gross product, is determined by the fulfillment of the most important social function of creating a large number of jobs and ensuring the stability of the labor market and incomes of the population, and ultimately determines the stability of economic systems and resistance to crisis phenomena in the economy.

The current dependence on large organizations, monopolists, limited sources of financing for their activities and the inability to attract loans only increases during the crisis, in particular, the decline of the economy due to the large-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, and requires a significant expansion of state programs in the direction of using various instruments to stimulate the development of small and medium-sized businesses, which should take the form of multilateral assistance and adapt to modern changes in business conditions and its needs [1].

In Ukraine, small and medium-sized businesses actively developed during the period of adoption of a number of regulatory documents that promote the development of entrepreneurial initiative and stimulate business activity. However, modern economic conditions against the backdrop of military events and the global crisis affected the Ukrainian market, which slowed down its development, and with it, small and medium-sized businesses began to choose options for the transition to market relations in all sectors of the economy.

The problems and prospects for the development of small and medium-sized businesses, as well as the possibilities of its integration into the holistic system of

the national economy, have been studied by many Ukrainian and foreign scientists. In particular, the problems of state support for small and medium-sized businesses are addressed in the works of J. Schumpeter, V. Shcherbak, Y. Olvinska, O. Pukalo, L. Vorotyn, Z. Varnalii, T. Bilyk, D. Bazalytskyi, V. Stadnik, O. Derenko and others.

The current trend in the development of the world economy is the growing role of small and medium-sized businesses. Being an integral part of the national economy, small and medium-sized businesses are becoming a promising strategic direction for the socio-economic development of the country. A flexible mechanism of operation and high renewal potential allow them to quickly adapt to changes in market conditions. By creating a competitive environment, small and medium-sized business organizations contribute to the development of new types of products and modern technologies, expanding the scope of the market economy.

The development of small and medium-sized businesses also has a positive impact on the social sphere, including [2; 3]:

- meeting the needs and providing quality services to the local population, despite the remoteness from the country's economic centers and the level of population density;
- promoting the development of human capital;
- increasing the level of satisfaction of the population with the results of their work and increasing self-realization;
- increasing the standard of living of the population and stimulating the development of the middle class;

Along with the indicated positive aspects of doing business in the form of small or medium-sized businesses, there are also objective problems that determine the vulnerability of these enterprises compared to others, which determine the corresponding features of the work of such enterprises, but also act as restrictions for the implementation of activities that implement large-scale projects associated with large volumes of output, significant investments in fixed capital and a long period of investment payback. All this determines the main area of operation of small and medium-sized businesses, mainly trade and highly specialized production and sale of goods and services, based on consumer demand at the regional level [4].

Thus, small and medium-sized businesses can be defined not only from the perspective of implementing targeted high-risk entrepreneurial activities based on innovative ideas and aimed at maximizing profits, but also as a key link in the economy that, through the implementation of socio-economic functions, ensures the needs of the population in affordable goods and services of the required quality and in full, as well as stimulates sustainable economic growth based on the development of innovations and the formation of effective interaction between big business and the consumer [5].

Therefore, this situation requires a balanced approach from the state, since small and medium-sized businesses are one of the important economic sectors of the country, representing jobs, goods, services, and capital. When this business experiences a crisis, the sectors related to it suffer. Currently, there are disappointing

forecasts for the development of small and medium-sized businesses, namely: deterioration of foreign economic relations, capital outflow, decline in entrepreneurial activity, change in state-business relations towards a crisis of confidence, change in demand for Ukrainian-made products. The application by the state of the strategic principles proposed in the study, improvement of management technologies, and the mechanism of state regulatory policy in the sphere of small and medium-sized businesses will contribute to increasing the development opportunities and efficiency of enterprises in Ukraine, and therefore will become the basis for supporting the economy in martial law and at the stage of post-war reconstruction.

References:

1. Varnalii Z.S. Small business: foundations of theory and practice. K.: Znannia, 2018. 308 p.
2. Bilyk T.O. Small business: development and profitability. Formation of market relations in Ukraine. 2020. No. 10. P. 63–74.
3. Bazalytsky D.M. Criteria for determining and the role of small businesses in a market economy as a stabilization factor. Businessinform. 2017. No. 5. P. 92–94.
4. Derenko O.A. International experience of state regulation and support of small business. Businessinform. 2018. No. 5. P. 93–98.
5. Sydoruk I.S. Analysis of the state and problems of the development of small business in Ukraine. Entrepreneurship and Innovation. 2021. No. 18. P. 67–72.

САВУНІН О.,

здобувач третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії)
Уманський НУ

ЦВИК В.,

здобувач третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії)
Уманський НУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Олена ЖАРУН

ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Військові дії, які розгорнулися на території України з лютого 2022 року, спричинили масштабні руйнування інфраструктури, що має критичне значення для аграрного сектору. Одними з найбільш постраждалих об'єктів стали сільськогосподарські угіддя та виробничі потужності, що опинилися в зоні бойових дій. Вибухи, артилерійські обстріли та мінування призвели до знищення значних площ орних земель, садів, виноградників та інших сільськогосподарських територій. Це не лише унеможливило поточні і

майбутні посівні кампанії, але й порушило екосистеми, які підтримували сільське господарство. Особливо значним викликом стало мінування аграрних земель.

Важливо звернути увагу на те, що Україна наразі є однією з найбільш замінованих країн світу. За оцінками, сотні тисяч гектарів орних земель забруднені мінами і боєприпасами, що не розірвалися. Це унеможливорює їхнє використання для сільськогосподарських робіт, ставить під загрозу життя фермерів та робітників і потребує значних зусиль з розмінування. Міни та інші вибухонебезпечні предмети не лише обмежують доступ до цих територій, але й серйозно порушують екосистему, завдаючи шкоди ґрунтам і біорізноманіттю. Принагідно підкреслити, що руйнування також торкнулися транспортних мереж, які є життєво важливими для аграрної логістики. Пошкоджені дороги, зруйновані мости та пошкоджена залізнична інфраструктура значно ускладнили доставку сировини та готової продукції. Це створило перешкоди не тільки для внутрішнього транспортування, але й для експорту аграрної продукції, що є важливим джерелом доходів для України [3, с. 9].

Відновлення цих транспортних шляхів вимагає значних ресурсів і часу, що ще більше ускладнює ситуацію. Крім того, значних втрат зазнала інфраструктура зберігання і логістики. Зерносховища, складські приміщення, холодильні склади та логістичні центри були зруйновані або пошкоджені, що призвело до втрати значних обсягів зібраного врожаю та запасів. Втрата таких об'єктів негативно вплинула на можливості зберігання і розподілу сільськогосподарської продукції, що ще більше поглибило кризу в аграрному секторі. Важливо зазначити, що руйнування аграрної інфраструктури має довгострокові наслідки, які впливають на всі аспекти виробництва та постачання продукції. Відновлення цих об'єктів потребує значних інвестицій та часу, що є викликом для державного управління та планування в умовах війни [2].

Це ставить перед аграрним сектором завдання швидкої адаптації та пошуку альтернативних рішень для підтримки життєдіяльності галузі. Також принагідно зауважити, що підтримка експортного потенціалу аграрної продукції залишається важливим аспектом державної політики. Незважаючи на труднощі, уряд продовжує працювати над забезпеченням доступу української продукції до міжнародних ринків. Це включає пошук альтернативних шляхів для експорту продукції, переговори з міжнародними партнерами для спрощення торговельних процедур та надання підтримки експортерам у вигляді інформаційної та фінансової допомоги [1].

Такі заходи дозволяють зберегти експортний потенціал України і підтримувати економічну стабільність аграрного сектора. Доцільно далі звернути увагу на таблицю 1, яка систематизує основні заходи державної підтримки аграрного сектора в умовах війни.

Таблиця 1

Державна підтримка аграрного сектора в умовах війни

№	Напрямок підтримки	Опис	Приклади заходів
1	Відновлення аграрної інфраструктури	Відбудова зруйнованих об'єктів, таких як сільськогосподарські угіддя, фермерські господарства, зерносховища, транспортні мережі та логістичні центри.	– відновлення зерносховищ; – створення тимчасових мостів; – використання річкових перевезень як альтернативи.
2	Фінансова підтримка фермерів	Надання субсидій та пільгових кредитів для відновлення виробничих потужностей, компенсації збитків та закупівлі нового обладнання.	– пільгові кредити для відновлення діяльності; – компенсація збитків від військових дій; – фінансування закупівлі палива та добрив.
3	Забезпечення продовольчої безпеки	Організація стабільних поставок продовольства на внутрішній ринок, створення стратегічних запасів основних продуктів харчування та забезпечення доступності продуктів.	– створення стратегічних запасів зерна, м'яса, молочних продуктів та овочів; координація з постачальниками та логістичними компаніями.
4	Підтримка експортного потенціалу	Забезпечення безперерйного експорту, пошук альтернативних шляхів для доставки продукції та спрощення торговельних процедур.	– пошук нових маршрутів для експорту; – переговори з міжнародними партнерами для спрощення процедур; – інформаційна та фінансова підтримка експортерам.

Проте, попри численні заходи, які вживає держава для підтримки аграрного сектору під час війни, існують певні недоліки та обмеження, які потребують додаткової уваги. Однією з головних проблем є обмеженість ресурсів, що робить неможливим повне відновлення всіх зруйнованих об'єктів аграрної інфраструктури. Відсутність достатнього фінансування та технічної підтримки уповільнює процеси реконструкції та модернізації. Крім того, бюрократичні перепони часто затримують надання необхідної допомоги фермерам, що створює додатковий тиск на аграрний сектор.

Список літератури

1. Булик О. Б. Стратегія відновлення економіки України після війни. Економіка та суспільство. Вип. № 48. 2023. с. 8. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2240>
2. Мурована Т. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. Економіка та суспільство. Вип. № 47. 2023. с. 8. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2144/2073>
3. Негрей М. В., Тараненко А. А., Костенко І. С. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. Економіка та суспільство. Вип. № 40. 2022. с. 9. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1474>

Семенда Д.К.
к.е.н., професор
професор кафедри підприємництва та бізнес-технологій
Уманський НУ

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасні умови господарювання характеризуються високим рівнем невизначеності, інтенсифікацією конкуренції та стрімким розвитком цифрових технологій, що суттєво впливає на діяльність підприємств. Цифрова трансформація стала імперативом для бізнесу, який прагне зберегти конкурентоспроможність та забезпечити сталий розвиток. Водночас, швидкі зміни технологічного ландшафту створюють нові виклики для економічної стійкості підприємств, вимагаючи розробки та імплементації інноваційних підходів до управління.

Економічна стійкість як здатність підприємства підтримувати визначений режим функціонування, адаптуватися до зовнішніх викликів та забезпечувати розвиток у довгостроковій перспективі набуває особливого значення в умовах цифрової економіки. Трансформаційні процеси, пов'язані з цифровізацією, суттєво змінюють характер конкуренції, структуру ринків, споживчу поведінку та бізнес-моделі, що потребує переосмислення традиційних концепцій економічної стійкості підприємств [1-3].

Економічна стійкість підприємства має багатоаспектний характер і включає низку взаємопов'язаних складових (рис. 1).

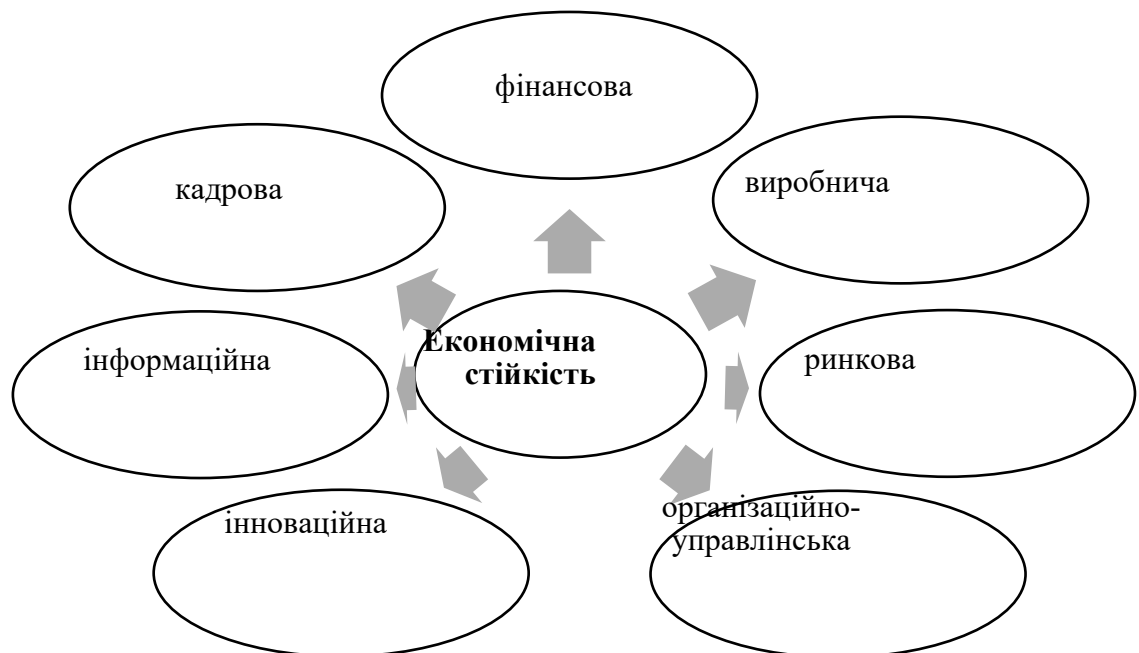

Рис. 1. Складові економічної стійкості підприємства

У контексті цифрової трансформації особливого значення набувають інформаційна, інноваційна та організаційно-управлінська складові стійкості,

які забезпечують здатність підприємства адаптуватися до вимог цифрової економіки.

Цифрова трансформація є комплексним процесом перетворення бізнесу, який передбачає інтеграцію цифрових технологій у всі сфери діяльності підприємства, що призводить до фундаментальних змін у способах ведення бізнесу та створення цінності для споживачів. На відміну від цифровізації, яка фокусується на впровадженні окремих технологічних рішень, цифрова трансформація передбачає системні зміни в організаційній структурі, бізнес-моделях, корпоративній культурі та стратегічному мисленні.

Драйверами цифрової трансформації виступають такі технології, як хмарні обчислення, великі дані, штучний інтелект, Інтернет речей, блокчейн, адитивні технології, що в сукупності формують технологічну екосистему Industry 4.0.

Цифрова трансформація суттєво змінює логіку створення та доставки цінності, що призводить до формування нових бізнес-моделей. Традиційні лінійні ланцюги створення вартості трансформуються в динамічні цифрові екосистеми, які характеризуються високим рівнем взаємодії між учасниками, масштабованістю та адаптивністю [4-7].

Основними типами цифрових бізнес-моделей є:

- платформні моделі - базуються на створенні цифрових платформ, які забезпечують взаємодію різних груп користувачів та створюють мережеві ефекти;
- моделі «продукт як послуга» (Product-as-a-Service) - передбачають трансформацію традиційних продуктів у сервісні пропозиції з оплатою за використання або результат;
- моделі на основі даних (Data-driven models) - фокусуються на монетизації даних, аналітичних інсайтів та персоналізованих рішень;
- моделі відкритих інновацій - базуються на залученні зовнішніх партнерів та користувачів до процесу створення інновацій;
- гіперсегментовані моделі - передбачають високий рівень персоналізації пропозицій на основі аналізу даних про поведінку споживачів.

Трансформація бізнес-моделей у цифрову епоху вимагає від підприємств гнучкості, експериментування та готовності до радикальних змін, що створює додаткові виклики для забезпечення економічної стійкості.

Оцінювання економічної стійкості підприємств в умовах цифрової трансформації потребує розробки специфічної системи індикаторів, яка б враховувала особливості цифрового середовища. Пропонована система включає традиційні та цифрові індикатори, згруповані за складовими економічної стійкості (табл. 1).

У сучасних умовах цифрової трансформації одним із пріоритетних завдань підприємств має стати впровадження ефективної системи моніторингу цифрових індикаторів, що дозволить своєчасно оцінювати рівень розвитку ключових складових економічної стійкості. Така система має забезпечувати

всебічне відображення стану підприємства в умовах цифрового середовища та слугувати основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

1. Система індикаторів економічної стійкості підприємства в умовах цифрової трансформації

Складова стійкості	Традиційні індикатори	Цифрові індикатори
<i>Фінансова</i>	коефіцієнти фінансової автономії, ліквідності, рентабельності	частка доходу від цифрових продуктів/послуг, ROI цифрових інвестицій
<i>Виробнича</i>	фондовіддача, продуктивність праці, матеріаломісткість	рівень автоматизації виробництва, використання Industry 4.0 технологій
<i>Ринкова</i>	частка ринку, темп росту продажів, лояльність клієнтів	ефективність цифрових каналів збуту, рівень цифрової взаємодії з клієнтами
<i>Організаційно-управлінська</i>	ефективність організаційної структури, якість управлінських рішень	рівень цифровізації бізнес-процесів, agile-зрілість організації
<i>Інноваційна</i>	частка інноваційної продукції, кількість впроваджених інновацій	цифрова інноваційна активність, наявність цифрових інноваційних платформ
<i>Інформаційна</i>	інформаційна забезпеченість, якість інформаційних систем	рівень цифрової безпеки, зрілість процесів управління даними
<i>Кадрова</i>	плинність кадрів, продуктивність персоналу	рівень цифрових компетенцій, готовність до цифрових змін

Важливим напрямом підвищення економічної стійкості є інвестування в розвиток цифрових компетенцій персоналу, які виступають необхідною умовою ефективної адаптації до змін у технологічному, організаційному та ринковому середовищах. Формування цифрової культури та компетентної бази працівників сприяє зростанню інноваційного потенціалу підприємства.

Доцільним є також застосування інтегрального підходу до оцінювання економічної стійкості підприємства, який враховує вплив цифрового середовища на всі аспекти його діяльності. Такий підхід дозволяє здійснювати комплексний аналіз та виявляти стратегічні резерви розвитку.

Окрему увагу слід приділяти формуванню адаптивних бізнес-моделей, що відповідають викликам цифрової економіки, характеризуються високою гнучкістю, здатністю до швидкого реагування на зміни та орієнтацією на інноваційні управлінські рішення. Реалізація зазначених підходів сприятиме зміцненню позицій підприємств на ринку та підвищенню їхньої економічної стійкості.

Список використаних джерел

1. Kukhar O., Kravchyk Y., Brechko O. Digital transformation as a factor in ensuring economic security of enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. №9(5). P.143-152. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-143-152>

2. Vial G. Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*. 2019. №28(2). P.118-144. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2019.01.003>
3. Семенда О.В., Корман І.І. Інструменти лідогенерації в цифровому маркетингу для формування попиту споживачів. *Ефективна економіка*. 2023. №2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.22>
4. Teece D.J. Business models and dynamic capabilities. *Long Range Planning*. 2018. №51(1). P.40-49. <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2017.06.007>
5. Zrybnieva I., Larina K., Semenda O. Sustainable entrepreneurship: analysis of digital marketing trends in the regional and global dimension. *Futurity Economics&Law*. 2023. №3(2). P.150-170. <https://doi.org/10.57125/FEL.2023.06.25.10>
6. Li F. Leading digital transformation: Three emerging approaches for managing the transition. *International Journal of Operations & Production Management*. 2020. №40(6).P.840-862. <https://doi.org/10.1108/IJOPM-04-2020-0228>
7. Корман І.І., Семенда О.В., Мазур Ю.П. Вплив цифрових технологій на управління каналами розподілу та логістику в умовах глобальної економіки. *Економіка та суспільство*. 2025. №71. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-28>

Соколюк С.Ю.

д.е.н., професор

завідувач кафедри підприємництва та бізнес-технологій

Уманський НУ

ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА І РИНКУ

У сучасному динамічному світі цифрові технології відіграють ключову роль у трансформації підприємництва та розвитку ринкових відносин. Від автоматизації процесів до аналітики даних і електронної комерції – цифрові рішення стають незамінним інструментом для підвищення ефективності, конкурентоспроможності та адаптації до змін.

Цифровізація охопила всі сфери економіки, і підприємництво не стало винятком. Новітні технології змінюють способи ведення бізнесу, впливають на моделі споживання, формують нові канали збуту та комунікації з клієнтами. У сучасному ринку важливо не лише створювати товар чи послугу, а й використовувати цифрові інструменти для аналізу попиту, управління ресурсами, оптимізації логістики та маркетингу.

Серед найпоширеніших цифрових рішень – CRM-системи, платформи електронної комерції, штучний інтелект у прогнозуванні, блокчейн для прозорості угод, а також хмарні сервіси для зберігання та обробки інформації. Слід зауважити, що ці технології дають змогу підприємцям не просто

виживати в умовах конкуренції, а й активно розвиватися, виходити на нові ринки, впроваджувати інновації та масштабувати бізнес [1-2].

Актуальність дослідження цифрових рішень полягає в необхідності адаптації підприємств до нових умов, підвищення їхньої гнучкості та цифрової грамотності. Цифрові рішення у сфері підприємництва охоплюють широкий спектр технологій, що сприяють підвищенню ефективності бізнес-процесів.

Серед ключових напрямів впровадження цифрових технологій можна виділити:

1. Електронна комерція (e-commerce)

Інтернет-магазини, маркетплейси та мобільні додатки стали потужними каналами збуту товарів і послуг. Вони дозволяють підприємствам охоплювати широку аудиторію, зменшувати витрати на утримання фізичних точок продажу та забезпечувати цілодобову взаємодію з клієнтами.

2. Автоматизація бізнес-процесів

Сучасні програми для бухгалтерського обліку, управління складом, персоналом і фінансами значно зменшують навантаження на працівників та знижують ймовірність людських помилок. Це особливо важливо для малого та середнього бізнесу.

3. CRM-системи (Customer Relationship Management)

Ці інструменти допомагають підприємцям будувати довготривалі відносини з клієнтами, аналізувати їхню поведінку, формувати індивідуальні пропозиції та підвищувати рівень обслуговування.

4. Маркетингові цифрові платформи

Онлайн-реклама, соціальні мережі, email-маркетинг та інші інструменти дозволяють бізнесу швидко доносити свою пропозицію до цільової аудиторії, відстежувати результати та адаптувати стратегії в режимі реального часу.

5. Аналітика та великі дані (Big Data)

Збір і аналіз даних про клієнтів, конкурентів, ринок і внутрішні процеси дає змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення. Аналітика підвищує точність прогнозів і допомагає мінімізувати ризики.

6. Хмарні технології та кібербезпека

Хмарні сервіси забезпечують гнучкий доступ до інформації та зберігання даних, а інструменти кібербезпеки – захищають підприємство від загроз і витоку конфіденційної інформації.

Застосування цих рішень забезпечує адаптивність бізнесу до нових умов, покращує взаємодію з клієнтами, знижує витрати і створює передумови для сталого розвитку.

Отже, цифрові рішення для підприємництва та ринку створюють нові можливості для ефективного управління бізнес-процесами, оптимізації витрат і покращення взаємодії з клієнтами. Вони включають використання інструментів автоматизації, аналітики великих даних, штучного інтелекту та блокчейн-технологій, що дозволяє підприємствам швидше реагувати на зміни на ринку, знижувати операційні ризики та покращувати фінансову стійкість. Водночас цифровізація бізнесу відкриває нові можливості для розвитку

ринкової конкуренції та створення інноваційних моделей бізнесу, що сприяють зростанню економічної ефективності на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1. Соколюк С. Ю., Коротеєв М. А., Жарун О. В., Тупчий О.С., Бленда Н. О. Диверсифікація як стратегічний напрям сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2021. Випуск 99, Ч. 2: Економічні науки, С. 326-336. DOI: 10.31395/2415-8240-2021-99-2-326-336.

2. Sokolyuk S. Y., Prokopchuk O. T., Cherneha I. I., Tupchiiy O. S., Zharun O. V., Korotieiev M. A. Analysis of the Labor Market and Directions for Improving the System of Social Protection and Social Security in Ukraine. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 104, Ч. 2: Економічні науки, С. 202-212. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-202-212.

Тупчий О.С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри підприємництва та бізнес-технологій

Костюк С.М.

студент 11 к-кн групи

Уманський НУ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ: КРОК У МАЙБУТНЄ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

У ХХІ столітті цифровізація стала не лише технологічною тенденцією, а фундаментальною зміною логіки функціонування бізнесу. Комплексна цифрова трансформація передбачає глибоку модернізацію внутрішніх процесів, стратегій взаємодії з клієнтами, форм ведення операцій та моделей створення цінності. Цей процес охоплює не лише впровадження інновацій, а й перебудову управлінської культури, що забезпечує адаптацію до динамічного ринкового середовища.

За даними OECD, з 2013 по 2023 роки сектор інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) зростав на 6,3% щорічно, що майже втричі перевищує темпи зростання загального ВВП країн-членів організації. У 2023 році темп зростання сягнув 7,6% [1]. Це свідчить про тісний зв'язок між цифровими інвестиціями та економічною динамікою. Провідні компанії світу активно інвестують у цифрову трансформацію: аналітика великих даних (Big Data), хмарні обчислення, машинне навчання та платформи обслуговування клієнтів стали основою конкурентної переваги.

Згідно з дослідженням Backlinko, загальні світові витрати на цифрову трансформацію у 2024 році сягнули 2,5 трлн доларів США, а до 2027 року

прогнозується зростання цього показника до 3,9 трлн [2]. Це підтверджує, що цифрова адаптація перестала бути винятковою перевагою окремих компаній і стала умовою виживання в умовах жорсткої глобальної конкуренції.

Незважаючи на масштабні інвестиції, лише 30% цифрових ініціатив досягають очікуваних результатів у вигляді зростання прибутковості, продуктивності або інноваційної ефективності [3]. Основними бар'єрами виступають:

- організаційний опір змінам;
- низький рівень цифрової компетентності персоналу;
- нечіткі або суперечливі стратегії трансформації;
- недостатня підтримка з боку вищого менеджменту.

Таким чином, цифрова трансформація – це не лише технологічний, а глибоко соціокультурний процес, що вимагає цілісного підходу до змін у корпоративному управлінні.

Національні реалії зумовили прискорення темпів цифрової трансформації бізнесу. У відповідь на воєнні виклики, порушення логістичних ланцюгів і зміни попиту підприємства шукали інструменти адаптації через цифрові сервіси. За даними опитування Kyivstar Business Hub (2024), 68% українських компаній впровадили хмарні сервіси, 27% – Big Data-аналітику, 21% – елементи штучного інтелекту [4].

Важливу роль відіграють і державні ініціативи, зокрема платформа Дія, яка забезпечує онлайн-доступ до адміністративних послуг, спрощуючи умови для започаткування бізнесу, звітності та взаємодії з регуляторами. Це формує нову цифрову екосистему підприємництва, зменшуючи бар'єри для цифрових стартапів.

Згідно з аналітичним прогнозом Backlinko, до 2030 року глобальний ринок цифрової трансформації перевищить 3,29 трлн доларів США, зі щорічним зростанням на рівні 24% [2]. Це означає, що компанії, які вже сьогодні формують цифрову стратегію, отримають значну перевагу у майбутньому. Для українського бізнесу пріоритетними залишаються:

- розвиток цифрових компетенцій працівників;
- інвестування в автоматизацію операцій;
- створення цифрових каналів комунікації з клієнтами;
- використання ІІІ для персоналізації та прогнозування ринку.

Отже, цифрова трансформація – це багатовимірний процес, що охоплює технології, стратегії, культуру управління, взаємодію з клієнтами та стає основою формування нової конкурентної парадигми бізнесу. Компанії, які спроможні впровадити гнучкі цифрові рішення, отримують не лише технологічну перевагу, а й формують стійкість до глобальних криз та ринкових потрясінь. Для українських підприємств цей шлях є не просто кроком у майбутнє, а необхідною умовою виживання та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Growth of digital economy outperforms overall growth across OECD. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/en/about/news/press-releases/2024/05/growth-of-digital-economy-outperforms-overall-growth-across-oecd.html>.
2. Digital Transformation Statistics for 2025. URL: <https://backlinko.com/digital-transformation-stats>.
3. McKinsey & Company. (2023). The State of Digital Transformation. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/the-state-of-digital-transformation>.
4. Як технології вплинули на український бізнес у 2024 році: результати опитування Kyivstar Business Hub. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3942066-ak-tehnologii-vplinuuli-na-ukrainskij-biznes-u-2024-roci-rezultati-opituvanna-kyivstar-business-hub.html.

Тупчий О.С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри підприємництва та бізнес-технологій

Уманський НУ

РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТА ВИКЛИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Роздрібна торгівля посідає провідне місце у структурі національної економіки, виконуючи функцію кінцевої ланки ланцюга товароруку, яка забезпечує населення необхідними товарами та послугами. Торгівля виступає ключовим інструментом реалізації продукції, формуючи попит, генеруючи фіскальні надходження та стимулюючи розвиток пов'язаних галузей – транспорту, логістики, виробництва й інформаційних технологій. У період 2020-2024 років роздрібна торгівля України проходила через етап глибоких трансформацій, зумовлених низкою зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких найбільш вагомими були пандемія COVID-19, масштабні військові дії та загальна економічна турбулентність. У таких умовах забезпечення стабільного функціонування роздрібною мережі, її адаптивність до нових реалій та збереження конкурентоспроможності стали стратегічно важливими завданнями як для бізнесу, так і для державної політики.

У 2020 році роздрібна торгівля в Україні продемонструвала зростання, незважаючи на пандемічні обмеження, з фізичним обсягом обороту, що зріс на 8,7 % у порівнянні з попереднім роком. Однак у 2022 році обсяг реалізованих непродовольчих товарів зменшився майже на 20 % від показників 2021 року в гривневому еквіваленті, що свідчить про значне падіння ринку, проте у 2023 році спостерігалось відновлення ринку на 5 %. За даними Державної служби статистики України, у 2024 році обіг роздрібною торгівлі збільшився на 11,6 % порівняно з 2023 роком [1-2].

Розвиток роздрібної торгівлі в Україні характеризується регіональними відмінностями. У 2024 році найбільші обсяги роздрібного товарообороту спостерігалися в Дніпропетровській області (11478,1 млн грн), Київській області (9809,0 млн грн) та Запорізькій області (5591,4 млн грн). Ці регіони демонструють стабільне зростання, що свідчить про їхню економічну активність та споживчу спроможність населення [1].

Роздрібна торгівля в Україні зазнала впливу низки факторів:

- Пандемія COVID-19: обмеження та карантинні заходи призвели до тимчасового зниження споживчої активності та зміни споживчих звичок.
- Військові дії: початок повномасштабної війни у 2022 році спричинив значні економічні втрати, зниження доходів населення та порушення логістичних ланцюгів.
- Економічна нестабільність: інфляція, коливання валютного курсу та зростання цін на енергоносії вплинули на купівельну спроможність населення та витрати підприємств.

У відповідь на виклики, роздрібна торгівля в Україні зазнала трансформації:

- Розвиток онлайн-торгівлі: пандемія та обмеження сприяли зростанню електронної комерції, що стало новим каналом збуту для багатьох підприємств.
- Зміна форматів магазинів: поява нових форматів, таких як магазини "біля дому", дискаунтери та спеціалізовані бутики, відповідає зміненним потребам споживачів.
- Інтеграція цифрових технологій: використання CRM-систем, мобільних додатків та програм лояльності стало необхідністю для утримання клієнтів.

Для подальшого розвитку роздрібної торгівлі в Україні необхідно:

- Підтримка малого та середнього бізнесу: забезпечення доступу до фінансування, спрощення регуляторних процедур та надання консультаційної підтримки.
- Розвиток логістичної інфраструктури: інвестування в транспортні та складські потужності для забезпечення ефективного товарообігу.
- Сприяння цифровізації: підтримка впровадження цифрових технологій у роздрібну торгівлю для підвищення конкурентоспроможності.
- Розвиток кадрового потенціалу: організація навчальних програм та тренінгів для підвищення кваліфікації працівників галузі.

Роздрібна торгівля в Україні продемонструвала стійкість та адаптивність в умовах численних викликів. Зростання обсягів товарообороту у 2024 році свідчить про відновлення споживчої активності та поступове повернення до стабільного розвитку. Однак для забезпечення довгострокового зростання необхідно впроваджувати системні реформи, спрямовані на підтримку бізнесу, розвиток інфраструктури та інтеграцію сучасних технологій у торговельні процеси.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Оптовий та роздрібний товарооборот підприємств оптової та роздрібною торгівлі. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Нові тенденції та виклики: як українські ритейлери будуть адаптувати бізнес в 2023 році. URL: <https://www.ucsc.org.ua/ru/novi-tendencziyi-i-vyklyky-yak-ritejlery-adaptuvatymut-biznes-u-2023-rocz> (дата звернення: 15.05.2025).

Швець О.А.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ДРІБНИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

В довоєнний період у вітчизняному аграрному секторі між його суб'єктами сформувався відносний баланс та розподіл ніш, що звів прояви конкурентної боротьби до аспектів, пов'язаних із контролем над земельними ресурсами. Останнє в основному обумовлювалося практично необмеженими можливостями (мова про обсяги) реалізації продукції зернових (кукурудза, пшениця, ячмінь) і олійних (соя, ріпак) культур та продуктів їх переробки (борошно, олія, шрот) на іноземних ринках. В першу чергу мова йде про Південно-Східну Азію, Африку, Близький Схід, також присутність українських виробників відмічалася, хоч і в значно меншому обсязі на ринках ЄС та інших розвинутих країн. За таких умов більшість господарств, не залежно від розміру земельного банку, концентрувала свої зусилля на вирощуванні експортоорієнтованих культур, звертаючи максимум уваги на технологічні аспекти ведення бізнесу (максимально можливе нарощування обсягів за умови забезпечення прийнятних якісних параметрів) і лише незначну її частину на питання збуту.

Національна економіка України четвертий рік функціонує в кризових умовах, яким притаманний високий рівень невизначеності, навіть в середньостроковій перспективі. Останнє безумовно ототожнюється із військовою агресією РФ та перспективами подальшого розвитку пов'язаних з нею подій. Підприємства аграрного сектору не стали виключенням і також зіткнулися з новими викликами, що можна визначити як ті, що стосуються питань збуту, логістики, кадрів, матеріального забезпечення виробничих процесів та інших, які здійснюють безпосередній вплив на ефективність господарської діяльності. Поява та розвиток зазначених чинників призвели до загострення конкурентної боротьби між виробниками сільськогосподарської продукції за ринки збуту та змусили багатьох із них переглянути підходи до формування товарного портфелю і подальшого розподілу. Найбільш

вразливими до нових умов ведення бізнесу виявилися дрібні та більшість середніх за земельним банком господарств.

Нові реалії змусили керівників звернути увагу на перегляд складових конкурентних переваг очолюваних ними господарюючих суб'єктів та розширення змістового наповнення окремих із них. Даний процес повинен мати стратегічну спрямованість, а отже передбачати досягнення довгострокових цілей. Ми погоджуємося з думкою Ревенко О.В. та інших [1], що виробничий блок забезпечення конкурентоспроможності повинен тісно пов'язуватися з маркетинговим, оскільки саме такий симбіоз здатний сприяти досягненню стабільного та ефективного ведення бізнесу як в умовах війни, так і в повоєнному періоді. Першочерговим кроком в даному напрямі зусиль повинно стати розширення, а в деяких випадках і формування базових знань у менеджменту дрібних та середніх аграрних підприємств стосовно сутності маркетингової діяльності як системного явища. Це позитивно вплине на розширення їх кругозору та дозволить віднайти нові можливості для розвитку бізнесу (пошук нових партнерів, позиціювання та ін.), приймати ефективні управлінські рішення.

Перенасичення внутрішнього ринку традиційними в довоєнний період культурами спонукає дрібні господарства, а подекуди й середні (в основному ті, що працювали з обмеженим переліком товарних позицій) звертати увагу на інші ніші, а отже займатися новими та/або розвивати менш популярні напрями виробництва (круп'яні культури, овочі відкритого ґрунту, баштанні). Внесення таких коректив у товарну політику не знижує актуальності кроків, в контексті конкурентних переваг, пов'язаних із модернізацією технічного парку, застосування передових технологій. Особливо складна ситуація на четвертому році війни склалася стосовно кадрового потенціалу через його значний дефіцит та чітко виражену тенденцію до старіння, що негативно позначається як на продуктивності праці, так і її якісних параметрах.

Зближення України з ЄС протягом останніх років сприяло нарощуванню експорту агропродукції до його країн. Так, в 2024 році питома вага таких поставок склала 6,7 % (понад 12 млрд. євро), що забезпечило третю позицію в рейтингу [2]. Досягнення такого результату автоматично передбачало відповідність якості продукції європейським стандартам, які є більш жорсткими у порівнянні з багатьма іншими країнами світу. Відповідно орієнтація вітчизняних аграріїв на виробництво екологічно чистої продукції в значній мірі відкриє їм доступ до ринків розвинутих країн, що також є сегментом, де краще почувається дрібний та середній бізнес.

Значною проблемою більшості сільськогосподарських товаровиробників є їх неспроможність самостійного формування мінімальних партій продукції, що здатні зацікавити трейдерів або вітчизняні переробні підприємства. Така ситуація призводить до необхідності співпраці із комерційними посередницькими структурами, а отже неминучими втратами частини доходу. Виходом із ситуації є як виробнича (інтеграція з переробною промисловістю), так і обслуговуюча кооперація (з аналогічними за профілем

і проблемами підприємствами). До однієї із конкурентних переваг організації, на думку дослідників [3], також належить її членство у профільних асоціаціях, що надають як юридичну підтримку, так і інформаційну стосовно кон'юнктури ринку, інновацій, підвищення кваліфікації персоналу і т.д.

Отже, система конкурентних переваг будь-якого аграрного підприємства є багатогранною та передбачає фактори як технологічного, так і економічного, організаційного та соціального характеру. Визначення її складових для окремого господарюючого суб'єкта є життєво необхідним, а формування і підтримка повинні бути відображені у відповідній довгостроковій стратегії.

Список використаних джерел

1. Ревенко О. В., Ларіна Т. Ф., Іванова В. О. Розвиток конкурентних переваг аграрного підприємства: сучасні виклики та питання цифровізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 75-79. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/ujae_2024_r04_a11-1.pdf
2. Іванов О. Україна за підсумками 2024 року увійшла в топ-3 найбільших експортерів сільськогосподарської продукції до Європейського Союзу. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/ukrajina-posila-tretye-misce-sered-eksporteriv-agroprodukciji-do-yevrosoyuzu-50514111.html>
3. Голобородько Я. О. Формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств та напрями підвищення їх конкурентоспроможності. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 3. С. 55-62. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/1525/1/12.pdf>

Синенко І.М.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

ПОПУЛЯРНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В АГРОБІЗНЕСІ

В умовах сучасних технологічних змін невід'ємною частиною стратегій аграрних підприємств стає створення цифрових екосистем. Об'єднуючи різноманітні сервіси та продукти, підприємства досягають покращення взаємодії з клієнтами, оптимізують ланцюги постачання та надають комплексне обслуговування. Нові можливості для бізнесу відкривають Розширена Реальність (AR) та Віртуальна Реальність (VR). Вони дозволяють підприємствам покращити взаємодію з клієнтами та оптимізувати навчання працівників через використання візуальних інтерфейсів.

Для забезпечення безпеки та ефективності фінансових операцій впроваджуються блокчейн і криптовалюти, що виступають інструментами для нових форм оплати та трансформують традиційні моделі бізнесу.

Підвищена увага до цифрової безпеки стає відповіддю на зростання кіберзагроз, що допомагає підприємствам впроваджувати рішення для захисту від кібератак та забезпечення безпеки даних. Роботизація та автоматизація процесів набувають великого значення у виробництві та інших сферах. Використання роботів та автоматизованих систем спрощує рутинні завдання та сприяє підвищенню продуктивності. Зелена цифрова трансформація виникає як реакція на екологічні виклики. Використання технологій для оптимізації використання ресурсів.

Сучасні цифрові технології в аграрній сфері групують за певними ознаками (рис. 1).

Рис. 1. Сучасні технології цифрової трансформації аграрного бізнесу

Ці технології використовуються підприємствами аграрного бізнесу для посилення цифрової трансформації виробництва. Серед них виділяються п'ять основних груп:

1. Космічні технології, до яких належить використання супутникових знімків та геопросторових даних для моніторингу та управління аграрними угіддями.

2. Сенсори та датчики для збору даних про ґрунт, атмосферні умови та інші параметри в реальному часі.

3. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для обробки, зберігання та обміну даними, а також для оптимізації управлінських процесів.

4. Штучний інтелект (ШІ) для аналізу великих обсягів даних та надання прогностичних рекомендацій.

5. Інтернет технології, до яких належать застосування Інтернету речей та інших підключених пристроїв для збору та обміну даними між аграрними об'єктами.

Проаналізуємо кожний окремий блок цифрових технологій з точки зору можливостей та переваг практичного використання.

Космічні технології, зокрема супутникові знімки, використовуються для точного землеробства. Три ключові напрями у цьому включають системи спостереження, внесення змінних норм добрив та навігацію. Ці інновації поступово впроваджують аграрний в ІТ індустрію. Геоінформаційні системи також підвищують ефективність аграрних підприємств, забезпечуючи централізоване зберігання картографічної бази даних, ефективне управління земельними ресурсами та моніторинг аграрних робіт. Геоінформаційні технології дозволяють вирішувати завдання від картографії до аналізу якості ґрунтів та ведення аудитів аграрних угідь.

Комплексне використання космічних технологій у аграрному секторі економіки сприятиме впровадженню точного землеробства за допомогою супутникової навігації, космічних зображень та супутникового моніторингу. Система підтримки прийняття рішень з використанням пристроїв супутникової навігації, Геоінформаційні технологій та супутникових даних дозволить ефективно впроваджувати концепцію точного землеробства. Крім того, сучасні технології, такі як сенсори, датчики та цифрові платформи, активно використовуються для онлайн збору даних про довкілля та культури, що сприяє розвитку аграрного виробництва.

Аграрні технології, зокрема цифрові платформи, мобільні додатки та інформаційно-комунікаційні технології, грають ключову роль у цифровій трансформації аграрних підприємств. Наприклад, платформа Cropio забезпечує супутниковий моніторинг посівів, ведення обліку та відстеження обладнання, що дозволяє підвищити ефективність прийняття рішень в агросекторі. Використання цифрових платформ спрощує контроль за аграрними угіддями, забезпечує автодокументування та дистанційне управління аграрними операціями.

Аграрні мобільні додатки та месенджери стають невід'ємною складовою аграрного сектору, отримуючи широку популярність серед виробників аграрної продукції. Внутрішні додатки охоплюють системи робочих файлів, корпоративні соціальні мережі, комунікаційні месенджери, трекери повідомлень, системи управління польовими роботами та автоматизацію документообігу.

Зовнішньо використовуються мобільні додатки для пошуку бізнес-партнерів, ринків збуту, постачальників та замовників. Наприклад, додаток AgroPoint допомагає зорієнтуватися в агробізнесі, знаходити партнерів та сервіси, а AgroUA є інформаційно-комунікаційною платформою з широким спектром застосування, від новин до оголошень та тендерів.

Мобільні додатки та месенджери стають необхідними інструментами для ефективного управління та спілкування в агросекторі, допомагаючи аграрним підприємствам підтримувати зв'язок та здійснювати різноманітні аспекти аграрної діяльності.

Використання штучного інтелекту (ШІ) в аграрному виробництві є ключовим елементом 4-ї аграрної революції, яка побудована на цифрових технологіях та великих даних (Big Data). Різноманітні технології, такі як робототехніка, машинне навчання, 3D друк, та обробка даних з використанням інструментів Big Data, вже сьогодні змінюють агротрансформації.

Обробка різноманітних даних, що надходять на аграрне підприємство, дозволяє управлінцям агропідприємства виявляти раніше непростежувані закономірності через глибокий аналіз бізнес-процесів. Застосування великих даних та методів обробки інформації (data science) дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, зменшуючи ризики та збільшуючи віддачу від витрачених ресурсів.

Створення «розумних» аграрних підприємств вимагає об'єднання технологій для збору та обробки даних, алгоритмів для перетворення цих даних в управлінські рішення, і великих даних для аналізу та виявлення закономірностей.

Список використаних джерел

1. Михальчишина Л.Г. Інформаційне забезпечення аграріїв в умовах цифровізації. 2022. С. 221–223. URL http://eprints.knameeua/354/1/Тезиси_конферен_2022-%20каф%20економ%2В-221-223.pdf (дата звернення: 02.03.2025)

2. Погляд у цифрове сьогодення агробізнесу. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/21782-innovatsiina-ahrotekhnika-ta-tekhnologii.html> (дата звернення: 13.04.2025)

3. Шабатура Т.С. Перспективи розвитку аграрного сектору економіки України в контексті цифрових технологій. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3 (14). С. 123–128.

Хахалін М.В.

здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії),
кафедра підприємництва та бізнес-технологій,
Уманський національний університет

Чернега І.І.

д.е.н., професор кафедри підприємництва та бізнес-технологій,
Уманський національний університет

ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Для країн з ринковою економікою важливе значення відіграє саме мале підприємництво. Як показує міжнародний досвід, успішна національна економіка є важливою для розвитку країни, а тому й успішний розвиток малого підприємництва має вкрай важливе значення.

Стабільність економіки країни, її розвиток насамперед залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів, але все ж таки її основними факторами є

ефективність підприємництва, можливість ведення рентабельної підприємницької діяльності. Для підприємництва війна є найбільш негативним фактором, який дестабілізує будь-яку діяльність, наявність постійних ризиків, фінансових та матеріальних втрат, збільшення фінансових витрат з державного бюджету країни на оборону країни від агресора, на військові потреби, обмеження зовнішніх ринків для збуту виробленої продукції негативно впливають на розвиток підприємницької діяльності загалом.

Мале підприємництво має значний вплив на розвиток національної економіки, воно забезпечує необхідну мобільність в умовах ринку, створює глибоку спеціалізацію й кооперацію, без яких неможливе його ефективне функціонування; здатне не тільки швидко заповнювати ніші, що утворюються в споживчій сфері, але й порівняно швидко окупатися; здатне створювати атмосферу конкуренції; створює таке гнучке середовище, без яких ринкова економіка неможлива [1, С. 112–114].

Мале підприємництво – це діяльність, що створена на власний ризик, при цьому вона не суперечить міжнародним стандартам, а отримання прибутку є її основною метою. Тому ми погоджуємося із думкою науковця Юрка Т.С. [2] та пропонуємо сприймати мале підприємництво як систему суспільних відносин, що виникають між суб'єктами суспільного виробництва стосовно самостійної, із високим ступенем ризику діяльності малих підприємств, що забезпечить стабільний процес удосконалення політичної та соціальної стабільності в Україні.

Нинішня криза стала масштабним потрясінням. Ситуація ускладнюється тим, що з негативними наслідками підприємництву доведеться боротися самотужки. Відмічається суттєве зниження обсягів продажу, перебої в постачанні та збільшення заборгованості. З метою збереження бізнесу та економії більшість підприємств почали впроваджувати і ширше використовувати цифровізацію бізнес процесів, повністю перейшли або збільшили продажі через Інтернет [3].

Досвід розвитку економіки розвинених країн підтверджує необхідність, доцільність розвитку малого підприємництва як перспективний напрямок розвитку для створення об'єктивних умов встановлення ефективної взаємодії держави і виробничого сектору, створенню нових робочих місць, реалізації соціально-економічних програм, структурної перебудови і оновлення виробництва, побудови власне ефективної економічної стратегії [4].

Отже, вагома роль малого підприємництва у забезпеченні конкурентного середовища, гнучкості національної економіки, зайнятості та доходів населення здобула широке визнання на всіх рівнях та знайшла свій вияв у здійсненні спеціальних заходів державної політики щодо підтримки розвитку малого бізнесу в Україні. Чутливість малого підприємництва потребує державної підтримки для його стабільного функціонування, тому є необхідність у комплексному дослідженні розвитку малого підприємництва, що буде сприяти підтримці та його ефективному розвитку.

Список використаних джерел

1. Кузьмін О. Є. Малі форми підприємництва: Навчальний посібник. Львів : «Центр Європи», 1999. 274 с.
2. Юрко Т.С. Теоретичні засади визначення сутності малого підприємництва. Науковий вісник Херсонського держ. Університету Серія Економічні науки. Випуск 8. Частина 6. 2014. С. 22 – 26.
3. Чернега І.І., Соколюк С.Ю., Бленда Н.О., Жарун О.В. Коротєєв М.А., Майданюк Р.П. Глобальна світова криза 2020-2023 років та її вплив на діяльність підприємницьких структур. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Випуск 104. Частина 2. 2024. С. 383-391. Режим доступу : <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/104.2/37.pdf>
4. Васюта В.Б., Житник О.М. Особливості діяльності середнього та малого бізнесу в умовах пандемії COVID-19. Економіка та суспільство. – 2021. – № 33. – Режим доступу : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-40>

Лебідь Іван Юрійович

здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський НУ

МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Аграрний сектор економіки відіграє стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни та формуванні експортного потенціалу. Ефективний розвиток аграрного сектору неможливий без достатнього фінансового забезпечення інвестиційних процесів.

Необхідність підвищення продуктивності праці, впровадження інноваційних технологій та забезпечення сталого розвитку економіки вимагають пошуку нових підходів до фінансування інвестиційної діяльності аграрного сектору. Особливої уваги потребує розробка комплексної системи фінансової підтримки, що врахувала б специфічні риси аграрного виробництва.

Аграрний сектор характеризується низкою особливостей, що суттєво впливають на механізми його фінансового забезпечення. По-перше, сезонність виробництва зумовлює нерівномірність грошових потоків та створює додаткові вимоги до планування фінансових ресурсів. По-друге, висока залежність від природно-кліматичних умов значно підвищує ризики інвестиційної діяльності [1].

Крім того, аграрне виробництво вимагає значних інвестицій в основні засоби з тривалим терміном окупності. Специфічність активів аграрних

підприємств ускладнює їх використання як застави при отриманні кредитних ресурсів, що обмежує доступ до зовнішнього фінансування.

Важливою характеристикою аграрного сектору є висока потреба в оборотних коштах для забезпечення безперервності виробничого циклу. Це зумовлює необхідність формування збалансованої структури джерел фінансування, що поєднує короткострокові та довгострокові інструменти.

Система фінансового забезпечення аграрного сектору включає різноманітні джерела ресурсів, які можна класифікувати за походженням, терміновістю та умовами залучення [2].

Власні кошти підприємств традиційно залишаються основним джерелом фінансування інвестиційних проєктів, до них належать нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування та мобілізовані внутрішні резерви. Однак, обмеженість власних ресурсів більшості аграрних підприємств зумовлює необхідність активного залучення зовнішніх джерел фінансування.

Банківське кредитування відіграє ключову роль у фінансуванні аграрного сектору, проте характеризується високими процентними ставками та жорсткими вимогами до застави. Альтернативними інструментами боргового фінансування є лізинг, факторинг та корпоративні облігації, що дозволяють диверсифікувати джерела залучення ресурсів.

Особливе значення має державне фінансування через цільові програми підтримки аграрного сектору, субсидування процентних ставок та компенсацію частини вартості техніки. Бюджетна підтримка сприяє зниженню фінансових бар'єрів та стимулює інвестиційну активність в галузі.

Розвиток фінансових технологій відкриває нові можливості для фінансування аграрного сектору [3].

Так, краудфандинг та P2P-кредитування дозволяють залучати кошти безпосередньо від інвесторів, оминаючи традиційні фінансові інститути. Цифрові платформи кредитування використовують альтернативні методи оцінки кредитоспроможності, що розширює доступ до фінансування для малих підприємств.

Блокчейн-технології забезпечують прозорість фінансових операцій та можуть використовуватися для створення децентралізованих систем фінансування. Штучний інтелект дозволяє автоматизувати процеси оцінки ризиків та прийняття рішень про кредитування.

Зростає значення ESG-інвестування, що передбачає врахування екологічних, соціальних та управлінських факторів при прийнятті інвестиційних рішень. Зелені облігації та кліматичне фінансування стають важливими інструментами підтримки сталого розвитку аграрного сектору [4].

Ефективне вирішення проблем фінансового забезпечення аграрного сектору вимагає комплексного підходу, що включає удосконалення державного регулювання, розвиток фінансової інфраструктури та впровадження інноваційних технологій.

Пріоритетним є створення національної стратегії розвитку аграрного сектору з чітко визначеними механізмами фінансової підтримки. Необхідне

удосконалення законодавчої бази щодо регулювання фінансових відносин в аграрному секторі та розвиток гарантійних систем для зниження ризиків кредитування.

Важливого значення набуває створення спеціалізованих фінансових інститутів для обслуговування аграрного сектору, розвиток венчурного фінансування інноваційних проектів та формування ефективної системи аграрного страхування.

Цифровізація фінансових послуг повинна стати ключовим напрямом модернізації системи фінансування аграрного сектору. Впровадження агрофінтех-рішень, автоматизація процесів та використання Big Data для оцінки ризиків дозволить підвищити ефективність та доступність фінансових послуг.

Отже, фінансове забезпечення інвестиційного розвитку аграрного сектору потребує системного підходу, що враховує специфічні особливості галузі та сучасні тенденції розвитку фінансових технологій. Ключовими напрямками удосконалення є диверсифікація джерел фінансування, розвиток інноваційних фінансових інструментів та створення ефективної системи державної підтримки.

Успішна реалізація інвестиційного потенціалу аграрного сектору можлива лише за умови формування збалансованої фінансової екосистеми, що поєднує традиційні та інноваційні механізми фінансування. Це сприятиме модернізації галузі, підвищенню її конкурентоспроможності та забезпеченню сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Калетнік Г. М., Козяр Н. О. Стратегічні підходи до інвестування аграрного сектору України в сучасних умовах розвитку АПК. *Економіка АПК*. 2020. № 12. С. 81–89. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202012081>
2. Гончарук І. В., Томашук І. В. Ресурсний потенціал сільських територій: стан та напрями зміцнення: монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2022. 334 с.
3. V. Fedosov, A. Krysovaty, V. Oparin, P. Yukhymenko. Modern Ukrainian Financial Science: *Theoretical Paradigm & Practical Concept of Public Finance: Monograph*. Draft2Digital Publishing House, Oklahoma City, 2024. 447 p.
4. Natalia V. Trusova, Oksana V. Hryvkivska, Nataliya S. Tanklevska, Larysa A. Vdovenko, Oleksandr S. Prystemskyi & Svitlana V. Skrypnyk. Regional aspect of formation: The potencial of financial safety in agrarian enterprises of Ukraine. *The Asian International Journal of Life Sciences*. Supplement 21 (1) december 13, 2019. P.169-186.

Paweł Kaczmarczyk, PhD
The Mazovian University in Płock, Poland
The Faculty of Law, Administration and Economics
The Department of Economics and Finance

ANALYSIS OF THE RETURN ON SALES IN THE POLISH ICT SECTOR IN THE PERIOD 2019-2023

The aim of the article is to assess the return on sales ratio of the Polish ICT sector against the return on total sales of manufacturing and services in 2019-2023.

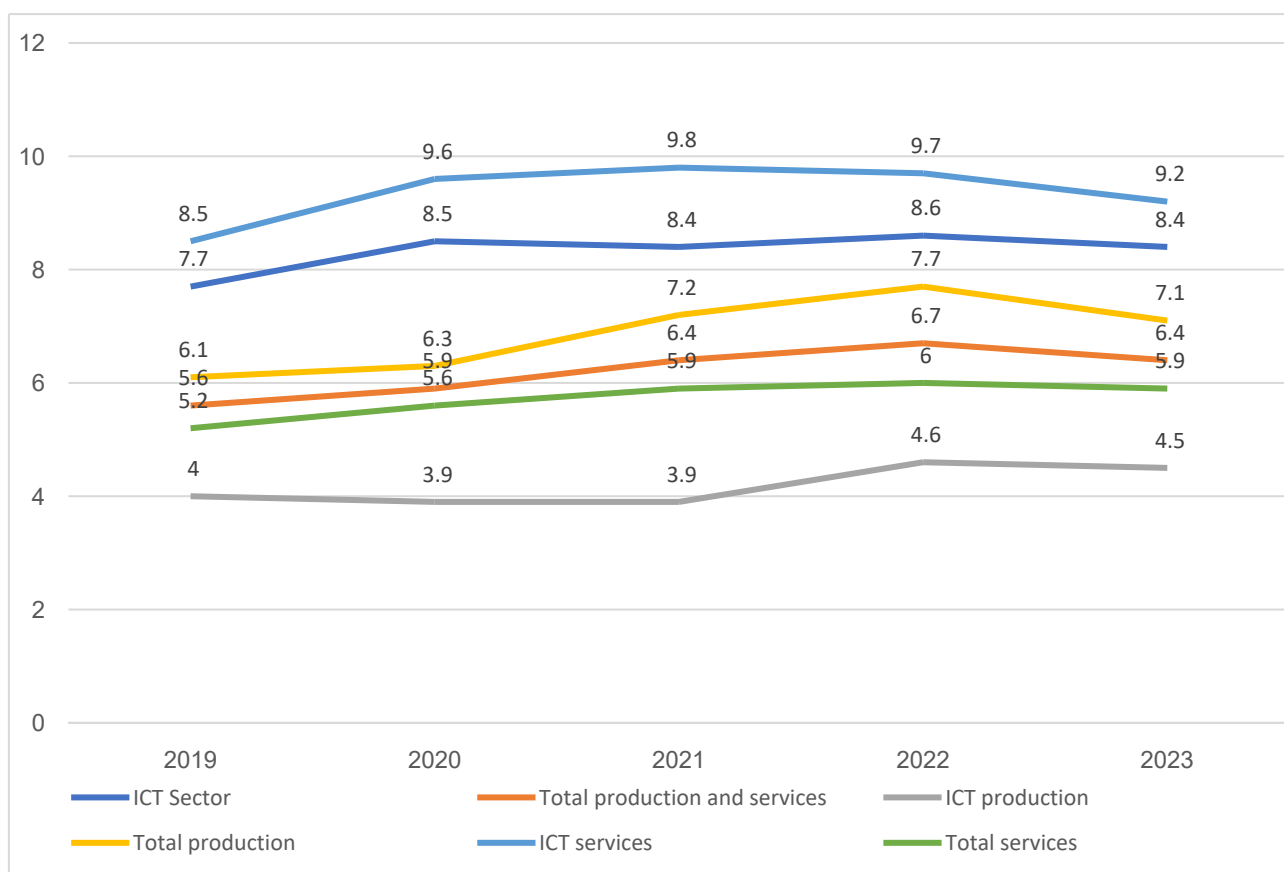
Profitability measures are used to assess the effectiveness of the company management. These ratios use the financial result (profit). This result is referred to the value, whose effectiveness is the subject of the examination. Profit may occur as: gross profit, net profit, operating profit resulting from the activity to which the entity was established. Whereas, depending on the adopted evaluation basis, the following three groups of profitability ratios are distinguished: 1) return on sales (turnover) ratios, allowing to assess what part of the sales made is the profit, in other words, how profitable (effective) is the sale of all products or their groups, 2) assets profitability ratios, showing the effectiveness of using the assets involved in the economic process, i.e. how much profit was achieved thanks to it, 3) return on capital ratios, allowing to determine the company's ability to generate income (profit) from the capital employed. In the empirical part of this paper, the ratio belonging to the first of the aforementioned groups of ratios, i.e. return on sales ratio, was used. In other words, the first group of return on sales ratios informs how much profit was achieved from one zloty of sales. The second group of ratios determines how many groszy of profit was obtained from one zloty of involved assets. In the case of the third group of ratios, one can calculate how many groszy were obtained from one zloty of invested capital. It can be concluded that profitability ratios are the basis for evaluation of the effectiveness of decisions made [1, pp. 54-60; 74-77].

In this article, the return on sales ratio is the ratio of profit from the sales to net revenues from the sale of products, goods and materials, expressed as a percentage.

Figure 1 shows the return on sales ratios in the ICT sector (broken down by the ICT production and the ICT services), total manufacturing and services (broken down by the total production and the total services).

The analysis shows that the return on sales in the ICT sector was significantly higher than the return on sales of the production and the services in total in the entire period of 2019-2023.

The value of this indicator increased by 0.7 percentage points in the analysed period, and by 0.8 percentage points for the production and the services in total. The return on sales of production of the ICT sector was lower than the return on sales of the production in total. In 2023, compared to 2019, there was an increase in the value of this indicator for the ICT production by 0.5 percentage points, and for the production in total by 1 percentage point.

Source: [2, p. 35], [3, p. 34].

Figure 1. Return on sales indicator

On the other hand, the return on sales of the ICT services was significantly higher than the return on sales of the services in total in the analysed years. The difference between these indicators was the highest among all analysed ones. In the analysed period, this indicator increased for the ICT services by 0.7 percentage points, and for the services in total also by 0.7 percentage points. [2, pp. 34-35], [3, pp. 33-34].

Literature:

1. Kiziukiewicz T. (ed.), *Rachunkowość zarządcza*, EKSPERT Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław 2009.

2. *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2020*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2020-roku,1,14.html>

(dostęp: 06-05-2025).

3. *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2023*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2024

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2024-roku,1,18.html>

(dostęp: 06-05-2025).

Кірбай Т.В.

викладач-стажист кафедри підприємництва та бізнес-технологій,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)
спеціальності 051 «Економіка»
Уманський НУ

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ СПОЖИВЧОЮ ПОВЕДІНКОЮ НА ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

У розвитку сучасного бізнесу цифрова трансформація стає головною причиною змін на ринку. Цифровий світ – це нові виклики для бізнесу в плані адаптації до незвичних умов роботи та прийняття рішень. Зміни стосуються не лише бізнес-моделі, а й підходу до ведення бізнесу. Впроваджуючи сучасні технології компанії можуть зменшити витрати та покращити ефективність управлінських рішень, а також виходити на нові ринки. Однак існують проблеми, які заважають розвитку сучасного бізнесу, такі як обмеження інфраструктури, низький рівень цифрової грамотності та нестача достатньо кваліфікованого персоналу [1].

Популяризація та розвиток цифрових технологій, застосування інтернету, соціальних мереж, мобільних додатків стало часткою щоденного життя мільярдів людей. Дослідження вчених з Університету Регенсбурга в 2023 р. показало, що за останні десять років частка звичайних покупців зменшилася вдвічі, натомість онлайн крамниці нині починають бути популярними для усіх вікових груп. Порівняно з 2019 р. кількість споживачів, що купують переважно онлайн зросла на 7%. Основна вікова група покупців, які роблять вагомую частину покупок в мережі Інтернет, складає від 16 до 39 років, хоча є й особи старшого віку [2]. В Україні 81% користувачів шукають інформацію про товар саме через мережу інтернет перед покупкою, а споживачі які готові змінити вибір після перегляду реклами в соціальних мережах становить 41 % [3].

Аналізуючи поведінку споживачів та їх уподобань на ринку України, можна зазначити, що найбільшу питому вагу в структурі роздрібної торгівлі складають продукти харчування та товари повсякденного попиту. В харчовому секторі цифровізація пов'язана із ширшими суспільними змінами в тому, як люди аналізують інформацію та ухвалюють рішення щодо купівлі. Компанії, щоб завоювати прихильність покупців, змушені краще розуміти своїх клієнтів, швидко адаптуватись до нових умов, передбачати зміну попиту, реагувати на зміну цін, пропонувати широкий спектр товарів та постійно інвестувати в розвиток цифрової сфери. Досвід українських мереж, які успішно розвиваються та мають великий попит на продовольчому ринку в Україні, показує, що в непростих умовах сьогодення завдяки розвитку цифрових технологій, вони можуть завоювати довіру споживачів.

Так, мережевий магазин «Сільпо» пропонує додаток, де можна накопичувати бонуси, отримувати персональні знижки чи брати участь у

цікавих акціях. Вони додають ігрові елементи, щоб зробити шопінг веселим. Також в додатку можна робити онлайн-замовлення не виходячи з дому, що користується великою популярністю серед людей особливо у великих містах. Мережа «АТБ» також не відстає, їхній додаток допомагає клієнтам слідкувати за акціями та керувати бонусами. Оптимізувавши логістику в магазинах «АТБ» товари завжди є в наявності, а це економить час і гроші. Для зручності своїх клієнтів торговою маркою «VARUS» створено зручну онлайн-платформу з адаптивним дизайном. Щоб клієнти були задоволеними сервісом, компанія створила чат-бот, де швидко можна оформити карту та зв'язатись з центром підтримки, для вирішення проблем. Кожна стратегія розвитку бізнесу мережевих магазинів успішно функціонує та забезпечує споживачам комфортні умови для здійснення покупок.

Таким чином, торгівля швидкими темпами розповсюджується через інтернет. Тому онлайн-замовлення все більше набирають популярності серед населення як за кордоном, так і в Україні. Розвиток цифрових технологій набуває великого значення для бізнесу і для населення. Компанії, використовуючи інноваційні технології, мають більше переваг і користуються більшим попитом на ринку. Вони швидко адаптуються, розмовляють одною мовою з покупцем та враховують його потреби й цінності.

Список використаних джерел

1. Петрикiва О.С., Петрикiва Т.В. Роль цифрової трансформації при формуванні управлінських рішень в бізнесі. *Економічний простір*. 2025. № 197. С. 276–280.
2. Ільчук І.І., Миськів Г.В. Тенденції зміни поведінки споживачів під час кризових явищ в економіці України та країн Європи. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. С. 27–32.
3. Еволюція диджитал-аудиторії і тренди в онлайн-поведінці: що впливає на споживачів? URL: <https://newage.agency/uk/blog-uk/romi-2024-evoliutsiia-dydzhytal-audytorii-i-trendy-v-onlajn-povedintsi-shcho-vplyvaie-na-spozhyvachiv/> (дата звернення 20.05.2025.).

Максименко С.М.,
здобувач вищої освіти ОС доктор філософії 31-ДФ-ПТ групи
Науковий керівник, д.е.н., професор Соколюк С.Ю.
Уманський національний університет садівництва

МОДЕРНІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інноваційні ресурсозберігаючі технології вирощування сільськогосподарських культур потребують застосування широкозахватних комбінованих агрегатів, нових робочих органів для забезпечення сприятливих умов розвитку рослин, економії енергоносіїв, зменшення кількості операцій при обробі ґрунту.

Закони України „Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу” [1] та „Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України” [2] визначають основні напрями державної політики пріоритетного розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу, а також принципи, форми, методи, організаційні й економічні важелі, спрямовані на створення, випробування, виробництво, реалізацію, використання та обслуговування технічних засобів для агропромислового комплексу. Також, у Законі України „Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу” зазначено, що обсяги бюджетних асигнувань на наведені цілі становлять до одного відсотка від загальних видатків державного бюджету і спрямовуються на фінансування заходів із підтримки пріоритетного розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу.

Матеріально-технічна база аграрного підприємства – це сукупність засобів і предметів праці, які використовуються в сільськогосподарському виробництві. Вона включає речові елементи продуктивних сил галузі та створює відповідні матеріальні умови виробництва сільськогосподарської продукції. На сучасному етапі матеріально-технічна база сільського господарства представлена великим машинним виробництвом, яке базується на широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу. Важливе значення має ефективне використання виробничого потенціалу, створеного за багато років у сільськогосподарських підприємствах [5].

Матеріально-технічна база аграрного підприємства – це сукупність засобів і предметів праці, які використовуються в сільськогосподарському виробництві. Вона включає речові елементи продуктивних сил галузі та створює відповідні матеріальні умови виробництва сільськогосподарської продукції. На сучасному етапі матеріально-технічна база сільського господарства представлена великим машинним виробництвом, яке базується на широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу. Важливе значення має ефективне використання виробничого потенціалу, створеного за багато років у сільськогосподарських підприємствах[4].

При будь-якій суспільно-економічній формації вирішальну роль у виробничому процесі та функціонуванні підприємства відіграють наявність і органічна єдність таких чинників як засоби і предмети праці, робоча сила, земля та підприємництво. На різних історичних етапах значимість цих факторів різнилась. Незалежно від виробничих відносин обов’язковим натурально-речовим елементом матеріального виробництва, до якого відноситься сільськогосподарське, є виробничі засоби. Від рівня забезпеченості галузевими основними засобами, їх якісного стану та структурного складу залежить результативність сільськогосподарського виробництва, розвиток підприємства і галузі в цілому. Тому якісне та кількісне розширене відтворення основних засобів є необхідною умовою економічного зростання на мікро- та макрорівнях.

Економічна функція основних засобів у виробничому процесі найбільш повно проявляється у синергійному ефекті генерування грошових потоків і доходів, який забезпечується у комплексі з іншими факторами виробництва при раціональному співвідношенні таких. Цей тезис обумовлений сучасною науковою парадигмою значимості і дохідності всіх факторів виробництва. Доведення наукою можливості статусності капіталу для всіх факторів виробництва обумовило необхідність розробки методологічних положень по визначенню доходів від різних видів ресурсів з відповідним формуванням цін на них [3].

Досвід економічно розвинутих країн світу свідчить, що пошук шляху становлення та розбудови держави необхідно починати з обґрунтування схеми економічного розвитку країни, всіх її регіонів, територій та галузей. Більшість громадян України позитивно сприймають ідею побудови соціально-орієнтованої економіки. Навіть поверхова оцінка стану економіки суспільно-економічних формацій країн підтверджує, що там, де ідеологія найбільш повного задоволення потреб людини є визначальною, рівень їх розвитку високий [4].

Характерною ознакою сучасного стану функціонування підприємств аграрного сектора є формування й використання принципово нових моделей фінансування інноваційного розвитку. Модель фінансування інноваційного розвитку ґрунтується на оптимальному поєднанні власних коштів підприємства з потенційними можливостями залучення зовнішнього фінансування для забезпечення еколого-економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності продукції шляхом використання передових досягнень науки й новітніх технологій. У сучасних економічних умовах актуалізувалися проблеми енергоефективності, технічного забезпечення виробництва, його модернізації та переозброєння, мінімізації впливу зміни клімату на врожайність сільськогосподарських культур, їхні якісні характеристики та прогнозовані обсяги, що вимагає пріоритетного інноваційного розвитку аграрного сектора та його фінансування. Нестабільне фінансово-економічне становище сільгосппідприємств, нерозвиненість системи маркетингу для просування та впровадження інновацій, недосконалість інституціонального забезпечення формування гнучких фінансових моделей сприяння інноваційному розвитку загрожують конкурентоспроможності аграрного сектора та посилюють його залежність від зарубіжних технологій, імпорту сільськогосподарської техніки, елітного насіння та порід тварин. Для ефективної інноваційної діяльності велике значення має вибір оптимальної фінансової моделі або їх комбінації і в плані мобілізації необхідних обсягів фінансових ресурсів у часовому вимірі, і в плані їх вартості. У сільськогосподарських підприємств існує можливість використання комбінації декількох моделей фінансування інноваційного розвитку, що зумовлюється специфікою фінансування, особливостями галузі, неоднорідністю науково-технічного потенціалу регіонів, їхнім територіальним розташуванням та географією збуту продукції.

Список використаних джерел:

1. Закон України „Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу”
2. Закон України „Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України”
3. Яценко, О., Завадська, Ю., Христенко, О., Мусієць, Т., & Аксьонова, О. (2021). Інноваційні трансформації аграрного комплексу в контексті глобальних викликів сталого розвитку. Фінансово-кредитна діяльність Проблеми теорії та практики, 5(40), 216–224.
4. Чіков І., Радько В., Маршалок М., Теплюк М., Петренко О., Шарко І., & Ситковська А. (2022). ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСТВА НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ. Фінансово-кредитна діяльність Проблеми теорії та практики, 1(42), 98-106.
5. Ірина Титарчук, Юлія Негода, Ірина Шалигіна, Наталія Бажанова, Оксана Горбачова, Лариса Рибіна (2020). Фінансування інновацій у сільськогосподарському секторі, Міжнародний журнал перспективних досліджень у галузі техніки та технологій (IJARET), 11(4), 246-255

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНІ, ІНФОРМАЦІЙНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Костюк В.С.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
Уманський НУ

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ РУХУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Соціальна політика - це важлива складова загальної політики держави, спрямована на підвищення добробуту суспільства в цілому, що забезпечується оптимальним розвитком соціальної сфери, реалізацією прав і свобод громадян, дотриманням і покращенням соціальних стандартів, задоволенням потреб та інтересів кожного громадянина, соціальних груп, територіальних громад, регіонів. В контексті руху України до Європейського Союзу соціальна політика спрямована на інтеграцію у європейські соціальні програми для забезпечення високої якості соціальних послуг, що зменшує вразливість населення та забезпечує більшу підтримку для малозабезпечених громадян. Це передбачає адаптацію українського законодавства до європейських норм у сфері соціального захисту, що сприятиме прозорості, підзвітності та ефективності державних органів, які розробляють, реалізують та контролюють соціальну політику. Також процес євроінтеграції сприяє створенню більш інклюзивного суспільства, у якому кожен має рівні можливості для праці та розвитку, включаючи вразливі групи населення.

В умовах переговорного процесу вступу України до Європейського Союзу ключовим етапом є проведення офіційного скринінгу відповідності українського законодавства праву ЄС. Це офіційний процес, під час якого Європейська Комісія разом з Україною аналізує відповідність національного законодавства країни *acquis* ЄС (праву ЄС). Скринінг охоплює 35 переговорних розділів, згрупованих за 6 тематичними кластерами відповідно до оновленої у 2020 році методології розширення ЄС. Вже проведені двосторонні зустрічі Україна-ЄС за Розділами 19 «Соціальна політика та зайнятість», у межах яких Україна представила прогрес щодо наближення законодавства до права ЄС у соціальній сфері, що охоплює мінімальні стандарти у сфері трудового права, рівності, охорони здоров'я та безпеки на робочому місці, а також боротьби з дискримінацією.

На сьогодні Уряд України активно працює над трансформацією трудового законодавства та модернізацією законів, які залишались незмінними з 1971 року. Це дозволить створити ринок праці, що є конкурентним, захищає права працівників та сприяє створенню справедливих умов праці.

Важливе значення для інтеграції України в європейський простір мають такі інституції, як Європейська мережа служб зайнятості (EURES), Європейське агентство з питань праці (ELA), Європейський соціальний фонд, оскільки вони надають необхідні інструменти для імплементації реформ та модернізації українського ринку праці та соціальної політики, а також завдяки EURES наші роботодавці та працівники можуть обмінюватися досвідом та знаннями зі своїми європейськими колегами.

Одним з ключових пріоритетів соціальної політики, де Україна зробила значний крок, є впровадження механізмів, спрямованих на захист прав дітей та їхнього добробуту, особливо в умовах викликів війни. Зокрема, було схвалено «Стратегію забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки», що відповідає політиці та найкращим практикам ЄС. Для прискореної інтеграції в цьому питанні Україні важливо приєднатися до Механізму ЄС щодо гарантій захисту дітей ЄС (EU Child Guarantee mechanism) і брати участь у відповідних координаційних засіданнях.

Важливе значення у формуванні та реалізації соціальної політики на шляху до Європейського Союзу має гендерна складова, яка повинна розвиватись за європейськими стандартами. Гендерна рівність - рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільствах [1]. Досягнення Україною європейських стандартів гендерної рівності як на законодавчому рівні, так і на рівні практичного забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків є важливою частиною європейської інтеграції. Держави ЄС постійно проводять оцінку у соціальній сфері відповідності фундаментальним принципам, верховенства права, прав людини, використовуючи Індекс гендерної рівності. Цей Індекс наочно показує забезпечення рівності на рівні реалізації державної політики, дає повний спектр розуміння тих проблем і викликів, а також сильних сторін, що має країна в ключових сферах життя.

Індекс гендерної рівності розроблений Європейським інститутом гендерної рівності (EIGE) та використовується в країнах ЄС з 2013 року для оцінки прогресу в сфері гендерного балансу та вдосконалення державних політик, а також є важливим елементом стратегій євроінтеграції. І хоча жодна країна ще не наблизилась до повної гендерної рівності, середній показник ЄС зріс з 63,1 до 71 балів, зі 100 можливих. Індекс гендерної рівності України дорівнює 61,4 бали. За загальними балами Індeksu Україна займає 20 місце у рейтингу з 27 країн ЄС та України, випереджаючи вісім країн Європейського союзу такі, як Хорватія, Кіпр, Естонія, Словаччина, Греція, Чехія, а також Угорщина та Румунія. А лідерами за цим показником є Швеція, Нідерланди і Данія[2].

Для того, щоб відповідати критеріям членства, Україна має продемонструвати відданість соціальним принципам і цінностям Європейського Союзу, враховувати європейські соціальні стандарти,

застосовувати їх індикатори при розробці і оцінці національних стратегій та планів розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV, станом на 19.12.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
2. Індекс гендерної рівності в Україні https://uwf.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/gender_index_ukr_web.pdf

Кулаков П.І.

д.т.н., професор

професор кафедри інформаційних технологій

Уманський НУ

СТАТИСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРИВАЛОСТІ МАШИННОГО ДОЇННЯ

На рис.1 наведена циклограма алгоритму роботи з доїльним апаратом, який має функцію керування процесом доїння.

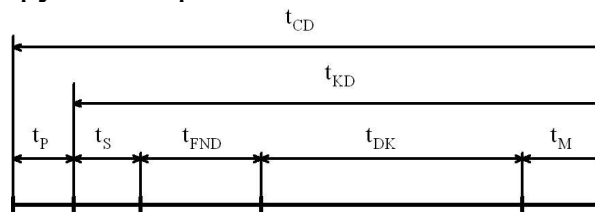

Рис. 1. Циклограма алгоритму роботи з доїльним апаратом, який має функцію керування процесом доїння

Після підготовки тварини протягом часу t_P , дояр запускає доїльний апарат, який протягом часу t_S здійснює стимуляцію вимені, далі відбувається перехід до фази некерованого доїння [1]. Після цього здійснюється перехід до фази керованого доїння тривалістю t_{DK} , під час якої вимірюється інтенсивність молоковіддачі, в залежності від її значення встановлюються параметри пульсацій вакууму.

На рис. 2 наведена циклограма алгоритму роботи з доїльним апаратом без функції керування процесом доїння. Після підготовки тварини до доїння протягом часу t_P дояр запускає доїльний апарат, який протягом випадкового часу некерованого доїння t_{DN} здійснює видоювання тварини [1, 2]. Через певний проміжок часу дояр візуально оцінює поточний стан процесу доїння, і за певними ознаками робить суб'єктивний висновок про необхідність його завершення.

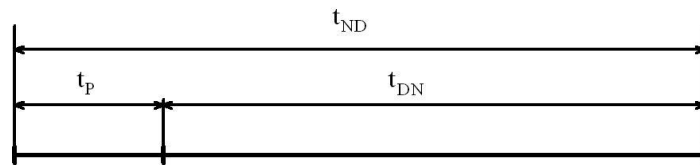

Рис. 2 . Циклограма типового алгоритму роботи з доїльним апаратом без функції керування процесом доїння

При використанні доїльного апарата без функції керування процесом доїння, час некерованого доїння t_{DN} , за який здійснюється видоювання тварини, є випадковою величиною [3]. В результаті проведення досліджень часу некерованого доїння для доїльних апаратів без функції керування процесом доїння, та часу керованого доїння для доїльних апаратів з функцією керування процесом доїння, встановлено, що розподіл цих інтервалів наближається до гамма-розподілу.

При використанні доїльного апарата без функції керування процесом доїння, загальний час роботи з твариною визначається як

$$t_{ND} = t_P + t_{DN} \quad (1)$$

Загальний час роботи з твариною при використанні доїльного апарата з функцією керування процесом доїння визначається як сума часу підготовки тварини та часу керованого доїння

$$t_{CD} = t_P + t_{KD} = t_P + t_S + t_{FND} + t_{DK} + t_M \quad (2)$$

При використанні доїльного апарата час підготовки тварини є детермінованою величиною t_{PR} , відповідно, загальний час роботи з твариною у цьому випадку

$$t_{RD} = t_{PR} + t_S + t_{FND} + t_{DK} + t_M \quad (3)$$

На рис. 3 наведено графіки отриманих експериментальних функцій розподілу часу підготовки тварини до доїння при різних способах утримання та різних варіантах ідентифікації тварин.

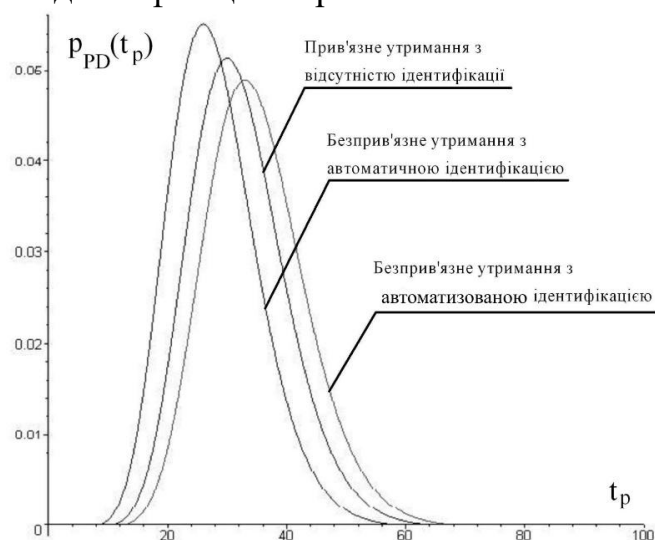

Рис. 3. Функції розподілу часу підготовки тварини при різних способах утримання та різних варіантах ідентифікації тварин

Як слідує з рис. 3, математичне очікування часу підготовки тварини при різних способах утримання та різних варіантах ідентифікації значно різняться, що зумовлює значний вплив цього параметра на загальну тривалість роботи доїльних установок та доярів, що їх обслуговують.

References

1. Ozella, L., Brotto Rebuli, K., Forte, C., & Giacobini, M. (2023). A Literature Review of Modeling Approaches Applied to Data Collected in Automatic Milking Systems. *Animals*, 13(12), 1916. <https://doi.org/10.3390/ani13121916>
2. Nimbalkar V., Verma H. K., Singh J. Dairy Farming Innovations for Productivity Enhancement // New Advances in the Dairy Industry. 2021. IntechOpen, London. doi:10.5772/intechopen.101373
3. Kucheruk, V., Palamarchuk, Y., Kulakov, P., & Gnes, T. (2014). Statistical models of machinery milking duration. Eastern - European Journal of Enterprise Technologies, 1(3(67)), 4–7. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2014.20080>

Кучерук В.Ю.

д.т.н., професор

професор кафедри інформаційних технологій

Уманський НУ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПРИ КОРИСТУВАННІ ЦИФРОВИМИ ПЛАТФОРМАМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах повномасштабної війни цифрові платформи стали основними каналами комунікації, координації волонтерської діяльності, інформування населення та мобілізації ресурсів. Водночас вони є вразливими до кібератак, фейкових новин, збору персональних даних та інформаційного впливу з боку агресора.

До цифрових платформ відносяться різноманітні онлайн-сервіси, вебсайти, мобільні додатки та програмні інструменти, що забезпечують взаємодію користувачів, обмін інформацією, надання послуг або координацію дій. У контексті війни та громадянського суспільства їх можна класифікувати за функціями:

1. Комунікаційні платформи: соціальні мережі: (Facebook, Instagram, Twitter (X), TikTok); месенджери (Telegram, Viber, WhatsApp, Signal); форуми і тематичні спільноти (Reddit, Discord, українські форуми).
2. Платформи для організації волонтерства та допомоги: платформи збору коштів (Monobank Банка, Повернись живим, UNITED24); координаційні ресурси (Спільноти на Google Docs, Notion, Trello, Spivdiia); боти в Telegram для збору заявок/звітів, допомоги евакуйованим, пошуку житла.
3. Інформаційно-аналітичні платформи: новинні сайти (Суспільне, Українська Правда, УП.Життя, NV); OSINT-платформи (відкриті розвіддані) (DeepState, Liveuamap, War Mapper); фактчекінг (StopFake, VoxCheck).

4. Державні цифрові сервіси: Дія (послуги, документи, сповіщення); єДопомога, єПідтримка, єОсвіта; Кабінет платника податків, електронні суди, eHealth.

5. Платформи для освіти та підвищення обізнаності: медіаграмотність (Filter.org.ua, Media IQ); навчальні сервіси (Prometheus, Coursera, EdEra, Освіторія); навчальні ютуб-канали.

6. Платформи для хмарного зберігання та обміну інформацією: Google Drive, Dropbox, OneDrive, Mega, WeTransfer, GitHub.

7. Платформи для громадянської активності: петиції, онлайн-опитування (Google Forms, SurveyMonkey); платформи публічних консультацій (Взаємодія, e-DEM).

Цифрові платформи - це інструменти, які забезпечують цифрову взаємодію у сферах комунікації, допомоги, контролю, навчання та участі громадян у суспільному житті. У воєнних умовах вони стають як ключовими ресурсами, так і потенційними вразливими точками, що потребують інформаційного захисту. В умовах війни існують виклики інформаційної безпеки при користуванні цифровими платформами, до яких відноситься:

- фішинг і злам акаунтів в соціальних мережах, месенджерах, платформах обміну інформацією;
- розповсюдження дезінформації через Telegram-канали, Facebook-групи та інші платформи;
- збір персональних даних волонтерами, платформами без належного захисту (імітація збору на ЗСУ);
- кіберрозвідка ворога через відкриті джерела та геолокаційні мітки;
- використання deepfake для маніпуляції свідомістю.

Тому користувач цифрових платформ повинен дотримуватись основних принципів інформаційної безпеки, до яких відноситься:

- цифрова гігієна: використання складних паролів, двофакторна аутентифікація;
- верифікація інформації: перевірка джерел, уникнення перепосту неперевіреної інформації;
- анонімність і обмеження геолокації: заборона публікації позицій військ та точних координат;
- навички медіаграмотності: розпізнавання фейків, ворожих наративів, маніпулятивних заголовків.

Крім того, для підвищення безпеки можна використовувати: зашифровані канали зв'язку (Signal, ProtonMail); Захищене зберігання даних (українські хостинги, шифрування); Резервне копіювання та створення альтернативних каналів для критичної інформації.

Висновки

1. Цифрові платформи в умовах війни відіграють ключову роль у забезпеченні комунікації, координації волонтерських ініціатив, поширенні інформації та мобілізації громадянського суспільства. Водночас вони становлять підвищену загрозу з точки зору інформаційної безпеки.

2. Найпоширенішими загрозами є фішинг, злам акаунтів, поширення дезінформації, незаконний збір персональних даних, кіберрозвідка противника та використання deepfake-технологій для маніпулювання громадською думкою.

3. Забезпечення інформаційної безпеки користувачів цифрових платформ вимагає дотримання цифрової гігієни, перевірки достовірності інформації, дотримання конфіденційності та підвищення рівня медіаграмотності.

4. Для мінімізації ризиків слід використовувати захищені канали зв'язку, надійні сервіси зберігання інформації, а також регулярно здійснювати резервне копіювання даних та уникати публікації геолокаційної інформації.

5. Інформаційна безпека в цифровому середовищі є спільною відповідальністю держави, громадянського суспільства, ІТ-сектору та кожного окремого користувача. Її забезпечення є одним з чинників національної стійкості в умовах воєнних загроз.

Ліщук Р.І.

к.т.н., доцент

завідувач кафедри інформаційних технологій

Уманський НУ

Концеба С.М.

к.е.н., доцент

доцент кафедри інформаційних технологій

Уманський НУ

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЗОБРАЖЕНЬ МЕТОДОМ K-MEANS

Кластеризація – це один з основних методів навчання без учителя в машинному навчанні. Вона дозволяє групувати об'єкти в наборі даних у відповідні підмножини або кластери, так, щоб об'єкти в одному кластері були схожими між собою, а об'єкти з різних кластерів мають істотно відрізнятися один від одного. Розглянемо один із найпопулярніших методів кластеризації – K-Means, на прикладі задачі автоматичної організації аерофотознімків у певні кластери згідно їх візуальної подібності [1,2].

Метод K-Means (від англ. "K-середніх") – це ітеративна процедура, яка намагається розбити об'єкти на кластери так, щоб сумарна відстань між кожним об'єктом та центром його кластера була мінімальною[3-5].

Формально, задача полягає у мінімізації наступної функції втрат:

$$J = \sum_{i=1}^K \sum_{x \in C_i} \|x - \mu_i\|^2$$

де:

K – кількість кластерів,

C_i – множина точок, що належать кластеру ,

μ_i – центр (середнє значення) кластеру ,

$\|x - \mu_i\|^2$ – квадрат евклідової відстані між точкою і центром кластеру .

Алгоритм роботи методу K-Means:

1. Ініціалізація центрів кластерів: випадковим чином обираються початкових центрів кластерів.

2. Призначення об'єктів до найближчих кластерів:

- Для кожного об'єкта обчислюється відстань до всіх центрів.
- Об'єкт приєднується до кластера з найменшою відстанню.

3. Оновлення центрів кластерів:

- Центр кожного кластера оновлюється як середнє всіх об'єктів, що належать до нього:

$$\mu_i = \frac{1}{\|C_i\|} \sum_{x \in C_i} x$$

4. Перевірка зупинки:

- Алгоритм зупиняється, коли центри кластерів стабілізуються (майже не змінюються) або досягається максимум ітерацій.

У нашій задачі маємо набір зображень у форматі *.png, кожне з яких необхідно віднести до певного кластеру. Назви файлів не містять ознак належності до кластеру, тому ми використовуємо кластеризацію для автоматичного визначення цих кластерів.

Для того, щоб застосувати кластеризацію до зображень, ми перетворили кожне зображення у вектор ознак за допомогою попередньо натренованої нейронної мережі ResNet-18:

- Всі зображення приводились до одного розміру.
- Ознаки витягувались із останнього шару ResNet перед класифікацією (4096- або 512-вимірний вектор).

Ці вектори і є вхідними даними для методу K-Means.

Зазвичай значення задається вручну. Проте у нашій задачі воно невідоме, тому ми оцінювали якість кластеризації за трьома метриками:

1. Silhouette Score

Показує, наскільки добре кожна точка вписується у свій кластер порівняно з іншими. Обчислюється як:

$$s = \frac{b - a}{\max(a, b)}$$

де:

a – середня відстань до інших точок у тому ж кластері,

b – мінімальна середня відстань до точок з іншого кластеру.

Чим ближче значення до 1 – тим краще.

2. Davies-Bouldin Index (DBI)

DBI вимірює подібність між кластерами. Менше значення означає кращу сегментацію.

$$DBI = \frac{1}{K} \sum_{i=1}^K \max_{j \neq i} \left(\frac{\sigma_i + \sigma_j}{\|\mu_i - \mu_j\|} \right)$$

де σ_i – середнє відхилення точок в кластері i.

3. Calinski-Harabasz Score (CHS)

Оцінює співвідношення між дисперсією між кластерами і дисперсією всередині кластерів. Чим вище значення – тим краще.

$$CHS = \frac{Tr(B_k)}{Tr(W_k)} \cdot \frac{n - K}{K - 1}$$

де:

B_k – міжкластерна дисперсія,

W_k – внутрішньокластерна дисперсія.

Ми перебрали значення від $K = 2$ до $K = 50$, обчислюючи три вищенаведені метрики для кожного. Остаточне рішення щодо найкращого K базувалося на комбінації всіх трьох метрик:

$$score = 2 \cdot Silhouette + \frac{CHS}{1000} - DBI$$

Ця функція дозволяє збалансувати позитивні (великі значення silhouette і CHS) та негативні (великі значення DBI) критерії. У результаті найкращою кількістю кластерів виявилось 24 (рис 1.).

Метод K-Means дозволив автоматично згрупувати зображення у зони без попередніх міток, базуючись лише на їх візуальних ознаках. У задачах, де не існує явної категоризації даних, цей метод показує себе як ефективний і простий у реалізації підхід до розкриття прихованої структури даних. Застосування метрик оцінки якості кластеризації дозволяє підібрати оптимальну кількість кластерів, навіть коли це не відомо заздалегідь.

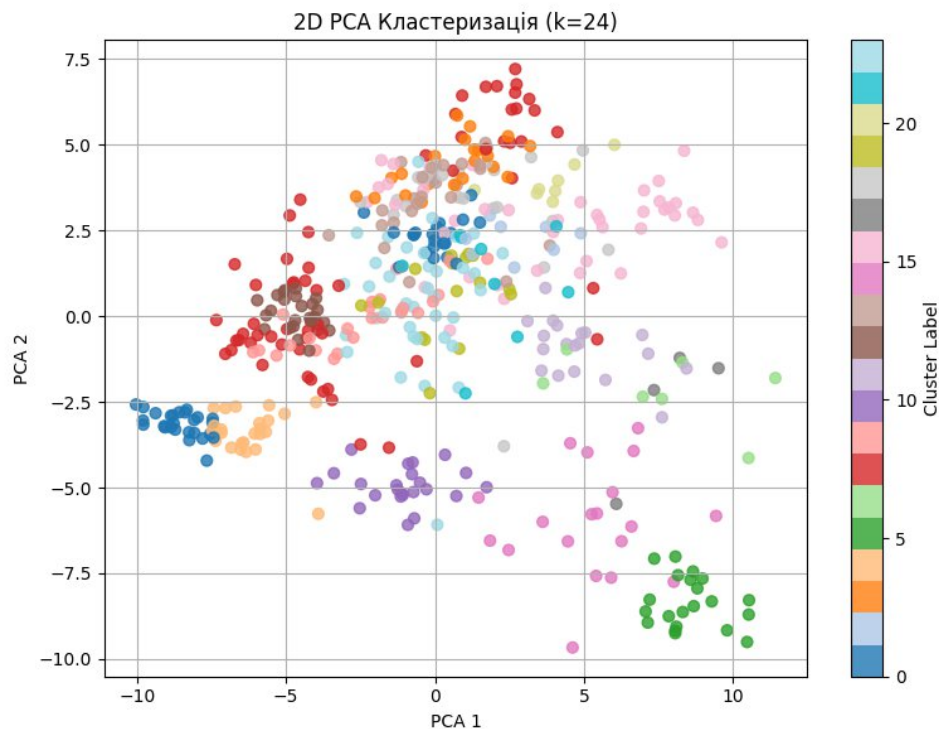

Рис. 1. – Результат кластеризації зображень методом K-Means

Метод K-Means, незважаючи на простоту, часто дає дуже конкурентні результати і залишається актуальним інструментом у сфері комп'ютерного зору та аналізу даних.

Список використаних джерел

1. Fayyad U. M. Advances in Knowledge Discovery and Data Mining / U. M. Fayyad, G. Piatetsky-Shapiro, P. Smyth, R. Uthurusamy // AAAI/MIT Press. – 1996. – 611 p.
2. Gersho A. Vector Quantization and Signal Compression. / A. Gersho, R. M. Gray // Boston: Kluwer Academic. – 1992. – 760 p.
3. Duda R. O. Pattern Classification and Scene Analysis / R. O. Duda, P. E. Hart // New York: John Wiley & Sons. – 1973. – 512 p.
4. Jain A. K. Algorithms for Clustering Data / A. K. Jain, R. C. Dubes // Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall. – 1988. – 334 p.
5. Likas A. The global k-means clustering algorithm / Aristidis Likas, Nikos Vlassis, Jacob J. Verbeek // Pattern Recognition. – 2002. – No 2, vol. 36. – P. 451 – 461

Мазур Ю.П.

к.е.н., доцент

доцент кафедри інформаційних технологій

Уманський НУ

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ

Електронна комерція стала потужним інструментом для торгових підприємств, які прагнуть зміцнити свої позиції на ринку та оптимізувати бізнес-процеси. Впровадження онлайн-торгівлі дозволяє підвищити рівень конкурентоспроможності через охоплення більш широкої аудиторії, виходити за межі географічних обмежень та конкурувати з більшою кількістю гравців на ринку.

Використання електронної комерції дозволяє знизити витрати на оренду торгових площ, оплату праці персоналу та інші операційні витрати, що позитивно відображається на ціновій політиці та робить товари та послуги доступнішими для споживачів.

Онлайн-платформи надають можливість для персоналізації пропозицій, швидкого реагування на запити клієнтів, надання детальної інформації про товари та послуги, а також збору відгуків для постійного покращення сервісу, що в цілому сприяє підвищенню якості обслуговування.

Завдяки оптимізації процесів, розширенню ринків збуту та зниженню витрат, електронна комерція сприяє зростанню прибутковості та загальної економічної ефективності діяльності підприємства.

Крім того, електронна комерція надає підприємствам гнучкість у веденні бізнесу, можливість аналізувати поведінку споживачів, оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури та впроваджувати інноваційні рішення.

Як бачимо, інтернет-магазин – це дійсно більше, ніж просто віртуальна вітрина. Головна перевага полягає в можливості безпосередньо придбати товари, не виходячи з дому. Онлайн-каталог лише знайомить із асортиментом,

а інтернет-магазин надає повний цикл купівлі: від вибору до оформлення замовлення.

Основною метою функціонування інтернет-магазину (Online Store, E-commerce Site) є здійснення онлайн-продажу товарів або послуг безпосередньо через веб-сайт.

Визначення ефективності функціонування інтернет-магазину є ключовим для розуміння його успіху, виявлення слабких місць та прийняття обґрунтованих рішень щодо оптимізації. Він включає в себе відстеження та аналіз різноманітних метрик та показників.

Регулярний та глибокий аналіз ефективності інтернет-магазину дозволяє приймати обґрунтовані рішення для його розвитку, покращення користувацького досвіду, оптимізації маркетингових витрат та збільшення прибутковості.

Процес аналізу включає наступні аспекти:

1. порівняння асортименту та стилістики (широта та глибина асортименту, стилістичні напрямки, матеріали та техніки виконання;
2. цінова політика (діапазон цін, сегментація цін, наявність знижок та акцій, вартість доставки);
3. дизайн та зручність використання сайту (візуальне оформлення, навігація, пошук, мобільна версія/адаптивність, процес замовлення;
4. функціональність сайту (особистий кабінет, відгуки покупців, наявність контенту), онлайн-консультант та інтеграція з соціальними мережами);
5. маркетингова стратегія (канали просування, контент-маркетинг, взаємодія з аудиторією, унікальні торгові пропозиції);
6. обслуговування клієнтів (способи зв'язку, швидкість та якість відповідей, політика повернення та обміну, відгуки про обслуговування: які відгуки залишають клієнти про якість обслуговування).

Провести такий аналіз можна наступними методами:

- перегляд веб-сайтів з метою детального вивчення дизайну, функціональності, асортименту та цін аналогічних інтернет-магазинів;
- аналіз соціальних мереж для вивчення та оцінки активності, контенту та залученості аудиторії на сторінках магазинів у соціальних мережах;
- пошук та аналіз відгуків клієнтів на сайті магазину, у соціальних мережах, на платформах відгуків;
- тестові замовлення – оформлення невеликих замовлень для оцінки процесу покупки, доставки та обслуговування;
- використання інструментів веб-аналітики для оцінки трафіку та популярності сайтів.

Результатом цього аналізу має стати:

- визначення ключових гравців на ринку продукції аналогічних інтернет-магазинів;
- вивчення сильних та слабких сторін конкурентів;

- виявлення успішних маркетингових та бізнес-стратегій;
- визначення потреб та очікувань цільової аудиторії;
- пошук потенційних ніш та можливостей для власного інтернет-магазину;
- формування уявлення про стандарти якості та функціональності в даній сфері.

Цей детальний аналіз стане фундаментом для наступного етапу – формування вимог до власного інтернет-магазину.

Нескородєва Т.В.

д.т.н., професор

професор кафедри інформаційних технологій

Уманський НУ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІШЕНЬ E-COMMERCE НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПОВЕДІНКИ КОРИСТУВАЧІВ З ВИКОРИСТАННЯМ BIG DATA

Актуальність. У сучасних умовах цифровізації електронна комерція виступає не лише економічним інструментом, а й соціальним явищем, що відображає поведінкові моделі, рівень довіри, адаптивність населення до нових реалій [1, 2]. Аналіз поведінки користувачів сприяє розумінню динаміки розвитку інформаційного суспільства в кризових умовах, що напряду впливає на процеси формування громадянської свідомості та цифрової культури.

Огляд літератури. Використання Big Data, наприклад, за допомогою платформи Google Analytics 4 (GA4) [3] дозволяє досліджувати, як змінюється цифрова взаємодія користувачів, які запити вони формують. Приклад формування рекомендацій для оптимізації продуктивності вебсайту на підставі аналізу чотирьох основних звітів GA4: залучення клієнтів, участь, прибуток та повторні візити. за даними з Google Merchandise Store наведений в [4]. В [5] викладені теоретичні основи машинного навчання, які можуть бути використані для інтелектуальної обробки великих даних, в [6] демонструється застосування машинного навчання до GA-даних для класифікації рівнів залученості користувачів. В [7] викладені можливості інтелектуальних мультіагентних систем, які можуть використані для аналізу Big Data.

Продемонструємо проведення аналізу поведінки користувачів за даними GA4 на основі проєкту, мета якого аналіз даних користувачів за даними Google Analytics 4 для оцінки ефективності e-commerce та візуалізація для подальшого визначення вузьких міст та зон росту ефективності. Для досягнення мети проєкту сформулюємо і вирішено наступні задачі:

- Провести аналіз взаємодії користувачів із сайтом.
- Визначити основні канали трафіку.
- Побудувати конверсійну воронку.

- Оцінити вплив пристроїв і географічного фактору на покупки.

Для вирішення цих задач розробимо функціонал, який включає наступні складові:

1. Візуалізація основних метрик активності користувачів: відвідувань, замовлень і продажів;
2. Структурний аналіз користувацької активності за джерелами трафіку, типом пристрою, операційної системи, мовою.
3. Візуалізація конверсійної воронки за наступними кроками: початок сесії на сайті; перегляд товару; додавання товару до кошика; початок оформлення замовлення; додавання інформації про доставку; додавання платіжної інформації; покупка.

Для цього отримаємо необхідні дані з BigQuery та проведемо їх очищення та агрегування (рис.1).

```

1 WITH sessions_info AS (
2   SELECT
3     user_pseudo_id,
4     CAST((SELECT value.int_value FROM UNNEST(event_params) WHERE key = 'ga_session_id') AS STRING) AS session_id,
5     CONCAT(user_pseudo_id, CAST((SELECT value.int_value FROM UNNEST(event_params) WHERE key = 'ga_session_id') AS STRING)) AS user_session_id,
6     REGEXP_EXTRACT((SELECT value.string_value FROM UNNEST(event_params) WHERE key = 'page_location'), r'^(?:https?:\\\/\\\/)?(?:www\\.)?([^\\/]+)([^\?]*?)$')
7   ) AS landing_page_location,
8     geo.country,
9     device.category AS device_category,
10    device.language AS device_language,
11    device.operating_system,
12    traffic_source.source AS source,
13    traffic_source.medium AS medium,
14    traffic_source.name AS campaign,
15    TIMESTAMP_MICROS(event_timestamp) AS event_timestamp
16  FROM `bigquery-public-data.ga4_obfuscated_sample_ecommerce.events_*`
17  WHERE event_name = 'session_start'
18 ),
19
20 events AS (
21   SELECT
22     user_pseudo_id,
23     CAST((SELECT value.int_value FROM UNNEST(event_params) WHERE key = 'ga_session_id') AS STRING) AS session_id,
24     CONCAT(user_pseudo_id, CAST((SELECT value.int_value FROM UNNEST(event_params) WHERE key = 'ga_session_id') AS STRING)) AS user_session_id,
25     TIMESTAMP_MICROS(event_timestamp) AS event_timestamp,
26     event_name
27  FROM `bigquery-public-data.ga4_obfuscated_sample_ecommerce.events_*`
28  WHERE event_name IN ('session_start', 'view_item', 'add_to_cart', 'begin_checkout', 'add_shipping_info', 'add_payment_info', 'purchase')
29 )

```

Рисунок 1. Скриншот частини програмного коду на етапі отримання даних з BigQuery, очищення та агрегування даних

На основі результатів запиту побудований інтерактивний дашборд, користувачі якого можуть самостійно дослідити конверсії та визначити, як змінюються конверсії в залежності від груп відвідувачів та джерел трафіку: за джерелами трафіку, посадковою сторінкою сесії, типом пристрою, операційної системи, мовою, періодом, географією (рис 2) .

На основі аналізу даних можна сформулювати наступні рекомендовані рішення для збільшення ефективності сайту:

- 1) оптимізація UX може зменшити відмови на етапі оформлення замовлення; (високий рівень відмов на етапі оформлення замовлення вказує на потребу у спрощенні навігації, скороченні кількості кроків та усуненні технічних бар'єрів);
- 2) мобільні пристрої – головний канал трафіку, варто адаптувати

сторінки (оскільки основна частка трафіку надходить із мобільних пристроїв, важливо забезпечити швидке завантаження сторінок, зручний інтерфейс та коректне відображення елементів на різних екранах);

3) органічний пошук – ефективний канал, потрібно працювати над SEO (органічний пошук виявився ефективним каналом залучення користувачів. Потрібно регулярно оновлювати контент, оптимізувати мета-теги та структуру сайту, щоб зміцнити видимість у пошукових системах).

Висновки. Таким чином використання даних аналітики платформи Google Analytics 4 (GA4) програмних засобів обробки даних (наприклад, BigQuery) візуалізації даних (Looker Studio, Power BI), дозволяє вирішувати завдання підвищення ефективності роботи сайту.

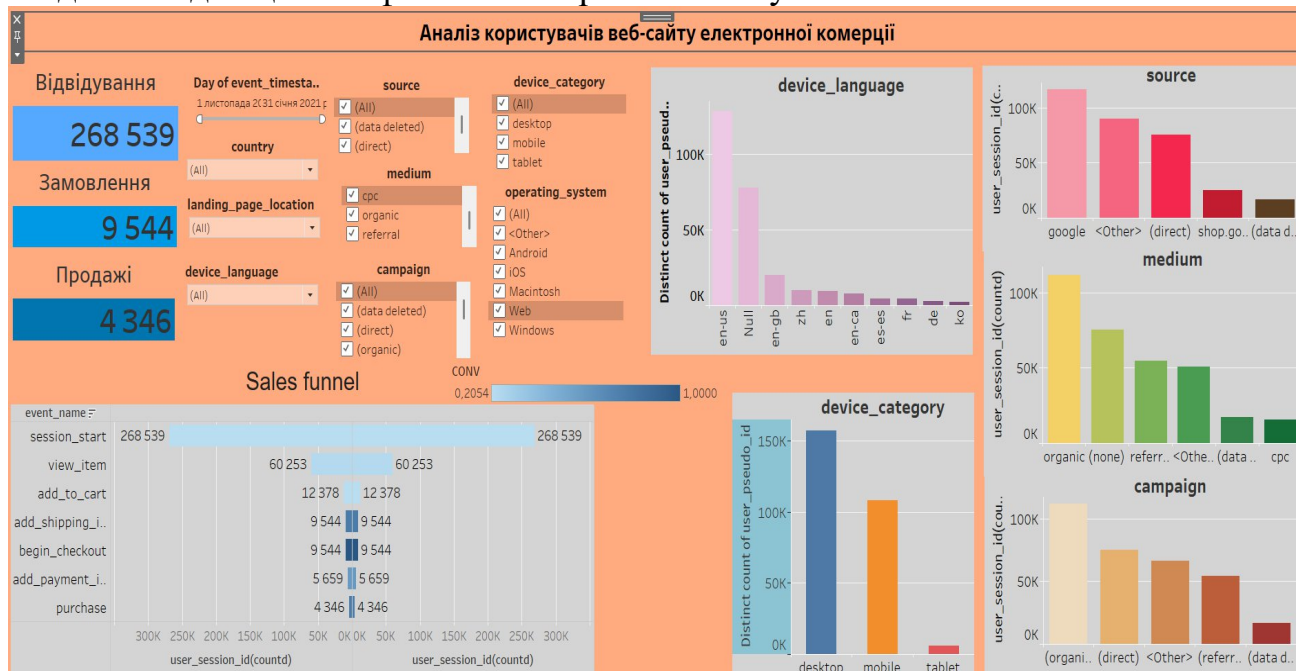

Рисунок 2. Скріншот інтерактивного дашборду аналізу користувачів електронної комерції

Список використаних джерел

1. Hristov, I., & Petrova-Antonova, D. (2024). *The Influence of Google Analytics on E-commerce: Enhancing Customer Insights and Business Performance*. ResearchGate. <https://www.researchgate.net/publication/390294224>
2. Нескородева Т.В., Федоров Є.Є., Січко Т.В., Нескородева А.Р. Експертні та рекомендаційні системи: навч. посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022, 208 с.
3. Google Analytics Support (офіційна довідка): <https://support.google.com/analytics/answer/9322688?hl=uk>
4. Katiyar, R., Singh, V., & Sinha, M. (2024). A study of consumer decision-making behavior on e-commerce platforms using GA4. *Proceedings*, 38(1), 29. <https://www.mdpi.com/2673-4591/38/1/29>
5. Нескородева Т. В., Федоров Є.Є., Ліщук Р.І., Кулаков П.І., Кучерук В.Ю., Концеба С.М. Методи штучного інтелекту. Статистичне і машинне навчання з вчителем (класифікація, апроксимація та прогнозування). Умань: УНУС, 2024.

6. Khan, M.A., Khan, S., & Khan, A. (2024). Predicting online shopping behavior: Using machine learning and Google Analytics to classify user engagement. *Applied Sciences*, 14(23), 11403. <https://www.mdpi.com/2076-3417/14/23/114033>.

7. Нескородева Т.В., Федоров Є.Є., Нечипоренко О.В. Методологія створення інтелектуальних мультиагентних систем. Тези доповідей III міжнародної науково-практичної конференції учених та студентів «Цифрова економіка як фактор інновацій та сталого розвитку суспільства» / Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя (м. Тернопіль, 6-7 грудня 2022 р.), 2022. – С. 94-97.

Ткачук Д.С.

здобувач освіти третього рівня вищої освіти (доктор філософії)

кафедра підприємництва та бізнес-технологій

Уманський НУ

ІНТЕГРАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ У МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ

Молокопродуктовий підкомплекс відіграє стратегічну роль в економіці України, забезпечуючи продовольчу безпеку держави, стимулюючи розвиток сільських територій та створюючи суттєву частку доданої вартості в агропромисловому секторі. Формування стійких конкурентних переваг його учасниками є визначальним фактором підвищення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішніх ринках, особливо в умовах євроінтеграційних процесів та необхідності адаптації до міжнародних стандартів якості та безпечності продукції.

О. А. Козак трактує молокопродуктовий підкомплекс як: “сукупність галузей, зайнятих виробництвом, переробкою та реалізацією молочної продукції з метою задоволення потреб населення та отримання прибутку підприємства-ми підкомплексу. Ця складна організаційно-економічна система взаємопов’язаних виробництв і підгалузей сільського господарства, переробної промисловості, торгівлі та обслуговуючих галузей має єдину об’єднувальну ознаку – кінцевий продукт: молоко та молочні продукти” [1].

Реалізація потенціалу конкурентних переваг усіма ланками ланцюга створення вартості - від виробництва сировини до реалізації готової продукції - дозволяє не лише оптимізувати використання ресурсів та знизити трансакційні витрати, але й забезпечити гармонізацію економічних інтересів учасників ринку молока та молочної продукції, стимулюючи їхній інноваційний розвиток та розширюючи експортні можливості галузі.

Механізм формування конкурентних переваг підприємств молокопродуктового підкомплексу можна визначити як системну сукупність взаємопов’язаних елементів управління, організаційних структур, методів,

інструментів і важелів, що забезпечують створення стійких та унікальних переваг на всіх етапах ланцюга вартості від виробництва сировини до реалізації кінцевої продукції. Особливостями цього механізму в Україні є фрагментація виробництва сировини, зумовлена переважанням малих форм господарювання у структурі виробництва молока, нестійкість міжгалузевих зв'язків між учасниками підкомплексу та відсутність ефективної координації їхньої діяльності, що призводить до асиметрії в розподілі доданої вартості та дисбалансу економічних інтересів учасників ринку. Погоджуємося з думкою О.А. Петриченко: “Взаємовідносини, що нині склалися між суб’єктами МПП, не забезпечують його системної цілісності зі структурованістю взаємозв’язків серед учасників продуктового ланцюга з проявами емерджентності й синергетичного ефекту” [2].

Ключові аспекти ефективного функціонування даного механізму передбачають наявність як вертикальних зв'язків між різними ланками ланцюга постачання, так і горизонтальних відносин всередині кожної ланки, з урахуванням впливу зовнішніх факторів економічного, політично-правового, соціально-культурного та технологічного характеру (рис. 1).

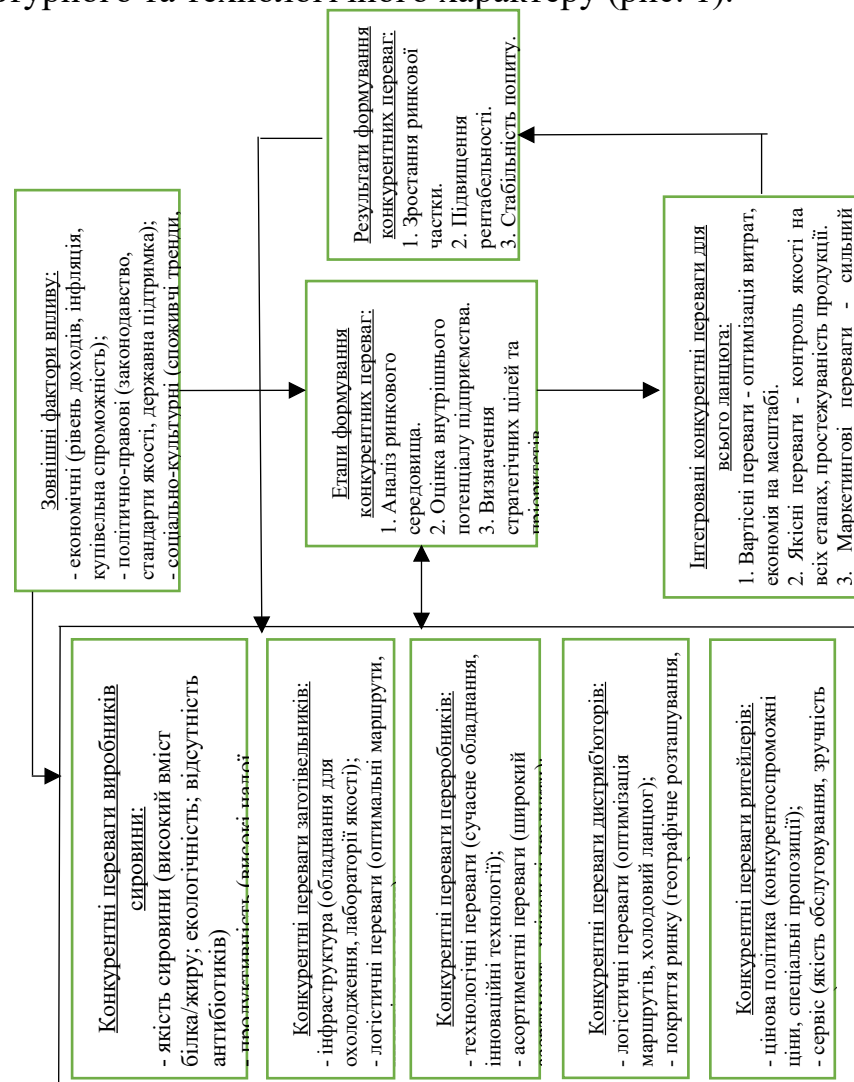

Рис. 1. Механізм формування конкурентних переваг підприємств молокопродуктового підкомплексу

Наявність таких зв'язків обумовлює створення інтегрованих конкурентних переваг (вартісних, якісних, маркетингових, інноваційних та організаційних), що формуються на основі синергетичного ефекту від взаємодії учасників молокопродуктового підкомплексу та забезпечують більш високий рівень конкурентоспроможності порівняно з відокремленим функціонуванням окремих підприємств. Представлені на рис. 1 чіткі причинно-наслідкові зв'язки між етапами формування конкурентних переваг, їхніми типами для кожної ланки та результатами їхнього впровадження дозволяють використовувати дану модель як методологічний інструмент для розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і молокопродуктового підкомплексу в цілому.

Список використаних джерел

1. Козак О. А. Оцінка ролі та значення молокопродуктового підкомплексу для вирішення продовольчого забезпечення та національної економіки. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 39 - 51.
2. Петриченко О. А. Тенденції й особливості розвитку молокопродуктового підкомплексу України. *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 42-50.

Транченко О.М.

к.е.н., доцент

доцент кафедри інформаційних технологій

Уманський НУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІТ-СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Перспективи розвитку ІТ-сектору в Україні залишаються надзвичайно високими, що обумовлено його стійким зростанням як у мирний час, так і під час повномасштабної війни. Згідно з даними Національного банку України, навіть у перший рік широкомасштабного вторгнення експорт ІТ-послуг зріс на 5,85%, що свідчить про високий рівень адаптивності та конкурентоспроможності галузі. Водночас стрімка цифрова трансформація охоплює всі сектори економіки, і в окремих напрямках її темпи випереджають показники деяких розвинених країн [2, с. 86].

Попри воєнні дії, Україна утримує позиції одного з провідних глобальних постачальників цифрових послуг. Технологічні розробки українських компаній високо цінуються за кордоном, причому це стосується не лише військово-технічних інновацій. Яскравим прикладом є цифрова платформа «Дія», яка вже проходить етапи впровадження в Естонії та Еквадорі, а також викликає інтерес у ряді інших держав. Україна поступово утверджується як технологічний лідер, здатний не лише розробляти унікальні цифрові рішення, але й підтримувати динаміку їх подальшого вдосконалення.

Зважаючи на сучасні виклики та глобальні тенденції, українські ІТ-компанії активізували пошук нових партнерств і освоєння нових ринків. Одним із найперспективніших є регіон Перської затоки, де співпраця лише починає формуватися. Як зазначив Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров, ключовим завданням для українського ІТ-сектора в умовах війни є активне розширення клієнтської бази, зокрема шляхом надання широкого спектра цифрових послуг іноземним компаніям. Водночас інтерес до України проявляється і в сфері інжинірингу – як у розробці програмного забезпечення, так і в рішенні інфраструктурних задач для банків, ритейлу, авіакомпаній та енергетичного сектору.

На думку експертів галузі, в поствоєнний період очікується справжній вибух розвитку ІТ-індустрії. Уже сьогодні міжнародні фінансові інституції виявляють зацікавленість у цифрових державних рішеннях, зокрема в механізмах контролю за використанням цільових коштів. Крім того, зростає попит на комерційні цифрові продукти українських компаній – від *military tech* і фінансових технологій до систем автоматизації у сферах транспорту, логістики, агробізнесу та промисловості.

Завдяки війні Україна також активізувала розвиток технологій, що стосуються швидкого та якісного відновлення критичної інфраструктури та будівництва. Важливу роль у стимулюванні розвитку ІТ-галузі відіграє євроінтеграція. Як зазначає заступник міністра цифрової трансформації Олександр Борняков, європейський вектор дозволить Україні не лише зміцнити позиції на ринку ЄС, а й отримати низку ключових переваг: від скасування мит і податкових бар'єрів на певні послуги — до розширення доступу до грантових програм, субсидій та тендерів в межах Євросоюзу. Україна, завдяки високому рівню кваліфікації ІТ-спеціалістів і відносно доступним цінам, здатна стати одним з ключових європейських центрів цифрових послуг.

Євроінтеграційні процеси також сприятимуть зростанню інвестицій у галузь, розширенню співпраці з європейськими компаніями, модернізації освітніх програм у сфері ІТ та вдосконаленню механізмів захисту прав інтелектуальної власності [3, с. 143]. Крім того, вступ до ЄС відкриє для України шлях до участі у формуванні цифрової економіки Європи, що дозволить створити нові робочі місця, активізувати розвиток дата-центрів та залучити найбільших гравців світового ІТ-ринку.

При цьому слід зазначити, що доступ до європейських ринків українські ІТ-компанії мають уже зараз, проте вступ до ЄС значно спростить залучення інвесторів, прискорить запуск інноваційних проєктів, підвищить рівень конкурентоспроможності та сприятиме швидшому масштабуванню бізнесу. Український ІТ-сектор також бере участь у програмі **EU4Digital**, яка передбачає обмін дослідженнями, відкриття ринків ЄС для українських стартапів, стимулювання транскордонних інвестицій та створення нових робочих місць для молоді.

Отже, одним із ключових стратегічних напрямів розвитку галузі залишається нарощення клієнтської бази на внутрішньому та міжнародному ринках. Важливу роль у цьому процесі відіграє формування ефективних партнерств, які сприяють доступу до нових ресурсів, технологій та бізнес-моделей. Розгляд і впровадження таких форм співпраці в межах європейських, трансатлантичних та міжрегіональних ініціатив відкривають нові горизонти для українських компаній і дозволяють їм впевнено інтегруватися в глобальний цифровий ландшафт.

Список використаних джерел:

1. Довгань Л.Є., Козинець А.В. Розвиток ІТ-сфери: проблеми та шляхи вирішення в забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/viewFile/130936/12666> 1 (дата звернення: 09.08.2024).
2. Розвиток ІТ в Україні: поточна ситуація та перспективи. Платформа YouControl. URL: <https://blog.youcontrol.market/rozvitok-it-v-ukrayini-potochna-situatsiia-ta-pierspektivi> (дата звернення 17.09.2024).
3. Перспективи та виклики українського ІТ в 2024 році. Платформа DOU. URL: <https://dou.ua/forums/topic/49205/> (дата звернення 16.09.2024).

Yakovyn M.M.

PhD student

Uman National University

EVOLUTION OF STATE SOCIAL SUPPORT FOR VETERANS FROM HISTORY TO THE PRESENT

Social support for veterans is a vital aspect of state policy, especially in the context of the steadily increasing number of veterans in Ukraine due to military actions over the past decades. The issue of effective reintegration of veterans into civilian life is relevant not only for Ukraine but also for many other countries facing similar challenges. The historical experience accumulated in various countries makes it possible to identify effective strategies for responding to current challenges. The aim of this study is to analyze the historical evolution of concepts of social support for veterans, identify current problems, and outline promising directions for their resolution.

Historically, the concepts of state social support for veterans have evolved in accordance with socio-political conditions, the economic capacities of the state, and the nature of military conflicts. In the period following the end of World War II, some of the most systematic and effective approaches to veteran support were developed. One prominent example is the American G.I. Bill program, which provided veterans with access to education, vocational training, subsidized housing,

and employment opportunities—factors that contributed to their successful social reintegration [1].

At the same time, the Soviet model of social support for veterans had a different character, focusing primarily on material benefits, privileges, and medical care. This model became the foundation for the current system in Ukraine. However, it is no longer sufficient to comprehensively address the complex issues veterans face in today's context. Nowadays, greater emphasis is placed on the importance of psychological rehabilitation, social adaptation, and the integration of veterans into society through the provision of effective social services rather than merely formal benefits [2].

These issues have become particularly urgent following Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022, which led to a significant increase in the number of veterans and highlighted the need to improve mechanisms of social support. The current system of social security for veterans faces such challenges as bureaucratic procedures, overlapping responsibilities among various governmental bodies, and a lack of coordination between the Ministry of Defense, the Ministry for Veterans Affairs, and the Ministry of Social Policy of Ukraine [3]. These shortcomings considerably hinder the effective and timely delivery of assistance to veterans and their families.

International experience shows that the most effective models of social support are integrative in nature, involving active cooperation between the state, local authorities, and civil society organizations. This approach enables a timely response to the specific needs of veterans and ensures a personalized approach to their social adaptation [4]. It creates favorable conditions for the successful reintegration of veterans into civilian life and reduces the risks of social isolation and post-traumatic stress disorders.

A promising direction for the development of the veteran support system in Ukraine is the implementation of comprehensive programs focused on improving veterans' quality of life. These programs include psychological assistance, vocational education and retraining, the creation of favorable conditions for veterans and their families to start their own businesses, as well as the development of digital platforms that provide easy access to social services. The use of digital platforms can significantly improve veterans' access to a wide range of social services, make the process of receiving support more transparent and user-friendly, and substantially reduce bureaucratic obstacles.

Special attention should be given to fostering a culture of social responsibility within the business community, which can become an important partner of the state in addressing urgent issues faced by veterans. The modern challenges related to the reintegration of veterans into civilian life require not only state support but also the mobilization of resources and potential from the private sector. Businesses possess significant capacities that can be directed toward creating additional jobs, organizing vocational retraining programs, as well as providing psychological rehabilitation and social adaptation services for veterans.

It is also essential to highlight the importance of raising public awareness about the specific nature and scale of the challenges that veterans face in their daily lives. Society must fully recognize the value of veterans' contribution to national defense and understand the type of support they require after returning to civilian life. Implementing public awareness campaigns, educational events, and active engagement of the media will not only help to shape a more informed and empathetic societal attitude toward veterans but also lay the groundwork for effective mechanisms of civic oversight of state support programs. The involvement of civil society organizations, volunteer movements, and independent experts in monitoring and evaluating the effectiveness of state initiatives will ensure greater transparency in the allocation of budgetary resources, reduce the risk of misappropriation of funds, and enhance the overall efficiency of veteran support programs. This approach will foster constructive cooperation between the state, civil society, and the business sector in addressing urgent issues related to the social protection of veterans.

Thus, the analysis of historical experience in veteran support, combined with an understanding of contemporary challenges, demonstrates that public policy in this area must be based on integrative and flexible models capable of quickly adapting to changing circumstances. It is crucial to move away from predominantly formalized approaches to social provision and instead focus on comprehensive programs that encompass psychological rehabilitation, vocational retraining, and effective social adaptation. The successful implementation of such programs is impossible without close cooperation between government institutions, the business community, civil society, and the veterans themselves. Ensuring transparency in processes and incorporating civic oversight mechanisms are key factors that will promote the efficient use of resources, strengthen public trust in state institutions, and foster a new culture of social responsibility. The implementation of this comprehensive approach will not only address the current challenges facing veterans but also lay the foundation for a sustainable and resilient social support system, contributing to long-term societal stability and development.

References

1. Kachalova T. V., Ostanina N. S. & T. V. Zinchenko. Social support and assistance for veterans in wartime conditions: Educational and methodological materials. Nizhyn Mykola Gogol State University, 2024. 49 p. (In Ukrainian). URL: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/3886/1/2024_Соціальна%20підтримка%20і%20супровід%20ветеранів.pdf
2. Karpa M. & A. Payenok. Features of reforming medical and social care of war veterans in the context of improvement of state veteran policy of Ukraine. Public Administration: Concepts, Paradigms, Development, Improvement, 2024. Issue 7. Pp. 74–82. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-7-74-82>
3. Slozanska H., Horishna N., Bybyk D. & I. Krynytska. Social support for veterans of the Russian-Ukrainian war and their families during wartime and postwar periods. Social Work and Education, 2023. Vol. 10. No. 1. Pp. 47–62. (In Ukrainian). DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.5

4. Pavlikha N.V. The role of the state and civil society organizations in the social reintegration of veterans. In: Vlasjuk, O.S., Mokii, A.I., Naumenko, N.S., Stepanova, A.A., Tsymbaliuk, I.O., Pavlikha, N.V., Vozniak, H.V., Molinskyi, V.O., Shvets, V.V., Korneliuk, O.A. Restoration and Reintegration: A Scientific View of Strategic Paths to Sustainable Development, 2024. Pp. 95–103. General Ed.: Tsymbaliuk, I.O., Compiled by Pavlikha, N.V. Lutsk: Vezha-Druk. (In Ukrainian). URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/24527/1/vidn_reint_monogr.pdf

Маньковська В.С.

к.т.н., доцент

доцент кафедри інформаційних технологій

Уманський НУ

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ З ВИКОРИСТАННЯМ СЕНСОРІВ НА ОСНОВІ ДЕТЕРМІНОВАНО-ХАОТИЧНИХ КОЛИВАНЬ

У сучасному світі інформаційні системи відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної взаємодії між фізичними об'єктами та цифровим середовищем. Зокрема, стрімкий розвиток таких напрямів, як Інтернет речей (IoT), кіберфізичні системи, робототехніка та інтелектуальний моніторинг, спричинив зростаючу потребу у впровадженні сенсорів як базових компонентів збору даних. Сенсорні пристрої забезпечують первинне перетворення фізичних величин (температури, тиску, прискорення, вібрацій, магнітного поля тощо) в електричні сигнали, які можуть бути оброблені й проаналізовані інформаційними системами.

Актуальність досліджень у цій галузі зумовлена не лише розширенням сфер застосування сенсорних інформаційних систем, але й підвищеними вимогами до точності, надійності й чутливості сенсорів. У багатьох прикладних задачах – від медичної діагностики до моніторингу технічного стану складних об'єктів – саме здатність сенсорної системи фіксувати найменші зміни параметрів визначає загальну ефективність усієї інформаційної інфраструктури. Таким чином, проблема підвищення чутливості сенсорів, а також пошук нових методів обробки сигналів від них, залишається надзвичайно актуальною.

У цьому контексті особливого значення набувають нестандартні підходи до аналізу вихідних сигналів сенсора, зокрема із залученням методів нелінійної динаміки та детерміновано-хаотичних коливань, що дозволяє не лише виявляти слабкі сигнали на фоні шуму, але й потенційно підвищувати чутливість вимірювальних систем без ускладнення їхньої апаратної реалізації. З огляду на викладені проблеми чутливості та точності сучасних сенсорів, у даній роботі пропонується підхід до підвищення ефективності сенсорних

інформаційних систем шляхом використання генератора детерміновано-хаотичних коливань як вимірювального кола.

На відміну від традиційних методів, цей підхід базується на властивостях хаотичних систем – зокрема, їхній структурній стійкості та високій чутливості до змін параметрів. Сенсор фізичної величини включається в нелінійне електричне коло генератора, змінюючи один із його параметрів. У результаті формується дискретна реалізація хаотичного сигналу, який аналізується для визначення зміни вимірюваного параметра. Такий підхід дозволяє реалізувати експоненційно чутливу залежність вихідного сигналу від вхідної фізичної величини, що відкриває нові можливості для побудови сенсорів з покращеними метрологічними характеристиками – зокрема, вищою точністю, швидкодією та роздільною здатністю. Метод є універсальним і придатним до використання з будь-якими сенсорами, вихідний сигнал яких має електричну природу (напруга, струм) або впливає на параметри схеми (опір, ємність, індуктивність). Таким чином, застосування генератора детерміновано-хаотичних коливань у якості вимірювального кола дозволяє значно розширити можливості сучасних сенсорних систем і становить перспективний напрям розвитку високочутливих засобів вимірювання у складі інформаційних систем.

У даній роботі запропоновано використання генератора детерміновано-хаотичних коливань у якості вимірювального кола. Такий підхід дозволяє реалізувати інформаційно-вимірювальну систему нового типу, в основі якої лежить нелінійна динаміка та властивості структурної стійкості хаотичних систем. При цьому як об'єкт дослідження обрано індуктивний сенсор, структурна схема якого детально представлена на рис. 1, яка складається з послідовно з'єднаних генератора синусоїдальної напруги, опору, діоду, первинного індуктивного вимірювального перетворювача та синхронного детектора.

RL-діодний генератор детерміновано-хаотичних коливань збуджується синусоїдальною напругою, формуючи на своєму виході хаотичні електромагнітні коливання, флуктуації яких залежать від параметрів схеми. Для реалізації перетворення індуктивності в постійну напругу вихідний сигнал RL-діодного генератора детерміновано-хаотичних коливань подається на синхронний детектор з виходу якого отримується вихідний вимірювальний сигнал, що є залежним від зміни індуктивності.

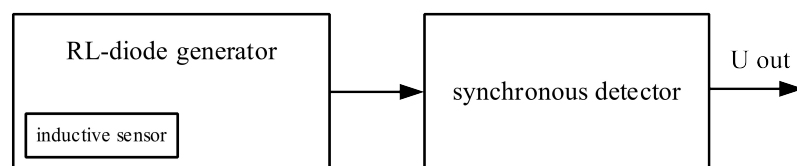

Рисунок 1 – Структурна схема індуктивного сенсора

out
↑

Рисунок 2 – Вимірювальна схема RL-діодного генератора детерміновано-хаотичних коливань

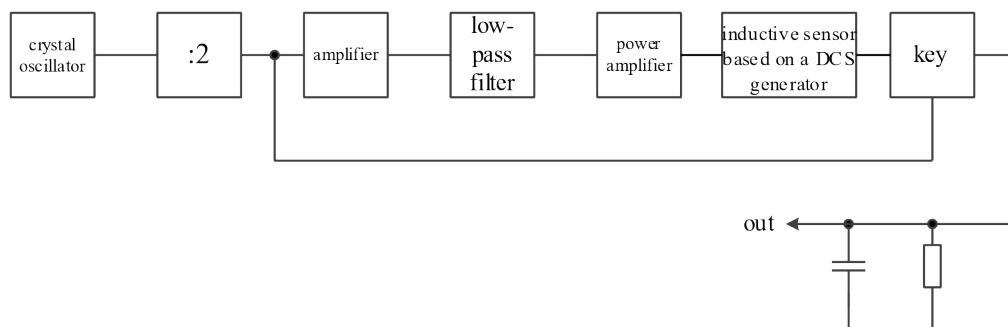

Рисунок 3 – Структурна схема індуктивного сенсора

На рис. 4 наведено залежності вихідної напруги від індуктивності.

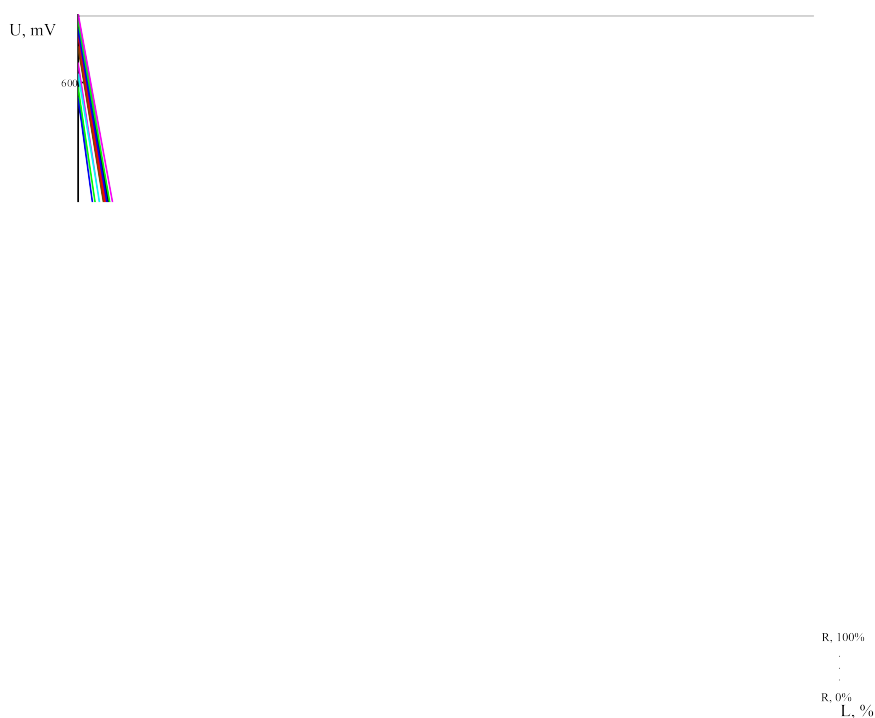

Рисунок 4 – Залежності вихідної напруги від індуктивності

Виконавши експериментальні дослідження було встановлено, що максимальна чутливість даного сенсора спостерігається в діапазоні від 2,5 до 12,5 мГн.

Список використаних джерел

1. В.С. Маньковська, В.Ю. Кучерук Резистивні перетворювачі фізичних величин на основі генераторів детерміновано-хаотичного сигналу: [Монографія.] – Дніпро: Середняк Т. К., 2021, – 124 с.
2. А.С. Васюра, В.Ю. Кучерук, І.П. Куритнік, В.С. Маньковська, Т.В. Бойко Тензорезистивний перетворювач на основі RL-діодного генератора детерміновано-хаотичних коливань // Zarządzanie i Inżynieria Produkcji 4.0. Czasopiśmo Instytutu Zarządzania i Inżynierii Produkcji. MUP Oświęcim im. rtm. Pileckiego, Oświęcim, Nr 2, 2020, s. 5-14.

СЕКЦІЯ 7. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Пономаренко О.В.

викладач,
Уманський НУ

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ЗДОБУВАЧІВ

Цифрові технології, зокрема AR та мультимодальні засоби, мають важливий вплив на розвиток двох фундаментальних аспектів мовної компетенції: лексичної (словниковий запас та термінологічна база) та комунікативної (навички усного та письмового спілкування у практичних контекстах). Інтеграція технологій позначається на кожній з цих складових.

Доповнена реальність добре зарекомендувала себе як дієвий інструмент для вивчення та відпрацювання нового лексичного матеріалу. Візуалізація та контекстуалізація слів у AR-середовищі дає змогу студентам краще запам'ятовувати слова та глибше розуміти їхнє значення. Дослідження вказують на те, що застосування AR у процесі вивчення словникового запасу призводить до кращого засвоєння та довготривалого збереження слів у пам'яті [1]. Зокрема, AR-флешкарти або програми з маркерами для фінансової лексики здатні на понад 90% гарантувати правильне відтворення вивчених термінів навіть через значний проміжок часу після навчання. Це пов'язано з тим, що слово асоціюється з візуальним образом або ситуацією, яку бачили (ефект подвійного кодування – вербального та візуального). Мультимодальні завдання також сприяють розвитку лексичної компетентності: комбінування читання, аудіювання та усного мовлення довкола нового слова дозволяє опрацювати його на різних рівнях. Наприклад, з терміном “asset-liability management” студенти спершу читають визначення, потім переглядають короткий відеоролик із прикладами, далі у доповненій реальності бачать схему балансу банку з позначенням активів (Assets) і пасивів (Liabilities), а наприкінці обговорюють у парах, як це застосовується на практиці. Такий багатоканальний підхід формує міцніші зв'язки з новими словами.

Не менш важливо те, що AR додає елемент ігрової мотивації: вивчення лексики перетворюється на дослідження або гру (знайди об'єкт, вгадай термін), що підвищує залученість студентів. Дослідження свідчать про збільшення мотивації при використанні AR: близько 38% проаналізованих випадків застосування AR у вивченні мов фіксують значне зростання інтересу студентів до навчального процесу [2]. Отже, цифрові засоби сприяють не лише розширенню словникового запасу, але й роблять навчання захопливим, що безпосередньо впливає на покращення лексики.

Комунікаційні вміння, тобто, здатність розмовляти, слухати та взаємодіяти, потребують тренувань у максимально наближених до життя

обставинах, подолання мовного бар'єру й отримання відгуків. Класичні заняття часто не можуть надати достатньо автентичної практики спілкування, особливо в професійному контексті. Цифрові інструменти можуть допомогти вирішити цю проблему декількома шляхами. Перш за все, імітація реальних ситуацій за допомогою AR/VR зменшує страх помилитися: студенти сприймають процес навчання як "безпечне" та невимушене середовище, тому вони охочіше починають спілкуватися англійською. Наприклад, AR-діалоги з віртуальним менеджером банку дають змогу відпрацювати мовні кліше, реакції на незадоволеного клієнта або переговори щодо відсоткових ставок. Такі тренування знижують рівень занепокоєння під час використання мови та підвищують впевненість студентів [2]. Співпраця в цифровому просторі поживає спілкування між самими студентами. Коли завдання з AR вимагає групової роботи (наприклад, спільне створення AR-презентації або командне обговорення), студенти активно взаємодіють між собою, обговорюючи підходи та ділячись знаннями. Досвід свідчить, що групові мультимодальні завдання з AR сприяють покращенню міжособистісного спілкування: учасники підтримують одне одного, спільно вирішують завдання, вдосконалюючи вміння командної комунікації англійською мовою [3]. Також сучасні цифрові платформи надають можливість для негайного зворотного зв'язку щодо вимови. Наприклад, MondlyAR здійснює аналіз реплік учня та миттєво вказує на помилки або недоліки вимови, що дає змогу корегувати недоліки мовлення безпосередньо під час практики, що важко реалізувати під час звичайних занять з великим числом слухачів. Також застосування чат-ботів і голосових помічників (наприклад, інтегрованих у навчальні програми) забезпечує студентів постійним партнером для практики – вони мають змогу відпрацьовувати діалоги поза аудиторією у будь-який відповідний для них момент [4]. Слід підкреслити, що впровадження технологій також підтримує індивідуалізацію освітнього процесу, що позитивно впливає і на лексичний запас, і на комунікацію. Адаптивні онлайн-платформи коригують завдання відповідно до рівня знань та особистих потреб кожного індивідуально, гарантуючи найкращий темп опанування матеріалу.

Цифрові інструменти, інтегровані з мультимодальними та AR-рішеннями, формують сучасну навчальну екосистему мов, яка одночасно збагачує лексику студентів та розвиває їхні комунікативні вміння. Підвищена зацікавленість, візуалізація навчального матеріалу, більша кількість практичних занять та адаптивність процесу навчання – все це, у підсумку, сприяє основній цілі: розвитку у майбутніх фахівців з фінансів міцної іншомовної компетенції, необхідної для успішної реалізації професійних амбіцій.

Список використаних джерел

1. Rodríguez-Vizzuett, L., Guerrero-García, J., and Olmos-Pineda, I. (2019). "An augmented reality-based application relying on the use of tangible user interfaces for English teaching to children between 10 and 12 years," in Human-

Computer Interaction: 5th Iberoamerican Workshop, HCI-Collab 2019, Puebla, Mexico, June 19–21, 2019 (Springer), 97–112. Revised Selected Papers 5.

2. Zainuddin, N., and Idrus, R. M. (2016). “The use of augmented reality enhanced flashcards for Arabic vocabulary acquisition,” in 2016 13th Learning and Technology Conference (L&T) (IEEE), 1–5.

3. Safar, A. H., Al-Jafar, A. A., and Al-Yousefi, Z. H. (2016). The effectiveness of using augmented reality apps in teaching the English alphabet to kindergarten children: a case study in the state of Kuwait. *EURASIA J. Math. Sci. Technol. Educ.* 13, 417–440. doi:10.12973/eurasia.2017.00624a

4. Стойка О.Я. Імерсивні технології в навчанні англійсько мови: нові підходи до викладання. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/66096/2/638-641.pdf>

Наукове видання

Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції
«Аспекти стабільного розвитку економіки»

Відповідальний редактор – Непочатенко Олена Олександрівна
Відповідальний секретар – Улянич Юлія Василівна
Комп'ютерне верстання Улянич Юлія Василівна, Яковенко Олександра
Романівна

Видається в авторській редакції. Редакція не несе відповідальності за зміст матеріалів. Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається з позицією редакції.

Все буде Україна!